

Yeremiya

Xudaning Yeremiyani chaqirishi

¹ Binyamin qebilisi zéminidiki Anatot yézisida turawatqan kahinlardin bolghan Hilqiyaning oghli Yeremiyaning sözliri *töwende xatirilinidu*: —

² Yehuda padishahi, Amonning oghli Yosiyaning künliride, yeni u textke olturghan on üçinchi yilida *Yeremiyagha* Perwerdigarning sözi keldi; ■ ³ Yehuda padishahi Yosiyaning oghli Yehoakimning künliride hemde Yehuda padishahi Yosiyaning oghli Zedekiyaning on birinchi yilining axirighiche, yeni shu yilning beshinchi éyida Yérusalémdikiler sürgün qilin'ghuche uninggha Perwerdigarning sözi yene kélip turdi. ■

⁴ Perwerdigarning sözi manga kélip:

⁵ — Anangning qorsiqida séni apiride qilishtin ilgirila Men séni bilettim; sen baliyatqudin chiqishtin burun séni Özümge atap, ellerge peyghember bolushqa tiklidim, — déyildi. ■

⁶ Men bolsam: — Apla, Perwerdigar! Men gep qilishni bilmeymen; chünki men gödek balidurmen, dédim. □ ■

■ **1:2** 2Pad. 21:26; 22:1-23; 2Tar. 34:1-30 ■ **1:3** 2Pad. 23:34; 24:17; 25:8; 2Tar. 36:4, 10-23; Yer. 52:1-30 ■ **1:5** Gal. 1:15 □ **1:6** «Men **gep qilishni bilmeymen; chünki men gödek balidurmen**» — ibraniiy tilida: «bala» dégen bu söz 5-16 yashtiki balini körsitidu. Kitabning bashqa melumatlirigha qarighanda bizningche Xudaning sözi Yeremiyagha kelgende u belkim texminen on alte yashqa kirgenidi. ■ **1:6** Mis. 3; 4; 6:11,29

⁷ Lékin Perwerdigar manga: — Özüngni gödek bala, déme; chünki Men séni kimgé ewetsem, sen shulargha barisen; we Men séni néme de dep buyrusam, sen shuni deysen. ⁸ Ulardin qorqma; chünki séni qutquzush üçün Men sen bilen bilidurmen, — dédi.■

⁹ We Perwerdigar qolini sozup aghzingha tegküzdi; Perwerdigar manga: Mana, Öz sözlirimni aghzingha qoydum; ■ ¹⁰ Qara, mushu küni Men séni yulush, söküş, halak qilish we örüş, qurush we térip östürüş üçün eller we padishahliqlar üstige tiklidim, — dédi.■

Ikki alamet körünüş

¹¹ We Perwerdigarning sözi manga kélip: «Yeremiya, némini körüwatisen?» — déyildi.

Men: «Badam derixining shéxini körüwatimen» — dédim.

¹² Perwerdigar manga: «Körgining yaxshi boldi; chünki Men sözümning emeliylishishi üçün sözümni közitip turimen» — dédi.□

¹³ We Perwerdigarning sözi manga ikkinchi qétim kélip: «Némini körüwatisen?» — déyildi.

Men: «Poruq-poruq qaynawatqan, aghzi shimal teripidin qiysayghan bir qazanni kördüm» — dédim.

■ **1:8** Qan. 31:6, 8; Ye. 1:5; Ez. 3:9 ■ **1:9** Yesh. 6:6, 7; Yer. 5:14

■ **1:10** Yer. 18:7; 2Kor. 10:4, 5 □ **1:12** «Körgining yaxshi boldi; chünki Men sözümning emeliylishishi üçün sözümni közitip turimen» — badam derixi baharda birinchi bolup chéчеклеp, baharning kelgenlikini jakarlighuchi bolghachqa ibraniy tilida «közetchi» dep atilidu.

14 Perwerdigar manga: — Külpet shimal tereptin kélip bu zéminda turuwatqanlarning hemmisi üstige bösüp kélidu — dédi. ■

15 — Chünki mana, Men shimaliy padishahliqlarning barliq jemetlirini chaqirimen, — deydu Perwerdigar; — ular kélidu, padishahlar herbiri öz textini Yérusalém qowuqliri aldigha sélip, hemme sépillargha we Yehudaning barliq sheherlirige hujumgha teyyarlinidu; □ ■ 16 shuning bilen Men *Yehudadikilerning* barliq rezillikliri üçün ularning üstidin hökümlerni jakarlaymen; chünki ular Mendin waz kéchip, bashqa ilahlargha xushbuy yéqip, öz qolliri yasighanlirigha choqundi.

17 Sen emdi bélingni baghlap ornungdin turup, sanga buyrughanlirimning hemmisini ulargha éyt; ular aldida hoduqup ketmigin; bolmisa Men séni ular aldida hoduqturimen. 18 Qara, Men bügün séni Yehudaning padishahlirigha, emirlirige, kahinlirigha hem pütkül zémin xelqige qarshi turghuchi musthekem sheher, tömür tüwrük we mis sépillardek tiklidim. □ ■

19 Ular sanga qarshi jeng qilidu, lékin séning üstüngdin ghelibe qilalmaydu — Chünki Men séni

■ 1:14 Yer. 4:6 □ 1:15 «padishahlar herbiri öz textini Yérusalém qowuqliri aldigha sélip,..» — bashqa birxil terjimisi: «padishahlar herbiri öz textini Yérusalém qowuqlirigha sélip...»

■ 1:15 Yer. 5:15; 6:22; 10:22; 52:4, 5 □ 1:18 «Men ... séni... musthekem sheher, tömür tüwrük we mis sépillardek tiklidim»

— oqurmenler shuninggha diqqet qiliduki, Xudaning bu sözliri «ötken zamanda» éytilghan. Bir qarashqa, Yeremiya peqet gödek bir yash yigittek körünsimu, lékin iman-ishenchke nisbeten Xudaning sözi alliqachan ishen'güchilerge pakit bolghan. Iman-ishenchteki adem ishlargha Xudaning közqarishi bilen qaraydu. ■ 1:18 Yer. 6:27; 15:20

qutquzush uchün sen bilen billidurmen, — deydu
Perwerdigar.

2

Israilning Perwerdigargha bolghan deslepki muhebbiti

¹Emdi Perwerdigarning sözi manga kélip mundaq déyildi: —

²Bérip Yérusalémdikilerning qulaqlirigha mundaq jar salghin: — «Perwerdigar mundaq deydu: — Men séning yash waqtingdiki wapadarliqingni, yeni qizning ashiqigha bolghan muhebbitidek séning chöl-bayawanda, yeni térmighan yerlerde Manga egiship yürgenliringni séning uchün esley-men. ³Shu chaghda Israil xelqi Perwerdigargha pak, alahide atalghan, ular uning öz hosulin-
ing tunji méwisi dep qaralghanidi; ularni yewal-
maqchi bolghanlarning hemmisi gunahkar dep
hésablan'ghanidi hem ularning bashlirigha bal-

ayi'apet chüshkenidi, — deydu Perwerdigar.□

Ata-bowilar arisida wapasizliqning peyda bolghanliqi

⁴ Perwerdigarning sözini anglanglar, i Yaqupning jemeti, Israil jemetining barliq aile-tawabiatliri:

⁵ Perwerdigar mundaq deydu: — Ata-bowiliringlar Mende zadi qandaq adaletsizliklerni bayqaptu, ular Mendin shunche yiraqlishidu? Ular némishqa bimene butlarga bash urup, özliri bimene bolup ketti?■

⁶ Ular héchqachan: «Bizni Misir zéminidin qutquzup chiqirip, bayawandin, yeni chöl-desht we tik azgallar bilen qaplan'ghan jaylardin, qurghaqchiliq we ölüm sayisi orap turghan yerlardin, ademzat ötmeydighan hemde insan turmaydighan shu bayawandin bizni ötküzgen Perwerdigar qéni?» dep sorap qoyushmaptighu?

⁷ Men silerni méwisi hem molchiliqidin huzurlinish üçün munbet bir zémin'gha élip

□ **2:3 «Shu chaghda Israil xelqi Perwerdigargha pak, alahide atalghan»** — «...pak, alahide atalghan» dégen söz ibraniy tilidiki «Perwerdigargha «qodesh»» («Perwerdigargha muqeddeslik») dégen söz bilen ipadilini. Oqurmenlerge belkim ayanki, «muqeddes»ning esli menisi del «Xudagha alahide atalghan, pak» dégenliktur. Musa peyghemberge chüshürülgen qanun boyiche «hosulning tunji méwisi»ni bolsa Xudagha atap, Xudaning wekili bolghan kahinlarga béghishlash kérek idi. Xuda mushu yerde: «Israil alahide Méningki idi» deydu. Yene bir tereptin éytqanda Israil Xudaning «hosulining tunji méwisi» bolsa, emdi ulardin kéyin Xudaning yolida mangidighan bashqa ellerdin bolghanlarmu Xudaning yénigha kélip uninggha «hosul bolup» Xudaning Öz xelqi bolushqa kélidu.

■ **2:5** Mik. 6:3, 4

kelgenmen; siler kélip zéminimni bulghidinglar, Méning mirasimni yirginchlik bir nersige aylandurup qoydunglar.□

⁸ Kahinlar: «Perwerdigar qéni?» dep héch sorap qoymidi; Tewrat-qanun ijrachiliri méni héch tonumidi; xelq padichiliri manga asiyliq qildi; peyghemberler bolsa Baalning namida bésharet berdi, ularning hemmisi héch paydisiz bimene nersilerge egiship ketti.□ ■ ⁹ Shunga siler bilen dewalashmaqchimen, baliliringlar hem baliliringlarning baliliri bilan dewalishimen, — deydu Perwerdigar; ¹⁰ — siler Siprustiki déngiz boylirigha ötüp béqinglar, Kédargha tekshürüşke adem ewetip béqinglar — mushundaq bir ish zadi bolup baqqanmu-yoq dep körüp béqinglar — □ ¹¹ Qaysi bir el öz ilahlirini (ular héch

□ **2:7 «Méning mirasim»** — bu söz ikki bisliq bolup, menisi: (1) Xuda «bular alahide Méningki» dégen Qanaan (Pelestin) zéminini we uning üstidiki Yehudiy xelqini körsitidu; (2) «miras qilib berginimni» dégen menide bolup, Xuda Israilgha «Silerning mirasinglar bolsun» dep tapshurghan zéminni körsitidu. Omumen bu söz shu zéminni we shundaqla, belkim, shu zémindiki xelqnimu körsitidu. □ **2:8**

«Tewrat-qanun ijrachiliri» — Tewratni xelqge ögitishke mes’ul bolghan kahinlarni («Yer.» 18:18, «Qan.» 33:10) yaki Tewratni köchürüşke mes’ul bolghan Lawiylarni («Yer.» 8:8) körsitidu. «**xelq padichiliri**» — (yeni «baqarmenliri» yaki «baqquchilar») ibraniiy tilida «qoychilar», «padichilar», «chupanlar» déyilidu. Adette bu söz chopan-qoychilarni körsitidu. Mushu yerde «xelq baqquchiliri» Israilning yétekchilirini körsitidu, elwette. «**Baalning namida bésharet berdi**» — «Baal» dégen Pelestindikilerning yirginchlik bir buti idi.

■ **2:8** Rim. 2:20 □ **2:10 «Siprus»** — Siprus arili (ibraniiy tilida «Kittim») bolsa Pelestinning yiraq gherbide; Kédar bolsa Pelestinning yiraq sherqide idi — démek, sherqtin gherbkiche bolghan yerlerdimu mushundaq ish bolup baqmighan.

ilah emes, elwette) özgertkenmu? Lékin Méning xelqim özlirining shan-sheripi Bolghuchisini bolsa paydisiz-bimene bir nersige almashturghan.■

¹² Buninggha ejebninglar, i asmanlar; hang-tang bolunglar! Sarasimige chüshünglar! Chöchünglar! — deydu Perwerdigar, ■ ¹³ — chünki Méning xelqim ikki rezil ishni qildi; ular hayatliq su menbesi bolghan Mendin waz kechti; andin özliri üçhün su azgallirini, yeni su turmaydighan yériq su azgallirini yonup chiqti.■

Israil Xudagha emes, yat ilahlargha we yat el-lerge tayinidu

¹⁴ Israil esli qulmidi? U xojayinning öyide tughulghan qulmidi? Némishqa emdi u oljigha aylinip qaldi? ¹⁵ Yash shirlar uni olja qilip hörkiridi; ular awazini qoyuwetti; ular *Israil* zéminini weyrane qildi; sheherliri köydürüldi, ademzatsiz qaldi. □ ■

¹⁶ Uning üstige hetta Nof we Tahpanes shehiridikilermu choqqangni yériwetti.□

¹⁷ Bu ishlarni özüng keltürüp chiqarghan emesmu? — Chünki sanga yol bashlawatqinida

■ **2:11** Zeb. 106:20 ■ **2:12** Qan. 32:1; Yesh. 1:2 ■ **2:13** Küy. 4:15; Yer. 17:13 □ **2:15** «yash shirlar...hörkiridi» —

shirlar oljisini tutqandin kéyin andin hörkireydu. Mushu ayettiki «shirlar» belkim Asuriye, andin Babilni körsitidu. ■ **2:15** Yesh. 5:29; Yer. 4:7 □ **2:16** «...Nof we Tahpanes shehiridikilermu

choqqangni yériwetti» — «Nof we Tahpanes» Misirdiki sheherlerdur. Yehuda köp qétim Misirdin yadrem sorighanidi. Misir qoshulghan bolsimu, lékin eksiche Israilgha wapasizliq qilip kelgenidi. Nof kéyin «Memfis» dep atalghan. Bashqa birxil terjimisi: «...Nof we Tahpanes shehiridikilermu bash choqqangni (reswa qilish üçhün) ghirdiwetti».

Perwerdigar Xudayingdin waz kechkeniding.

¹⁸ Emdi bügünki künde yene Shihor deryasining süyini ichish üçün Misirning yolini basqining némissi? *Efrat* deryasining süyini ichish üçün Asuriyening yolini basqining némissi? □ ■

¹⁹ Öz rezilliking özüngge sawaq élip kélidu, özüngning yénimdin chetnep ketkining özüngge tenbih bolidu; emdi séning Perwerdigar Xudayingdin waz kechkinging we Méning qorqunchumning sende bolmasliqining intayin rezil hemde zerdapqa tolghan ish ikenlikini bilip qoy, — deydu Reb, samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar.■

²⁰ Chünki sen qedimdinla Men sanga salghan boyunturuqni buzup, uning rishtini üzüp tashliwetkensen; sen: «Qulluqungda bolmaymen!» déding. Chünki barliq döng-égizlikte we barliq yéshil derex astida sen pahishe ayaldek kérilip yatqansen.□

²¹ Lékin Men bolsam séni esli ésil sortluq üzüm télidin, serxil uruqtin tikkenidim; sen Manga nis-

□ **2:18** «Shihor deryasining süyini ichish üçün... *Efrat deryasining süyini ichish üçün...*» — «Shihor (Misirdiki bir derya yaki wadi)ning sulirini ichish» hemde «Efrat (Asuriyediki derya)ning... sulirini ichish» Israil Misirdin we Asuriyedin panah izdigenlikini körsitidu. ■ **2:18** Yesh. 31:1 ■ **2:19** Yesh. 3:9; Hosh. 5:5 □ **2:20** «barliq döng-égizlikte we barliq yéshil derex astida sen pahishe ayaldek kérilip yatqansen» — Israil mushu yerlerde (döng-égizlikte ... yéshil derex astida...) butpereslik paaliyetlirini ötküzgen. Ularning mundaq butperesliki Xudagha wapasizliq bolup rohiy jehette pahishiwazliq bolupla qalmay, ular Pelestindikilarning butpereslikini dorap ularning butlirigha «atalghan», butxanida turghan pahishe ayallar bilen yatatti.

beten qandaqmu yat we yawa bir sésiq üzüm téligha aylinip qalding? □ ■ ²² Chünki sen shulta bilen yuyunsangmu, köp aqartquch sopun ishlet-sengmu séning qebihliking Méning aldimda téxi dagh bolup turidu, — deydu Reb Perwerdigar.■

²³ Sen qandaqmu: «Men héch bulghan'ghan emesmen, men «Baallar»gha héch egeshmidim!» déyeleysen? Jilghida mangghan yolungni körüp baq, qilmishliringni iqrar qil — sen öz yollirida uyan-buyan qatrap yürüdighan chaqqaq hinggandursen! □ ²⁴ Sen chöl-bayawan'gha adetlen'gen, hewisi qozghalghanda shamalni purap yürüdighan bir yawayi mada ésheksen! Küyligende kim uni tosalisun? Uni izdigen hanggilar özlirini héch upratmaydu; shu waqitlarda uni izdep tapmaq asandur. □ ²⁵ *I Israil, bikar yügürüp*, putungni ayaghsiz, gélingni ussuluqsiz qilip qoyma! Lékin sen buninggha: «Yaq! Xam xiyal qilma! Chünki men bu yat *ilahlarni* yaxshi körüp qaldim, ularning keynidin

□ **2:21** «yat we yawa bir sésiq üzüm téli» — «yat we yawa» esliy ibraniy tilida bir söz bilenla ipadilinidu. ■ **2:21** Mis. 15:17; Zeb. 44:2; 80:8 ■ **2:22** Ayup 9:30 □ **2:23** «Jilghida mangghan yolungni körüp baq, qilmishliringni iqrar qil» — «jilghida mangghan yolung...» belkim köp qisim Yehudalikler Yérusalémgha yéqin bolghan «Hinnom jilghisi»da öz balilirini but-largha atap «insan qurbanliqi» qilghanliqini körsitidu. Israilni hing-gan'gha oxshitishi belkim uning héchqandaq muqim yölünüşining bolmaydighanliqini tekitleydu. □ **2:24** «... hewisi qozghal-ghanda shamalni purap yürüdighan bir yawayi mada ésheksen!» — bu oxshitish shübhisizki, Israilning butlarga bolghan buzuq heweslirini, uni butperesliktin tosushning mumkin emeslikini körsitidu.

mangimen!» — déding.□

²⁶ Oghri tutulup qélip xijaletke qalghandek, Israil jemetimu xijaletke qalidu — yeni özliri we ularning padishahliri, kahinliri we peyghemberliri — ²⁷ ular yaghach kötikige: «Atam!» we tashqa: «Sen méni tughdurdung!» deydu; chünki ular yüzini Manga qaratmay, eksiche Manga arqisini qildi; lékin külpet béshigha chüshkende ular: «Ornungdin turup, bizni qutquzghaysen!» deydu. ²⁸ Emdi özüngge yasighan ilahliring qéni!? Külpet béshinggha chüshkende séni qutquzalaydighan bolsa, ular ornidin tursun! — Chünki sheherliring qanche köp bolsa butliringmu shunche köptur, i Yehuda!■

²⁹ Némishqa siler Men bilen dewagha chüshmekchisiler? Siler hemminglar Manga asiyliq qilghansiler, — deydu Perwerdigar.

³⁰ Baliliringni bikardin bikar urup qoydum; ular héch terbiyini qobul qilmidi. Öz qiliching yirtquch shirdek peyghemberliringni yewetti.■

³¹ I bu dewr kishiliri! Perwerdigarning sözige köngül qoyunglar! Men Israilgha chöl-bayawan yaki qapqarangghuluq basqan zémin bolup baqqanmu? Méning xelqim némishqa: «Negila barsaq öz erkimiz; emdi yéninggha yene

□ **2:25** «putungni ayaghsizliqtin... gélingni ussuluqsiz qilip qoyma!» — bu sözler belkim ikki bisliq: — (1) butlarning yolida yügürüp méngish beribir bikar ishtur — butlar ademlerge yardemde bolalmaydu; (2) eger Israil butperesliki bilen Xudagha wapasizliqini dawamlashtursa, ular axir bérip ayaghsiz, changqap sürgün bolghanlar bolidu. «Yaq! **Xam xiya qilma!**» — ibraniiy tilida «Yaq! Ümid yoq!». ■ **2:28** Yesh. 2:8; Yer. 11:13 ■ **2:30** Yesh. 1:5; Yer. 5:3

kelmeymiz!» — deydu?■

³² Qiz zibu-zinnatirini untuyalamdu? Toy qilidighan qiz toy kiyimlirini untuyalamdu? Lékin öz xelqim san-sanaqsiz künliride Méni untudi.■

³³ Sen ishq izdep baridighan yollargha shunche mahir bolup ketting! Berheq, hetta eng buzuq ayallargha yolliringni körsetting. ³⁴ Uning üstige tonungning peshliride gunahsiz namratlarning qéni bar! Sen ularni témingni téship oghriliqqa kirgini üçün öltürdingmu?! Ishlarning hemmisi shundaq tursimu, □ ³⁵ sen téxi: «Mende gunah yoq; *Reb* mendin renjiwermeydu!» deysen. Bilip qoy! Men üstüngdin höküm chiqirimen, chünki sen: «Men gunah sadir qilmidim!» — dewérisen.

³⁶ Sen némishqa bunchiwala uyan-buyan qatrap ala köngüllük qilisen? Sen Asuriye teripidin yerge qaritilghandek Misir teripidinmu yerge qaritilisen. □ ³⁷ Berheq, sen Misirdin qolliringni béshinggha alghan péti chiqisen; chünki Perwerdigar sen yölenchük qilghanlarni chetke qaqti; sen ulardin héch payda körmeysen.□

■ **2:31** Mat. 23:26-39 ■ **2:32** Yer. 3:21 □ **2:34** «**Sen ularni témingni téship oghriliqqa kirgini üçün öltürdingmu?!**» — Musa peyghemberge chüshürülgen qanun boyiche oghri kechte öyge bösüp kirgen bolsa u urup öltürülse öy igisi gunahsiz hésablinidu. □ **2:36** «**Sen némishqa bunchiwala uyan-buyan qatrap ala köngüllük qilisen?**» — démek, Israil herdaim Xudani emes, belki yat ellerni öz yölenchüki qilmaqchi. □ **2:37** «**sen Misirdin qolliringni béshinggha alghan péti chiqisen**» — démek, esir bolghan péti.

3

Wapasizliq üstige wapasizliq

¹ Shundaq déyiliduki, birsi ayalini qoyuwetse, ayal uningdin ajrashsa we kéyin u bashqa erge yatliq bolghan bolsa, birinchi éri uning bilen qayta yarishiwalsa bolamdu? Bundaq ish bu zéminni mutleq bulghimamdu? Lékin sen shunche köp ashniliring bilen buzuqluq qilip turup yene yénimgha qaytay dewatamsen téxi? □ ■

² Béshingni kötürüp yuqirigha qarap baq; —
Sen zadi nede yat ilahlar bilen buzuqluq ötküzmigensen?!

— Sen chöl-bayawanda kütüp olturghan erebdek ularni yollar boyi kütüp olturghansen; zéminni buzuqluqliring we rezilliking bilen

□ **3:1** «...birinchi éri uning bilen qayta yarishiwalsa bolamdu? Bundaq ish bu zéminni mutleq bulghimamdu?» — «Qan.» 24:1-4-ayetlerni körsitishi mumkin. Eger peyghember mezkur bésharette bu ishni közde tutqan bolsa, undaқта bu 3-babning umumiy menisige qarighanda, Xuda mushundaq ishlarni (ajrishish andin qayta toy qilish) Yehudiylargha men'i qilghini bilen, mushu yerde Xuda «Méning ayalim bolghan Israil»ning Öz yénimgha qaytip kélidighan yoli bar, dégen oxshaydu (14-22-ayetlerde, axirqi zamanlarda Perwerdigar mushundaq cheksiz rehim-shepqetni Israil hem Yehudagha körsitidu, déyilidu). «**Lékin sen shunche köp ashniliring bilen buzuqluq qilip turup yene yénimgha qaytay dewatamsen téxi?**» — bashqa birxil terjimisi: «Lékin sen köp ashnilar bilen buzuqluq qilghan bolsangmu, yénimgha qaytip kel!». Xuda töwendiki 4- we -22-25-ayetlerde ularni qaytishqa chaqirishqa mushundaq rehimlik bilen ötünidu, biraq 3-babning umumiy menisige qarighanda, Xudaning sözlirini mushu yerde terjimimizdikidek «rétorik soal» dep qaraymiz. ■ **3:1** Qan. 24:1-4

bulghighansen. □ 3 Shuning üçhün qattiq yamghurlar tutup qélinip sanga bérilmidi hemde «kéyinki yamghurlar» yaghmidi. Lékin sende téxi pahishe ayalning qélin yüzi bar, iza tartishni héch bilgüng yoqtur. □ 4 Hetta sen bayatin Manga:

«I Atam, yashliqimdin bashlap manga yétekchi hemrah bolup kelding!» — deysen, we: —

5 «U herdaim ghezipini saqlamdu? U ghezipini axirgiche tutamdu?» — deysen. Mana, sen shundaq dégingni bilen, lékin sen qolungdin kélishiche rezillik qilghansen.

6 Yosiya padishahning künliride Perwerdigar manga: «Wapasiz Israilning néme qilghanliqini kördüngmu? U barliq égiz taghqa chiqip hem barliq yéshil derex astigha kirip shu yerlerde pahishidek buzuqluq qilghan» — dédi. □ ■

7 — «Men: U bularning hemmisini qilghandin kéyin, choqum yénimgha qaytip kélidu, — dédim; lékin u qaytip kelmidi. Uning asiy singlisi, yeni Yehuda buni kördi; 8 lékin wapasiz Israilning barliq zina qilghanliri tüpeylidin uninggha talaq xétini bérüp uni qoyuwetkinimni körüp,

□ 3:2 «béshingni kötürüp yuqirigha qarap baq» — Yehuda herdaim «yuqiri jaylar»da butpereslik ötközgenidi. «sen chöl-bayawanda kütüp olturghan erebdek...» — «ereb» mushu yerde belkim yol boyida olturghan pahishe ayalni kösitidu. Bezi alimlar bu söz yoluchilarni bulash üçhün marap turghan qaraqchini körsitidu, deydu. □ 3:3 «kéyinki yamghur» — Qanaanda 3- yaki 4-ayda yaghidu, etiyazliq ziraetlerni pishurush rolini oynaydu. Bu yamghurlar bolmisa héch hosul bolmaydu. □ 3:6 «Wapasiz Israilning néme qilghanliqini kördüngmu?» — mushu ayette «Israil» shimaliy padishahliq, yeni «on qebile»ni körsitidu. «Buzuqluq» asasen butpereslikni körsitidu; 2:20diki izahatnimu körüng. ■ 3:6

Yer. 2:20

asiy singlisi Yehuda qorqmidi, belki özimu bérip pahishilik qildi. □ ⁹ Shundaq boldiki, öz buzuqchiliqini shunche kichik ish dep qarighachqa, u hetta yaghach we tash bilen zina qilip zéminni bulghiwetti. ¹⁰ Bularning hemmisige qarimay Israilning asiy singlisi Yehuda téxi pütün köngli bilen emes, peqet saxtiliq bilen yéningha qaytip kelgendek boluwaldi, — deydu Perwerdigar.

¹¹ Perwerdigar manga mundaq dédi: — «Wapasiz Israil özini asiy Yehudadin heqqaniy körsetti.

¹² Barghin, shimalgha qarap bu sözlerni jakarlap mundaq dégin: —

«Qaytip kel, i yoldin chiqquchi Israil, — deydu Perwerdigar — we Men sanga qapiqimni qayta türmeymen; chünki Men rehimdil, — deydu Perwerdigar — Men ghezipimni menggüge saqlap turmaymen. □ ■ ¹³ Peqet séning qebihlikingni, — Perwerdigar Xudayinggha asiqliq qilghanliqingni, uyan-buyan qatrap yürüp özüngni herbir yéshil derex astida yat ilahlargha béghishlighanliqingni, shuningdek awazimgha héch qulaq salmighanliqingni iqrar qilsangla *Mendin rehim-shepqet körisen* — deydu Perwerdigar.

¹⁴ Qaytip kélinglar, i yoldin chiqquchi balilar,

□ **3:8** «lékin wapasiz Israilning barliq zina qilghanliri tüpeylidin uninggha talaq xétini bérip uni qoyuwetkinimni körüp,...» — bezi kona köchürmilerde mushu yerde «lékin wapasiz Israilning barliq zina qilghanliri tüpeylidin uninggha talaq xétini bérip uni qoyuwetkinimni men kördüm,...» déyilidu. □ **3:12** «shimalgha qarap... mundaq dégin» — bu sözler belkim Asuriye teripidin 100 yil ilgiri sürgün qilin'ghan Israil (on qebilisi)gha éytilidu. ■ **3:12** Zeb. 86:15; 103:8, 9; 145:17

— deydu Perwerdigar — chünki Men silerni heqiqiy söygüchidurmen; *siler shundaq qilsanglarla* Men silerdin tallighanlarni, yeni herqaysi sheherdin birdin, herqaysi jemettin ikkidin puqrani Zion'gha qayturup kélimen. □ ¹⁵ Men silerge könglümdikidek xelq padichilirini teqsim qilimen; ular silerni danaliq-bilim, eqil-paraset bilen béqip ozuqlanduridu.■

¹⁶ Shundaq boliduki, shu künlerde siler zéminda köpiyip, köp perzentlik bolghininglarda, — deydu Perwerdigar, — siler: «Perwerdigarning ehde sanduqi!» dep yene tilgha almaysiler; u héch ésinglarga kelmeydu, uni héch eslimeysiler we uni héch séghinimaysiler; siler bashqa bir sanduqmu yasimaysiler. □ ¹⁷ Shu tapta ular Yérusalémni «Perwerdigarning texti» dep ataydu; barliq eller uninggha yighilidu, — yeni Perwerdigarning namigha, Yérusalémgha yighilidu; ular qelbidiki rezil jahilliqigha qaytidin héch egiship mangmaydu. ¹⁸ Shu künlerde Yehuda jemeti Israil jemeti bilen birlikte mangidu; ular shimal zéminidin bille chiqip Men ata-bowilirigha miras bolushqa teqdim qilghan zémin'gha kélidu.

□ **3:14** «chünki Men silerni heqiqiy söygüchidurmen» — ibraniy tilida «chünki Men silerge erdurmen». ■ **3:15** Yer. 23:4; Ez. 34:23; Ef. 4:11 □ **3:16** «(siler) uni héch séghinimaysiler» — bashqa birxil terjimisi: «ular uni izdep tawap qilmaydu». «siler **bashqa bir sanduqmu yasimaysiler**» — bashqa birxil terjimisi: «ular qaytidin shundaq qilmaydu». Démisekmu «ehde sanduqi» ibadexana tüzümining merkizi bolghachqa, bu ayet belkim ibadexana we uninggha baghliq tüzümnin (qurbanliqlar, kahnlar, nurgun qaide-yosunlar) yéngi bir ehde bilen inawetsiz qilinidighanliqini körsitidu. 31:31-34 we izahatlarni körüng.

19 Men: «Men séni balilirim qatirigha qoyup, sanga güzel zéminni, yeni köpligen ellerning zéminliri arisidiki eng körkem jayni miras qilip ata qilishni shunchilik xalayttim!» — dédim, we: «Sen Méni «méning atam» deysen, we Mendin yüz örümeysen!» — dédim.□

20 Lékin berheq, asiyliq qilghan ayal öz jörisidin ayrilghandek, siler Manga asiyliq qilghansiler, i Israil jemeti, — deydu Perwerdigar. 21 Yuqiri jaylardin bir awaz anglinidu! U bolsa Israil jemetidikilerning yigha-peryadliri; chünki ular öz yolini burmilighan, Perwerdigar Xudasini untughan.

22 — Qaytip kélinglar, ey yoldin chiqquchi balilar; Men silerning yoldin chiqip kétishinglarga shipa bolimen.

— «Mana, biz yéninggha barimiz; chünki Sen Perwerdigar Xudayimizdursen» — denglar!

23 — Berheq, égizliklerde hem taghlarda anglitilghan *butpereslikning* qiyqas-sürenliri bihude ishtur! Berheq, Israilning qutquzush-nijati Perwerdigar Xudayimizdinladur.

□ ■ 24 Lékin yashliqimizdin tartipla, atabowilirimizning ejrini, yeni ularning kala-qoy padilirini, qiz-oghullirini ashu uyat-nomus

□ **3:19** «Men séni balilirim qatirigha qoyup,.. eng körkem jayni miras qilip ata qilishni shunchilik xalayttim!» — Perwerdigar mushu ayette Israilgha Özige sadıq bolghan ayalining süpitide sözleydu. □ **3:23** «*butpereslikning qiyqas-sürenliri*» — «butpereslik» eyni tékistte yoq, biraq bizningche ayet buni körsitidu. Butpereslikte butlardin «yardem sorash» üçün qiyqas-süren kötürüş kérek idi. ■ **3:23** Zeb. 121:1

yep ketken; □ ²⁵ Netijide biz uyat-xijilliq ichide yattuq, qalaymiqanchiliq we alaqqadilik bizni qapliwaladi; chünki yashliqimizdin tartip bügünki kün'ge qeder biz we ata-bowilirimiz hemmimiz Perwerdigar Xudayimiz aldida gunah sadir qilip kelduq, Perwerdigar Xudayimizning awazigha héch qulaq salmiduq. □

4

¹ — «Bu yollirimdin burulay!» déseng, i Israil — deydu Perwerdigar — Emdi Méning yéningha burulup qaytip kel! Eger bu yirginchlikliringni közümdin néri qilsang, we shundaqla yoldin yene ténep ketmiseng, □ ² — eger sen: «Perwerdigar-ning hayati bilen!» dep qesem ichkingde, u qesem heqiqet, adalet we heqqaniyliq bilen bolsa, undaqla yat ellermu Uning namida özlirige bext tilishidu we Uni özining pexir-shöhriti qilidu. ■

³ Chünki Perwerdigar Yehudadikiler we Yérusalémdikilerge mundaq deydu: — «Boz yéringlarni chépip aghdurunglar; tikenlik

□ **3:24** «ashu uyat-nomus» — mushu ibare «Baal» dégen intayin yirginchlik mebudni körsitidu. 11-bab, 13-ayetni körüng.

□ **3:25** «qalaymiqanchiliq we alaqqadilik» — bu sözler mushu yerde ibraniy tilida birla söz bilen ipadilinidu. □ **4:1** «Méning yéningha burulup qaytip kel!» — bu ibare belkim «sellimaza towa qil», «ikkilenme!», «ala köngüllük bolma!» dégen menini intayin tekitleydu. «Eger **bu yirginchlikliringni közümdin néri qilsang, we shundaqla yoldin yene ténep ketmiseng,...** » — bashqa birxil terjimisi: «Eger bu yirginchlikliringni közümdin néri qilsang, emdi sen sergerdan bolmaysen». ■ **4:2** Yar. 22:18; Yesh. 48:1

arisigha uruq chachmanglar! □ ■ 4 Özliringlarni Perwerdigarning yolida sünnet qilinglar; qelbinglarni sünnet qilinglar, i Yehudadikiler we Yérusalémda turuwatqanlar! — Bolmisa, Méning qehrim partlap ot bolup silerni köydüriwétidu; qilmishliringlarning rezilliki tüpeylidin uni öchüreydighan héchkim chiqmaydu. □ ■

5 — Yehudada mushularni élan qilip, Yérusalémda: — «Zémin-zéminda kanay chélinglar!» — dep jakarlanglar;

«Yighilinglar! Mustehkem sheherlerge qéchip kireyli!» — dep nida qilinglar! □

6 Zionni körsitidighan bir tughni tiklenglar; derhal qéchinglar, kéchikip qalmanglar! Chünki Men külpet, yeni zor bir halaketni shimaldin élip

□ 4:3 «Boz yéringlarni chépip aghdurunglar; tikenlik arisigha uruq chachmanglar!» — bu sirliq ayet Yehudadikilerni nadan déhqanlarga, ularning hayatlrini axtarma yerge oxshitidu. «Némishqa hayatimizdin héchqandaq bext, muweppeqiyet yoq?» dep sorisa, «Siler uruqlirini tikenler arisigha tériqan déhqanlarga oxshash, héch hosulluq bolmaysiler» dep jawab bérilidu, elwette. Déhqanlar hosul körüş üçün boz yerlirini chépip, tikenlerni yulup tashlishi kérek bolghinigha oxshash, Yehudiylar özlirini qozghap qattiq towa qilishi kérek, andin bextning hosulini köridu. ■ 4:3 Hosh. 10:12 □ 4:4 «qelbinglarni sünnet qilinglar» — sözmusöz terjimisi: «qelbinglardiki xetnilikni élip tashlanglar». Démisekmu, Israillar etliride sünnet qilin'ghini bilen ularning köngülliri towisiz qattiq idi; shunga peyghember: «qelbinglarni sünnet qilinglar» dep agah béridu. ■ 4:4 Qan. 10:16; 30:6; Yesh. 65:5 □ 4:5 ««Yighilinglar! Mustehkem sheherlerge qéchip kireyli!» — dep nida qilinglar» — bu sözler belkim bashqa peyghemberlerge, yaki «xelq padichiliri» bolghan padishah, hökümdarlar we kahinlar qatarliqlargha éytilidu (9-ayetni körüng). Démek, ular öz ixlassizliq, itaetsizlik tüpeylidin xelqge shundaq jar qilishqa mejbur qilinidu.

kélimen. ⁷ Shir öz chatqalliqidini chiqti, «ellerni yoqatquchi» yolga chiqti; u öz jayidini chiqip zéminingni weyran qilishqa kélidu; sheherliring weyran qilinip, ademzatsiz bolidu. ■ ⁸ Bu sewebtin özliringlarga böz kiyim oranglar, dad-peryad kôtürüp nale qilinglar! Chünki Perwerdigarning qattiq ghezipi bizdin yanmidi!■

⁹ Shu küni shundaq boliduki, — deydu Perwerdigar, — padishahning yüriki, emirlarning yürikimu su bolup kétidu, kahinlar alaqqade bolup, peyghemberler teejjüplidü.

¹⁰ — Andin men: — Ah, Reb Perwerdigar! Berheq Sen bu xelqni, jümlidin Yérusalémni: «Siler aman-tinch bolisiler» dep aldiding; emeliyette bolsa qilich jan'gha yétip keldi, dédim.□

¹¹ — Shu chaghda bu xelqqa we Yérusalémgha mundaq déyilidu: «Chöl-bayawandiki égziklerdin chiqqan issiq bir shamal xelqimning qizining yoligha qarap chüshidu; lékin u xaman sorushqa yaki dan ayrishqa muwapiq kelmeydu! □ ¹² — Buningdin esheddiy bir shamal Mendin chiqidu; mana, Men hazir ulargha jaza hökümlirini jakarlaymen. ¹³ Mana, u top bulutlardek kélidu, uning jeng harwiliri qara quyundektur, uning atliri

■ **4:7** Yesh. 5:29; Yer. 2:15; 5:6 ■ **4:8** Yesh. 32:12 □ **4:10** «Siler **aman-tinch bolisiler**» — bu ayettiki: «Siler aman-tinch bolisiler» dégen sözler saxta peyghemberlarning sözidur (6:14, 8:11 qatarliqlarni körüng). □ **4:11** «xelqimning **qizi**» — shundaqla «pak **qizim** bolghan xelqim», «Zion **qizi**» qatarliq ibariler Xudaning Öz xelqige yaki bashqa xelq (mesilen, «Misirning **qizi**», (46:11))ge bolghan méhri-shepquitini, ulargha baghligan muhebbitini körsitidighan menini öz ichige alidu.

bürkütlerdin tézdu!

— «Halimizgha way! Chünki biz nabut bolduq!»□

14 — «I Yérusalém, öz qutulushung üchün qelbingni rezilliktin yuyuwet; qachan'ghiche könglünge bihude oy-xiyallarni püküp turisen? ■ 15 Chünki

Dan diyaridin, Efraimdiki évizliklerdinmu azab-külpetni élan qilidighan bir awaz anglitilidu: —

16 Ular: Ellerge élan qilinglar, Yérusalémghimu anglitinlar: — Mana, qorshawgha alghuchilar yirraq yurttin kéliwatidu! Ular Yehuda sheherlirige qarshi jeng chuqanlirini kötürüşke teyyar! —

deydu. 17 Étizliqni mudapie qiliwatqanlardek, ular

Yérusalémni qorshivalidu; chünki u Manga asiyliq qilghan, — deydu Perwerdigar. 18 Séning yolung we qilmishliring mushularni öz béshinggha chüshürdi; bu rezillikingning aqiwitidur; berheq, u azabliqtur, yürikinggimu sanjiydu!».

19 — *Men:* «Ah, ich-baghrim! Ich-baghrim! Tolghaqqa chüshtüm! Ah, könglüm azablandi! Yürikim düpüldewatidu, süküt qilip turalmaymen; chünki men kanayning awazini anlaymen; jeng chuqanliri jénimgha sanjidi.■

20 Apet üstige apet chüshti! Pütkül zémin weyran

□ **4:13** «Mana, u top bulutlardek kélidu, uning jeng harwiliri qara quyundektur, uning atliri bürkütlerdin tézdu!»

— «u» kimni körsitidighanliqi éytilmaydu. Biraq aldi-keyni sözlerge qarighanda, «u» 7-ayettiki «ellerni yoqatquchi» bolghan düshmenni körsitidu. Bezi alimlar bu sözler shımaldin kélidighan «Skitlar»ni körsitidu, dep qaraydu. Lékin Skitlarning jeng harwiliri yoq hem ular sheherlerni «qorshawgha alghuchi»larmu (16-ayet) emes; shunga biz bu sözlerni Babillıqlarni we belkim axirqi zamandiki dejjalning qoshunlirini körsitidu, dep qaraymiz. ■ **4:14** Yesh.

1:16 ■ **4:19** Yesh. 21:4; Yer. 8:23

boldi; chédirlirim deqiqide berbat qilindi, perdilirim hayt-huytning ichide yirtip tashlandi!

□ 21 Qachan'ghiche tughqa qarap turushum, jeng awazlirini anglishim kérek?» — *dédim*.

22 — «Chünki Méning xelqim nadandur; ular Méni héch tonumighan; ular eqli yoq balilar, ular héch yorutulmighan; rezillikke nisbeten ular danadur, emma yaxshiliqqa nisbeten ular bilimsizdur».

23 — «Men yer yüzige qaridim; mana, u shekilsiz we qup-quruq boldi; asmanlarchimu qaridim, u nursiz qaldi; □ 24 taghlargha qaridim, mana, ular zilzilige keldi, barliq döngler esheddiy silkinip ketti. 25 Qarap turuwerdim, we mana, insan yoq idi, asmandiki barliq uchar-qanatlarimu özlirini daldigha aldi. 26 Men qaridim, mana, bagh-étizlar chöl-bayawan'gha aylandi, barliq sheherler Perwerdigar aldida, yeni uning qattiq ghezipi aldida weyran boldi. 27 Chünki Perwerdigar mundaq deydu: — «Pütkül zémin weyran bolidu; emma Men uni pütünley yoqatmaymen. ■ 28 Buning

□ 4:20 «chédirilim» ... «perdilirim»... — Yeremiya peyghember xelqining azablarini öziningki dep hés qilip, «xelqimning chédirlirim» we «xelqimning perdiliri» démey, belki «chédirilim» we «perdilirim» toghruluq sözleydu. □ 4:23 «Men yer yüzige qaridim; mana, u shekilsiz we qup-quruq boldi; asmanlarchimu qaridim, u nursiz qaldi...» — démisekmü, bu ayettiki we töwendiki ayettiki ishlar Yeremiya peyghemberge Rohta körsitilgen alamet körünüştur.

Bu körünüş: (1) Israil zémini Babilliqlarning tajawuzluqi astida bolidighan weyrane halitini; we (2) shuning bilen bir waqitta axirqi zamanlardiki halitini körsitidu. Bu halet Xuda jahanni yaratqinida yer-zéminning awwalqi shekilsiz, tertipsiz halitige oxshaydu. ■ 4:27 Yer. 5:10,18; 30:11; 46:28

tüpeylidin pütkül yer yüzi matem tutidu, yuqirida asman qariliq bilen qaplinidu; chünki Men shundaq söz qildim, Men shundaq niyetke kelgenmen; Men uningdin ökünmeymen, uningdin héch yanmaymen; ²⁹ atliqlar we oqyaliqlarning shawqun-süreni bilen herbir sheherdikiler qéchip kétidu; ular chatqalliqlargha kirip möküwalidu, tashlar üstige chiqiwalidu; barliq sheherler tashlinip ademzatsiz qalidu.

³⁰ — Sen, i halak bolghuchi, néme qilmaqchisen? Gerche sen pereng kiyimlarni kiygen bolsangmu, altun zibu-zinnetlerni taqighan bolsangmu, köz-qashliringni osma bilen perdazlighan bolsangmu, özüngni yasighining bikardur; séning ashiqlirining séni kemsitidu; ular jéningni izdewatidu. □

³¹ Chünki men tolghaqqa chüshken ayalningkidek bir awazni, tunji balini tughqandikidek azabda bolghan Zion qizining awazini anglawatimen; u qollirini sozup: «Halimgha way! Bu qatillar tüpeylidin halimdin kettim!» dep hasirimaqta. □

5

Yérusalém jazagha layiq

¹ *Perwerdigar*: — Yérusalémning reste-kochilirida uyan-buyan aylinip yügürünglar, obdan körüp

□ **4:30 «özüngni yasighining»** — belkim Yehuda yat ellerdin yar-yölek izdigende yalaqchiliq qilghanliqini körsitidu. □ **4:31 «tunji balini tughqandikidek azabda bolghan Zion qizining awazini anglawatimen»** — oqurmenlarning éside barki, «Zion» Yérusalém jaylashqan tagh bolup, «Zion» yaki «Zion qizi» dégenning özi Yérusalém yaki Israilni bildüridu.

biliwélinglar; meydanliridin izdep körünglar; adalet bilen ish köridighan, wediside turushqa intilidighan birla ademni tapsanglar, shunda men bu *sheherni* kechürimen!

² Gerche ular: «Perwerdigarning hayati bilen!» dep qesem ichken bolsimu, ular yalghandin sözleydu, *dédi*. □

Yeremiya söz qilidu

³ — I Perwerdigar, közüng adalet-bitereplikni izdep yürüdü emesmu? Sen bularni urdung, lékin ular azablanmaydu; Sen ularni nabut qilip tügeshtürdüng, lékin ular terbiye qobul qilishni ret qilip keldi; ular yüzlerini tashtin qattiq qildi, ular yolidin yénishni ret qilidu» ■ ⁴ — men: «Shübhisizki, bundaq qilghanlar peqet namratlar, ular nadanlar; chünki ular Perwerdigarning yolini, Xudasining höküm-körsetmilirini bilmeydu» — *dédim*. ⁵ — «Men mötiwerlerning yénigha bérip ulargha sözleymen; chünki ular Perwerdigarning yolini, Xudasining höküm-körsetmilirini bilidu». Biraq ularmu boyunturuqni üzül-késil buzup, rishtilirini üzüp tashlighan.

Perwerdigar jawab béridu

□ **5:2** «...birla ademni tapsanglar, shunda men bu sheherni kechürimen! (1-ayet)... Gerche ular: «Perwerdigarning hayati bilen!» dep qesem ichken bolsimu, ular yalghandin sözleydu, *dédi*» — kéyin, Yeremiya birnechche shundaq adil, sadıq ademler (mesilen, Baruq, Ahikam, Ebed-Melek) bilen tonushqan. Lékin Perwerdigar uninggha bu sözlerni qilghanda u mushundaqlarni tapalmighan. ■ **5:3** Yesh. 1:5; 9:12; Yer. 2:30

6 — Shunga ormandin chiqqan bir shir ularni öltüridu, bayawandin chiqqan bir böre ularni weyran qilidu; yilpiz sheherlerge qarap paylaydu; sheherlerdin chiqqan herbiri titmatitma qilinidu; chünki ularning asiqliqliri köpiyip, wapasizliqliri awuydu. □ ■ 7 Men zadi némige asasen séni kechürimen? Séning baliliring Mendin waz kéchip, Xuda emeslerge qesem ichmekte; Men hemme hajetliridin chiqqan bolsammu, lékin ular zinaxorluq qilib, pahishilerning öyige top-top bolup méngiwatidu. □ 8 Ular semrigen ishqwaz ayghirlar, ular herbiri öz yéqinining ayaligha hewes qilib kishnewatidu. ■

9 Bu ishlar tüpeylidin ularni jazalimay qoyamdim? — deydu Perwerdigar, — Méning jénim mushundaq bir eldin qisas almay qoyamdu? ■

10 Uning üzüm chünekliridin ötüp, tallirini weyran qilinglar; lékin ularni pütünley nabut qilmanglar; shaxlirini qirip tashlanglar, chünki ular Perwerdi-

□ 5:6 «ormandin **chiqqan bir shir ...**, bayawandin **chiqqan bir böre ...**; yilpiz sheherlerge qarap paylaydu» — bu ayettiki yirtquch haywanlar köchme menide bolup dühshmenlerni körsitidu, elwette. ■ 5:6 Yer. 4:7 □ 5:7 «Men hemme hajetliridin **chiqqan bolsammu, lékin ular zinaxorluq qilib, pahishilerning öyige top-top bolup méngiwatidu**» — bu ayet belkim rohiy jehettiki wapasizliqni körsitidu. Xuda Israilni «Méning ayalim» dep ataydu (2:10, 3-babni körüng). 8-ayet jismaniy jehettiki zinaxorluqnu körsitidu. ■ 5:8 Ez. 22:11 ■ 5:9 Yer. 5:29; 9:9

gargha tewe emestur; □ ■

¹¹ chünki Israil jemeti we Yehuda jemeti Manga mutleq wapasizliq qildi, — deydu Perwerdigar. ■

¹² Ular: «U héchnéme qilmaydu! Bizge héch apet chüshmeydu; ne qilich ne qehetchilikni körmeymiz!» — dep Perwerdigardin ténip ketti.

¹³ Peyghemberler bolsa peqet bir shamaldin ibaret bolidu, xalas; *Perwerdigarning* söz-kalami ularda yoqtur; ularning sözliri öz béshigha yansun! □

¹⁴ Shunga Perwerdigar, samawi qoshunlarning Serdari bolghan Xuda manga mundaq deydu: — Bu xelq mushu sözni qilghini üçün, mana, Men aghzinggha salghan sözlirimni ot, bu xelqni otun qilimenki, ot ularni köydürüp tashlaydu. ■

¹⁵ — Mana, Men yiraqtin bir elni élip kélimen, i Israil jemeti, — deydu Perwerdigar, — U küchlük bir el, qedimiy bir el, tilini sen bilmeydighan we geplirini sen héch chüshenmeydighan bir el bolidu;

■ ¹⁶ ularning oqdéni yoghan échilghan bir gördur; ularning hemmisi batur palwanlardur. ¹⁷ Ular hosulingni we néningni yep kétidu, oghul-qizliringni

□ **5:10** «Uning üzüm chünekliridin ötüp, shaxlirini qirip tashlanglar, chünki ular Perwerdigargha tewe emestur» — bu ayetning bashqa birxil terjimisi: «Uning sépillirigha yamiship chiqip weyranchiliq qilinglar, lékin ularni pütünley nabut qiliwet-menglar; istihkamlirini élip tashlanglar, chünki ular Perwerdigargha tewe emestur». ■ **5:10** Yer. 4:27 ■ **5:11** Yer. 3:20

□ **5:13** «Peyghemberler bolsa peqet bir shamaldin ibaret bolidu, xalas» — ibraniy tilida «roh» we «shamal» bir söz bilen ipadilinidu. Shubhisizki, «peyghemberler» özlirini «bizge Xudaning Rohi toldurulghan» deydu, lékin Xuda ularni peqet «shamalgha toldurulghan» deydu. ■ **5:14** Yer. 1:9-10 ■ **5:15** Qan. 28:49; Yer. 1:15; 6:22

yep k etidu, kala-qoy padiliringni yep k etidu,  z m talliringni we enjur derexliringni yep k etidu; ular sen tayan'ghan mustehkem sheherliringni qilich bilen weyran qilidu.■

18 Halbuki, — deydu Perwerdigar, — shu k nlerdimu silerni p t nley t gesht rmeymen.

■ 19 Shu chaghda *xelqing*: «Perwerdigar Xudayimiz n mishqa mushu ishlarning hemmisini b shimizgha ch sh rgen?» — dep sorisa, emdi sen *Yeremiya* ulargha: «Siler Mendin y z  r p,  z z mininglarda yat ilahlarning qulluqida bolghininglardek, siler  z wetininglar bolmighan bir z minda yat bolghanlarning qulluqida bolisiler» — d gin.□ ■

20 — Yaqupning jemetide shuni jakarlighinki we Yehuda arisida shuni  lan qilghinki, 21 «Buni anglanglar, i nadan we eqli yoq, k zi turup k rmeydighan, quliqi turup anglimaydighan bir xelq: — ■ 22 Mendin qorqmamsiler? — deydu Perwerdigar, — D ngiz s yi  ch n sahilni mengg l k cheklime qilip, «Bu yerdin  tme» dep b kitken M ning aldinda tewrimemsiler? Mana, dolqunliri  rkeshligini bilen ular sahil  stidin h ch ghelibe qilmaydu; shawqunlighini bilen bu chektin hergiz halqip  telmeydu.■

23 L kin bu xelqning jahil we asiyliq k ngli bardur; ular yoldin chiqip  z b shimchilik qilip ketti.

24 Ular k nglide: « z waqtida yamghurlarni, yeni

■ 5:17 Law. 26:16; Qan. 28:31,33 ■ 5:18 Yer. 4:27 □ 5:19 «yat bolghanlarning qulluqida bolisiler» — «yat bolghanlar» belkim ikki bisliq s zler bol p, hem «yat butlar» hem «yat ademler»nimu k rsitidu. ■ 5:19 Yer. 16:10 ■ 5:21 Yesh. 6:9 ■ 5:22 Ayup 38:10, 11; Zeb. 33:7-8; 104:9

awwalqi hem k yinki yamghurlarni Berg chi, bizge hosul peslini b kitip aman- sen Saqlighuchi Perwerdigar Xudayimizdin eymineyli» d genni h ch d meydu. □ ■ 25 Silerning qebihlikliringlar mushu ishlarni silerge n sip qilmighan; silerning gunahliringlar silerdin beriketni mehrum qilghan.

26 Ch nki xelqim arisida reziller bardur; ular pistirmida yatqan qiltaqchilardek paylap y ridu; ular tuzaq s lip, ademlerni tutuwalidu. 27 Tutqan qushlarga tolghan qepstek, ularning  yliri aldamchiliqtin  rishken mallar bilen tolghan; ular shu yol bilen b y k hem bay bolup ketti. 28 Ular semrip, parqirap ketti; berheq, ular rezil ishlarni qilishqa mahir bolup ketti; ular  z menpeetini k zlep xeqlerning dewasini, y tim-y sirlerning dewasini sorimaydu; namratlarning hoquqini qoghdaydighan h k mni ular chiqarmaydu. □ ■

29 Bu ishlar t peylidin ularni jazalimay qoyamdim?! — deydu Perwerdigar, — M ning j nim mushundaq bir eldin qisas almay

□ 5:24 «awwalqi **yamghur**»...«k yinki **yamghur**»... — «awwalqi yamghur» adette 11-ayda y ghip, tupraqni yumshitidu, yerni heydep uruq s lishqa teyyarlinidu. «k yinki yamghur» bolsa Pelestinde 3- yaki 4-ayda yaghidu, etiyazliq ziraetlerni pishurush rolini oynaydu. Bu yamghurlar bolmisa h ch hosul bolmaydu. «**bizge hosul peslini b kitip aman- sen saqlighuchi**» — ibraniy tilida «bizge hosul peslidiki heptilerni saqlighuchi...». ■ 5:24 Qan. 11:14 □ 5:28 «**ular  z menpeetini k zlep xeqlerning dewasini, y tim-y sirlerning dewasini sorimaydu...**» — bashqa birxil terjimisi bolsa: «ular xeqlerning dewasini, hetta y tim-y sirlerning dewasini sorighini bilen hergiz uni adil sorimaydu». ■ 5:28 Qan. 32:15; Yesh. 1:23; Zek. 7:10

qoyamdu? □ ■

³⁰ Zéminda intayin qorqunchluq we yirginchliq bir ish sadir qilin'ghanki — ³¹ Peyghemberler yalghan-saxta bésharetlerni bermekte; kahinlar bolsa öz hoquq dairisini kéngeytip hökümranliq qilmaqta; Méning xelqimmu bu ishlarni yaqturidu. Lékin bularning aqiwitide qandaq qilisiler? □ ■

6

Yérusalémning halak bolushi toghruluq bésharet

¹ Jéninglarni qutquzush üçün Yérusalém shehiridin qéchinglar, i Binyamin jemetidikiler! Tekoa yézisida kanay chélinglar! Beyt-Hakkeremde is signalini kótürünglar! Chünki balayi'apet, yeni dehshetlik halaket shimal tereptin payda bolidu. □ ■

² Zion qizi, yeni nazinin sahibjamalni, men nabut qilimen. ³ Yérusalémgha qarshi chiqiwatqan pada baqquchilarmu öz padilirini épkelidu; ular

□ **5:29** «jazalimay **qoyamdım**» — ibraniy tilida «yoqlimamdım?!».

■ **5:29** Yer. 5:9; 9:9 □ **5:31** «kahinlar **bolsa öz hoquq dairisini kéngeytip hökümranliq qilmaqta...**» — bashqa birxil terjimisi: «kahinlarmu ularning wasitisi bilen (démek, peyghemberlerning yalghan bésharetliridin paydilinip) hökümranliq qilmaqta». Lékin «Yeremiya» dégen kitabta bundaq ishlar yene tilgha élinmaydu, shunga terjimimiz belkim toghridur. ■ **5:31** Yer. 14:18; 23:25, 26; Ez. 13:6 □ **6:1** «Jéninglarni **qutquzush üçün Yérusalém shehiridin qéchinglar... dehshetlik halaket shimal tereptin payda bolidu**» — 4-bab, 6-ayetnimu körüp sélishturing. Shu yerde xelqqe, «Yérusalémgha qéchip kiringlar» déyilgen. Biraq hazir Yérusalémning özi halak bolidu. ■ **6:1** Yer. 1:13,14

Yérusalémni qorshawgha élip chédirlirini tikidu; ularning hemmisi özi igiligen jayda pada baqidu. □

⁴ *Ular*: «Uninggha qarshi jengge teyyarlininglar! Turunglar, chüsh waqtidin paydilinip hujum qilayli!», «Apla! Kün patay dep qaptu, kechtiki sayiler uzirawatidu!» — *deydu, andin*: □ ⁵ «Shunga, kéchiche hujum qilip chiqayli, uning mustehkem ordilirini yoqitayli!» — *deydu*. □

⁶ — Chünki samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar ulargha mundaq deydu: — Derexlerni késip, ular bilen Yérusalém etrapida döng-poteylerni yasanglar; chünki u jazalanmisa bolmaydighan sheherdur; uningda barliq ishlar zulum-zomigerliktur. ⁷ Quduq öz sulirini

□ **6:3** «Yérusalémgha qarshi chiqawatqan pada baqquchilarmu öz padilirini épkelidu; ular Yérusalémni qorshawgha élip chédirlirini tikidu; .. Hemmisi özi igiligen jayda pada baqidu» — 4-ayetke qarighanda bu ayettiki «pada baqquchiliri» we ularning «padiliri» yat ellerning padishahliri hem hökümdarliri we ularning qoshunlirini körsitidu. Bu hejwi, kinayilik gep bolidu; chünki yuqirida (mesilen 2:8de) Yeremiya Israilning baqquchi bolghan padishahlirini «öz padiliri»ni baqmasliqi tüpeylidin eyibleydu. Biraq mushu yerde Xudani tonumaydighan «yat el padishahliri» öz «padiliri» bolghan xelqi üçün yol körsitip ularni baqidu. □ **6:4** «Ular: «Uninggha qarshi jengge teyyarlininglar!» — *deydu* — «Ular» — Ellerning «pada baqquchi»liri. □ **6:5** «(Ular): «... Turunglar, chüsh waqtidin paydilinip hujum qilayli!», «Apla! Kün patay dep qaptu, kechtiki sayiler uzirawatidu!» — *deydu (4-ayet), andin: Shunga, kéchiche hujum qilip chiqayli...* » — *deydu*» — 4- hem 5-ayettiki bésharet shuni tekitlimekchiki, dushmanler kelgende bügüni bolmisa etisi hujum qilidu, Yehuda üstidin ghelibe qilmay ketmeydu; yene kélip, ular hujumni bashlighanda, Yehudadikiler dushmani kéche-kündüz hujum qilip qélishi mumkin, dep héch dem alalmaydu.

urghutup chiqarghandek, umu rezilliklrini urghutup chiqarmaqta; uningdin zulmet-zorawanliq we halaket sadaliri anglanmaqta; méning kóz aldimda hemishe aghriq-késeller hem yarilan'ghanlar peyda bolmaqta. □ ⁸ I Yérusalém, telim-terbiye qobul qil; bolmisa jénim sendin waz kéchidu, — bolmisa, Men séni xarabilik, ademzatsiz bir zémin qiliwétimen.

⁹ Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar manga mundaq deydu: — Ular üzüm télini pasangdighuchilardek Israilning qaldisini pasangdaydu; shunga sen üzüm üzgüchidek üzüm télidiki shaxlar üstidin yene bir qétim qolungni ötküzgin! □ ■

¹⁰ *Men:* — Men hazir kimgé söz qilip agahlanduray? Ulardin anglighudek zadi kim bar? Mana, ularning qulaqliri sünnet qilinmighan, ular héch angliyalmaydu. Mana, Perwerdigarning sözi ulargha éghir kélidu; ulargha

□ **6:7** «quduq öz sulirini urghutup chiqarghandek, umu rezilliklrini urghutup chiqarmaqta» — bashqa birxil terjimisi: «quduq éqin suni saqlighandek, u rezilliklrini saqlimaqta».

□ **6:9** «Ular üzüm télini pasangdighuchilardek Israilning qaldisini pasangdaydu; shunga sen üzüm üzgüchidek üzüm télidiki shaxlar üstidin yene bir qétim qolungni ötküzgin!» — bu sirliq jümlining menisi belkim, Yeremiya peyghember Xudaning sözlirining wasitisi bilen, kélidighan dühshmenlarning héchnerse qaldurmaydighan bulang-talangliridin **ilgiri** Israilning «qaldisi»din téxi bezi kishilerni qutquzushimu mumkin, dégenlik. ■ **6:9** Yesh. 24:13

héch xushyaqmaydu, — *dédim*. □ ■

11 — Qelbim Perwerdigarning ghezep otliri bilen tolup tashti; uni ichimga sighthurushtin halsirap kettim; uni kochidiki balilar, yigitlarning meshrep sorunlirigha tökkeysen. Er-ayallar, qérilar hem yashan'ghanlarmu buningdin mustesna bolmisun! □

12 — Ularning öyliri, étizliri ayalliri bilen bille özglerge tapshurulidu; chünki Men qolumni zémindikilerge sozimen, — deydu Perwerdigar. ■

13 — Chünki eng kichikidin chongighiche ularning hemmisi achközlükke bérilgen; peyghemberdin kahin'ghiche hemmisi oxshashla aldamchiliq qilidu; ■ 14 ular: «Aman-ésenlik! Aman-ésenlik!» dep xelqimning qizining yarisini susluq bilen qol uchida chala téngip qoydi. Lékin aman-ésenlik yoqtur! ■ 15 Ular yirginchlik ishlarni sadir qilghinidin xijil boldimu? — Yaq, ular héch xijil bolmidi, hetta qizirishnimu ular héch bilmeydu. Shunga ular yiqilip ölgenler ichide yiqilip ölidu; ularni jazalashqa kelginimde ular

□ **6:10** «Men: — **Men hazir kimgé söz qilip agahlanduray?... ulargha héch xushyaqmaydu, — dédim**» — «Men» (sözlügüchi) we «dédim» dégen sözler eslidiki tékiste yoq, oqurmenlerge tékistni chüshinishlik bolsun dep kirgüzduq. Chünki bizningche éytilghan gep peyghemberning öziningki idi. ■ **6:10** Yer. 7:26 □ **6:11** «Qelbim Perwerdigarning ghezep otliri bilen tolup tashti» — shübhisizki, Yeremiya peyghember özi toghruluq sözlewatidu. U Perwerdigarning xelqige qaratqan ghezipige özini bir qilip, Perwerdigardin ghezipini ulargha töküshni tileydu. ■ **6:12** Qan. 28:30 ■ **6:13** Yesh. 56:11; Yer. 8:10 ■ **6:14** Yer. 8:11; Ez. 13:10

putliship k etidu, — deydu Perwerdigar.□

16 Shunga Perwerdigar * z xelqige* mundaq deydu: — Siler t t acha yolda turuwatisiler; shunga yolunglarni obdan k r p qoyunglar, qedimki, yaxshiliqqa  lip barghan yollarni sorap, ularda m nginglar; shundaq qilghanda j ninglar obdan aram tapidu. L kin ular: «Biz shularda mang-maymiz!» — deydu.■

17 Men: Silerge «Kanayning agah sadasigha qulaq s linglar!» deydighan agah berg chi k zetchilerni tiklidim; l kin siler: «Qulaq salmaymiz» d dinglar.

18 Shunga i eller, anglanglar; guwahchilar bolup ular arisida bolidighan ishlarni bilip qoyunglar!

□ 19 Angla, i yer-z min! Qara, Men bu xelqning b shigha k lpet, yeni ularning oy-xiyallirining aqiwitini ch sh rimen; ch nki ular s zlimge qulaq salmighan; M ning Tewrat-qanunumni bolsa, ular chetke qaqqan.

20 — Emdi zadi n me meqsette Sh badin chiqqan xushbuy, yiraq yurttin  lip k lin'gen  gir Manga sunulidu? K yd rme qurbanliqliringlar qobul qilarliq emes, silerning «teshekk r qurnanliq»liringlar M ni xursen qilmaydu.■

21 Shunga Perwerdigar mundaq deydu: — Mana, Men bu xelq aldigha putlikashanglarni salimen; shuning bilen hem atilar hem oghullar bille put-

□ **6:15** «jazalashqa **kelginimde**» — ibraniy tilida «yoqlighinimda» d yilidu. «Yeremiya»diki «(y nigha) k lip... jazalash» d gen s z adette ibraniy tilida «yoqlash» d gen birla s z bilen ipadilinidu. ■ **6:16**

Mat. 11:29 □ **6:18** «Shunga i eller, anglanglar» — «eller», Yehudiy emes eller. «Guwahchilar bolup...» bashqa birxil terjimisi: «Ey, jamaet(chilik),...». ■ **6:20** Yesh. 1:11; 66:3; Am. 5:21; Mik. 6:6-8

lishidu; qoshnilar we dostlar oxshashla nabut bolidu. ²² Perwerdigar mundaq deydu: — Qara, shimaliy zémindin bir xelq kélidu, yer yüzining eng qeriliridin ulugh bir el qozghilidu; ■ ²³ ular oqya we qilich bilen qorallinidu; ular zalim, héch rehim qilmaydu; ularning awazi déngiz dolqunidek shawqunlaydu; ular atlarga minidu, jenggiwar ademlerdek sep-sep bolup turidu; ular sanga qarshi jeng qilishqa kélidu, i Zion qizi!

²⁴ «Biz ular toghruluq xewer angliduq; qolimiz boshiship ketti; gheshtlik, tolghaqta qalghan ayaldek azab bizni tutti» — *dédim*.■

²⁵ «Dalagha chiqmanglar, yollar bilen mangmanglar, chünki düshmenning qilichi bar, terep-tereplerni wehime basidu. ²⁶ I xelqimning qizi, sen özüngge böz kiyim kiyiwal, küller ichide éghinap yat; özüngning bir tal oghlungdin juda bolghandek qattiq yighlap matem tut; chünki bulang-talang qilghuchi bizge qarap tuyuqsiz kélidu».□ ■

²⁷ *Perwerdigar manga:* — Men séni roda sinighuchi qilip tiklidim, xelqim bolsa xuddi tekshürüldighan rodidek bolidu; séni ularning yollirini közitip sinashqa tiklidim, — *dédi*.

²⁸ — Ularning herbiri asiyning asiysi, ular töhmet chaplap uyan-buyan qatrap yürmekte; ular mis we

■ **6:22** Yer. 50:41,42,43 ■ **6:24** Yer. 4:31; 49:24; 50:43

□ **6:26** «Özüngge böz kiyim kiyiwal...» — böz kiyim kiyish, küller ichide olturush yaki yétish qattiq matem tutushni yaki towa qilishni bildüridu. ■ **6:26** Yer. 4:8

tömürning özidur, hemmisi chirip ketkendir; □ ■
 29 tömürchining körükimu köyüp ketti, qoghushun
 bolsa otta yem boldi; rodini éritip tawlash bikar
 boldi; xelqim yamanlardin xaliy bolmidi. □
 30 Ular «dashqal kümüş» dep atilidu; chünki Perwer-
 digar ularni ret qildi. ■

7

Bihude diniy murasimlar

¹ Perwerdigardin Yeremiyagha mundaq bir söz keldi: —

² Perwerdigarning öyidiki derwazida turup mushu sözni jakarlap: «Perwerdigarning sözini anglanglar, i Perwerdigargha ibadet qilish üçün mushu derwazilardin kiriwatqan barliq Yehudalar!» —

□ **6:28** «ular mis we tömürning özidur» — belkim xelqning tash köngüllüklükini hem shuning bilen bir waqitta ularning «chirip ketkenliqi»ning mumkinchilikini körsitidu. Némila bolmisun ular tawlighuchi izdigen altun-kümüş emes. ■ **6:28**

Ez. 22:18 □ **6:29** «tömürchining körükimu köyüp ketti, qoghushun bolsa otta yem boldi; rodini éritip tawlash bikar boldi; xelqim yamanlardin xaliy bolmidi» — bu ayettiki sözler Yeremiya peyghemberning Perwerdigar Özige tapilghan wezipini orunlighandin kéyin, Perwerdigargha bergen jawabi bolsa kérek (28-ayetni körüng). Kümüşni tawlighanda, tawlighuchi qoshqan qoghushun bilen kümüşning dashqili birlishidu andin qoghushun we kümüşning dashqilining köyüp tügishi bilen kümüş tawlinidu. Lékin Israil intayin nachar kümüştek bolup, xelqning «dashqal»i tolimu köp bolghachqa, tawlash jeryani bikargha ketti. «Qoghushun ishilitilip tügep boldi», hetta «kümüşchining otni püwleydighan körüki»mu köyüp ketti. ■ **6:30** Yesh. 1:22

dégin. ³ — «Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Yolliringlar hem qilmishliringlarni tüzitinglar; shundaq bolghanda Men silerni mushu yerde muqim turghuzimen. ■ ⁴ «Perwerdigarning ibadetxanisi, Perwerdigarning ibadetxanisi, Perwerdigarning ibadetxanisi del mushudur!» dep aldamchi sözlerge tayinip ketmenlar. □ ⁵ Eger siler heqiqeten yolliring hem qilmishliringlarni tüzetsenglar, — eger kishiler we qoshnanglar arisida adalet yürgüzsenglar, ■ ⁶ — eger siler musapir, yétim-yésir hem tul xotunlarni bozek qilishtin, mushu yerde gunahsiz qanlarni töküshdin, — shundaqla özünqlargha ziyan yetküzüp, bashqa ilahlargha egiship kétishtin qol üzsenglar, — ■ ⁷ shundaq qilghininglarda Men silerni mushu yerde, yeni Men ata-bowiliringlarga qedimdin tartip menggügiche teqdim qilghan bu zéminda muqim turidighan qilimen.

⁸ Lékin mana, siler héchqandaq payda yetküzmezdighan aldamchi sözlerge tayinip ketkensiler. ⁹ Emdi néme dégülük?! Oghriliq, qatilliq, zinaxorluq qilip, saxta qesem ichip, Baalgha isriq yéqip we siler héch tonumighan yat ilahlargha egiship, □ ¹⁰ andin Méning

■ **7:3** Yer. 7:3; 18:11; 26:13 □ **7:4** «Perwerdigarning **ibadetxanisi, Perwerdigarning ibadetxanisi del mushudur!**» — shübhisizki, Israil Xudaning ibadetxanisini birxil «tiltumar»dek, «Xuda bizge Öz ibadetxanisini tapshurghandin kéyin, néme yamanliq qilishimizdin qet'iynezer héchkim bizge tegmeydu» — dégendek oylighanidi. ■ **7:5** Yer. 5:28 ■ **7:6** Yesh. 10:1, 2; 59:7 □ **7:9** «Baalgha **isriq yéqip...**» — «Baal» dégen intayin yirginchlik birxil but.

namimda atalghan mushu öyge kirip Méning aldimda turup: «Biz qutquzulghan!» demsiler?! Mushu lenetlik ishlarda turuwérish üçün qutquzulghanmusiler?! ¹¹ Méning namimda atalghan mushu öy silerning neziringlarda bulangchilarning uwisimu?! Mana, Men Özüm bu ishlarni körgenmen, — deydu Perwerdigar.■

¹² Shunga, Men eslide Öz namimda turalghu qilghan Shiloh dégen jaygha bérip, xelqim Israilning rezilliki tüpeylidin uni néme qiliwetkenlikimni körüp béqinglar! □ ■ ¹³ Emdi hazir, siler mushundaq qilmishlarni sadir qilghininglar tüpeylidin, — deydu Perwerdigar, — Men silerge tang seherde ornumdin turup söz qilip keldim, lékin siler héch qulaq salmidinglar; Men silerni chaqirdim, lékin siler Manga jawab bermidinglar — □ ■ ¹⁴ emdi Men Shilohdiki öyni qandaq qilghan bolsam, siler tayan'ghan, shundaqla namim qoyulghan bu öyni we Men silerge hem ata-bowiliringlarga teqdim

■ **7:11** Mat. 21:13; Mar. 11:17; Luqa 19:46 □ **7:12** «Men eslide Öz namimda turalghu qilghan Shiloh dégen jaygha bérip, ... uni néme qiliwetkenlikimni körüp béqinglar!» — Israil Qanaan'gha (Pelestin'ge) kirgendingin kéyin, Musa payghemberning yétekchilikide yasalghan «muqeddes chédir» awwal Shiloh dégen jaygha tiklen'gen. «1Sam.» 4-babni körüng. ■ **7:12** 1Sam. 4:11; Zeb. 78:60 □ **7:13** «Men silerge tang seherde ornumdin turup söz qilip keldim» — Xudaning «tang seherde ornumdin turup, ... » dégen sözliri belkim Uning ishtin xéli awwal, estayidilliq bilen ish köridighanliqini körsitidu; bezi waqıtlarda Uning qayta-qayta, izchil halda melum bir ishni köridighanliqini körsitidu. ■ **7:13** 2Tar. 36:15; Pend. 1:24; Yesh. 65:12; 66:4; Yer. 7:21-28

qilghan bu zéminnimu shundaq qilimen; □ ¹⁵ Men silerning barliq qérindashliringlar, yeni Efraimning barliq neslini heydiwetkinimdek silernimu közümdin yiraq heydeymen.

¹⁶ Emdi sen, *Yeremiya*, bu xelq üçün dua qilma, ular üçün nale-peryad kötürme yaki tilek tilime, Méning aldinda turup ularning *gunahlirini* héch tilime, chünki Men sanga qulaq salmaymen. ■

¹⁷ Ularning Yehuda sheherliride we Yérusalém kochilirida néme qilghanlirini körüwatmamsen?

¹⁸ Balilar otun téridu, atilar ot qalaydu, ayallar qesten Méni renjitishke «Asmanning Xanishi» üçün poshkallarni sélishqa xémirni yughuridu, shuningdek yat ilahlargha «sharab hediye»lerni quyidu. □ ■ ¹⁹ Azablinip ghezeplinidighini Menmu? — deydu Perwerdigar; — Öz yüzlirige sherm chaplap, azablinidighini özliri emesmu?

²⁰ Shunga Reb Perwerdigar mundaq deydu: — Mana, Méning ghezipim we qehrim mushu jaygha tökülidu; insan üstige, haywan üstige, daladiki derekler üstige, tupraqtaki méwiler üstige tökülidu; u hemmini köydüridu, uni héch öchürelmeydu.

²¹ Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu:

□ **7:14** «Men **Shilohdiki** öyni **qandaq qilghan bolsam, siler tayan'ghan, shundaqla namim qoyulghan bu öyni we Men silerge hem ata-bowiliringlarga teqdim qilghan bu zéminnimu shundaq qilimen**» — Xuda dühmenlarning wastisi bilen Shiloh dégen jaydiki muqeddes chédirini Öz shan-sheripidin juda qilghan we shundaqla Israilni meghlup qilghan («1Sam.» 4-bab, «Zeb.», 78:40ni körüng). ■ **7:16** Mis. 32:10; Yer. 11:14; 14:11 □ **7:18** «Asmanning **Xanishi**» — démisekmu, «Asmanning Xanishi» birxil ayal but idi. ■ **7:18** Yesh. 65:11; Yer. 8:2; 19:13; 44:19; Yer. 44:19

— Bériwéringlar, köydürme qurbanliqliringlarni bashqa qurbanliqlargha qoshup qoyunglar, barliq göshlirini yewélinglar! □ ■ 22 Chünki Men ularni Misir zéminidin qutquzup chiqarghan künide ata-bowiliringlarga «köydürme qurbanliq»lar yaki bashqa qurbanliqlar toghrisida gep qilmighan we yaki emr bermigenidim; 23 belki Men ulargha mundaq emr qilip: «Awazimgha qulaq sélinglar, shundaq qilip Men silerning Xudayinglar bolimen, siler Méning xelqim bolisiler; Men özünglarga yaxshiliq bolsun dep buyrughan barliq yolda ménginglar» — dep buyrughanidim. ■ 24 Lékin ular héch anglimighan, Manga héch qulaq salmighan, belki öz rezil könglidiki jahilliqi bilen öz xiyal-xahishlirigha egiship méngiwergen; ular aldigha emes, belki keynige mangghan. □ ■ 25 Ata-bowiliringlar Misir zéminidin chiqqandin tartip bügünki kün'ge qeder Men qullirim bolghan peyghemberlerni yéninglarga ewetip keldim; Men herküni tang seherde ornumdin turup ularni

□ 7:21 «Bériwéringlar, köydürme qurbanliqliringlarni bashqa qurbanliqlargha qoshup qoyunglar, barliq göshlirini yewélinglar!» — oqurmenler belkim biliduki, «köydürme qurbanliq»larning barliq göshliri «Xudagha pütünley ibadet süpitide atalsun» dep qurban'gah üstide köydürületti. Mushu yerde Muqeddes Roh Yeremiya arqiliq: «Qurbanliqliringlarning hemmisi ehmiyetsiz, shunga «köydürme qurbanliq»larning göshlirini köydürsenglarmu, yésenglarmu, Manga beribir» dep Israilgha hejwi, kinayilik gep qilidu. ■ 7:21 Yesh. 1:11; Yer. 6:20; Am. 5:21 ■ 7:23 Mis. 19:5; Law. 26:12; Qan. 6:3 □ 7:24 «ular aldigha emes, belki keynige mangghan» — bashqa birxil terjimisi: «ular Manga yüz aldini qilmay, belki Manga keynini qilghan». ■ 7:24 Yer. 2:27; 3:17; 16:12; 32:33

ewetip keldim. ²⁶ Lékin xelqim anglimighan, héch qulaq salmighan; ular boynini qattiq qilghan; rezillikte ata-bowiliridin éship ketken. ■ ²⁷ Sen bu sözlerni ulargha éytisen; lékin ular sanga qulaq salmaydu; sen ularni *towa qilishqa* chaqirisen, lékin ular jawab bermeydu.

²⁸ — Sen ulargha: — «Perwerdigar Xudasining awazini anglimighan we héch tüzitishni qobul qilmighan xelq del mushu!» — deysen. Ulardin heqiqet-wapaliq yoqap ketti; bu ularning éghizidinmu üzülüp ketti.■

Xuda yene Yehudagha söz qilidu

²⁹ Chéchingni chüshürüp uni tashliwet; yuqiri jaylarda bir mersiye oqughin; chünki Perwerdigar Öz ghezipini chüshürmekchi bolghan bu dewrni ret qilip, uningdin waz kechti. ■ ³⁰ Chünki Yehudadikiler köz aldimda rezillik qilghan, — deydu Perwerdigar, — ular Méning namimda atalghan öyge yirginchlik nersilerni ekirip uni bulghighan; ³¹ we öz oghul-qizlirini otta qurbanliq qilip köydürüş üçün «Hinnomning oghli»ning jilghisidiki Tofetning yuqiridiki jaylarni qurghan; bundaq ishni Men héch buyrumighanmen, u oyumgha héch kirip

■ **7:26** Neh. 9:17,29; Yer. 17:23; 19:15 ■ **7:28** Yer. 5:1-3 ■ **7:29** Ayup 1:20; Yesh. 15:2; Yer. 16:6

baqmighandur. □ ■ ³² Shunga, mana, shundaq künler kéliduki, — deydu Perwerdigar, — «Tofet» yaki «Ibn-Hinnomning jilghisi» emdi héch tilgha élinmaydu, belki «Qetl jilghisi» déyilidu; chünki ular Tofette jesetlerni yer qalmighuche kömidu. ³³ Bu xelqning jesetliri asmandiki uchar-qanatlarining we zémindiki janiwarlarning taami bolidu; ularni ölüklerdin qorqutup heydeydighan héchkim bolmaydu. ■ ³⁴ Men Yehuda sheherliridin hem Yérusalém sheherliridin oyun-tamashining sadasini, shad-xuramliq sadasini we toyi boluwatqan yigit-qizining awazini mehrum qilimen; chünki zémin weyrane bolidu.■

8

¹ Shu chaghda, — deydu Perwerdigar, — ular Yehudaning padishahlirining ustixanlirini, ularning emirlirining ustixanlirini, kahinlarning ustixanlirini, peyghemberlerning ustixanlirini

□ **7:31** «Tofet» — «Tofet» dégen söz ibraniy tilida «ochaq» hem «uyat» dégennimu bildüridu. U yene «tükürük» dégen sözning ahangighimu oxshap kétidu. Bu yer «Hinnomning oghli (Ibn-Hinnom)ning jilghisi»gha jaylashqan, Yérusalém shehirining jenubiy teripide idi. Xelq ashu yerde exletlerni we napak nersilerni tashlap köydüretti. Shuning bilen u intayin «haram», eng bulghan'ghan jay dep hésablandi. «Yuqiri jaylar» — Israil we Yehuda uzundin béri tagh choqqiliri qatarliq jaylarda herxil butlarga choqunup, hetta ashu jaylarda «insan qurbanliq»larni qilip kelgen. Démisekmu, «insan qurbanliqi» qilish Tewratta qet'iy men'i qilin'ghan. «Bundaq bir ishni Men héch buyrumighanmen, héch oyumgha kirip baqmighandur».

■ **7:31** 2Pad. 23:10; Yer. 2:23; 19:5, 6 ■ **7:33** Qan. 28:26; Yer. 34:20 ■ **7:34** Yesh. 24:7; Yer. 16:9; 25:10; Ez. 26:13; Hosh. 2:13

we Yérusalémda turghanlarning ustixanlirini görüridin élip chiqiridu; ² shundaq qilip ular bularni quyash, ay we asmanlardiki barliq jisimlar astida yayidu; chünki ular bularni söygen, bularning qulluqida bolghan, bulargha egeshken, bularni izdigen, bulargha choqun'ghan; ularning jesetliri bir yerge héch yigilmaydu, héch kömülmeydu; ular zémin yüzide oghut bolup yatidu. ■ ³ Men bulardin qalghanlirini heydigen jaylarda, bu rezil jemettin barliq tirik qalghanlar hayatning ornigha mamatni tallaydu, — deydu samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar.

Xudadin waz kéchish halaketni izdigenlik bilen barawer

⁴ Emdi sen ulargha mundaq dégin: Perwerdigar mundaq deydu:

— Ademler yiqilsa qaytidin turmamdu? Birsiz yoldin chiqip ketse qaytip kelmemdu?

⁵ Némishqa Yérusalémdiki bu xelq hemishe yoldin chiqish bilenla yénimdin yiraqlap kétidu? Ular aldanchiliqni ching tutidu, yénimgha qaytip kélisishni ret qilidu. ⁶ Men köngül qoyup anglidim; lékin ular durusluqni sözlimeydu; ularning rezillikliridin: «Men zadi némilerni qilip qoydum?!» dep towa qilidighan héchkim yoq; at jengge burulup ételghandek herbirsiz öz yoligha burulup étilidu. ⁷ Hetta asmandiki leylekmu özige békitilgen waqtilirini bilidu; paxtek, qarlighach we turnilarmu köchüp kélidighan waqtilirini éside tutidu; lékim Méning xelqim

Men Perwerdigarning ulargha békitkenlirimni héch bilmeydu. ■ 8 Siler qandaqmu: «Biz danadurmiz, Perwerdigarning Tewrat-qanuni bizde bardur!» deysiler? Mana, berheq, ölima-köchürgüchilerning yalghanchi qelimi uni burmilighan. □ 9 Danishmenler xijil bolidu, ular yerge qarap qaldi; mana, ular Perwerdigarning sözini chetke qaqqandin kéyin, ularda zadi néme danaliq qalidu? 10 Shunga Men ularning ayallirini bashqilargha, ularning étizlirini yéngi igilirige tapshurup bérimen; chünki eng kichikidin chongighiche ularning hemmisi achközlükke bérilgen; peyghemberdin kahin'ghiche hemmisi saxta ish köridu. ■ 11 Ular: «Aman-ésenlik! Aman-ésenlik!» dep xelqimning qizining yarisini susluq bilen qol uchida chala téngip qoydi. Lékin aman-ésenlik yoqtur! 12 Ular yirginchlik ishlarni sadir qilghinidin xijil boldimu? — Yaq, ular héch xijil bolmidi, hetta qizirishnimu ular héch bilmeydu. Shunga ular yiqilip ölgenler ichide yiqilip ölidu; ularni jazalashqa kelginimde ular putliship kétidu, — deydu Perwerdigar. 13 Men ularning hosulini élip tashlaymen, — deydu Perwerdigar; üzüm télida üzümler, enjür derixide enjürler héch qalmidi; yopurmaqliri soliship ketti; Men ulargha néme béghishlighan bolsam, emdi shular ulardin

■ 8:7 Yer. 5:4, 5 □ 8:8 «ölima-köchürgüchilerning yalghanchi qelimi uni burmilighan» — «ölima-köchürgüchiler»ning roli belkim Tewrat-qanunni köchürüş we uninggha sherh bérish bolushi mumkin. «Basmixanilar» bolmighachqa Tewratni köchürüş intayin muhim xizmet, elwette. Oqurmenler bashqa xil terjimilirini uchritishi mumkin. ■ 8:10 Yesh. 56:11; Yer. 6:12,13,14,15

ötküzüwélinidu. □ ■

Kélidighan halaket — Yeremiya söz qilidu

¹⁴ «Biz némishqa mushu yerde bikar olturuwérimiz? Yighilayli, mustehkem sheherlerge kirip shu yerlerde küresh qilip tügisheyli! Chünki Perwerdigar Xudayimiz bizni tügeshtürüp, bizge öt süyini berdi; chünki biz Perwerdigar aldida gunah sadir qilduq. □ ■ ¹⁵ Aman-tinchliqni ümid qilip kütüp kelduq, lékin héch yaxshiliq bolmidi; shipa waqtini küttuq, lékin mana, wehime basti! ■

¹⁶ Düşmen atlirining xartildashliri Dan zéminidin tartip anglanmaqta; ayghirlirining kishneshliri pütkül zéminni qorqitip tewretmekte. Ular zémin we uningda turuwatqan hemmini, sheherni we uningda turuwatqanlarning hemmisini yoqitishqa kélidu!» □ ■

¹⁷ — Mana, Men aranglarga yılanlarni, yeni héchkim séhirliyelmeydighan zeherlik yılanlarni

□ **8:13** «...Men ulargha néme béghishlighan bolsam, emdi shular ulardin ötküzüwélinidu» — oqurmenler bashqa xil terjimilirini uchritishi mumkin. ■ **8:13** Yesh. 5:1-7; Mat. 21:19; Luqa 13:6-9 □ **8:14** «Yighilayli, mustehkem sheherlerge kirip shu yerlerde küresh qilip tügisheyli» — yaki «Yighilayli, mustehkem sheherlerge kirip shu yerlerde sükut qilayli!» ibranij tilida «süküt qilish» we «tügeshmek» oxshash bir söz bilenla ipadilini. «Perwerdigar Xudayimiz bizni tügeshtürüp,...» — yaki «Perwerdigar Xudayimiz bizni sükut qildurup...». Ibraniy tilida «süküt qilish» we «ölüş, tügesh» birla söz (damam) bilen ipadilini. ■ **8:14** Yer. 4:5; 9:15; 23:15 ■ **8:15** Yer. 14:19 □ **8:16** «Dan zémini» — Israil zéminining shimaliy chétide idi; démek, düşmenler alliqachan shu zémin'gha yétip boldi. ■ **8:16** Yer. 4:15

ewetimen, ular silerni chaqidu» — deydu Perwerdigar. □ ■

Peyghemberning nale-peryadi

¹⁸ *Men:* «Méning derd-elimim dawalighusiz! Yürikim zeyipliship ketti!» — *dédim.* □

Perwerdigarning mersiye sözliri

¹⁹ «Mana, xelqimning qizining intayin yiraq yurttin kôtürülgen peryadining sadasi! *Ular* — «Perwerdigar Zionda emesmu? Zionning padishahi u yerde turmamdu?!» — *deydu*».

«Némishqa emdi ular Méni oyma mebudliri bilen, erzimes yat nersiler bilen ghezeplendüridu?!» □

□ **8:17** «Men **aranglarga yilanlarni, yeni héchkim séhirliyelmeydighan zeherlik yilanlarni ewetimen, ular silerni chaqidu**» — bu yilanlar shübhisizki, köchme menide bolup dushmanlerni körsitidu. ■ **8:17** Zeb. 58:4, 5 □ **8:18** «Méning **derd-elimim dawalighusiz! Yürikim zeyipliship ketti!**» — bu sözler peyghemberning mersiyesi bolushi kérek. «Méning **derd-elimim dawalighusiz!**» — bashqa birxil terjimisi: «I derd-elimimge teselli berguchi!». □ **8:19** ««Mana, **xelqimning qizining intayin yiraq yurttin kôtürülgen peryadining sadasi!** *Ular* — «Perwerdigar Zionda emesmu? Zionning **padishahi u yerde turmamdu?!**» — *deydu*» — bu sözler yaki Perwerdigarningki bolushi kérek, bolmisa peyghemberningki bolidu. Kéyin biz xelqning peryadini anglaymiz: — (ular.. deydu). «**intayin yiraq yurttin kôtürülgen peryadining sadasi!**» — yaki «zémindiki herbir bulung-puchqaqliridin chikkan peryadining sadasi!». «**Némishqa emdi ular Méni oyma mebudliri bilen, erzimes yat nersiler bilen ghezeplendüridu?!**» — bu sözler Perwerdigarning peyghemberge, shundaqla ixtlassiz xelqge bergen jawabidur.

Xelqning bolidighan nale-peryadi

20 — «Orma waqti ötüp ketti, yaz tügidi, lékin biz bolsaq yenila qutquzulmiduq!»

Peyghemberning mersiyesi

21 «Xelqimning qizining sunuq yarisi tüpeylidin özüm sunuqmen; matem tutimen;

Dekke-dükke méni bésiwaldi, —□

22 Giléadta tutiya tépilmamdiken?

U yerde téwip yoqmiken?

Némishqa emdi méning xelqimning qizigha dawa tépilmaydu?!» □ ■

□ **8:21** «Xelqimning **qizining sunuq yarisi tüpeylidin özüm sunuqmen; matem tutimen; dekke-dükke méni bésiwaldi**»

— oqurmenlerge qaytidin tekrarlap uqturimizki, mawzularni (mesilen mushu yerde «Peyghemberning mersiyesi») özimiz hörmətlik oqurmenlerge yardimi bolsun dep qoshup kirgüzduq. Ular muqeddes tékistning bir qismi emes. 8-babtiki 21-ayettin 9-babtiki 2-ayetkiche hemmisi yalghuz Yeremiya perghemberning mersiyesimu, yaki buning ichide Perwerdigarning sözliri barmu? Qandaqla bolmisun, sözler yalghuz peyghemberning sözliri bolsun, bolmisun, shubhisizki peyghemberning qayghu-hesretlik sözliri oxshashla Perwerdigarnimu qayghu-hesretlik sözlidir. □ **8:22**

«**Giléadta tutiya tépilmamdiken?**» — Giléad rayonida herxil shipaliq dorilar hem usta téwiplarning dangqi bar idi. Shunga bu söz peyghemberning: «Jismaniy jehette Perwerdigar siler méning xelqimge shundaq rehimdilliq qilip, etrapliq oylap, shipaliq dorilarini we dangliq téwiplarni teminligen yerde, Uning rohiy jehettimu silerning herxil gunahiy késelliringlarni saqaytishqa dora-amalliri mol emesmu? — Emdi némishqa siler Uning yén'gha kelmeysiler?!» dégendek bir soali oxshaydu. Bu 22-ayet Perwerdigarning Özining sözliri bolushimu mumkin. ■ **8:22** Yar. 37:25; Yer. 46:11; 51:8

9

Dawami

¹ Ah, méning béshim suning béshi,
Közüm yashning buliqi bolsiidi!
Undaқта xelqimning qizi arisidiki öltürülgenler
üchün kéche-kündüz yighlayttim! ■

² Ah, men üchün chöl-bayawanda yoluchilar
chüshkidek bir turalghu bolsiidi!
Undaқта xelqimni tashlap, ulardin ayrilghan bo-
lattim!
Chünki ularning hemmisi zinaxorlar,
Munapiqlarning bir jamaitidir!» □ ■

Perwerdigarning sözining dawami

³— Ular oqyachi leshkerler oqyayini égildürgendek
tilini yalghanchiliqqa égildürüşke teyyarlighan;
ular zéminda üstünlük qazan'ghan, biraq bu
semimiylük bilen bolghan emes; ular rezillik
üstige rezillik qilghan, Méni héch tonup bilmigen»
— deydu Perwerdigar. □ ■ ⁴— Herbiringlar öz
yéqinlardin hézi bolunglar, qérindashliringlarga
héch tayanmanglar; chünki herbir qérindash
peqetla aldighuchi, xalas, herbir yéqinliring
bolsa töhmetxorluqta yürmekte. ■ ⁵ Ular herbiri
öz yéqinlirigha aldamchiliq qilmaqta, héchkim

■ **9:1** Yesh. 22:4; Yer. 4:19 □ **9:2** «ularning hemmisi zinaxorlar,...» — «zinaxorlar» belkim rohiy jehettin éytilidu, ular Xudagha wapasizliq qilip butlarga choqunup ketti. ■ **9:2** Yer. 5:7, 8 □ **9:3** «ular zéminda üstünlük qazan'ghan, biraq bu semimiylük bilen bolghan emes...» — bashqa birxil terjimisi: «shu zéminda ular ghelibe qilghan, biraq bu heqiqetni tiklesh üchün emes...». ■ **9:3** Yesh. 59:4,13,15; Yer. 6:7 ■ **9:4** Yer. 6:28

heqiqetni sözlimeydu; ular öz tilini yalghan sözleshke ögitudu, ular qebihlikte özlirini upritidu.

⁶ Ular jebir-zulum üstige jebir-zulum qilmaqta, aldamchiliqtin yene bir aldamchiliqqa ötmekte; ular Méni tonushni ret qilidu, — deydu Perwerdigar. □

⁷ Shunga samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar mundaq deydu: — Mana, Men ularni éritip tawlap sinaymen; xelqimning qizining rezillikige Manga bashqa yol qalmidimu? ⁸ Ularning tili ejel oqidur; u aldamchiliqni sözleydu; herbir éghiz sözide yéqini bilen tinch-amanliqni sözleydu, lékin könglide qiltaq teyyarlaydu. ■ ⁹ Bu ishlar tüpeylidin ularni jazalimay qoyamdim? — deydu Perwerdigar, — Méning jénim mushundaq bir eldin qisas almay qoyamdu?■

Kélidighan apet üçün Yeremiya mersiye oquydu

¹⁰ «Taghlardiki yaylaqlar üçün yigha we naleperyad kötürimen,
Daladiki otlaqlar üçün mersiye oquymen;
Chünki ular köyüp kettiki, héchkim u yerdin ötmeydu;
Kalilarning hörkireshliri anglanmaydu;
Hem asmandiki uchar-qanatlar hem haywanatlarmu qéchip,

□ **9:6** «ular **qebihlikte özlirini upritidu (5-ayet)**» — 5-ayetning axirqi qismi hem 6-ayetning bash qismining bashqa birxil terjimisi: «Ular qebihlik qilip towani héch bilmeydu. (6) sen (Yeremiya) aldamchiliq arisida turuwatisen; aldamchiliqi tüpeylidin ular Méni tonushni ret qilidu...». ■ **9:8** Zeb. 12:2-4; 28:3; 120:3-4; Pend. 30:14 ■ **9:9** Yer. 5:9,29

Shu yerdin ketti!».

Perwerdigar sözini dawam qilidu

11 — Men Yérusalémni xarablashqan top-top döwe, chilbörilerning bir turalghusi qilimen; Yehuda sheherlirini adem turmaydighan derijide wayrane qilimen.■

12 — Kim bu ishlarni chüshinishke danishmen bolidu?

Kim Perwerdigarning aghzidin söz élip bularni chüshendüreydu?

Némishqa zémin weyrane, héchkim ötmigüdek, köyüp chöl-bayawandek bolup ketti?

13 Perwerdigar deydu, — Chünki ular Men ular aldigha qoyghan Tewrat-qanunni tashliwetken, Méning awazimgha qulaq salmighan we uningda mangmighan,

14 Belki öz qelbidiki jahilliqqa egeshken, ata-bowiliri ulargha ögetkendek Baallarning keynige egiship ketken,□

15 Shunga samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar, Israilning Xudasi mundaq deydu: — Mana, Men bu xelqke kekrini yégüzimen, ulargha öt süyini ichküzimen, ■

16 ularni ular yaki ata-bowiliri ilgiri héch tonumaydighan eller arisigha tarqitimen; Men ularni yoqatquche ularning keynidin qoghlashqa qilichni ewetimen.■

■ 9:11 Yer. 10:22 □ 9:14 «(Yehuda xelqi) ...ata-bowiliri ulargha ögetkendek Baallarning keynige egiship ketken» — oqurmenlerning éside barki, «Baal»lar intayin yirginchlik bir xil butlar idi. ■ 9:15 Yer. 8:14; 23:15 ■ 9:16 Law. 26:33

17 Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar mundaq deydu: — Köngül qoyunglar, matemchi ayallarni kélîshke chaqiringlar, yiglashqa eng usta bolghan qiz-ayallarni chaqirip kélîshke adem ewetinglar!□

Yeremiya Perwerdigarning sözlirige jawab béridu

18 — Berheq, ular téz kelsun, biz üçün zor yigha kötürsunki, bizning közlerimizdinmu yashlar taramlap tökülsun, chanaqlirimizdinmu yash tamchiliri aqsun — 19 chünki Ziondin yigha awazi anglinip: — «Biz qanchilik bulang-talang qilinduq! Qanchilik shermende bolduq! Ular turalghulirimizni örüwetti, biz zéminimizni tashliduq!» — déyilidu.

20 Perwerdigarning sözini anglanglar, i ayallar, Uning aghzidiki sözge qulaq sélinglar; Qizinglarga yiglashni ögitinglar, Herbiringlar yéqinlarga mersiye oqutunglar;

21 Chünki ölüm bolsa dérizilirimizdin yamiship kirgen,

Orda-istihkamlimizghimu kirgen;

U balilarni kochilardin,

Yigitlerni reste-meydanlardin yulup tashlighan.

22 *Yéqinliringlarga* uqturup: «Perwerdigar mundaq deydu: —

Berheq, jesetler dalada tézektek yiqilidu;

Ular ormichining orghiqining astigha yiqilghan,

□ 9:17 «köngül qoyunglar, matemchi ayallarni kélîshke chaqiringlar, yiglashqa eng usta bolghan qiz-ayallarni chaqirip kélîshke adem ewetinglar!» — kona zamanlarda bezi bay ademler uruq-tughqanlirini depne qilishta mushundaq «yiglashqa mahir» ayallarni «keypiyatni yaritish» üçün yallaytti (mesilen, Injil, «Mat.» 9:37ni körüng).

Lékin héchkim yighmaydighan bashaqtek yerge chéchilidu!» — denglar!■

²³ Perwerdigar mundaq deydu: —

Dana kishi danaliqi bilen, küchlük kishi küchlükliki bilen, bay bayliqliri bilen pexirlinip maxtanmisun; ■ ²⁴ pexirlinip maxtighuchi bolsa shuningdin, yeni Méni, yer yüzide méhir-muhebbet, adalet we heqqaniyliqni yürgüzgüchi Men Perwerdigarni tonup yetkenlikidin pexirlinip maxtansun; chünki Méning xursenlikim del mushu ishlardindur, — deydu Perwerdigar. ²⁵ Mana, shundaq künler kéliduki, — deydu Perwerdigar, — Men xetne qilmighanlarni xetne qilin'ghanlar bilen bille jazalaymen; ²⁶ yeni Misir, Yehuda, Édom, Ammoniyalar we Moabiyalar, jümlidin chöl-bayawanda turuwatqan, chéke chachlirini chüshürüwetken ellerni jazalaymen; chünki bu ellerning hemmisi xetnisizdur; Israilning barliq jemetimu könglide

■ 9:22 Yer. 7:33 ■ 9:23 1Kor. 1:31; 2Kor. 10:17

xetnisizdur. □ ■

10

Butlar emes, Perwerdigarlar ibadetke layiqtur

¹ Perwerdigarning silerge éytqan sözige qulaq sélinglar, i Israil jemeti: — ² Perwerdigar mundaq deydu: — Ellerning yollirini ögenmenglar; gerche eller asmandiki hadise-alamatlerdin qorqup dekke-dükkige chömgen bolsimu, siler bulardin héch chöchüp ketmenglar. □ ³ Chünki ellerning qaide-yosunliri bimeniliktur; hemmisi ormanliqtin késilgen derextin, yaghachchining iskinisi bilen oyulghan nersige asaslan'ghandur. ■ ⁴ Ular buni altun-kümüş bilen helleydu; uni

□ **9:26** «... **Bu ellerning hemmisi xetnisizdur; Israilning barliq jemetimu könglide xetnisizdur**» — bu 25- we 26-ayetler Yehuda (Israil)gha intayin éghir kélishi kérek idi. Chünki Perwerdigar ularni, özliri kemisitidighan xetne qilinmighan «yat eller» qatarida «xetne qilinmighan»dek hésablaydu. Xudaning köz aldida Yehuda xetnisiz, yeni u Ibrahim xetne arqiliq tüzgen ehdige layiq emes bolup qaldi. «Köngli xetnisiz» — «köngli bu rezil dunyadiki rezil azzu-hewesliridin késilgen emes, Xuda we uning ibaditi üçün rezilliktin ayrilghan emes» dégen menide. «Ezakiyal»gha qoshulghan «qoshumche sözimiz»ni we Injil, «Rim.» 2-bab, «Fil.» 3:3, «Kol.» 2:11ni körüng). Yene kélip xetne «könglide emes» bolsa, «chéke chachlirini chüshürüwétish» (belkim butpereslerning matimining bir ipadisi)tin héchqandaq perqi yaki ehmiyiti yoqtur. ■ **9:26** Law. 26:41; Rim. 2:28,29 □ **10:2** «**ellerning yollirini ögenmenglar; gerche eller asmandiki hadise-alamatlerdin qorqup dekke-dükkige chömgen bolsimu, siler bulardin héch chöchüp ketmenglar**» — yat eller bundaq «asmandiki hadise-alamatler»ni xurapiyliq, yeni munejjimlik yolida chüshinetti, elwette. ■ **10:3** Yesh. 44:14-17

yiqilmisun dep ular bolqa, mixlar bilan békitidu.

■ ⁵ Bundaq butlar terxemeklikte turidighan bir qaranchuqtur, xalas; ular héch sözliyelmeydu; ular bashqilar teripidin kótürülüşhi kérek, chünki ular mangalmaydu. Ulardin qorqmanglar; chünki ular rezillik qilalmaydu, ularning qolidin yaxshiliq qilishmu kelmeydu. ■ ⁶ — Sanga oxshaydighan héchkim yoq, i Perwerdigar; Sen ulugh, küch-qudring bilen naming ulughdur. ■ ⁷ Kim Sendin qorqmay turalisun, i barliq eller üstige hökümran padishah!? Chünki bu Sanga tégishliktur; chünki ellerdiki danishmenler arisida we barliq padishahliqlar arisida Sanga oxshash héchkim yoqtur. ■ ⁸ *Ellerning* hemmisi istisnasiz eqli yoq, nadanlardur; bu erzimesler yaghachtur, xalas! Ular telim bérelemdu!? □ ■ ⁹ Soqup yalpaqlan'ghan kümüş Tarshishtin élip kélinidu; altunmu Ufazdin élip kélinidu; andin hünerwen we zergerlarning qoli bu yasighinigha kök we sösün rext bilen kiyim kiygüzidu — bularning hemmisi shübhisizki, danishmen ustilarning ejridur!

¹⁰ Lékin Perwerdigar Xudaning Özi heqiqettur; U hayat Xudatur, menggülükning Padishahidur; Uning ghezipi aldida yer-zémin titreydu; eller Uning qehrini kótürelmeydu. ¹¹ Ulargha mundaq dégin: «Asman bilen zéminni yaratmighan ilahlar, ular

■ **10:4** Yesh. 41:7 ■ **10:5** Zeb. 115:4-7; Yesh. 41:23; 46:1, 7

■ **10:6** Zeb. 86:8,10 ■ **10:7** Weh. 15:4 □ **10:8** «Ellerning hemmisi istisnasiz eqli yoq, nadanlardur; bu erzimesler yaghachtur, xalas! Ular telim bérelemdu!? » — oqurmenler ayetning bashqa xil terjimilirini uchritishi mumkin. ■ **10:8**

Yesh. 41:29; Hab. 2:18; Zek. 10:2

zémín yüzidin we asman astidin yoqaydu!».[□]

¹² *Perwerdigar bolsa yer-zéminni küch-qudriti bilen yasighan,*

Alemni danaliqi bilen berpa qilghan,

Asmanlarni eqil-parasiti bilen yayghuchidur. ■

¹³ U awazini qoyuwetse, asmanlarda sular shawqunlaydu;

U yer chetliridin bulut-tumanlarni örlitidu;

U yamghurlargha chaqmaqlarni hemrah qilip békitidu,

We shamalni öz xeziniliridin chiqiridu. ■

¹⁴ Mushu kishilarning herbiri eqilsiz, bilimdin mehrumlardur;

Zergerlarning herbiri özliri oyghan but teripidin shermendige qalidu;

Chünki uning quyma heykili yalghanchiliq, ularda héch tiniq yoqtur. ■

¹⁵ Ular bimenilerdur, mazaq obyéktidur;

Jazalinish waqti ularning üstige kelgende, ular yoqitilidu.

¹⁶ Yaqupning Nésiwisi Bolghuchi bulardek emes-tur,

Chünki barliq mewjudatni yasighuchi Shudur;

Israil bolsa Uning Öz mirasi bolghan qebilidur;

Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perw-

[□] **10:11** «Ulargha **mundaq dégin:** «Asman **bilen zéminni yaratmighan ilahlar, ular zémín yüzidin we asman astidin yoqaydu!»** — bu ayet ibraniy tilida emes, belki aramiy tilida ipadilinidu. Éniqki, Xudaning meqsiti Öz xelqining bu heqiqetni yat ellerge ularning öz tilida bildürüshi kérek. ■ **10:12** Yar. 1:1; Ayup 9:8; Zeb. 104:2; Yesh. 40:22; 44:24; 51:13; Yer. 51:15

■ **10:13** Zeb. 135:7; Yer. 51:16 ■ **10:14** Yer. 51:17,18

erdigar Uning namidur. □ ■

Yeremiya xelqi üçhün mersiye oqup dua qilidu

¹⁷ Zémindin chiqishqa yük-taqingni yighishturup al, i muhasirige élin'ghuchi qiz; □ ¹⁸ chünki Perwerdigar mundaq deydu: — «Mana, Men bu waqitta zémindikilerni élip u yerdin chöriwétimen we ularning köngli tonup yetküche azar bérimen!» ■

Yeremiya xelqige wekil süpitide söz qilidu

¹⁹ Jarahitim üçhün halimgha way! Méning yaram dawalighusizdur! Biraq eslide men: «Bu peqet bir késellik, xalas, uninggha chidighudekmen» — deptikenmen. □ ²⁰ Méning chédirim halak boldi, barliq tanilirim üzüldi; balilirim mendin juda bolup, ular yoq boldi; chédirimni qaytidin sozup tikküdek, chédir perdilirini asqudek héchkim qalmidi. ²¹ Chünki xelq padichiliri eqilsiz bolup, Perwerdigarni izdep yol sorimaydu; shunga ular danishmenlerdeki ish körelmeydu, ularning barliq padisi tarqilip ketti. □ ²² Anglanglar! Bir gepning shepisi! Mana, u kélidu, shimaliy zémindin chiqqan

□ **10:16** «Yaqupning nésiwisi» — «Yaqup» mushu yerde Yaqup we uning ewladliri bolghan Israilnimu körsitidu. «Yaqupning nésiwisi» Xudaning Özidur, elwette. ■ **10:16** Zeb. 74:2; Yer. 51:19 □ **10:17** «muhasirige élin'ghuchi qiz» — «qiz» mushu yerde shübhisizki, pütün xelqni bildüridu. ■ **10:18** Yer. 6:24 □ **10:19** «peqet bir késellik» — belkim xelqning béshigha chüshken külpetler «peqet waqtılıq aware, xalas» dégen héssiyatini körsitidu. Saxta peyghemberler bundaq héssiyatni köp qollaytti. □ **10:21** «xelq padichiliri» — (yeni «pada baqquchiliri») shübhisizki, Yehudaning padishahi, wezirleri, kahinliri we peyghemberlirini körsitidu.

zor bir chuqan-süren! Yehudaning sheherlirini bir weyrane, chilbörilerning turalghusigha aylandurghuchi kéliwatidu! ■ ²³ Bilimenki, i Perwerdigar, insanning öz yolini békitishi öz qolida emestur; méngiwatqan ademning özide qedemlirini xalighanche tashlash qudriti bolmastur; ■ ²⁴ Perwerdigar, méni tüzigeysen, lékin ghezipping bilen emes, adil höküming bilen tüzigeysen; bolmisa Sen méni yoqqa barawer qilisen. ■ ²⁵ Qehringni Séni tonumaydighan eller hemde namingha nida qilmaydighan jemetler üstige tökkeysen; chünki ular Yaqupni yep ketken; berheq, ular uni yutup tügeshtürüp, turghan jayini mutleq weyran qilghan.■

11

Xelqning Xudaning ehdisini közge ilmighanliqi

¹ Yeremiyagha Perwerdigardin kelgen söz mundaq idi: ² — Bu ehding sözlirige qulaq sélinglar; shundaqla Yehuda kishilirige, Yérusalémda turuwatqanlarga ularni

■ **10:22** Yer. 1:14; 4:6; 9:11 ■ **10:23** Pend. 16:1; 20:24 ■ **10:24** Zeb. 6:1; 38:1; Yer. 30:11; 46:28 ■ **10:25** Zeb. 79:6; Yer. 8:16; 9:16

yetküzünglar, □³ — sen Yeremiya ulargha mundaq éytqin: —

— Perwerdigar, Israilning Xudasi mundaq deydu: — Bu ehdining sözlirige kim boysunmisa u lenette qalidu; ■⁴ Men bu ehdini ata-bowiliringlarni Misir zéminidin, yeni tömür tawlaydighan xumdanidin qutquzup chiqarghan künide ulargha tapilap: «Awazimgha qulaq sélip, bu sözlerge, yeni Men silerge tapshurghan barliq emrlerge emel qilinglar; shundaq qilghininglarda, siler Méning xelqim bolisiler, Men silerning Xudayinglar bolimen; ■⁵ shundaq bolghinida Men ata-bowiliringlarga: «Silerge süt hem bal éqip turidighan bir zémin teqdim qilimen» dep ichken qesemni emelge ashurimen» — dégenidim. Siler бүгүнкү күнде del shu zéminda turuwatisiler! Men bolsam jawaben «Amin, Perwerdigar!» — dédim. □ ■

⁶ Perwerdigar manga mundaq dédi: — Yehudaning sheherliride, Yérusalémning

□ **11:2** «Bu ehdining sözlirige qulaq sélinglar» — bu bésharet (11:1-17)ning asas témisi (yuqiriqi mawzuyimizdek) — «xelqning Xudaning ehdisini közge ilmighanliqi». Bésharet belkim Yosiya padishah höküm sürgen waqtida ibadetxanidin tépilghan «Tewrat-qanunning bir qismi» bilen munasiwetlik. U Tewratning qismi belkim «Qanun sherhi» idi, kitab Xuda Musa peyghember arqiliq Israil bilen tüzgen ehdini tekrarlaydu we tektleydu. «2Pad.» 22-23-bablarni, «2Tar.», 34-35-bablarni körüng. ■ **11:3** Qan. 27:26; Gal. 3:10 ■ **11:4** Law. 26:3,12; Qan. 4:20 □ **11:5** «Men bolsam jawaben «Amin, Perwerdigar!» — dédim» — oqurmenlerge ayanki, «Amin» dégen söz «shundaq bolsun!» dégen menide. Mushu yerde Yeremiya Perwerdigarning ehdisige boysunmighan barliq kishilerni (3-ayette) lenetke qalduridighanliqigha qoshulushni bildüridu. ■ **11:5** Qan. 7:12

kochilirida bu sözlarni jakarla: — Bu ehding barliq sözlirige qulaq sélip emelge ashurunglar!

□ ⁷ Chünki Men ata-bowilirlargha Misir zéminidin qutquzup chiqarghan künidin bügünki kün'giche «Méning awazimgha qulaq sélinglar!» dep jékilep agahlandurup kéliwatimen; Men tang seherde ornumdin turup ularni agahlandurup keldim. ■ ⁸ Lékin ular héch anglimighan yaki qulaq salmighan; ularning herbiri rezil köngülliridiki jahilliqqa egiship mangghan; shuning bilen Men bu ehdidiki barliq sözlarni ularning béshigha chüshürdüm; Men bularning hemmisini ulargha tapilighanmen, lékin ular héch emelge ashurmighan.■

⁹ Perwerdigar manga mundaq dédi: — Yehudadikiler we Yérusalémda turuwatqanlarning arisida bir suyiqest bayqaldi; ¹⁰ ular sözlirimni anglashni ret qilghan ata-bowilirining qebihliklirige qaytip ketti; ularning ibaditide bolayli dep bashqa ilahlargha egiship ketti. Israil jemeti hem Yehuda jemeti ata-bowiliri bilen tüzgen ehdemni buzdi.

¹¹ Shunga Perwerdigar mundaq deydu: — Mana, Men ularning üstige héch qutulalmas apet chüshürimen; ular Manga peryad kötüridu, lékin Men ularni anglimaymen. ■ ¹² Andin Yehudaning sheherliri we Yérusalémda turuwatqanlar isriq yéqip choqun'ghan butlarni izdep ulargha peryad

□ **11:6** «Bu ehding barliq sözlirige qulaq sélip emelge ashurunglar!» — bésharet (11:1-17)ning asas témisi toghrisidiki 2-ayet-tiki izahatni körüng. ■ **11:7** Yer. 7:13,25 ■ **11:8** Yer. 3:17; 7:24,26; 9:14 ■ **11:11** Pend. 1:28; Yesh. 1:15; Yer. 14:12; Ez. 8:18; Mik. 3:4

kötüridu; lékin apet chüshken waqtida ular bularni héch qutquzmaydu. ¹³ Chünki sheherliring qanche köp bolghanséri, butliring shunche köp boldi, i Yehuda; Yérusalémning kochiliri qanche köp bolghanséri, siler «yirginchlik bolghuchi»gha shunche qurban'gahlarni qurdunglar, yeni Baalgha isriq yéqish üçün qurban'gahlarni berpa qildinglar.■

¹⁴ Emdi sen, *i Yeremiya*, bu xelq üçün dua qilma, ular üçün héch peryad yaki tilawet qilma; chünki apet béshigha chüshüshi bilen ular Manga nida qilghan waqtida Men ularni anglimaymen.■

¹⁵ — Méning söyümlük xelqimning öyümde turushigha néme heqqi? Chünki köpinchinglar özünglarning rezil meqsetlirige yétishke orunisiler; siler rezillikinglar emelge ashqanda xursen bolsanglar, undaқта «muqeddes göshler» mushu asiqliqinglarni silerdin élip tashliyalamdu? □

¹⁶ Perwerdigar ismingni «Yapyéshil, mol méwilik, baraqsan zeytun derixi» dep atighanidi; lékin *Perwerdigar* derexke shawqunlaydighan zor bir otni salidu we shaxliri yoq qilinidu. ¹⁷ Chünki séni tikken samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar sanga qarap külpet békitip jakarlighan; sewebi, Israil jemeti we Yehuda jemeti özining menpeetini közlep rezillik qilip, Baalgha isriq yéqip, Méning ghezipimni keltürdi.■

■ **11:13** Yer. 2:28 ■ **11:14** Yer. 7:16; 14:11 □ **11:15** «muqeddes göshler» — qurbanliqlardiki göshler, elwette. Oqurmenler ayetning bashqa köp xil terjimilirini uchritishi mumkin, lékin umumiy menisi terjimimizdikidek bolidu. ■ **11:17** Yer. 2:21

Yeremiyagha qilnidighan suyiqestni Perwerdigar uninggha ayan qilidu

¹⁸ «Perwerdigar manga xewer yetküzdi, shuning bilen men chüshendim; U manga ularning qilmishlirini ayan qildi; ¹⁹ men bolsam xuddi boghuzlashqa yétilep mangghan könik paqlandek idim; men esli ularning manga qarap: «Derexni méwisi bilen yoqitayli, uning ismi qayta eske héch keltürülmisun, uni tirikler zéminidin üzüp tashlayli» dégen qestlirini héch bilmeyttim; ²⁰ lékin Sen, i adil höküm Chiqarghuchi, ademning wijdan-qelbini Sinighuchi, samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar, Séning ularning üstige chüshüridighan qisasingni öz közüm bilen körüşke nésip qilghaysen; chünki dewayimni Sangila ayan qilip tapshurdum».■

²¹ Shuning bilen Perwerdigar *manga* mundaq dédi: — «Perwerdigarning namida bésharet berme, bolmisa jéning qolimizda tügishidu» — dep sanga doq qilip yürgen Anatottiki ademler jéningni izdep yüridu. Emdi ular toghrisida mundaq sözüm bar: — ²² — bu ishqa qarap samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar mundaq dédi: — Mana, Men ularni jazalaymen; yigitler qilich bilen ölidu, oghul-qizliri bolsa qehetchilik bilen ölidu. ²³ Ulardin héchbir qaldisi qalmaydu; chünki Men ular jazalinidighan yilida, shu Anatottiki ademler üstige apet chüshürimen.

■ **11:20** 1Sam. 16:7; 1Tar. 28:9; Zeb. 7:9; 26:2; Weh. 2:23

12

Yeremiya peyghemberning Perwerdigargha dad éytishi dawamlashidu

¹ Men dewayimni aldinggha élip kelsem, adil bolup kelding, i Perwerdigar; lékin Sen bilen Öz hökümliring toghruluq sözleshmekchimen; némishqa rezillerning yoli ronaq tapidu? Asiyliq qilghuchilarning hemmisi némishqa kengri-azadilikte turidu? ■ ² Sen ularni yer yüzige tikkensen, ularmu yiltiz tartqan; ular ösüp güllinidu, ular méwileydu; Sen ularning aghzigha yéqin oxshaysen, lékin wijdanidin yiraqsen; □ ■ ³ lékin Sen, i Perwerdigar, méni bilisen; Sen méni körüp kelgensen, Özüngge bolghan sadiqliqimni sinighansen. Ularni boghuzlashqa békitilgen qoylardek ayrip sörep chiqqaysen, ularni qetl künige ayrighaysen. □ ■ ⁴ Zémin qachan'ghiche qaghjiraydu, étizdiki ot-chöpler qachan'ghiche qurghan halette turidu? Zéminda turuwaqanlarning rezilliki tüpeylidin haywanlar hem uchar-qanatlar qachan'ghiche yoqap tügeydu? Chünki bu xelq: «Xuda aqiwitimizni

■ **12:1** Ayup 21:7; Zeb. 73:11-13; Hab. 1:3 □ **12:2** «Sen **ularning aghzigha yéqin oxshaysen, lékin wijdanidin yiraqsen**» — «wijdan» dégen söz mushu yerde ibranij tilida «börekler» bilen ipadilinidu. ■ **12:2** Yesh. 29:13 □ **12:3** «...Ularni **boghuzlashqa békitilgen qoylardek ayrip sörep chiqqaysen, ularni qetl künige ayrighaysen**» — Yeremiya özining yurtdashlirining suyiqestining obyékti bolup nurghunlighan japa tartmaqta, lékin ular keng-azade yashaydighan oxshaydu. ■ **12:3** Zeb. 17:3; 139:1; Yer. 11:20

héch körmeydu» dawatidu. □ ■

Perwerdigar Yeremiyagha jawab béridu

⁵ — Sen yügürgeñ leshkerler bilen besleshkende, ular séni halsiratqan bolsa, emdi sen atlar bilen beslehseng qandaq bolar? Sen peqet amantinchliqta turghan zémindila xatirjem bolup *Manga* ishinisen, emdi Iordan deryasi boyidiki qoyuq chatqalliqlarda qandaq yürisen? □ ⁶ Chünki hetta öz qérindashliring, atangning jemetimu sanga asiyliq qilghan. Ularmu séni yoqitish üçün awazini qoyup bergen. Gerche ular sanga méhirlik sözlerni qilghan bolsimu, ulargha ishenme! ■

Xuda Yeremiyaning dad kötürüshlirige yene bir jawab béridu

⁷ — Özüm ailemdin waz kéchimen, mirasimni tashliwétimen, jan-jigirimni dühmenlirining qoligha tapshurimen. ⁸ Méning mirasim *bolghan xelq* bolsa Manga ormanliqtiki bir shirge oxshash bolup qaldi; ular Manga qarshi awazini kötürdi;

□ **12:4** «Bu **xelq**: «Xuda aqiwitimizni héch körmeydu» dawatidu?» — ibranij tilidiki «Bu xelq: U aqiwitimizni héch körmeydu» dawatidu?» déyilidu. Bu dégenliktiki «U»ni bezi alimlar Yeremiyani körsitidu, dep qaraydu. Lékin bizningche xelqing: «Xuda aqiwitimizni héch körmeydu» dégen sözi, Tewrat «Qan.» 32:30diki «Men (Xuda) ularning aqiwitini körimen» dégen sözning del eksidur, shunga biz «Xuda» dep terjime qilduq. ■ **12:4** Yer. 4:25; 7:20; 9:10 □ **12:5** «Iordan deryasi boyidiki quyuq chatqalliqlarda qandaq yürisen?» — bu yer shirlar yashighan, intayin xeterlik jay idi (49:14, 50:44ni körüng). Xuda Yeremiyagha: «Ishliring téximu qiyin, téximu chataq, téximu musheqqetlik bolidu» dep agahlanduridu. ■ **12:6** Pend. 26:25

shunga Men ularni yaman körimen. ⁹ Méning mirasim Manga sar-bürküt yaki chilböridek bolup qaldi emesmu? Lékin uning etrapigha bashqa sar-bürkütler olashmaqta! Béringlar, ularni yewétishke barliq daladiki haywanlarni yighip kélinglar! □ ■ ¹⁰ Nurghunlighan xelq padichiliri üzümzarimni halak qilidu, ular Méning nésiwemni ayagh asti qilidu, ular Méning yéqimliq nésiwemni ghérib bir chölbayawan'gha aylanduridu; □ ■ ¹¹ ular uni ghérib qiliwétidu; u Méning aldimda ghérib hem qaghjiraq turidu; pütkül zémin ghérib qalidu; emma héch adem buninggha könglini bölmeydu. ¹² Chölbayawandiki barliq égzlikler üstige halak qilghuchilar ghuzhuldap chiqip kélidu; chünki Perwerdigarning qilichi zéminning bir chétidin yene bir chétigiche hemmini yutidu; héch et igisining tinchxatirjemliki bolmaydu. ¹³ *Xelqim* bughdayni térighan bolsimu, lékin tékenlerni oriydu; ular özlirini upratqini bilen, payda körmeydu; shunga *nachar* mehsulatliringlar tüpeylidin, Perwerdigar-

□ **12:9** «dalidiki **haywanlar**» — belkim Israilni bulang-talang qilmaqchi bolghan yat ellerni bildüridu. Bu perman («Béringlar...yighip kélinglar») belkim perishtilerge éytilsa kérek.

■ **12:9** Yer. 7:33 □ **12:10** «Nurghunlighan **xelq padichiliri**» — belkim yat ellerning emir-padishahlirini körsitidu. Biraq Israilning özidiki «xelq padichiliri» (padishahlar, kahinlar, peyghemberler)ning wapasziligi bilen bu aqiwetni Israilning béshigha keltürgen, shunga «nurghunlighan pada baqquchiliri» ularnimu öz ichige élishi mumkin. Xuda «Méning üzümzarim», «Méning nésiwem» dégen ibariler bilen, belkim Öz xelqi Israilni, jümlidin ularning zéminini körsitidu. Ibraniy tilida bu ayettin 13-ayetkiche bolghan péiller «ötken zaman»da ipadilinidu; peyghember bularning hemmisini «alliqachan yüzbergendek», jezmen yüz béridu, dep bilidu. ■ **12:10** Yer. 6:3

ning qattiq ghezipi tüpeylidin, yerge qarap qalisiler.■

14 Menki Perwerdigar Öz xelqim Israilni waris qilghan mirasqa changgal salghan, zéminimning hemme rezil qoshniliri toghruluq mundaq deymen: — Mana, Men ularni öz zéminidin yulup alimen, shuningdek Yehuda jemetini ular arisidin yuluwalimen; □ ■ 15 lékin shundaq boliduki, ularni yuluwalghandin kéyin Men bu yoldin yénip, ulargha ichimni aghritimen, ularning herbirini öz mirasigha, herbirini öz zéminigha qayturimen.□

16 Shundaq qilip, eger (ular ötkende xelqimge Baalning ismigha qesem ichishni ögetkendek) köngül qoyup xelqimning yollirini ögense, jümlidin Méning namimgha qesem ichishni ögense, — emdi ulargha xelqim arisidin *muqim* orun bérilip, ular güllendürülidu. □ 17 Biraq ular anglimisa, Men shu elni mutleq yulup tashlaymen, — deydu Perwerdigar.■

13

Chirip ketken ich tambaldin alghan sawaq

■ 12:13 Law. 26:16; Qan. 28:38 □ 12:14 «zéminimning hemme rezil qoshniliri» — qoshna yat ellerni körsitidu. ■ 12:14 Qan. 30:3; Yer. 32:37 □ 12:15 «ularni ...ularning herbirini öz mirasigha, herbirini öz zéminigha qayturimen» — bu Xudaning bu yat ellerning herbirige éytqan sözliri. □ 12:16 «ulargha xelqim arisidin muqim orun bérilip, ular güllendürülidu» — ibraniy tilida sözmusöz bolsa «ular xelqim arisida qurulidu». Bu söz köp jehetlik bolup, étiqad, exlaq, danaliq, iqtisad we parawanliq, bolupmu herxil rohiy bayliqlarni körsitidu. ■ 12:17 Yesh. 60:12

¹ Perwerdigar manga mundaq dédi: — Barghin, kanap ich tambalni al, bélingge baghla; lékin uni sugha chilima. ² Shunga Perwerdigar manga dégendek men bir ich tambalni aldim we bélimge baghlap qoydum.

³ Emdi Perwerdigarning sözi ikkinchi qétim manga kélip mundaq déyildi: — ⁴ «Sen pulgha alghan, bélingge baghlan’ghan ich tambalni élip, ornungdin tur, Fratqa bérip shu yerde tashning yériqigha yoshurup qoy».□

⁵ Shunga men bardim we Perwerdigar manga buyrughandek uni Fratqa yoshurup qoydum.

⁶ Köp künler ötkendin kéyin, Perwerdigar manga: «Ornungdin tur, Fratqa bérip, Men sanga shu yerge yoshurushqa buyrughan ich tambalni qolunggha al» — dédi.

⁷ Shunga men Fratqa bardim; men yoshurghan yerdin ich tambalni kolap chiqirip qolunggha aldim; mana, ich tambal sésip chirip ketkenidi,

□ **13:4** «...ornungdin tur, Fratqa bérip,...» — bashqa birxil terjimisi: «...ornungdin tur, Efrat (deryasi)gha bérip...». Yeremiyaning yurti Anatotgha yéqin «Frat» dégen kichik bir yéza idi. Efrat deryasi bolsa Pelestindin 550 kilométr yiraq. Eger toghra terjimisi «Frat» bolsa, shübhisizki, bu yenila söz oyuni arqiliq «Efrat deryasi»ni, shuningdek Efrat deryasining boyida qurulghan Asuriye impériyesini, shundaqla kéyinki Babil impériyesini körsitidu. Bu ikki impériyening Israilgha andin kéyin Yehudagha (ular shu yerge sürgün bolghan waqtida) étiqadni bulghaydighan tesiri bolghan. Asuriyening butpereslikining we Babilning pulpereslikining étiqadni bulghaydighan tesiri bar idi. Ishning bashqa birxil sherhi: ular esli Perwerdigargha «ching munasiwette baghlinish»i kérek idi. Lékin buning ornigha ular Babilgha baghlanmaqchi bolup (Hezekiya padishahning künliride) bulghinip ketken. Lékin bizningche bundaq sherhi Yeremiyaning dewrige uyghun kelmeytti.

pütünley kiygüsiz bolghanidi. ⁸ Perwerdigarning sözi manga kélip mundaq déyildi: —

⁹ Perwerdigar mundaq deydu: — Men Yehudaning pexrini we Yérusalémning chong pexrini mushu halda yoqitimen; ¹⁰ Méning sözlirimni anglashni ret qilghan, könglidiki jahilliqida mangidighan, bashqa ilahlarning qulluqida bolup, ulargha ibadet qilishqa intilidighan bu rezil xelq pütünley kardin chiqqan bu ich tambalgha oxshash bolidu.

¹¹ Chünki xuddi ich tambal ademning chatiriqigha ching baghlan'ghandek, ularmu Manga *yéqin* bir xelq bolsun, Manga nam-abruy, medhiye we shan-sherep keltürsun dep, Men Israilning pütkül jemetini we Yehudaning pütkül jemetini Özümge ching baghlandurghanmen — deydu Perwerdigar, — lékin ular héch qulaq salmidi. □

¹² Ulargha mushu sözni dégin: — Israilning Xudasi bolghan Perwerdigar mundaq deydu: — «Hemme sharab idishi sharab bilen tolushi kérek». Ular sanga: «Ejeba, hemme sharab idishi sharab bilen tolushi kéreklikini obdan

□ **13:11** «...xuddi ich tambal ademning chatiriqigha ching baghlan'ghandek, ularmu Manga *yéqin* bir xelq bolsun ... dep, Men Israilning pütkül jemetini we Yehudaning pütkül jemetini Özümge ching baghlandurghanmen» — bu temsilning menisi belkim shuki, Israil Xudagha ching baghlan'ghan bolsa, héch bulghanmaytti (temsilde peyghember özi Xudagha wekil bolidu). Lékin bu zich munasiwettin ayrilsa, beribir yat eller (mesilen, Asuriye, Babildek) teripidin bulghinidu. 1-ayettiki «sugha chilima» dégen sirliq buyruq, belkim bu zich munasiwetning héch ayrilmasliqi kéreklikini tekitligen bolushi mumkin.

bilmemduq?» — deydu; □ 13 Sen ulargha mundaq deysen: «Perwerdigar mundaq deydu: — Mana, men bu zéminda barliq turuwatqanlarni, Dawutqa wekil bolup uning textige olturghan padishahlarni, kahinlarni we peyghemberlerni hemde Yérusalémda barliq turuwatqanlarni mestlik-bihoshluq bilen toldurimen. 14 Men ularni bir-birige, yeni ata bilen oghullirininimu oxshashla bir-birige soqushqa salimen, — deydu Perwerdigar; — Men ulargha ichimni aghritmaymen, ularni ayimaymen, ulargha rehim qilmaymen; ularni nabut qilishqa héchnerse méni tosumaydu. 15 Anglanglar, qulaq sélinglar, hali chong bolmanglar; chünki Perwerdigar söz qilghan. 16 Emdi U béshinglarga zulmet chüshürgiche, putunglar zawal chüshken taghlarda putlashqandek putlashquche, U siler izdigen nurni ölüm sayisigha, qapqarangghuluqqa aylandurghuche, Perwerdigar Xudayinglarga layiq shan-sherep qayturunglar! ■

Yeremiya öz derd-eliminini xelqge bildüridu

□ 13:12 «Hemme **sharab idishi sharab bilen tolushi kérek**» — belkim xelq arisidiki maqal-temsil bolushi mumkin — menisi belkim «hemme ish ongushluq bolidu» yaki «köprek kütkün bol-sang köprek alisen» qatarliqlar. Ibraniy tilida «idish» we «exmeq» bir-birige oxshap kétidu. Xelq peqetla öz keyp-sapsini (sharab buning simwoli bolup) intilip qoghlighandin keyin Xuda ulargha: «Men siler izdigininglarni öz béshinglarga chüshürimen, siler bir-bir-inglarni nabut qilisiler» dep jawab bergen oxshaydu. ■ 13:16 Zeb. 44:20-21

17 Buni anglimisanglar, silerning hakawurluqunglar tüpeylidin jénim yoshurunche yighlaydu; achchiq yighlap köz yashlirim éqip tashidu; chünki siler, i Perwerdigarning padisi, sürgün qilinisiler.■

Perwerdigarning sözi dawamlishidu

18 Padishah we xanishqa: «Textinglardin chüshüp yerge olturunglar; chünki körkem tajliringlar béshinglardin chüshürüliidu» — dégin.
 □ 19 Jenubdiki sheherler qorshiwélnip taqilidu; ularni achidighan héchkim bolmaydu; pütkül Yehuda sürgün bolidu; ularning hemmisi esirge chüshüp sürgün bolidu. □ 20 Béshingni kötür, i Zion, shimaldin chiqqanlarga qara; sanga tapshurulghan pada, yeni yéqimliq padang nege ketkendu? □ 21 *Perwerdigar* séni bashqurushqa dostliringni békitkinide sen néme déyeleytting? Esli özüng ulargha bashqurushni ögetken tursang! Shu

■ 13:17 Yigh. 1:2,16 □ 13:18 «Padishah we xanishqa: «Textinglardin chüshüp yerge olturunglar... tajliringlar béshinglardin chüshürüliidu» — dégin» — padishah we xanish belkim Yehoakin we anisini körsitidu. Ular miladiyedín ilgiri 597-yili sürgün bolghan («Yer.» 22:26, 29:2, «2Pad.» 24:14-16ni körüng). □ 13:19 «Jenubdiki sheherler qorshiwélnip taqilidu; ularni achidighan héchkim bolmaydu» — démek, héchkim chiqalmaydu, héchkim kirelmeydu. □ 13:20 «Béshingni kötür, i Zion, shimaldin chiqqanlarga qara; sanga tapshurulghan pada, yeni yéqimliq padang nege ketkendu?» — bu ayettiki péillar «ayalche rod»ta bolup, bu sözler belkim Yérusalémgha, yeni uningda turghan «Xudaning xelqi bolghan pada baqquchiliri»gha — padishahqa, kahinlarga we «peyghemberler»ge éytilidu.

tapta tolghaq tutqan ayaldek azab-oqubetler séni tutmamdu?□

²² Sen eger könglüngde: Bu ishlar némishqa béshimgha chüshti? — dep sorisang, bu ishlar qebihliking intayin éghir bolghanliqidin boldi — köyniking saldurup tashlandi, yotiliring zorawanliqta ashkarilandi. □ ■ ²³ Éfiopiyelik qara térisini özgertelemdu? Yaki yilpiz chipar tenggilirini özgertelemdu? Undaq bolghanda siler rezillikni qilishqa kön'genlermu yaxshiliqni qilalaydighan bolisiler! ²⁴ Emdi chöl-bayawandiki shamal heydiwetken samandek Men silerni heydep chachimen.

²⁵ Bu séning aqiwiting bolidu, Men sanga békitken nésiweng, — deydu Perwerdigar; chünki sen Méni untughansen, yalghanchiliqqa tayan'ghansen. □

²⁶ Shunga Men köynikingning peshlirini yüzüng üstige kötürüp tashlaymen, nomusung körülüdu.

²⁷ Ah, séning zinaliring, ayghirningkidek poxur kishneshliring, égziliklerde we étizlarda bolghan

□ **13:21** «Perwerdigar séni **bashqurushqa dostliringni békitkinide sen néme déyeleytting?** **Eslî özüng ulargha bashqurushni ögetken tursang!**» — Israilning ittapaqdahliri («dostlar»)i awwal Asuriye, andin Babilni öz ichige alghanidi. Ularning hemmisi Israil bilen bolghan munasiwitidin paydilanmaqchi bolghan, xalas (mesilen, «Yeshaya» 39-babni körüng; Babilning elchiliri Yehudaning köp melumatlirini igiligendin kéyin ulargha asiqliq qilghan). □ **13:22** «yotiliring **zorawanliqta ashkarilandi**» — ibraniiy tilida «tapanliring zorawanliqta yarilandi» — wapasiz ayal belkim öz yoldishi teripidin shundaq muamilige uchrishi mumkin. ■ **13:22** Yesh. 47:2, 3; Yer. 5:19; 16:10 □ **13:25** «sen Méni **untughansen, yalghanchiliqqa tayan'ghansen**» — «yalghanchiliq» mushu yerde belkim butlarni körsitidu.

buzuqchiliqlaringning peskeshliki! — Barliq yirginchlikliringni kördum! Halinggga way, i Yérusalém! Sen pak qilinishni qachan'ghiche ret qilmaqchisen?!□

14

Qurghaqchiliqlar üstide bolghan mersiye

¹ Yeremiyagha chüshken, Perwerdigarning qurghaqchiliqlar toghruluq sözi: —

Yeremiyaning mersiyesi we duasi

² Yehuda matem tutidu, uning derwaziliri zalwalgha yüz tutmaqta, xelq yerge chapliship qariliq tutidu; Yérusalémdin nale-peryad kötürülmekte.

□ ³ Mötiwerliri chaparmenlirini su ekilishke

□ **13:27** «Ah, séning zinaliring, ayghirningkidek poxur kish-neshliring, évizliklerde we étizlarda bolghan buzuqchiliqliringning peskeshliki! ...» — bu ayet shübbhisiziki, butpereslikni körsitidu. U Xudaning köz aldida yirginchlik zinaxorluqqa oxshashtur. Lékin oqurmenlerge shu belkim ayanki, mundaq butpereslik Xudagha wapaszliq bolup rohiy jehette pahishiwa-zliq bolupla qalmaqta, Pelestindikiki butpereslikte kishiler butlirigha «atalghan», butxanida turghan pahishe ayallargha pul bérip ular bilen yatatti. □ **14:2** «Yehuda matem tutidu, ... xelq yerge chapliship qariliq tutidu; Yérusalémdin nale-peryad kötürülmekte» — bizningche bu 2-9-ayetler «Yeremiyaning mersiyesi we duasi». Bizningche 1-ayette tilgha élin'ghan «Perwerdigarning qurghaqchiliqlar toghruluq sözi» resmij halda 10-ayette bashlinidu. Bezi alimlar 2-6-ayetlerni Perwerdigarning (bésharet béridighan) sözi, 7-9-ayetlerni Yeremiyaning duasi dep qaraydu. Shübbhisiziki, 10-15-ayetler andin belkim 16-18-ayetler Perwerdigarning jawabi idi.

ewetidu; ular su azgallirigha baridu, lékin héch su tapalmaydu; ularning küpliri quruq qaytip kélidu; ular yerge qarap qalidu, sarasimige chüshidu; ular béshini yépip töwen sanggilitidu. □ ⁴ Héch yamghur bolmighachqa yer yüzi yérilip ketti; yer heydigüchiler yerge qarap béshini yépip töwen sanggilitidu. ⁵ Maral bolsa dalada bala qozilaydu, andin qozisidin waz kéchidu; chünki ot-chöp yoq. ⁶ Yawa éshekler égizliklerde turup chilbörilerdek hasirap kétidu; ozuq izdep közliri qarangghuliship kétidu, chünki ozuq yoq. ■

Yeremiyaning duasi

⁷ — I Perwerdigar, qebihliklirimiz bizni eyiblep guwahliq bergini bilen, Özüngning naming üçün bir ishni qilghaysen! Chünki bizning yolungdin chiqip kétishimiz intayin köptur; biz Séning aldingda gunah sadir qilduq. ⁸ I Israilning Arzusi, külpet chüshkende ularning qutquzghuchisi Bolghuchi, Sen némishqa bizge zéminimizdiki musapirdek, bir kéchila qonmaqchi bolghan bir yoluchidek bolisen? ⁹ Némishqa héch amalsiz kishidek, héchkimni qutquzalmaydighan bir palwan'gha oxshash bolisen? Lékin Sen, i Perwerdigar, arimizda turisen, biz Séning naming

□ **14:3** «ular ... **sarasimige chüshidu; ular béshini yépip töwen sanggilitidu**» — kona zamanlarda béshini yépush qattiq pushyaman qilish, qattiq azablinishni bildüretti. ■ **14:6** Yer. 12:4

bilen atalghandurmiz; bizdin waz kéchip ketme!□

Perwerdigarning sözi resmiy bashlinidu

¹⁰ Perwerdigar mushu xelqqe mundaq deydu: — Ular derheqiqet *mendin* tézip, kézishke amraqtur; ular qedemlrini *yaman yoldin* héch tizginlimeydu; Perwerdigarning ulardin héchqandaq xursenliki yoq; emdi hazir ularning qebihlikini ésige keltürüp ularning gunahlrini jazalaydu.

Yalghan peyghemberlerge ishinishke bolghan jaza

¹¹ Andin Perwerdigar manga: — Bu xelqning bext-berikiti üçün dua qilma — dédi. ■ ¹² — Ular roza tutqanda, peryadini anglimaymen; ular köydürme qurbanliqlarni ashliq hediyeler bilen sun'ghanda, Men ularni qobul qilmaymen; Men ularni qilich, qehetchilik we wabalar arqiliq yoqitimen.■

¹³ Men bolsam: — Ah, Reb Perwerdigar! Mana, peyghemberler ulargha: «Siler qilichni héch körmeysiler, qehetchilikkimu duch kelmeysiler; chünki Men bu yerde silerning aman-ésenlikinglarga kapaletlik qilimen» deydu, — dédim.

□ **14:9** «biz Séning naming bilen atalghandurmiz» — melum bir kishi bashqa birsining nami bilen atalghan bolsa uninggha mensup we uning mes'ulluqi we himayisi astida turidu. «Israil» (Xuda bilen bolghan shahzade) we «Yehuda» (medhiye) dégen isimlar Xudaning ikki namini körsetken; Xuda Özi Israilni «Méning xelqim» dep atighanidi. ■ **14:11** Mis. 32:10; Yer. 7:16; 11:14 ■ **14:12** Pend. 1:28; Yesh. 1:15; Yer. 6:20; 7:21,22; 11:11; Ez. 8:18; Mik. 3:4

14 Emdi Perwerdigar manga mundaq dédi: — Peyghemberler Méning namimda yalghan bésharetler béridu; Men ularni ewetmigenmen, ularni buyrughan emesmen, we ulargha gep qilghinim yoq. Ular silerge saxta körünüş, palchiliq, erzimes nersiler toghruluq öz könglidiki xam xiyallarni éytip bésharet bermekte. □ ■

15 Shunga Perwerdigar: — Méning namimda bésharet bériwatqan, Men ewetmigen, yeni: «Qilich we qehetchilik bu zémin'gha héch kelmeydu» deydighan peyghemberler toghruluq: — bu peyghemberler qilich we qehetchilik bilen yoqitilidu; 16 ular bésharet bergén xelqning bolsa, qilich we qehetchilik tüpeylidin jesetliri Yérusalém kochilirigha tashliwétilidu; ularning özlirini, ayallirini, qiz-oghullirini kömgüdek héchkim qalmaydu; Men ularning rezillikini öz béshigha tökimen. 17 Sen ulargha shu sözni éytisen: — «Közlirimdin kéche-kündüz yash toxtimisun; chünki méning pak qizim bolghan xelqim yarisi bösülgendek qattiq bir zerb yep, intayin éghir yarilandi», — deydu. □ ■

Yeremiya duasini dawam qilidu

□ **14:14** «Ular **silerge saxta körünüş, palchiliq, erzimes nersiler toghruluq öz könglidiki xam xiyallarni éytip bésharet bermekte**» — «erzimes nersiler» belkim butlarni körsitidu.

■ **14:14** Yer. 23:21; 27:15; 29:8, 9 □ **14:17** «**méning pak qizim bolghan xelqim**» — «pak **qizim** bolghan xelqim», we «Zion **qizi**» «xelqimning **qizi**» qatarliq ibariler Xudaning Öz xelqige yaki bashqa xelq (mesilen, «Misirning **qizi**», 46:11)qe bolghan méhri-shepquitini, ulargha baghligan muhebbitini körsitidighan menini öz ichige alidu. ■ **14:17** Yer. 13:17; Yigh. 1:16; 2:18

18 Men dalagha chiqsam, mana qilichtin öltürülgenler; sheherge kirsem, mana gehetchiliktin soliship ketkenler! Chünki peyghember hem kahin her ikkisila bilimsiz-nadan bolup, ular zéminda öz sodisi bilenla bolup ketti. □ 19 Sen Yehudadin némishqa waz kechting? Jéning Ziondin Zériktimu? Sen némishqa bizni shunche dawalighusiz derijide urghaniding? Biz aram-tinchliqni küttuq, lékin héch qutluq künler yoqtur; shipaliq bir waqitni küttuq, lékin mana dekke-dükke ichididurmiz! ■ 20 I Perwerdigar, rezillikimizni, ata-bowilirimizning qebihlikini tonup iqrar qilimiz; chünki Séning aldingda gunah sadir qilduq. ■ 21 Özüng naming üçün *Yérusalémni* közüngge ilmay qoymighaysen; shan-shereplik texting bolghan jayni reswa qilmighaysen; ehdengni ésingge keltürgeysen, uni buzmighaysen! □ 22 Eller choqunidighan «erzimesler» arisida yamghur yaghdurghuchi barmidu? Yéghinni asmanlar özlirila béremdu? *Bularni emelde körsetküchi* Sen emesmu, i Perwerdigar Xudayimiz! Shunga Séni telpünüp kütimiz; chünki Senla bularni qilghuchidursen.■

□ 14:18 «Chünki **peyghember hem kahin her ikkisila ... zéminda öz sodisi bilenla bolup ketti**» — peyghemberler we kahinlar soda bilen shughullanmasliq kérek idi, elwette. Mushu ayettiki «sodisi» ularning «Xudaning sözini burmilap satidighanliq»ni körsitidu. Bashqa birxil terjimisi: «... peyghember hem kahin her ikkisi héch bilmeydighan bir zémin'gha chiqip ketti». ■ 14:19 Yer. 8:15 ■ 14:20 Zeb. 106:6; Dan. 9:8 □ 14:21 «shan-shereplik **texting bolghan jayni reswa qilmighaysen**» — «shan-shereplik texting» belkim Yérusalémnda turghan muqeddes ibadetxanini körsitidu. ■ 14:22 Zeb. 135:7; 147:8; Yesh. 30:23; Yer. 5:24; 10:13

15

¹ Perwerdigar manga mundaq dédi: — «Musa yaki Samuil *peyghemberler* aldinda turghan bolsimu, könglüm bu xelqge héch qarimaytti. Ularni köz aldindin ketküzüwet! Ular Mendin néri chiqip ketsun! □ ■ ² Eger ular sendin: «Biz nege chiqip kétimiz?» dése, sen ulargha: «Perwerdigar mundaq deydu: — Ölümge békitilgenler ölümge, qilichqa békitilgenler qilichqa, qehetchilikke békitilgenler qehetchilikke, sürgün bolushqa békitilgenler sürgün bolushqa kétidu» — deysen. □ ■ ³ Chünki Men töt xil jaza bilen ularning üstige chüshimen, — deydu Perwerdigar, — öltürüş üçün qilich, titma-titma qilish üçün itlar, yutush we halak qilish üçün asmandiki uchar-qanatlar we yer-zémindiki haywanatlarni jaza bolushqa békittim; ■ ⁴ Yehuda padishahi Hezekiyaning oghli Manassehning Yérusalémda qilghanliri tüpeylidin Men ularni yer yüzidiki barliq padishahliqlar arisida wehimige salghuchi bir obyekt qilimen. □ ■

⁵ Chünki kim sanga ichini aghritidu, i Yérusalém? Kim sen üçün ah-zar uridu? Kim ehwalingni

□ **15:1** «Perwerdigar **manga mundaq dédi:** — «Musa **yaki Samuil (peyghemberler) aldinda turghan bolsimu,...**» — oqurmenlerge ayan boliduki, Musa we Samuil hezretler Israil xelqi üçün köp qétim gunahlarini tiliwalghan (mesilen, «Mis.» 32-bab, «1Sam.» 7-babni körüng). ■ **15:1** Mis. 32:14; 1Sam. 7:9; Ez. 14:14 □ **15:2** «**ölümge békitilgenler ölümge... kétidu**» — mushu yerde «ölüm» belkim waba arqiliq bolghan ölümni körsitidu. ■ **15:2** Zek. 11:9 ■ **15:3** Law. 26:16; Yer. 7:33 □ **15:4** «Yehuda **padishahi Hezekiyaning oghli Manassehning Yérusalémda qilghanliri ...**» — «2Pad.» 21-babni körüng. ■ **15:4** Qan. 28:25

sorashqa yolda toxtap yéninggħa baridu? ■ ⁶ Sen Méni tashliwetkensen, — deydu Perwerdigar, — sen chékinip ketting; Men üstüngge qolumni sozup séni nabut qilishqa turdum; Men *sanga* ichimni aghritishtin halsirap kettim. ■ ⁷ Shunga Men ularni zémindiki sheher qowuqlirida yelpügüch bilen soriwétimen; Men ularni balilardin juda qilimen we xelqimni nabut qilimen; ular öz yolliridin héch yanmidi. ■ ⁸ Köz aldında ularning tul xotunliri déngiz qumliridin köpiyip kétidu; chüsh waqtida Men ulargħa, yeni yigitlarning anisigha bir halak qilghuchini élip kélimen; Men ushtumtut ularning béshigha derd we wehime chüshürimen. □ ⁹ Yette balini tughqan ana soliship tiniqidin qalay dep qalidu; küpkündüzde bu anining quyashi tuyuqsiz *meghripke* patidu; u shermende bolup xorluq-haqaretlerge uchraydu. Ulardin qalghanlarni bolsa Men düshmenler aldida qilichqa tapshurimen, — deydu Perwerdigar.■

Yeremiya dad-peryad kötüridu, Perwerdigar jawab béridu

¹⁰ Ah, ana, halimgħa way, chünki sen méni pütkül zémin bilen qarishilishidighan bir adem, ular bilen élishidighan bir adem süpitide tughqansen! Men ulargħa ösümge qerzmu bermidim, yaki

■ 15:5 Yesh. 51:19 ■ 15:6 Yer. 5:7 ■ 15:7 Yer. 4:11 □ 15:8 «chüsh waqtida Men ulargħa, yeni yigitlarning anisigha bir halak qilghuchini élip kélimen» — «chüsh waqtı» belkim dem alidighan waqıt, hujum qilishqa muwapiq idi. ■ 15:9 Am. 8:9

ulardin ösümge qerzmu almidim; lékin ularning herbiri méni qarghaydu!■

11 Perwerdigar mundaq dédi: — Berheq, Men bextingge séni azad qilimen; külpet we balayi'apet bolghan künide Men sanga dūshmenni chirayliq uchrashurimen.□

Xelqge bolghan söz

12 Tömür sunamdu? Shimaldin chiqqan tömür, yaki mis sunamdu? □ ■ 13 Belki qilghan barliq gunahliring tüpeylidin, u chétingdin bu chétinggiche Men bayliqliring hem xeziniliringni olja bolushqa heqsiz tapshurimen; □ ■ 14 Men séni dūshmenliring bilen bille sen héch bilmeydighan bir zémin'gha

■ 15:10 Ayup 3; Yer. 20:14-18 □ 15:11 «Berheq, Men bextingge séni azad qilimen; külpet we balayi'apet bolghan künide Men sanga dūshmenni chirayliq uchrashurimen» — bu ayettiki ibraniiy tilini chūshinish tes. Halqiliq mesile shuki, bu sözlerni Xuda Yeremiyagha, yaki xelqge éytqanmu? Xelqge bolsa, terjimisi belkim: «Men sanga (axirida) yaxshi bolsun dep séni (zéminingdin) néri ketküzimen (démek, sürgün qilimen); külpet we balayi'apet bolghan künide Men séni dūshmen bilen körüshürimen». Bizningche sözler Yeremiyagha éytilghan; 40-bab, 1-5-ayetlerni körüng.

□ 15:12 «Shimaldin chiqqan tömür, yaki mis sunamdu?» — shu dewrde «qara dengiz» boyida (shimaldin) intayin qattiq birxil tömür (emeliyette, polat) ishlep chiqirilatti. Esli tékistni chūshinish tes. Bashqa bir terjimisi: «(Siler) tömür we mistek bir xelqsiler, siler shimaldin kelgen tömürni sunduralamsiler?». ■ 15:12 Yer. 6:28 □ 15:13 «Belki qilghan barliq gunahliring tüpeylidin, u chétingdin bu chétinggiche men bayliqliring hem xeziniliringni olja bolushqa heqsiz tapshurimen; » — ayetning bashqa bir xil terjimisi: «Belki u chétingdin bu chétinggiche qilghan barliq gunahliring tüpeylidin Men bayliqliring hem xeziniliringni olja bolushqa heqsiz tapshurimen». ■ 15:13 Yer. 17:3

ötküzimen; chunki ghezipimde bir ot qozghaldi, u üstüngge chüshüp séni köydüridu. □ ■

Yeremiya yene dad éytidu

¹⁵ I Perwerdigar, Sen halimni bilisen; méni ésingde tutqaysen, manga yéqin kélip mendin xewer alghaysen we manga ziyankeshlik qilghuchilardin intiqamimni alghaysen; Sen ulargha sewr-taqet körsetküng bolsimu, méni yoqatmighaysen! Méning Séni dep xorliniwaqanliqimni bilgeysen. □ ■ ¹⁶ Sözliringge ériship, ularni yewaldim; sözliring hem méni shadlandurghuchi we qelbimning xushalliqi bolghan; chunki men Séning naming bilen atalghanmen, i Perwerdigar, samawi qoshunlarning Serdari bolghan Xuda! ¹⁷ Men bezme qilghuchilarning sorunida oynap-külüp olturmidim; Séning méni tutqan qolung tüpeylidin yalghuz olturdum; chunki Sen méni *ularning qilghanliri bilen* qattiq ghezeplendürdung.

□ **15:14** «Men séni dühmenliring **bilen bille sen héch bilmeydighan bir zémin'gha ötküzimen**» — bashqa ikki xil terjimisi: «... Men ularni (bayliqliringni) dühmenliring bilen sen héch bilmeydighan bir zémin'gha ötküzüp bérimen» yaki «Silerni héch bilmeydighan bir zéminda dühmenliringning qulluqigha ötküzüp bérimen».

■ **15:14** Qan. 32:22 □ **15:15** «Manga yéqin kélip mendin xewer alghaysen» — ibraniy tilida «méni yoqlighaysen». «Sen ulargha sewr-taqet körsetküng bolsimu, méni yoqatmighaysen! Méning Séni dep xorliniwaqanliqimni bilgeysen» — Yeremiyaning démekchi bolghini, Xuda dühmenlirige sewr-taqet qilip, özini (Yeremiyani) yene ewetip, özi arqiliq ulargha towa qilish pursiti bermekchi bolsa, undaqta, eksiche, ular towa qilmay, Yeremiyani öltürüwétish xewp-xetiri bar idi. ■ **15:15** Yer. 11:20

■ 18 Méning azabim némishqa toxtimaydu, méning yaramning dawasi yoq, némishqa shipa tapmaydu? Sen manga xuddi «aldamchi ériq» we tuyuqsiz ghayib bolidighan sulardek bolmaqchisen? □ ■

Perwerdigarning Yeremiyagha bolghan jawabi

19 Shunga Perwerdigar mundaq deydu: — Sen hazirqi halitingdin yénip yénimgha qaytsang, Men qaytidin séni aldimdiki xizmette turushqa yandurup kélimen; sen qimmatlik sözler bilen erzimes sözlerni perqlendüreliseng, sen yene aghzimdek bolisen; bu xelq sen terepke qaytip kelsun, lékin sen ularning teripige hergiz qaytmasliqig kérek; 20 We Men séni bu xelqqe nisbeten mistin qopurulghan, mustehkem bir sépil qilimen; ular sanga hujum qilidu, lékin ular üstüngdin ghelibe qilalmaydu; chünki Men séni qutquzushqa, ulardin xalas qilishqa sen bilen billidurmen, — deydu Perwerdigar. ■ 21 — Berheq, Men séni rezillerning changgilidin qutquzimen; esheddiylerning changgilidin qutquzidighan nijatkaring bolimen.

16

■ 15:17 Zeb. 1:1 □ 15:18 «Sen manga xuddi «aldamchi ériq» we tuyuqsiz ghayib bolidighan sulardek bolmaqchisen?» — ottura sherqte, chöl-bayawanda bezi ériqlar tosatin yoqap ketkechke, «aldamchi ériq»lar dep atilidu. Shulargha ishen'gen, boylap mangidighan yoluchilar belkim usuzluqtin ölüp kétishi mumkin. ■ 15:18 Ayup 6:15-30; Yer. 30:15 ■ 15:20 Yer. 1:18

Yeremiyagha toy qilmasliq, matem tutmasliq we bezmilergé qatnashmasliq buyrulidu

¹ Perwerdigarning sözi manga kélip mundaq déyildi: — ² Sen ayal zatini emringge almaysen, shundaqla mushu zéminda oghul-qiz perzent tapmaysen. ³ Chünki Perwerdigar bu yerde tughulghan oghul-qizlar, bu zéminda ularni tughqan anilar we ularni tughdurghan atilar toghrisida mundaq deydu: — ⁴ Ular elemlik késeller bilen ölidu; ular üçün héch matem tutulmaydu, ular kömülmeydu; ölükliri tézektek tupraq yüzide yatidu, ular qilich, qehetchilik bilen yep kétilidu; jesetliri asmandiki uchar-qanatlar we zémindiki haywanatlar üçün ozuq bolidu.

■ ⁵ Chünki Perwerdigar mundaq deydu: — Sen *Yeremiya*, haza boluwatqan héchbir öyge kirme, yaki ölgenler üçün ah-zar kötürüş yaki ökünüşke barma; chünki Men bu xelqtin xatirjemlikimni, méhir-muhebbitimni we rehimdillikirimni élip tashlidim, — deydu Perwerdigar.

⁶ Ulughlardin tartip peslergiche bu zéminda ölidu; ular yerge kömülmeydu; héchkim ular üçün ah-zar kötürmeydu, yaki ularni dep, ya etlirini tilmaydu, ya chachlirini chüshürüwetmeydu; □ ■ ⁷ ular qariliq tutqanlarni yoqlap, nan oshtumaydu, ölgenler üçün köngül sorimaydu; ata-anisi ölgenler üçün héchkim teselli qedehini sunmaydu. ⁸ Sen bolsang el-yurt bilen bille yep-ichishke toy-bezme bolghan öygimu kirme; ⁹ chünki samawi

■ **16:4** Yer. 7:33; 9:22; 14:16; 15:2, 3; 25:33; 34:20 □ **16:6** «etlirini **tilish**» we «chachni **chüshürüş**» — bular qattiq qayghuni bildüretti. «etlirini késish» aditi Tewratta men'i qilin'ghan. ■ **16:6** Law. 19:28; Qan. 14:1

qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar, Israilning Xudasi mundaq deydu: — Mana, Men öz künliringlarda we öz köz aldinglarda, bu yerdin tamashining sadasini, shad-xuramliq sadasini we toyi boluwatqan yigit-qizning awazlirini toxtitimen.■

Sürgün bolush, andin zémin'gha qayturulush

¹⁰ Shundaq boliduki, sen bu xelqge bu sözlerning hemmisini éytqiningda, ular sendin: «Némishqa Perwerdigar mushundaq zor bir külpetni béshimizgha chüshürüshke békitken? Bizning qebihlikimiz zadi néme? Perwerdigar Xudayimiz aldida zadi sadir qilghan néme gunahimiz bardu?» — dep soraydu. □ ■ ¹¹ Emdi sen ulargha mundaq deysen: — Chünki ata-bowiliringlar Mendin waz kechken, — deydu Perwerdigar, — hemde bashqa ilahlargha egiship ularning qulluqida bolghan, ulargha choqun'ghan; ular Mendin waz kechken, Tewrat-qanunumni héch tutmighan; ¹² siler bolsanglar, ata-bowililiringlardin téximu better qilghansiler; mana, herbiringlar öz rezil könglidiki jahilliqlarning keynige kirip, Manga héch qulaq salmighansiler; ■ ¹³ Shunga Men silerni bu zémindin élip, siler yaki ata-bowiliringlar héch bilmeydighan bashqa

■ **16:9** Yesh. 24:7, 8; Yer. 7:34; 25:10; Ez. 26:13 □ **16:10** «Sen bu xelqge bu sözlerning hemmisini éytqiningda, ular sendin: «... Perwerdigar Xudayimiz aldida zadi sadir qilghan néme gunahimiz bardu?» — dep soraydu» — shübhisizki, Yeremiyaning ularning toy-nezirlirige kirmesliki ularning qiziqishini qozghaytti. ■ **16:10** Yer. 5:19 ■ **16:12** Yer. 3:17; 7:26; 9:14; 11:10; 13:10; 17:23

bir zémin'gha tashlaymen; siler shu yerde kéche-kündüz bashqa ilahlarning qulluqida bolisiler; chünki Men silerge héch méhirni körsetmeymen. ■

¹⁴ Shunga mana, shu künler kéliduki, — deydu Perwerdigar, — «Israillarni Misir zéminidin qutquzup chiqarghan Perwerdigarning hayati bilen!» dégen qesem qaytidin ishlitilmeydu, ■

¹⁵ belki *shu künlerde* «Israillarni shimaliy zéminidin we Özi ularni heydigen barliq zéminlerdin qutquzup chiqarghan Perwerdigarning hayati bilen!» dep qesem ichilidu. Chünki Men ularni ata-bowilirigha teqdim qilghan zéminigha qayturimen. ¹⁶ Halbuki, mana hazir bolsa, Men nurghun béliqchilarni ewetip ularni tutquzushqa chaqirimen, — deydu Perwerdigar; — andin nurghun owchilarni ewetip ularni qoghlap owlashqa chaqirimen; ular ularni herbir taghdin, herbir égizliktin, qiya tashlarning ghar-qisilchaqliridin tépiwalidu. □ ¹⁷ Chünki közlim ularning barliq yolliri üstide turidu; ular aldimda héch suqunalmidi, ularning qebihlikini közlimdin héch yoshurulmidi. ■ ¹⁸ Lékin

Men awwal ularning qebihlikini we gunahini béshigha hessilep qayturimen; chünki ular zéminimni yirginchlik nersilerning ölükliri bilen bulghighan, Méning mirasimni lenetlik nersiliri

■ **16:13** Qan. 4:27; 28:64,65 ■ **16:14** Yer. 23:7, 8 □ **16:16**

«Men... nurghun béliqchilarni ... nurghun owchilarni ewetip...» — «béliqchilar» we «owchilar» bolsa dushmanlerni körsitidu, elwette.

■ **16:17** Ayup 34:21; Pend. 5:21; Yer. 32:19

bilen toldurghan. □ ■

Yeremiya söz qisturidu

¹⁹ — I Perwerdigar, Sen méning küchüm we qorghinimsen, azab-oqubet künide bashpanahimsen. Eller bolsa yer yüzining chet-chetliridin yéninggha kélidu we: «Berheq, ata-bowilirimiz yalghanchiliq hem bimenilikke mirasxorluq qilghan; bu nersilerde héch payda yoqtur. □ ²⁰ İnsanlar öz-özige xudalarni yasiyalamdu?! Lékin yasighini Xuda emestur!» — deydu.

Perwerdigarning sözining dawami

²¹ — Shunga, mana, Men bu qétim *bu rezil xelqge* shuni obdan bildürimen, — ulargha Méning qolum we küch-qudritimni obdan bildürimen; shuning bilen ular Méning namimning Perwerdigar ikenlikini bilidu! □ ■

□ **16:18** «yirginchlik nersiliri... lenetlik nersiliri...» — butliri qatarliqlarni körsitidu. «Yirginchlik nersilirining ölükliri» — belkim «Derweqe, erzimesler!» dep tashliwetken butlirini yaki shu butlarga qurbanliq qilghan nersilerni körsitishi mumkin. ■ **16:18** Yer. 3:2; Ez. 43:7 □ **16:19** «Berheq, ata-bowilirimiz yalghanchiliq hem bimenilikke mirasxorluq qilghan» — «yalghanchiliq hem bimenilik» yene «saxta ilahlar», butlarni körsitidu. □ **16:21** «Shunga, mana, Men bu qétim bu rezil xelqge shuni obdan bildürimen, — ulargha Méning qolum we küch-qudritimni obdan bildürimen...» — bu jümlidiki eng muhim söz «shunga»dur. Eger kelgüside «yat eller» Xudani obdan tonuydighan bolsa, undaqta Xudaning Öz xelqi bolghan Israil Xudani tonushi kérek emesmu? ■ **16:21** Yer. 33:2

17

1 Yehudaning gunahi almas uchluq tömür qelem bilen tashtaxtay kebi yüreklirige we qurban'gahliridiki münggüzlerge oyulghan; ■
 2 balilirimu yéshil derekler boyida tiklen'gen, égiz döngler üstide yasighan *butlirining* qurban'gahlirini we «Asherah»lirini herdaim séghinidu. □ ■
 3 Men taghliringlarda we étizliringlarda, hem bayliqliringni hem xeziniliringni, — séning «yuqiri jaylar»ingmu buning sirtida emes — bu chétingdin u chétinggiche bolghan gunahing tüpeylidin olja bolushqa tapshurimen; □ ■
 4 Özüngning shori, Men sanga teqdim qilghan mirasing qolungdin kétidu; Men sen tonumaydighan bir zéminda séni düşmenliringning qulluqigha tapshurimen; chünki siler ghezipimge ot yéqip uni qozghighansiler; u menggüge köyidu.■

Birnechche hékmetlik sözler

5 Perwerdigar mundaq deydu: —

— Ademge tayan'ghan, ademning et-küchini tayanchi qilghan, qelbi Perwerdigardin chetnigen ademning haligha lenet bolsun! 6 U

■ 17:1 Yer. 11:13 □ 17:2 ««Asherah»lar — belkim butpereslikke béghishlan'ghan derekliklerdur. Derekler belkim «ayal mebud» sheklide oyulghan yaki neqishlen'gen bolushi mumkin.

■ 17:2 Yer. 2:20 □ 17:3 «Men taghliringlarda we étizliringlarda, hem bayliqliringni hem xeziniliringni... tapshurimen» — bashqa birxil terjimisi: «Dalida turghan méning téghimni bolsa, hem bayliqliringni hem xeziniliringni... tapshurimen». Israildiki «yuqiri jaylar» butpereslikke ait, yirginchlik jaylarga aylandurulghanidi. ■ 17:3 Yer. 15:13 ■ 17:4 Qan. 28:68; Yer. 15:14; 16:13

chöl-bayawanda ösken qara archa chatqilidek bolidu; bext-yaxshiliq kelsimu u buni körmeydu; u belki chöldiki qaghjiraq yerlerde, ademzatsiz shorluq bir zéminda turidu. ⁷ Perwerdigargha tayan'ghan, Perwerdigarni tayanch qilghan adem bext-beriketlik bolidu! ■ ⁸ U sular boyida tiklen'gen, ériq boyida keng yiltiz tartqan derexdek; pizhghirim issiqtin u qorqmaydu; uning yopurmaqliri hemishe yéshildur; qurghaqchiliq yili u solashmaydu we méwe bérishtin qalmaydu.■

⁹ Qelb hemmidin aldamchi, uning dawasi yoqtur. Kimmu uni chüshinelisun? ¹⁰ Menki Perwerdigar insan qelbini közitip tekshürimen; herbirsige öz yolliri boyiche, qilghan emellirining méwisi boyiche teqsim qilish üçün, insan wijdanini sinaymen. □ ■ ¹¹ Xuddi özi tughmighan tuxumlarni bésiwalghan kekliktek, haramdin bayliqlargha érishken kishimu shundaq bolidu; künlirining yérimi ötmeyla érishkinidin ayrilidu, u axirida exmeq bolup chiqidu.□

¹² Shan-shereplik bir text, ezeldin yuqirigha tiklen'gen, del bizning bashpanahimiz bolghan jaydur; ¹³ i Perwerdigar, Sen Israilning ümidisen! Sendin waz kechken hemmeylen yerge qarap qalidu; Sendin yiraqlashqanlar

■ **17:7** Zeb. 2:12; 34:8; Pend. 16:20; Yesh. 30:18 ■ **17:8** Zeb. 1:3 □ **17:10** «insan wijdanini sinaymen» — «wijdan» ibranij tilida «börek» dégen bilen ipadilini. ■ **17:10** 1Sam. 16:7; Zeb. 7:9 □ **17:11** «Xuddi özi tughmighan tuxumlarni bésiwalghan kekliktek...» — bashqa birxil terjimisi: «Xuddi tuxumlarni bésip lékin töreldürmeydighan bir kekliktek...».

tupraqta yatqanlar arisida tizimlinidu; chunki ular hayatliq sulirining menbesi bolghan Perwerdigardin waz kechken. ■ 14 Méni saqaytqin, i Perwerdigar, men shuning bilen jezmen saqaytilimen! Méni qutquzghin, shuning bilen jezmen qutquzulimen! — Chunki Özüng méning medhiyemdursen! □ 15 Mana, ular manga: — Perwerdigarning söz-béshariti qéni?! Qéni, u emelge ashurulsun!» — deydu. ■ 16 Lékin men bolsam, Sanga egeshkinimde «pada baqquchi» bolushtin héch qachqan emesmen, we ejel künini héch arzu qilmighanmen, — Sen bilisen! Aghzimdin barliq chiqqanlar Séning yüz aldingda bolghan. □ 17 Manga wehime bolmighaysen; külpetlik künide Sen méning bashpanahimdursen. ■ 18 Manga ziyankeshlik qilghuchilar yerge qarap qalsun, lékin méni yerge qaratmighaysen! Ular dekke-dükkige chüshsun, lékin méni dekke-dükkige

■ 17:13 Zeb. 73:27; Yesh. 1:28; Yer. 2:13; Yuh. 8:8 □ 17:14 «méni qutquzghin, shuning bilen jezmen qutquzulimen!» — bu ayettiki «qutquzush» hergiz Yeremiyaning öz hayatining aman-ésen saqlinishini tilishila emes. Muhim ish shuki, u bu ayettiki gep bilen 1-11-ayetlerdiki bésharetke, bolupmu: «Qelb hemmidin aldamchi, uning dawasi yoqtur» dégen'ge bolghan inkasi. U birinchidin özining, ikkinchidin xelqining qelbining gunahining toluq tügitilishi (saqaytilishi)ni tileydu. «Dawasi yoq» qelbni bolsa peqet hemmige qadir bir Xuda saqaytalaydu. Bu ish del «yéngi ehde»din ibaret — 31:31-34ni körüng. ■ 17:15 Yesh. 5:19; 2Pét. 3:4 □ 17:16 «pada **baqquchi**» — shübhisizki, peyghemberning xelqge bolghan rolini körsitidu. «Lékin men bolsam, Sanga egeshkinimde «pada baqquchi» bolushtin héch qachqan emesmen» dégenning bashqa birxil terjimisi: «Men bolsam, balayi'apetni chüshürüş üçün Sanga ésilimidim!» ■ 17:17 Yer. 16:19

chüshürmigeysen; ularning béshigha külpet künini chüshürgeysen; ularni ikki hessilik halaket bilen üzül-késil pachaqlap tashlighaysen!■

«Shabat» küni — yeni shembe küni, yeni dem élish küni — rehim pirsiti

¹⁹ Perwerdigar manga mundaq dégen: — Barghin, Yehuda padishahliri sheherge kiridighan we chiqidighan «Xelqning baliliri» dégen derwazida, hemde Yérusalémning barliq derwazilirida turghin, ulargha mundaq dégin: — □ ²⁰ Perwerdigarning sözini anglanglar, i mushu derwazilardin kiridighan Yehudaning padishahliri, barliq Yehuda we Yérusalémda turuwatqan xalayıq! ²¹ Perwerdigar mundaq deydu: — Öz jéninglarga hézi bolunglar! «shabat» künide héchqandaq yükni kötürmenglar, Yérusalémning derwaziliridin héchnersini épfirmenglar; ■ ²² shabat künliride öyliringlardin héch yükni kötürüp élip chiqmanglar, we héchqandaq emgek qilmanglar; belki Men atabowiliringlarga buyrughinimdek, shabat künini Özümge atalghan muqeddes bir kün dep

■ **17:18** Zeb. 35:4-5; 40:14-15; Yer. 15:15 □ **17:19** «shabat küni» — bu bésharet (19-27-ayet)ning témisi «shabat küni», yeni shembe küni, yeni dem élish küni. Xuda mushu yerde bu kün arqiliq xelqige méhir-shepqitini körsetmekchi. ■ **17:21** Neh. 13:19

qaranglar. □ ■ ²³ Lékin ular héch anglimighan yaki qulaq salmighan, belki anglimasliqqa hem terbiyini qobul qilmasliqqa boynini qattiq qilghan. ■ ²⁴ Shundaq boliduki, siler awazimni köngül qoyup anglisanglar, — deydu Perwerdigar, — yeni shabat künide sheher derwaziliridin héch yükni élip kirmisenglar we héch emgek qilmasliq arqiliq shabat künini Manga pak-muqeddes bir kün hésablisanglar, ²⁵ bu sheher derwaziliridin Dawutning textige olturidighan padishahliri we emirliri jeng harwilirigha olturup we atlargha minip kiridu; ular, ularning emirliri, Yehudadikiler we Yérusalémda turuwatqanlarmu kirip-chiqishidu; bu sheher menggü awat bolidu. ■ ²⁶ Shundaq qilsanglar, xelqler Yehuda sheherliridin, Yérusalém etrapidiki yézilardin, Binyaminning zéminidin, *gherbtiki* «Shefelah» égzilikidin, jenubtiki *taghliqtin*, Yehudadiki jenubiy bayawanlardin Perwerdigarning öyige «köydürme qurbanliq»lar, «inaqliq qurbanliqliri», «ashliq hediye»ler we xushbuylarni tutup, *Perwerdigargha bolghan* rehmetlirini éytishqa kiridighan bolidu. ²⁷ Lékin siler Manga qulaq salmisanglar, yeni shabat künini Özümge pak-muqeddes hésablimay, shabat künide Yérusalémning

□ **17:22** «shabat künliride öyliringlardin héch yükni kötürüp élip chiqmanglar, we héchqandaq emgek qilmanglar... shabat künini Özümge atalghan muqeddes bir kün dep qaranglar» — oqurmenkerge ayanki, Xuda Musa peyghember arqiliq Yehudiy-largha, «shabat küni» (shembe küni)ni Özini séghinishqa, héchqandaq méhnet qilmay her adem we mal-waranning dem alidighan küni bolsun dep buyrughan. ■ **17:22** Mis. 20:8; 23:12; 31:13; Ez. 20:12 ■ **17:23** Yer. 11:10; 13:10; 16:12 ■ **17:25** Yer. 22:4

derwaziliridin yük kötürüp kirsenglar, emdi Men derwazilargha bir ot yaqimen, u Yérusalémdiki ordilarni yewétidu, uni héch öchürelmeydu.□

18

Sapalchidin alghan sawaq

¹ Bu söz Perwerdigardin Yeremiyagha kélip, mundaq déyildi: —

² «Ornungdin tur, sapalchining öyige chüshkin, Men sanga sözlirimni anglitimen».

³ Shunga men sapalchining öyige chüshtum; we mana, sapalchi ghaltek üstide bir nersini yasawatqanidi. ⁴ U séghiz laydin yasawatqan qacha turup-turup qoli astida buzulatti. Shu chaghda sapalchi shu laydin özi layiq körgen bashqa bir qachini yasaytti.

⁵ We Perwerdigarning sözi manga kélip mundaq déyildi: — ⁶ «I Israil jemeti, bu sapalchi qilghandek Men sanga qilalmamdin? — deydu Perwerdigar. — Mana, séghiz layning sapalchining qolida

□ **17:27** «Lékin siler Manga qulaq salmisanglar, yeni shabat künini Özümge pak-muqeddes hésablimay, ... emdi Men derwazilargha bir ot yaqimen, u Yérusalémdiki ordilarni yewétidu...» — bu 19-27-ayetlerning intayin muhim bir alahidiligi we ehmiyiti bar. Perwerdigar Israilgha méhri-shepqtini bildürüş üçün, Öz Tewrat-qanunining teleplirini peqet birla perman'gha, yeni «shabat künini hömetlenglar» dégen'ge yighinchaqlaydu; ular peqet mushu addiy telepkila emel qilsa, U ularning pes ehwalini pütünley özgerteytti. Shundaq bolsimu, ular beribir yenila bu kichik perman'gha emel qilalmighan. Ademlerning insaniy gunah tebiiti herdaim shundaqtur!

bolghinigha oxshash, siler Méning qolumdisiler, i Israil jemeti. ■ ⁷ Bezide Men melum bir el, melum bir memliket toghruluq, yeni uning yulunushi, buzulushi we halak qilinishi toghruluq sözleymen; ■ ⁸ shu chagh Men agahlandurghan shu el yamanliqidin towa qilip yansa, Men ulargha qilmaqchi bolghan yamanliqtin yanimen. ⁹ Men yene bezide melum bir el, melum bir memliket toghruluq, yeni uning qurulushi we tikip östürülüshi toghruluq sözleymen; ¹⁰ shu chagh shu el köz aldimda yamanliq qilip awazimni anglimisa, Men yene ulargha wede qilghan, ularni beriketlimekchi bolghan yaxshiliqtin yanimen.

¹¹ Emdi hazir Yehudadikilerge we Yérusalémda turuwatqanlarga mundaq dégin: — «Perwerdigar mundaq deydu: — Mana, Men silerge yamanliq teyyarlawatimen, silerge qarshi bir pilan tüziwatimen; shunga herbiringlar rezil yolunglardin yéninglar, yolliringlarni we qilmishliringlarni tüzitinglar.■

¹² — Lékin ular: «Yaq! Xam xiyal qilma! Biz öz pilanlirimizgha egishiwérimiz, öz rezil könglimizdiki jahilliqimiz boyiche qiliwérimiz» — deydu.□ ■

¹³ Shunga Perwerdigar mundaq deydu: — Eller arisidin: «Kim mushundaq ishni anglap baqqan?!» dep soranglar. «Pak qiz» Israil dehshetlik yirginchlik ishni qilghan! ■ ¹⁴ Liwan qarliri aydaladiki qiyaliqtin yoqap kétémdu? Uning yiraqtin chüshken muzdek suliri qurup

■ **18:6** Yesh. 45:9; 64:8; Rim. 9:20 ■ **18:7** Yer. 1:10 ■ **18:11** 2Pad. 17:13; Yer. 7:3; 25:5; 26:13; 35:15 □ **18:12** «Yaq! Xam xiyal qilma!» — ibraniy tilida «Yaq! Ümid yoq!». ■ **18:12** Yer. 2:25 ■ **18:13** Yer. 2:10

kétemdu? ¹⁵ Lékin Méning xelqim bolsa Méni untughan; ular yoq bir nersilergé xushbuy yaqidu; mana, bular ularni yashawatqan yolidin, yeni qedimdin bolghan yollardin putlashturup, kótürülüp tüz qilinmighan bir yolda mangdurghan. ■ ¹⁶ Shuning bilen ularning zéminini dehshet basidighan hem daim kishiler ush-ush qilidighan obyékt qilidu; uningdin ötüwatqanlarning hemmisini dehshet bésip, béshini chayqishidu. □ ■ ¹⁷ Men xuddi sherqtin chiqqan shamaldek ularni düshmen aldida tarqitiwétimen; Men balayi'apet künide ulargha yüzümni emes, belki arqamni qilimen».□ ■

Yeremiya öziǵe ziyankeshlik qilghuchilarning yamanliǵini öz béshigha chüshürüshini tileydu

¹⁸ Kishiler: «Kélinglar, Yeremiyagha qest qilayli; chünki ya kahinlardin qanun-terbiye, ya danishmenlerdin eqil-nesihet ya peyghemberlerdin söz-bésharet kemlik qilmaydu. Kélinglar, tilimizni bir qilip uning üstidin shikayet qilayli, uning sözliridin

■ **18:15** Yer. 2:32; 3:21; 6:16; 13:25 □ **18:16** «... ularning zéminini dehshet basidighan hem daim kishiler ush-ush qilidighan obyékt qilidu; uningdin ötüwatqanlarning hemmisini dehshet bésip, béshini chayqishidu» — bu heriketler (ush-ush qilish, bashni qayqishish) belkim heyran bolghanliǵi, yaki mazaq qilghanliǵini bildüridu. ■ **18:16** Yer. 12:11; 19:8; 49:13; 50:13 □ **18:17** «sherqtin chiqqan shamal» — Qanaanda (Pelestinde), adette hemmini qurutidighan, chang-topa tarqitidighan dehshetlik shamal bolidu. ■ **18:17** Yesh. 27:8; 29:6; Yer. 4:11,12,13; 13:24

héchqaysisigha qulaq salmayli» — déyishti. □ ■

19 — I Perwerdigar, manga qulaq salghaysen; manga qarshilishidighanlarning dewatqanlirini anglighaysen. 20 Yaxshiliqqa yamanliq qilish bolamdu? Chünki ular jénim üçün ora kolighan; men ulargha yaxshi bolsun dep, ghezippingni ulardin yandurush üçün Séning aldingda *dua qilip* turghanliqimni ésingde tutqaysen. 21 Shunga baliliringni qehetchilikke tapshurghaysen, qilichning bisigha élip bergeysen; ayalliri baliliridin juda qilinip tul qalsun; erliri waba-ölüm bilen yoqalsun, yigitler jengde qilichlansun.

■ 22 Ularning üstige basmichilarni élip kelginingde öyliridin nale-peryad anglansun; chünki ular méni tutushqa ora kolighan, putlirim üçün qismaqlarni yoshurun salghan. 23 Emdi Sen, i Perwerdigar, ularning méni qetl qilishqa bolghan qestlirining hemmisini obdan bilisen; ularning qebihliklirini kechürmigeysen, ularning gunahlirini közüng aldidin yumighaysen; belki ular Séning aldingda yiqitilsun; ghezipping chüshken künide ularni bir terep qilghaysen.

□ **18:18** «Kélinglar, **Yeremiyagha qest qilayli; chünki ya kahinlardin qanun-terbiye, ya danishmenlardin eqil-nesihet ya peyghemberlardin söz-bésharet kemlik qilmaydu**» — ular Yeremiyani qestlep öltürüşke bahane-seweb tapmaqchi idi. Körünerlikki, shu chaghdiki Tewrat-qanun ögitedighan kahinlar, «danishmenler» we atalmish «peyghemberler» Yeremiyaning sözi toghruluq süküt qilatti yaki ulargha zit sözlerni qilatti. Ular: «Biz beribir diniy ademlirmiz, diniy erbablarning sözini anglawatimiz» dep Xudaning sözini ret qilip Yeremiyani öltürüşhni qestleytti. ■ **18:18** Yer. 9:7; Mal. 2:7 ■ **18:21** Zeb. 109:10

19

Chéqilghan kozidin alghan sawaq

1 Perwerdigar mundaq deydu: — Barghin, sapalchidin bir sapal kozini alghin; andin elning aqsaqalliridin we kahinlarning aqsaqalliridin birnechchini apirip, ² «Sapal parchiliri» derwazisigha yéqin bolghan «Hinnomning oghlining jilghisi»gha bérip shu yerde Men sanga éytidighan sözlerni jakarlighin. □ ³ Mundaq dégin: — Perwerdigarning sözini anglanglar, i Yehudaning padishahliri we Yérusalémdikiler! Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar, Israilning Xudasi mundaq deydu: — Mana, Men mushu yerge balayi'apetni chüshürimenki, kimki uni anglisila qulaqliri zingildap kétidu. ■ ⁴ Chünki bu xelq Mendin waz kéchip, bu yerni Manga «yat» qilghan, uningda ne özliri, ne ata-bowiliri, ne Yehuda padishahliri héch tonumighan bashqa ilahlargha xushbuy yaqqan; ular bu yerni gunahsizlarning qanliri bilen toldurghan. ■ ⁵ Ular Baalgha öz balilirini köydürme qurbanliqlar süpitide köydürüş üçün Baalning «yuqiri jaylar»ini qurghan; Men bundaq bir ishni héchqachan buyrup baqmighan, héch

□ **19:2** «Hinnomning oghlining jilghisi» — bezide «Hinnomning jilghisi» (ibraniy tilida «Ge-Hinnom») dep atilidu. Körünüp turuptiki, belkim sapalchilar shu yerde sapal parchilirini tashliwétetti. Kéyin, xelq shu yerge herxil exletlerni tökkeчке, u yer «dozax»ning bir simwoli bolup qalghan. Shuning bilen «ge-hinnom» dégin söz «dozax»ni bildüridighan söz bolup qalghan. Ereb tili arqiliq bu söz «jehennem» sheklide uyghur tiligha kirgen. ■ **19:3** 1Sam. 3:11; 2Pad. 21:12

■ **19:4** Yesh. 65:11; Yer. 2:13,17,19; 5:7,19; 7:6; 15:6; 17:13

éytmighan, u hergiz oyumgha kirip baqmighan. ⁶ Shunga mana, shundaq künler kéliduki, — deydu Perwerdigar, — bu yer kelgüside «Tofet», yaki «Hinnomning oghlining jilghisi» dep atalmaydu, belki «Qetl jilghisi» dep atilidu. ■ ⁷ Men bu yerde Yehuda hem Yérusalémning pilan-tedbirlirini quruq qiliwétimen; Men ularni düshmenlirining qilichi bilen, yeni janlirini izdigüchilerning qolida yiqitimen; Men jesetlirini asmandiki uchar-qanatlarğa we yer-zémindiki haywanatlarğa ozuq bolushqa bériwétimen. ■ ⁸ Men bu sheherni dehshet basidighan hem kishiler ush-ush qilidighan obyékt qilimen; uningdin ötüwatqanlarning hemmisi uning barliq yarawabaliri tüpeylidin dehshet bésip üshqirtidu. ⁹ Men ularni düshmenlirining hem janlirini izdigüchilerning qattiq qistaydighan qorshawining bésimi astida oghullirining göshini hem qizlirining göshini yeydighan qilimen, ularning herbiri öz yéqinining göshini yeydu. ■ ¹⁰ Emdi sen özüng bilen bille aparghan hemrahliringning köz aldida héliqi kozini chéqiwetkin; ¹¹ shundaq qilip ulargha mundaq dégin: — Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar mundaq deydu: — Birsi sapalchining kozisini qaytidin héch yasiyalmighudek derijide chéqiwetkinidek Menmu bu xelq we bu sheherni shundaq chéqiwétimen. Ular jesetlirini Tofette kömidu, hetta kömgüdek yer qalmighuche. ■ ¹² Men bu yerni we

■ 19:6 Yer. 7:32 ■ 19:7 Yer. 15:3; 16:4 ■ 19:9 Law. 26:29; Qan. 28:53; Yigh. 4:10 ■ 19:11 Yer. 7:32

buningda turuwatqanlarnimu mushundaq qilimen, — deydu Perwerdigar, — bu sheherni Tofetke oxshash qilimen. □ ¹³ Yérusalémdiki öyler we Yehuda padishahlirining öyliri, — yeni ularning ögziliride turup asmandiki barliq yultuz-seyyarilerga xushbuy yaqqan we Mendin bashqa yat ilahlargha «sharab hediye»lerni tökken barliq öyliri xuddi Tofet dégen jaydek bulghan'ghan jaylar bolidu.■

¹⁴ We Yeremiya Perwerdigar uni béshareet bérishke ewetken Tofettin qaytip kélip, Perwerdigarning öyining hoylisigha kirip turup barliq xelqqa mundaq dédi: ¹⁵ — Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar, Israilning Xudasi mundaq deydu: — Mana, Men bu sheher we uning barliq sheherlirige qarap éytqan balayi'apetning hemmisini ularning béshigha chühürimen; chünki ular boynini qattiq qilip Méning sözlirimni héchqachan anglimighan.■

20

Yeremiyaning derrige bésilip, qamap qoyulushi

□ **19:12** «Tofet» — bu yer toghruluq 7:31ni we izahatni körüng. «Tofet» dégen söz ibraniy tilida «ochaq» hem «uyat» dégenimu bildüridu. U yene «tükürük» dégen sözning ahangighimu oxshap kétidu. Bu yer «Hinnomning oghli (Ibn-Hinnom)ning jilghisi»gha jaylashqan, Yérusalém shehirining jenubiy teripide idi. Xelq ashu yerde exletlerni we napak nersilerni tashlap köydüretti. Shuning bilen u intayin «haram», eng bulghan'ghan jay dep hésablandi.

■ **19:13** Yer. 7:18 ■ **19:15** Yer. 7:26; 17:23

1 Emdi Immerning oghli, kahin Pashxur — u Perwerdigarning öyide «amanliq saqlash bégi»mu idi, Yeremiyaning bu bésharetlerni bergenlikini anglidi. ² Pashxur Yeremiya peyghembarni urghuzdi we uning putini Perwerdigarning öyidiki «Binyaminning yuqiri derwazisi»ning yénidiki taqaqqa saldi. □ ³ Ikkinchi küni, Pashxur Yeremiyaning taqaqtin boshatti; Yeremiya uninggha: — Perwerdigar ismingni Pashxur emes, belki «Magor-missabib» dep atidi, dédi. □ ⁴ — Chünki Perwerdigar mundaq deydu: — Mana, Men séni özüngge we barliq aghiniliringge wehime salghuchi obyekt qilimen; ular dühmenlirining qilichi bilen yiqilidu; sen öz közüng bilen buni körisen; Men barliq Yehudani Babil padishahining qoligha tapshurimen; u ularni Babilgha sürgün qilip élip kétidu hemde ularni qilich bilen uridu. ⁵ Men bu sheherning hemme bayliqliri — barliq mehsulatliri, barliq qimmat nersiliri we Yehuda padishahlirining barliq xezinilirini dühmenlirining qoligha tapshurimen; ular ularni olja qilip buliwélip Babilgha élip kétidu. ■ ⁶ Sen bolsang, i Pashxur, hemme öydikiliring birge sürgün bolup kétisiler; sen Babilgha kélisen; sen shu yerde dunyadin kétisen, shu yerge kömülisen; sen hem séning yalghan

□ **20:2** «Pashxur Yeremiya peyghembarni ... taqaqqa saldi» — «taqaq» ibraniy tilida «burighuch» dégen bolup, peqet ademning putlirini tutupla qalmay, yene belkim bedinini burap ademni qiyinaydighan birxil eswab idi. □ **20:3** «Perwerdigar ismingni Pashxur emes, belki «Magor-missabib» dep atidi» — «Pashxur»ning menisi belkim «erkinlik». «Magir-missabib» — «terep-tereplerni wehime basidu» dégen menide. ■ **20:5** Yer. 15:13; 17:3

bésharetliringge qulaq salghan aghiniliringmu shundaq bolidu.

Yeremiya yene dad kötüridu

⁷ I Perwerdigar, Sen méni qayil qilib *peyghemberlikke* köndürdüng, men shundaqla köndürüldüm; Sen mendin zor kelding, shundaqla ghelibe qilding; men pütün kün tapa-tenining obyékti bolimen; hemme kishi méni mazaq qilidu. □ ⁸ Men qachanla söz qilsam, «Zorawanliq hem bulangchiliq kélidu» dep jakarlishim kérek; shunga Perwerdigarning sözi méni pütün kün ahanet we mesxirining obyékti qilidu. ■ ⁹ Lékin men: «Men uni tilgha almaymen, we yaki Uning nami bilen ikkinchi söz qilmaymen» désem, Uning sözi qelbimde lawuldap ot bolup, söngelirimge qapsalghan bir yalqun bolidu; ichimge sighdurushqa halim qalmay, éytmay chidap turalmaymen. ¹⁰ Shundaq, qiliwérimen, gerche men nurghun kishilerning pichirlashqan gestlirini anglisammu; terep-tereplerni wehime basidu! «Uning üstidin erz qilinglar! Uning üstidin erz qilayli!» dep, barliq ülpet-hemrahlirim putliship

□ **20:7** «*Sen méni ... köndürdüng...*» — «köndürdüng» dégen bu sözni sherhlesh sel tes. Adette u «ézitquluq qilish», «aldash» dégenni bildüridu. Tewrat, «Hosh.» 2:14-ayette bolsa u «köngül élish»ni bildüridu. Töwendiki ayetler (8-13)ge qarighanda Xuda Yeremiyani héch aldimidi — uning peyghemberlikining japa-musheqqetlikini aldin'ala uninggha körsetken (mesilen, 1-babta). Shunga bizningche «köndürüsh» toghra kélidu; shundaq déginimiz bilen, Yeremiya mushu yerde belkim, «manga duch kelgen japa-musheqqetler esli oylighinimdin köp», «Sen méni aldap qoydung» dégenni puritip dadlighan bolushimu mumkin. ■ **20:8** Yesh. 57:4

kétishimni paylap yürmekte; ular «U belkim aldinar, shundaq bolghanda biz uning üstidin ghelibe qilimiz, uningdin intiqam alalaymiz» déyishiwatidu. □ ¹¹ Lékin Perwerdigar bolsa qudretlik we dehshetlik bir palwandek men bilen billidur; shunga manga ziyankeshlik qilghuchilar putliship ghelibe qilalmaydu; ular muweppeqiyet qazanmighachqa, qattiq xijil bolup yerge qarap qalidu; ularning bu reswachiliqi menggülük bolup, hergiz untulmaydu. ■ ¹² Emdi Sen, i heqqaniylarni sinaydighan, insanning wijdani we qelbini köridighan samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar, ularning üstige bolghan qisasingni manga körgüzgeysen; chünki men dewayimni aldingha qoyghanmen. □ ■ ¹³ Perwerdigarni küy éytip maxtanglar, Uni medhiyilengler; chünki U namrat kishini rezillik qilghuchilardin qutquzghan. □

Qamaqtin chiqip yene chüshkünlikke chüshüsh

¹⁴ Méning tughulghan künümge lenet bolsun; apam méni tughqan küni mubarek bolmisun! ■ ¹⁵ Atamgha xewer élip: «sanga oghul bala tughuldi!» dep uni alamet shadlandurghan

□ **20:10** «terep-tereplerni **wehime basidu**» — ibranij tilida «magor-missabib», 3-ayettiki izahatni körüng. ■ **20:11** Yer. 1:8,19; 15:20; 17:18; 23:40 □ **20:12** «heqqaniylarni **sinaydighan, insanning wijdani we qelbini köridighan...**» — «wijdan» ibranij tilida «börek» dégen söz bilen ipadilinidu. ■ **20:12** Yer. 11:20; 12:3; 15:15; 18:19-23 □ **20:13** «**U namrat kishini rezillik qilghuchilardin qutquzghan**» — «namrat kishi» belkim Yeremiyaning özini körsitidu. ■ **20:14** Yer. 15:10

ademge lenet bolsun! ■ ¹⁶ Bu adem Perwerdigar rehim qilmay ghulatqan sheherlerdeksun; u etigende nale, chüshte alaqqadilik chuqanlirini anglisun — □ ■ ¹⁷ chünki u méni baliyatqudin chüshkinimdila öltürüwetmigen; apam méning görüm bolsiidi, uning qorsiqi men bilen teng hemishe chong bolsiidi! ¹⁸ Némishqa men japamusheqqet, azab-oqubetni körüşke, künlirimni xijalet-ahanet ichide ötküzüşke baliyatqudin chiqqandimen?■

21

Perwerdigar Yérusalémi dūshmenlerge tapshuridu

¹ Padishah Zedekiya Malkiyaning oghli Pashxurni hem Maaséyahning oghli, kahin Zefaniyani ewetkende, Yeremiyagha Perwerdigardin

■ **20:15** Ayup 3:3 □ **20:16** «Atamgha xewer élip: «Sanga **oghul bala tughuldi!**» **dep uni alamet shadlandurghan ademge lenet bolsun! (15-ayet) Bu adem Perwerdigar rehim qilmay ghulatqan sheherlerdeksun...**» — peyghemberning özining qayghu-hesrettin chiqqan bu achchiq sözlirini shübhisizki, Xudaning yolyoruqi bilen biz üçün xatiriligini bilen, biz: «Xuda bularni choqum emelge ashurghan», dep qarimaymiz. Peyghemberning bu sözlirini xatirileshtiki meqsiti bizning peyghemberning shunche qiynilip ketkenlikini obdan chüshinishimiz üçündür.

■ **20:16** Yar. 19 ■ **20:18** Ayup 3:20

töwendiki munu bir söz keldi: — □ 2 (*Ular*: «Biz üçün Perwerdigardin yarem sorighin; chünki Babil padishahi Néboqadnesar bizge hujum qilidu; Perwerdigar Özining ötkenki karamet qilghan ishliri boyiche, bizgimu oxshash muamile qilip, uni yénimizdin yandurarmikin?» — *dep soridi*.)

3 Yeremiya ulargha: — Zedekiyagha mundaq denglar, — dédi)

4 — Israilning Xudasi Perwerdigar mundaq deydu: — Mana, Men qolliringlar tutqan, silerni qorshiwalghan Babil padishahi hem kaldiylerge sépil sirtida jeng qilishqa ishlitidighan, jeng qoralliringlarni qayriwétimen we bularni bu sheherning otturisida yighiwalimen; □

5 Men Özümmu sozulghan qolum we küchlük bilikim bilen, ghezipim bilen, qehrim bilen we hessilen'gen achchiqim bilen silerge jeng qilimen!

6 Men bu sheherde turuwatqanlarni, insan bolsun, haywan bolsun urimen; ular dehshetlik bir waba bilen ölidu.

7 Andin kéyin, — deydu Perwerdigar, — Yehuda padishahi Zedekiyani, xizmetkarlirini, xelqni, yeni bu sheherde wabadin, qilichtin we qehetchiliktin qélip qalghanlar bolsa, Men ularni Babil

□ 21:1 «Malkiyaning oghli Pashxur» — démisekmü, bu 20-babtiki «Pashxur» emes; lékin bu Pashxurmu kéyinki waqitlarda Yeremiyagha ziyankeshlik qilidighan adem bolidu (29:25-27ni körüng). «Zefaniya» bolsa özining musteqil közqarishi yoq bolghan yene bir «yumilaq tawuz»gha oxshaydu. (29:29diki weqeni körüng). U belkim axirda Babilning «qarawul bégi» teripidin ölümge mehkum qilin'ghan «Zefaniya»gha oxshash adem idi (52:24-27ni körüng).

□ 21:4 «kaldiyler» — démisekmü, «kaldiyler» Babilliqarni, bolupmu Babil leshkerlirini körsitidu.

padishahi Néboqadnesarning qoligha, ularning dūshmenlirining qoligha we jénini izdigüchilerning qoligha tapshurimen; Néboqadnesar ularni qilich tighi bilen uridu; u ne ularni ayimaydu, ne ulargha ichini héch aghritmaydu, ne rehim qilmaydu.

⁸ Lékin sen bu xelqge mundaq déyishing kérek: «Perwerdigar mundaq deydu: — Mana, Men ald- inglarda hayat yoli we mamat yolini salimen; □ ⁹ kim bu sheherde qalmaqchi bolsa, qilich, qe- hetchilik we waba bilen ölidu; lékin kim sheherdin chiqip, silerni qorshiwalghan kaldiylerge teslim bolsa, u hayat qalidu; uning jéni özige alghan oljidek bolidu. ■ ¹⁰ Chünki Men bu sheherge yaxshiliq üçün emes, belki yamanliq qilish üçün yüzümni qaratquzdum, — deydu Perwerdigar; u Babil padishahining qoligha tapshurulidu, u uni ot sélip köydüriwétidu.

Ordidikiler toghruluq

¹¹ We Yehuda padishahining jemeti toghruluq Perwerdigarning sözini anglanglar: — ¹² İ Dawutning jemeti, Perwerdigar mundaq deydu: — her etigende adalet bilen höküm chiqiringlar, bulan'ghan kishini ezgüchining qolidin qutquzunglar; bolmisa, qilghanliringlarning rezilliki tüpeylidin, qehrim partlap, ottek hemmini köydüridu; uni öchüreleydighan héchkim bolmaydu;

□ **21:8** «lékin sen bu xelqge mundaq déyishing kérek» — «bu xelq» Yérusalémda qamilip qalghan xelqni körsitidu. ■ **21:9** Yer. 38:2

- ■ 13 Mana, Men sanga qarshidurmen, i jilgha üstide, tüzlengliktiki qiyada olturghuchi, yeni «Kim üstimizge chüshüp hujum qilalisun, kim öylirimizge bésip kirelisun?!» dégüchi, — deydu Perwerdigar.
- 14 Men silerning qilmishinglarning méwisi boyiche silerge yéqinliship jazalaymen, — deydu Perwerdigar; we Men uning ormanliqida bir ot yaqimen, u bolsa uning etrapidiki hemmini köydürüp tügitidu. □ ■

22

Padishahqa éytilghan bir söz

- 21:12 «I Dawutning jemeti, ...: — her etigende adalet bilen höküm chiqiringlar» — qarighanda, padishahning sotliri etigende ötküzületti. Yene kélip «her etigende» dégen ibare belkim «adalet birinchi ish bolsun, her künide eng muhim ish bolsun» dégen köchme menide ishli tilgen bolushi mumkin. ■ 21:12 Yer. 22:3 □ 21:13 «jilgha üstide... qiyada olturghuchi...» — bizningche bu ordida olturghan padishah-emirlerni körsitidu. Eslide padishah ordisining qurulushi üçün, Yérusalémdiki ikki tagh arisidiki kichik jilgha «tüzlenglik» qilip tindurulghan andin uning üstige orda qurulghan. Shundaq qilip Kidron jilghisi üstide, — yeni «pelekke taqashqan» bir intayin bixeter jayda — orda körünetti. Démek, bu sözler padishah hem ordidikilerge éytilghan bolushi kérek. Bezi terjimanlar bu ayet Yérusalém shehirini körsitidu, dep qaraydu. Padishahning ordisining alahide ehwali we keynidiki ayetlerge qarighanda, bizningche u ordidikilerning özlirini körsitidu. □ 21:14 «Men uning ormanliqida bir ot yaqimen» — «ormanliq» némin körsitidu? Ordining bir pexri bolghan Sulayman padishah bina qilghan heywetlik «Liwan ormanliqi öyi» (Liwaning kédir yaghichidin yasalghan) idi. 22:6nimu körüng. ■ 21:14 Yer. 17:27

¹ Perwerdigar manga mundaq dédi: «Barghin, Yehuda padishahining ordisigha chüshüp bu sözni shu yerde qilghin: — □ ² Perwerdigarning sözini angla, i Dawutning textige olturghuchi, Yehuda padishahi — Sen, elemdar-xizmetkarliring we mushu derwazilardin kirip-chiqidighan xelqing,

³ Perwerdigar mundaq deydu: Adalet we heqqaniylik yürgüzümlar; bulan'ghan kishini ezgüchining qolidin qutquzunglar; musapirlarni, yétim-yésirlerni we tul xotunlarni héch xarlimanglar yaki bozek qilmanglar, gunahsiz qanlarni bu yerde tökmenglar. ■ ⁴ Siler bu emrlerge heqiqeten emel qilsanglar, emdi Dawutning textige olturghan padishahlar, yeni ular, ularning emeldar-xizmetkarliri we xelqi jeng harwilirigha olturup we atlargha minip bu öyning derwaziliridin kirip chiqishidu. □ ■ ⁵ Biraq siler bu sözlerni anglimisanglar, Men Öz namim bilen qesem ichkenki, — deydu Perwerdigar, — bu orda bir xarabe bolidu.□

⁶ Chünki Perwerdigar Yehuda padishahining öyi

□ **22:1** «Barghin, Yehuda padishahining ordisigha chüshüp bu sözni shu yerde qilghin» — bizningche, bu söz belkim Zedekiyadin ilgiriki bir padishahqa éytilghan bolsa kérek, chünki bu söz birxil «qutquzush» ümidini élip kéletti; lékin 21-bab, 12-14-ayetlerde Zedekiya peqet «jazalash»ni kütidu (uninggha ikki xil jaza élip kelinidu). ■ **22:3** Yer. 7:6; 21:12 □ **22:4** «Dawutning textige olturghan padishahlar, yeni ular, ularning emeldar-xizmetkarliri...» — mushu yerdiki «ular» ibraniiy tilida «u». Melum bir zamanda Dawutning textige olturghan padishah peqet bir bolidu, elwette. ■ **22:4** Yer. 17:25 □ **22:5** «Men Öz namim bilen qesem ichkenki..» — ibraniiy tilida «Men Özüm bilen qesem ichkenki...».

toghruluq mundaq deydu: — Sen Manga xuddi Giléad, Liwanning choqqisidek bolghining bilen, berheq Men séni bir chöl-bayawan, ademler waz kechken sheherlerdeq qilimen. □ 7 Men herbiri yaxshi qorallan'ghan weyran qilghuchilarni sanga qarshi ewetimen; ular «ésil kédirliringni» késiwétip, otqa tashlaydu. □ ■ 8 Nurghun eller bu sheherdin ötüp, herbiri yéqinidin: «Némishqa Perwerdigar bu ulugh sheherni bundaq qilghandu?» dep soraydu. ■

9 We ular jawaben: «Chünki ular Perwerdigar Xudasining ehdisidin waz kéchip, bashqa ilahlargha choqunup ularning qulluqigha kirgen» — deydu.

1-bésharet — Yehoahaz padishahning jazasi

10 Ölginige yighlimanglar; uning üçhün ahzarlimanglar; belki sürgün bolghini üçhün qattiq yighlanglar, chünki u öz yurtigha héchqachan

□ 22:6 «**Sen Manga xuddi Giléad, Liwanning choqqisidek...**» — Giléad we Liwan güzel ormanliqliri bilen dangqi chiqqan jaylardur. Yuqirida éytqinimizdek, padishahning ordisi herxil yaghachlar bilen bézelgenidi. □ 22:7 «**Men herbiri yaxshi qorallan'ghan weyran qilghuchilarni sanga qarshi ewetimen; ular «ésil kédirliringni» késiwétip, otqa tashlaydu**» — ordidiki chirayliq yaghach tüwrük-yasaqlar toghruluq yuqiriqi 6-ayettiki izahatni körüng. ■ 22:7 Yer. 15:6 ■ 22:8 Qan. 29:23; 1Pad. 9:8

qaytip kelmeydu. □ ¹¹ Chünki Yehuda padishahi Yosiyaning oghli, yeni atisi Yosiyaning ornigha textige olturghan, bu yerdin sürgün bolghan Shallum toghruluq Perwerdigar mundaq deydu: U hergiz bu yerge qaytmaydu; □ ¹² chünki u esir qilinip apirilghan yurtta ölidu, u bu zéminni ikkinchi körmeydu.□

□ **22:10** «Ölginige **yighlimanglar, uning üçün ah-zarlimanglar; belki sürgün bolghini üçün qattiq yighlanglar...**» — (izahat: — töwendiki 10-30-ayetler bolsa, Yehudaning üç padishahining jazasi toghruluq bésharetlerdin ibaret. Shunga, bésharetler miladiyedin ilgiri 609-597-yillar mezgilide bérilgen; shübhisizki, Yeremiyaningmu bu yerde ularni bir yerde bayan qilishning meqsiti, bu erzimes padishahlarni 23-babtiki bésharetté körsitilgen «heqiqiy baqquchi» — yeni Mesih bilen sélishturushtin ibarettur. Padishahlar («xelqni baqquchi») eyiblik (22), Yérusalémdikiler özlirimu eyiblik (20-23), chünki ular bu padishahlar («baqquchilar»)ning eysh-ishretlik turmushigha qiziqqan, heshemetlik ordisdin pexirlen'gen; ular yene bu padishahlarning choqun'ghan butlirigha choqun'ghan, shuningdek ularning yat elning padishahliri («séning ashniliring») bilen bolghan ittitaqlishishlrini toluq qollighan. Undaq ittitaqlishish Perwerdigargha tayanmasliqtin ibaret idi). (1-bésharet (10-12) toghruluq izahat: — miladiyedin ilgiri 609-yili Yosiya padishah Misir padishahi Pirewn teripidin jengde öltürülgen. U adaletlik-diyaretlik padishah bolup, nurghun xelq uning ölümige qattiq ökünüshti. Yehoahaz textide üç ayla olturghan, andin miladiyedin ilgiri 609-597-yilliri Pirewn teripidin sürgün qilin'ghan. Bu bésharet shu chaghda bérilishi kérek idi. Shunga bésharettiki «ölgini» bolsa Yosiyani, «sürgün bolghini» bolsa Yehoahazni körsitidu). □ **22:11** «**Shallum**» — Yehoahazning birinchi ismi, menisi «hésab élish» bolghachqa, Yeremiya belkim uni mushu yerde qesten ishlitidu; uningdin hésab élinidighan bolidu. □ **22:12** «**u esir qilinip apirilghan yurtta ölidu, u bu zéminni ikkinchi körmeydu.**» — bu bésharetning emelge ashurulushi toghrisida «2Pad.» 34:23ni köring.

2-bésharet — Yehoakim padishahning jazasi

13 Öyini adilsizliq bilan, balixana-rawaqlirini adaletsizlik bilan qurghanning haligha way! U qoshnisini bikar ishlitip, emgikige héchqandaq heq bermeydu; □ ■ 14 u: «Özümgé kengtasha bir ordini, azade rawaqlar bilan qoshup salimen; tamlirigha dérizilerni keng chiqirimen; tamlirini kédir taxtaylar bilan bézeymen, öylirini pereng sirlaymen» — deydu. *Uning haligha way!*

15 Sen kédir yaghichidin yasalghan taxtaylarni chaplap, *ata-bowiliring* bilan beslehseng qandaqmu padishah bolushqa layiq bolisen? Séning atang yep-ichishke teshekkür éytip, adalet we durus ishlarni yürgüzgen emesmu? Shunga u buning yaxshiliqini körgen. □ 16 U möminlarning we namratlarning dewasini toghra sorighan; shunga xelqning ehwali yaxshi idi. Bundaq ish Méni tonushtin ibaret emesmu?» — deydu Perwerdigar. 17 — Biraq közüng we könglüng bolsa peqet öz jazane-menpeetinge érishish, gunahsizlarning

□ 22:13 «Öyini adilsizliq bilan, balixana-rawaqlirini adaletsizlik bilan qurghanning haligha way!...» — bu Yehoakimni körsitidu. Bu bésharet (13-19, 20-23) Yehoakim toghruluq bésharet. «2Pad.» 23:34-24:6dimu xatirilen'gen, Pirewn Yehoahazni sürgün qilghandin kéyin ukisi Yehoakimni «qonchaq padishah» bolushqa tikligen. U on bir yil textke olturghan, rezil padishah idi. Yehudiy tarixshunas Yoséfus Yehoakimning ölümü bésharettek bolghanliqini xatiriligen (Yoséfusning «Qedimki ishlar»i, 10-bab, 6:3). ■ 22:13 Law. 19:13; Qan. 24:14,15; Hab. 2:9 □ 22:15 «Séning atang yep-ichishke teshekkür éytip, adalet we durus ishlarni yürgüzgen emesmu?» — «atang» bolsa durus padishah Yosiya idi. «...yep-ichishke teshekkür éytip...» ibraniiy tilida peqet sözmusöz bolsa: «u yégen we ichken...» déyilidu.

qénini töküsh, zorluq-zumbuluq we bulangchiliq qilish peytini közlep tikilgendur.

¹⁸ Shunga Perwerdigar Yehuda padishahi Yosiyaning oghli Yehoakim toghruluq mundaq deydu: — Xelq uning ölümide: «Ah, akam! Ah, singlim!» dep ah-zarlar kötürmeydu; yaki uning üçhün: «Ah, bégim! Ah, uning heywisi!» dep ah-zarlar kötürmeydu; ■ ¹⁹ u éshékning depnisidek kömülide, jesiti Yérusalém derwazilirining sirtigha chörüp tashlinidu. □ ■

Yérusalémdikilerge agah bérish

²⁰ Liwan'gha chiqip peryad qil, Bashanda awazingni kötür, Abarimning choqqiliridinmu nale kötür; chünki séning «ashniliring»ning hemmisi nabut qilindi. □ ²¹ Men aman-ésen turghiningda sanga agahlandurdum; lékin sen: «Anglimaymen!» — déding. Yashliqingdin tartipla bundaq qilip Méning awazimgha qulaq salmasliq del séning

■ **22:18** Yer. 16:4, 5, 6 □ **22:19** «u éshékning depnisidek kömülide, jesiti Yérusalém derwazilirining sirtigha chörüp tashlinidu» — Yehudiy tarixshunas Yoséfusning déginini boyiche bolghanda, Néboqadnesar uning jesitini Yérusalémning sépolidin sirtqa tashliwetkenidi. ■ **22:19** Yer. 15:3; 36:30

□ **22:20** «Liwan'gha chiqip peryad qil, Bashanda awazingni kötür, Abarimning choqqiliridinmu nale kötür» — bu üç jay (Liwan, Bashan, Abarim) hemmisi «yuqiri jay»lar idi. Israilning éghir bir gunahi bolsa «yuqiri jay»larga chiqip shu yerde butlarga «tawapgah» yasap ulargha choqunushtin ibaret. Lékin ulargha «ashnilar» bolghan butlarning hemmisi düshmen teripidin buzulidu yaki bulinip kétidu (22-ayetnimu körüng). «Ashnilar» ikkinchi menisi belkim ular ittipaqdash qilmaqchi bolghan «yat eller»nimu körsitidu (22-ayetnimu körüng).

yolung bolup kelgen. □ ■ 22 Shamal barliq «baqquchi»liringha «baqquchi» bolup ularni uchurup kétidu, shuning bilen ashniliring sürgün bolushqa chiqidu; berheq, sen shu chaghda barliq rezilliking tüpeylidin xijil bolup reswa bolisen. □ 23 I «Liwan»da turghuchi, kédir derexliri üstige uwilighuchi, sen tolghaq tutqan ayalning azablriridek, derd-elemeler béshingha chüshkende qanchilik ingrap kétersen!□

3-bésharet, 24-30-ayet ••• Koniya, yeni «Yehoakin» padishah sürgün qilinip qaytip kelmeydu

24 Öz hayatim bilen qesem ichimenki, — deydu Perwerdigar, — sen Yehoakimning oghli Koniya hetta ong qolumdiki möhürlük üzük bolsangmu,

□ 22:21 «Men aman-ésen turghiningda sanga agahlandurdum» — bu belkim Yeremiyadin ilgiriki peyghemberlarning sözlirini körsitidu. ■ 22:21 Yer. 5:23; 7:23-28; 11:7, 8; 13:10, 11; 16:12; 17:23; 18:12; 19:15 □ 22:22 «baqquchilar» — «baqquchilar», shübhisizki, padishahlar, atalmish «peyghemberler» we kahinlarni körsitidu. «Ashnilar» bolsa belkim ular choqun'ghan butlarni hemde yene özi butlarga choqun'ghan ittapaqdash qilmaqchi bolghan «yat eller»nimu körsitidu (22-ayetnimu körüng). □ 22:23 «qanchilik ingrap kétisen» — yaki, «némidégen échinarliq bolarsen-he!»

Men séni shu yerdin yulup tashlaymen; □
 25 Men séni jéningni izdigüchilerning qoligha we sen qorqqan ademlarning qoligha, yeni Babil padishahi Néboqadnesarning qoligha we kaldiyerning qoligha tapshurimen. 26 Men séni hem séni tughqan anang ikkinglarni özünglar tughulmighan yat bir yurtqa chöriwétimen; siler shu yerde ölisiler. 27 Jéninglar qaytip kélishe shunche teshna bolghan bu zémin'gha bolsa, siler hergiz qaytip kélelmeysiler. 28 Koniya dégen bu kishi chéqilghan, nezerge élinmaydighan sapal kozimu? Héchkim qarimaydighan bir qachimu? Emdi némishqa ular, yeni u we uning nesli bolghanlar chöriwétilgen, ular tonumaydighan bir yurtqa tashliwétilidu? 29 I zémin, zémin, zémin, Perwerdigarning sözini angla! 30 Perwerdigar mundaq deydu: — Bu adem «perzentsiz, öz künide héch ghelibe qilalmighan bir adem» dep yazghin; chünki uning neslidin héchqandaq adem ghelibe qilip, Dawutning textige olturup Yehuda arisida

□ 22:24 «Sen Yehoakimning ogli Koniya hetta ong qolumdiki möhürlük üzük bolsangmu, Men séni shu yerdin yulup tashlaymen...» — bu bésharet (24-30) Yehoakin (qisqa ismi, Koniya) padishah toghruluqtur. Yehoakin miladiyedin ilgiri 597-yili atisi Yehoakimning ornini bésip, üç ayla textte olturghan. U rezil padishah bolup, Babil padishahi Néboqadnesar teripidin sürgün qilin'ghan. Bu ishlar «2Pad.» 23:34-24:6de xatirilen'gen). Emeliyette Yehoakin (Koniya, yaki Yekoniyah) we Yehudaning barliq padishahliri Perwerdigarning hoquqining wekili bolghachqa, ularni uning «möhürlük üzük»i dégili bolatti. Oqurmenler bir padishahning «möhürlük üzük»ining özige shunche muhim we qedirlik bolidighanliqini tesewwur qilalaydu; eger Xuda «möhürlük üzük»ni tashliwetken bolsa, undaqtta üzükte intayin yirginchlik bir ish choqum peyda bolghan bolushi kérek idi.

höküm sürmeydu.□

23

Yalghan baqquchilar we heqiqiy baqquchi; sürgünlüktin qaytip kelgen bir xelq, yéngi baqquchilar

¹ Méning yayliqimdiki qoylarni halak qilghuchi we tarqitiwetküchi pada baqquchilarning haligha way! — deydu Perwerdigar. □ ■ ² Shunga Israilning Xudasi bolghan Perwerdigar Öz xelqini shundaq béqiwatqan baqquchilargha mundaq deydu: «Siler Méning padamni tarqitiwetkensiler, ularni heydiwetkensiler we ularni izdimigensiler we ulardin héch xewer almighansiler; mana, Men silerning qilmishliringlarning rezillikini öz béshinglarga chüshürimen, — deydu Perwerdigar — ³ we padamning qaldisini bolsa, Men ularni heydiwetken barliq padishahliqlardin yighimen, ularni öz yaylaqlirigha qayturimen; ular awup köpiyidu. ⁴ Men ularning üstige ularni heqiqiy baqidighan baqquchilarni tikleymen; shuning bilen ular ikkinchi qorqmaydu yaki parakende bolmaydu, ulardin héchqaysisi kem bolmaydu, — deydu Perwerdigar. ■ ⁵ Mana, shu künler

□ **22:30** «Bu **adem** «perzentsiz, öz künide héch **ghelibe qilalmighan bir adem**» dep yazghin; chünki uning neslidin héchqandaq **adem ghelibe qilip, Dawutning textige olturup Yehuda arisida hüküm sürmeydu**» — bu 30-ayettiki muhim bir bésharet toghruluq «Qoshumche söz»imizge qarang. □ **23:1** «yayliqimdiki **qoylar**» — Yehudiy xelqini körsitidu, elwette. ■ **23:1** Ez. 34:2 ■ **23:4** Ez. 34:11,12

kéliduki, — deydu Perwerdigar, — Men Dawut üçün bir «Heqqaniy Shax»ni östürüp tikleymen; u padishah bolup danaliq bilen höküm sürüp, zéminda adalet we heqqaniylik yürüzidu. □ ■
 6 Uning künliride Yehuda qutquzulidu, Israil aman-tinchliqta turidu; u shu nami bilen atiliduki — «Perwerdigar Heqqaniyliqimiz». □ ■ 7 Shunga mana, shu künler kéliduki, — deydu Perwerdigar, — «Israillarni Misir zéminidin qutquzup chiqarghan Perwerdigarning hayati bilen!» dégen qesem qaytidin ishliilmeydu, ■ 8 belki shu künlerde «Israillarni shimaldiki zémindin we Özi ularni heydigen barliq padishahliqlardin qutquzup chiqarghan Perwerdigarning hayati bilen!» dep qesem ichilidu. Andin ular öz yurtida turidu.

Saxta peyghemberler toghrisida

9 Peyghemberler toghruluq: — Méning könglüm ich-baghrimda sunuqtur; söngeklirimning hem-misi titreydu; men mest bolghan adem, sharab

□ 23:5 «Men Dawut üçün bir «Heqqaniy Shax»ni östürüp tikleymen; u padishah bolup danaliq bilen höküm sürüp, zéminda adalet we heqqaniylik yürüzidu» — Yehoahaz, Yehoakim we Yehoakinning ölüshi yaki sürgün bolushi bilen Dawutning jemeti «késilgen bir derex»ning kötikidek bolidu. Lékin Xuda Mesih («Heqqaniy Shax») bilen yenila bu derexni qaytidin kökilitidu. «Yesh.» 11:1-6ni we «Zek.» 3:8 we 6:12ni körüng. ■ 23:5 Yesh. 4:2; 40:11; Yer. 33:14,15; Dan. 9:24; Luqa 1:32,33 □ 23:6 «Uning künliride Yehuda qutquzulidu, Israil aman-tinchliqta turidu; u shu nami bilen atiliduki — «Perwerdigar Heqqaniyliqimiz»» — bu bésharet: (1) Mesihning Xudaliq tebiitini; (2) kelgüsida Yehuda (ikki qebile)ning we Israil (on qebile)ning qaytidin bir bolidighanliqini körsitidu. «Qoshumche söz»imiznimu körüng. ■ 23:6 Qan. 33:28 ■ 23:7 Yer. 16:14,15

teripidin yéngilgen ademge oxshaymen; bundaq bolushum Perwerdigar we Uning pak-muqeddes sözliri tüpeylidindur; □ 10 chünki zémin bolsa zinaxorlarga tolghan; ularning yügürüshliri toghra yolda emes; ularning hoquqi heqqaniylik yolida emes. Shunga *Perwerdigarning* leniti tüpeylidin zémin qaghjiraydu; daladiki ot-chöp solishidu; □ ■ 11 chünki hem peyghember hem kahin haram boldi; hetta Öz öyümdimu ularning rezil qilmishlirini bayqidim, — deydu Perwerdigar. ■

12 — Shunga ularning yoli özlirige qaranghuluqta mangidighan, téyilghaq yollardek bolidu; ular bu yollarda putlishop, yiqilidu; chünki ular jazalinidighan yilida Men ularning béshigha yamanliq chühürimen, — deydu Perwerdigar. □ ■ 13 Men awwal Samariyediki peyghemberlerde exmeqliqni körgenmen; ular Baalning namida bésharet bérip, xelqim Israilni azdurghan; 14 biraq Yérusalémdiki

□ 23:9 «bundaq **bolushum Perwerdigar we Uning pak-muqeddes sözliri tüpeylidindur**» — köz aldidiki (töwende, 10-40-ayetlerde éytilghan) gunahlar, saxtilik we shundaqla xelqning (uning Perwerdigarning heqiqiy sözlirini ulargha yetküzüshi tüpeylidin) özini ret qilghanliqi Yeremiyaning könglini parakende we sunuq qilghan.

□ 23:10 «**zémin bolsa zinaxorlarga tolghan**» — bu «zinaxorlar»ning kim ikenliki töwendiki 11-ayette ayan qilinidu — yeni öz hoquqini haram yolda ishlitidighan kahinlar we saxta peyghemberler. Ularining «zinaxorluqi» belkim hem jismaniy jehettiki zinaxorluq we Xudagha wapasizlik qilip butlarga choqunushnimu körsitidu. Pelestindiki butpereslik herdaim butxanidiki «pahishe ayallar» bilen baghliq idi. ■ 23:10 Yer. 5:7, 8; 9:2 ■ 23:11 Yer. 6:13; 8:10; 14:18 □ 23:12 «**ular jazalinidighan yili**» — ibraniy tilida «ularni yoqlishim kérek bolghan yili» dep ipadilininidu.

■ 23:12 Zeb. 35:6; 73:18; Yer. 13:16

peyghemberlerdimu yirginchlik bir ishni kórdum; ular zinaxorluq qilidu, yalghanliqta mangidu, rezillik qilghuchilarning qolini kücheytiduki, netijide héchqaysisi rezillikidin yanmaydu; ularning hemmisi Manga Sodomdek, *Yérusalémda* turuwatqanlar Manga Gomorradek boldi. □ ■ 15 Shunga samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar peyghemberler toghruluq mundaq deydu: — Mana, Men ularni emen bilen ozuqlandurimen, ulargha öt süyini ichküzimen; chünki *Yérusalémdiki* peyghemberler haramliqning menbesi bolup, haramliq ulardin pütkül zémin'gha tarqilip ketti.■

16 Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar mundaq deydu: — Silerge bésharet bériwatqan peyghemberlerning sözlirige qulaq salmanglar; ular silerni bimenilikke yétekleydu; ularning sözliri Perwerdigarning aghzidin chiqqan emes, belki öz könglide

□ 23:14 «*Yérusalémdiki peyghemberlerdimu yirginchlik bir ishni kórdum; ular zinaxorluq qilidu, yalghanliqta mangidu, rezillik qilghuchilarning qolini kücheytiduki, netijide héchqaysisi rezillikidin yanmaydu...*» — Samariyediki peyghemberlerning saxta bésharet («Baalning namida») bergenliki héchqandaq ejeblinerlik ish emes; Samariye (Israil, yeni «shimaliy padishahliq») butperes padishahlar astida baldurla Xudaning yolidin chiqqanidi. Biraq *Yérusalém* (Yehuda)da Xuda ewetken heqiqiy peyghemberler köp bolghachqa, heqiqetni ulargha nisbeten xélila obdan bilishi kérek idi. «*ularning hemmisi Manga Sodomdek, Yérusalémda turuwatqanlar Manga Gomorradek boldi*» — oqurmenlerge melumki, Sodom we Gomorra ikki intayin rezil sheherler bolup, Xuda ular üstige ot yaghdurup weyran qiliwetkenidi («Yar.» 19-babni körüng). ■ 23:14 Yesh. 1:9 ■ 23:15 Yer. 8:14; 9:15

tesewwur qilghan bir körünüshni sözlewatidu. ¹⁷ Ular Perwerdigarning sözini közige ilmaydighanlarga: «Siler aman-tinchliqta turisiler» deydu we öz könglining jahilliqida mangidighanlarning herbirige: «Héhqandaq yamanliq béshinglarga chüshmeydu» — deydu.

□ ■ ¹⁸ Biraq ulardin qaysi birsi Perwerdigarning kéngishide Uning söz-kalamini bayqap chüshinish we anglash üçün turghan? Ulardin kim Uning sözini qulaq sélip anglighan? ¹⁹ Mana, Perwerdigardin chiqqan bir boran-chapqun! Uningdin qehr chiqti; berheq, dehshetlik bir qara quyun chiqip keldi; u pirqirap rezillerning béshigha chüshidu. ■

²⁰ Uning könglidiki niyetlirini ada qilip toluq emel qilghuche, Perwerdigarning ghezipi yanmaydu; axirqi künlerde siler buni obdan chüshinip yétisiler.

²¹ Men bu peyghemberlerni ewetmigenmen, lékin ular xewerni jar qilishqa qatrichan; Men ulargha söz qilmidim, lékin ular bésharet bergen. ■

²² Halbuki, ular Méning kéngishimde turghan bolsa, Méning xelqimge sözlirimni anglatquzghan bolsa, emdi xelqimni rezil yolidin we qilmishlirining rezillikidin yandurghan bolatti.

²³ Men peqet bir yerdila turidighan Xudamu? — deydu Perwerdigar, — Men yiraq-yiraqlardiki

□ **23:17** «Ular **Perwerdigarning sözini közige ilmaydighanlarga**: «Siler **aman-tinchliqta turisiler**» deydu we...» — bashqa birxil terjimisi: «Ular méni kemsitidighanlarga: «Perwerdigar mundaq deydu: Siler aman-tinchliqta turisiler» dewéridu we...». ■ **23:17** Yer. 6:14; 8:11; Ez. 13:10; Zek. 10:2 ■ **23:19** Yer. 30:23, 24 ■ **23:21** Yer. 14:14

herjayda turidighan Xuda emesmu? □

²⁴ Birsı yoshurun jaylarda möküwalsa Men uni körelmemdimen? — deydu Perwerdigar; — asman-zémin Men bilen toldurulghan emesmu? — deydu Perwerdigar. ■ ²⁵ Men Méning namimda yalghan bésharetler béridighan peyghemberlarning: «Bir chüsh kördüm! Bir chüsh kördüm!» dégenlirini anglidim; ²⁶ bundaq peyghemberler yalghan bésharetlerni béridu, ular özining könglidiki ézitqu tesewwurliridin peyghemberler bolushiwalghan. Emdi ular bundaq ishlarnı qachan'ghiche könglige pükidu? ²⁷ Ular herbiri qachan'ghiche öz yéqinigha éytqan chüshliri arqiliq (xuddi ata-bowilirining Baalgha choqunup namimni untughinigha oxshash) xelqimge namimni untuldurushni pemleydu?■

²⁸ Chüshni körgen peyghember, chüshni éytip bersun; Méning sözüمنى anglihan kishi bu sözüمنى estayidilliq bilen sözlisun; paxalning bughday bilen sélishturghuchilik némisi bardu? — deydu Perwerdigar. ²⁹ — Méning sözüm xuddi köydürgüchi bir ot we tashni chaqidighan bazghan emesmu? — deydu Perwerdigar.

³⁰ Shunga mana, Men peyghemberlerge qarshidurmen, — deydu Perwerdigar, — ularning herbiri öz yéqinidin «Méning sözlirim»ni oghrilap doramchiliq qilidu. ■ ³¹ Mana, Men peyghemberlerge qarshidurmen, — deydu Perwerdigar, — ular öz tillirini chaynap:

□ **23:23** «Men peqet bir yerdila turidighan Xudamu?» — ibraniy tilida «Men peqet yéqında turidighan Xudamu?». ■ **23:24** Zeb. 139:7-12; Am. 9:2, 3 ■ **23:27** Hak. 3:7; 8:33,34 ■ **23:30** Qan. 18:20; Yer. 14:14,15

«Perwerdigar deydu...» dep bésharet béridu.
³² Mana, yalghan chüshlerni bésharet qilip bularni yetküzüp, yalghanchiliqi we bashbashtaqligi bilen Méning xelqimni azdurghanlarga qarshidurmen, — deydu Perwerdigar; — Men ularni ewetmigenmen, ularni buyrughan emesmen; ular bu xelqqa héchqandaq payda yetküzmeydu, — deydu Perwerdigar.■

³³ Emdi yaki bu xelq, yaki peyghember, yaki kahin sendin: «Perwerdigarning sanga yükligen sözi néme?» dep sorisa, sen ulargha: «Qaysi yük?! Men silerni Özümdin yiraq tashlaymen, — deydu Perwerdigar. □ ³⁴ «Perwerdigarning yükligen sözi» deydighan herqaysi peyghember, kahin yaki xelq bolsa, Men bu kishini öyidikiler bilen teng jazalaymen. ³⁵ Emdi silerning herbiringlar öz yéqinidin we herbiringlar öz qérindishidin mushundaq: «Perwerdigar néme jawab berdi?» we «Perwerdigar néme dédi?» dep sorishinglar kérek. ³⁶ Siler «Perwerdigarning yükligen sözi» dégenni qaytidin aghzinglarga almaysiler; chünki herbiringlarning öz sözi özige yük bolidu; chünki siler Xudayimiz, samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar, tirik Xudaning

■ **23:32** Zef. 3:4 □ **23:33** «Perwerdigarning sanga yükligen sözi néme?... Qaysi yük?!...» — oqurmenlerge ayan boliduki, ibraniy tilida «yük» we «éghir bésharet» dégenler oxshash bir söz bilenla ipadilinidu. Perwerdigarning jawabi «Siler özünqlar Manga yük!» dégen menide. Xelqning Yeremiyadin «Perwerdigarning (sanga) yükligen sözi» toghruluq sorishi hejwi, kinayilik gep idi — bu sözning tégide: «Yeremiya herdaim bizge éghir sözler, shum xewerni yetküzidu» dégen mene bar idi. Ularning qulaqliri Perwerdigarning sözige héch échilmighanidi.

sözlirini burmilighansiler. □ 37 Herbiringlar peyghemberdin mushundaq: «Perwerdigar sanga néme dep jawab berdi?» we «Perwerdigar néme dédi?» dep sorishing kérek. 38 Lékin siler: «Perwerdigarning yükligen sözi» dewergininglar tüpeylidin, mana Perwerdigar mundaq deydu: — Chünki siler: «Perwerdigarning yükligen sözi» dewérisiler we Men silerge: «Perwerdigarning yükligen sözi» démengler» dep xewer ewetkenmen, 39 shunga mana, Men silerni pütünley untuymen, Men silerni silerge we ata-bowiliringlarga teqdim qilghan sheher bilen teng yüzümdin yiraq tashlaymen; □ 40 Men üstünlargha menggü reswachiliq we hergiz untulmaydighan menggülük shermendilikni chüshürimen! ■

24

Yaxshi enjürler, yaman enjürler

1 Babil padishahi Néboqadnesar Yérusalémdin Yehoakimning oghli, Yehuda padishahi Yekoniyah, Yehuda emir-shahzadiliri, hünérwenler we tömürchilerni esirge élip Babilgha

□ 23:36 «herbiringlarning öz sözi özige yük boldu» — Yeremiyaning bu dégini bizningche mundaq: «Silerning yalghan sözliringlar, jümlidin saxta peyghemberlerning sözliri silerge jaza épkélidu; peyghemberlerning yalghan sözlirini siler yaxshi dep qobul qilip, shundaqla bir-biringlarga qaytilap éytisiler; bu yalghan bésharetler Xudaning heqiqiy «yükligen sözi» emes, belki béshinglarga Xudaning éghir jazasi bolghan «yük» chüshüridighan sözdur. □ 23:39 «Men silerni pütünley untuymen» — yaki «silerni yiraqqa élip kétimen...» ■ 23:40 Yer. 20:11

sürgün qilghandin kéyin, Perwerdigar manga Öz ibadetxanisi aldidiki ikki séwete enjürni «mana kör» dep körsetken. ■ ² Bir séwette deslepki pishqan enjürdek intayin yaxshi enjürler bar idi; ikkinchi séwette yégili bolmaydighan, intayin nachar enjürler bar idi. ³ Andin Perwerdigar manga: «Néme kördüng, Yeremiya?» — dep soridi. Men: «Enjürlerni kördüm; yaxshiliri bolsa intayin yaxshiken; nacharliri yégili bolmaydighan, intayin nachar iken» — dédim. ⁴ Perwerdigarning sözi manga kélip mundaq déyildi: —

⁵ Israilning Xudasi bolghan Perwerdigar mundaq deydu: — Men Yehudadin sürgün bolghanlarni, yeni Méning bu yerdin kaldiylerning zéminigha ewetkenlirimni bu yaxshi enjürlerdeki yaxshi dep qaraymen; ⁶ Men ulargha yaxshi bolsun dep közümni ulargha tikimen we ularni bu zémin'gha qayturimen; Men ularni ghulitip tashlimaymen, belki ularni qurimen; ularni yulup tashlimaymen, belki tikip östürimen. ⁷ Men ulargha Méning Perwerdigar ikenlikimni bilidighan, Méni tonuydighan bir qelbni teqdim qilimen; shuning bilen ular Méning xelqim bolidu, Men ularning Xudasi bolimen; chünki ular pütün qelbi bilen yénimgha qaytidu. ■ ⁸ Lékin nachar enjürler, yeni yégili bolmaydighan, intayin nachar enjürler qandaq bolghan bolsa, — deydu Perwerdigar, — Berheq, Men Yehuda padishahi Zedekiyani, emir-shahzadilirini we Yérusalémdikilerning

■ **24:1** 2Pad. 24:15; 2Tar. 36:10 ■ **24:7** Qan. 30:6; Yer. 30:22; 31:33; 32:38,39; Ez. 11:19; 36:26,27

qalghan qismini, bu zéminda qalghanlarni we Misirda turuwatqanlarni shuninggha oxshash qilimen; ■ ⁹ Men ularni yer yüzidiki barliq padishahliqlargha wehime salghuchi bir obyékt bolushqa, külpetke chüshüshke tapshurimen; men ularni heydiwetken barliq jaylarda ularni reswachiliqning obyékti, söz-chöchek, tapa-tenining obyékti we lenet sözliri bolushqa tapshurimen. □ ■ ¹⁰ Men ulargha hem ata-bowilirigha teqdim qilghan zémindin yoqitilghuche ular arisigha qilich, qehetchilik we wabani ewetimen.

25

Söz-kalamni anglimasliq tüpeylidin yetmish yilliq qulluqta bolush

¹ Yosiyaning oghli, Yehuda padishahi Yehoakimning tötinchi yilida (yeni Babil padishahi Néboqadnesarning birinchi yilida) Yehudaning barliq xelqi toghruluq Yeremiyagha kelgen söz, —

² Bu sözni Yeremiya peyghember Yehudaning barliq xelqi we Yérusalémda barliq turuwatqanlargha éytip mundaq dédi: —

³ Amonning oghli, Yehuda padishahi Yosiyaning on üçinchi yilidin boshlap бүгүнki күн'giche,

■ **24:8** Yer. 29:17 □ **24:9** «Men ularni yer yüzidiki barliq padishahliqlargha wehime salghuchi bir obyékt bolushqa, külpetke chüshüshke tapshurimen...» — bashqa birxil terjimisi: «Men ularni heryaq-heryaqlargha yer yüzidiki barliq padishahliqlargha heydilishke, balayi'apet chüshüshke tapshurimen...» ■ **24:9** Qan. 28:25,37; 1Pad. 9:7; 2Tar. 7:20; Yer. 15:4; 29:18; 34:17; 42:18

bu yigirme üç yil Perwerdigarning sözi manga kélip turghan we men tang seherde ornumdin turup uni silerge sözlep keldim, lékin siler héch qulaq salmidinglar; ⁴ we Perwerdigar silerge barliq xizmetkarliri bolghan peyghemberlerni ewetip kelgen; U tang seherde ornidin turup ularni ewetip kelgen; lékin siler qulaq salmay héch anglimidinglar. ■ ⁵ Ular: «Siler herbiringlar yaman yolunglardin we qilmishliringlarning rezillikidin towa qilip yansanglar, Men Perwerdigar silerge we ata-bowiliringlarga qedimdin tartip menggügiche teqdim qilghan zéminda turuwérisiler. ■ ⁶ Bashqa ilahlarga egiship ularning qulluqida bolup choqunmanglar; Méni qolliringlar yasighanlar bilen ghezeplendürmenglar; Men silerge héch yamanliq keltürmeymen» — dep jakarlighan. □ ⁷ Lékin siler Manga qulaq salmidinglar, Méni qolliringlar yasighanlar bilen ghezeplendürüp özünglarga ziyani keltürdünglar, — deydu Perwerdigar.

⁸ Shunga samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar mundaq deydu: — «Siler Méning sözlirimge qulaq salmighan bolghachqa, ⁹ mana, Men shimaldiki hemme jemetlerni we Méning qulumni, yeni Babil padishahi Néboqadnesarni chaqirtimen, ularni bu zémin'gha, uningda barliq turuwatqanlarga hemde etrapniki hemme ellerge qarshilishishqa élip kéli-men; Men *mushu zémindikiler we etrapniki ellerni pütünley weyran*

■ 25:4 Yer. 7:13,25; 11:7,8,10; 13:10,11; 16:12; 17:23; 18:12; 19:15; 22:21 ■ 25:5 2Pad. 17:13; Yer. 18:11; 35:15; Yun. 3:8 □ 25:6 «qolliringlar yasighanlar...» — mushu sözler yaki yasighan butlarni yaki yaman qilmishlirini körsitidu.

qilip, ularni tolimu wehimilik qilimen hem ush-ush obyékti, daimliq bir xarabilik qilimen; ■ 10 Men ulardin tamashining sadasini, shad-xuramliq sadasini, toyi boluwatqan yigit-qizining awazini, tügmen téshining sadasini we chiragh nurini mehrum qilimen; ■ 11 bu pütkül zémin weyrane we dehshet salghuchi obyékt bolidu, we bu eller Babil padishahining yetmish yil qulluqida bolidu. □

12 We shundaq boliduki, yetmish yil toshqanda, men Babil padishahining we uning élining béshigha, shundaqla Kaldiylarning zémini üstige öz qebihlikini chüshürüp, uni menggüge xarabilik qilimen. ■ 13 Shuning bilen Men shu zémin üstige Men uni eyibligen barliq sözlirimni, jümlidin bu kitabta yézilghanlarni, yeni Yeremiyaning barliq ellerni eyibligen bésharetlirini chüshürimen. 14 Chünki köp eller hem ulugh padishahlar *bu padishah hem qowmlirininimu* qul qilidu; Men ularning qilghan ishliri we qolliri yasighanliri boyiche ularni jazalaymen. □ ■

Hem Yehuda hem ellerning Xudaning ghezipige uchrishi toghruluq bir alamet körünüş

■ 25:9 Yer. 19:8 ■ 25:10 Yesh. 24:7; Yer. 7:34; 16:9; Ez. 26:13 □ 25:11 «bu eller...» — Yehuda we uning etrapidiki barliq ellerni körsitidu (9-ayetni körüng). «Babil padishahining yetmish yil qulluqida bolush» toghruluq «qoshumche söz»imizni körüng.

■ 25:12 2Tar. 36:22; Ezra 1:1; Yer. 29:10; Dan. 9:2 □ 25:14 «bu padishah hem qowmlirininimu» — ibraniy tilida «ularnimu» déyilidu. Bizningche bu «Babil padishahi hem qowmliri»ni körsitidu.

■ 25:14 Yer. 27:7

15 Chünki Israilning Xudasi Perwerdigar manga *alamet körünüshte* mundaq dédi: — Méning qolumdiki ghezipimge tolghan qedehni élip, Men séni ewetken barliq ellerge ichküzgin; □ ■ 16 ular ichidu, uyan-buyan irghanglaydu we Men ular arisigha ewetken qilich tüpeylidin sarang bolidu.

17 Shunga men bu qedehni Perwerdigarning qolidin aldim we Perwerdigar méni ewetken barliq ellerge ichküzdüm, 18 — yeni Yérusalémgha, Yehudaning sheherlirige, uning padishahlirigha we emir-shahzadilirige, yeni ularni бүгүнki күндикidek bir xarabe, wehime, ush-ush obyékti bolushqa hem lenet sözliri bolushqa qedehni ichküzdüm; □ 19 Misir padishahi Pirewn'ge, xizmetkarlirigha, emir-shahzadilirigha hem xelqige ichküzdüm; ■ 20 barliq shalghut eller, uz zéminidiki barliq padishahlar, Filistiylerning zéminidiki barliq padishahlar, Ashkélondikiler, Gazadikiler, Ekrondikilerge we Ashdodning qalduqlirigha ichküzdüm; □ ■ 21 Édomdikiler, Moabdikiler we Ammoniylar, ■ 22 Turning barliq padishahliri hem Zidonning barliq padishahliri, déngiz boyidiki barliq padishahlar,

□ 25:15 «Méning **qolumdiki ghezipimge tolghan qedehni élip, Men séni ewetken barliq ellerge ichküzgin**» — bu sözlerni Xuda Yeremiyagha *alamet körünüshte éytqan*, dep qaraymiz.

■ 25:15 Yer. 13:12 □ 25:18 «**bүгүнki күндикidek**» — bu ibare belkim bésharet emelge ashurulghandin kéyin qoshulghan; bolmisa, bashqa bir mene: «bүгүнki күnidimu bu ishlar bolghili turdi» bolushi mumkin. ■ 25:19 Yer. 46 □ 25:20 «**barliq shalghut eller**» — belkim Misirda turghan, Misirliqlar bilen «ariliship ketken» bashqa milletlerni körsitidu. ■ 25:20 Yer. 47:4-7

■ 25:21 Yer. 48; 49:1-22

□ ■ ²³ Dédandikiler, Témadikiler, Buzdikiler we chéke chachlirini chüshürüwetken eller, ■ ²⁴ Erebiyediki barliq padishahlar we chöl-bayawanda turuwatqan shalghut ellerning barliq padishahliri, ■ ²⁵ Zimridiki barliq padishahlar, Élamdiki barliq padishahlar, Médialıqlarning barliq padishahliri, ■ ²⁶ shimaldiki barliq padishahlargha, yiraqtiki bolsun, yéqindiki bolsun, bir-birlep ichküzdum; jahandiki barliq padishahliqlargha ichküzdüm; ularning arqidin Shéshaqning padishahimu *qedehni* ichidu. □ ²⁷ Andin sen ulargha: «Israilning Xudasi, samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar mundaq deydu: — Ichinglar, mest bolunglar, qusunglar, Men aranglarga ewetken qilich tüpeylidin yiqilip qaytidin des turmanglar» — dégin.

²⁸ We shundaq boliduki, ular qolungdin élip ichishni ret qilsa, sen ulargha: «Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar mundaq deydu: — Siler choqum ichisiler!»

□ **25:22 «déngiz boyidiki barliq padishahlar»** — belkim Tur we Zidon bilen munasiwetlik bolghan, ulargha béqin'ghan «ottura déngiz» boyidiki padishahlarni körsitidu. ■ **25:22** Yer. 47:4 ■ **25:23** Yer. 9:25; 49:8 ■ **25:24** Yer. 49:31 ■ **25:25** Yer. 49:34 □ **25:26 «Shéshaqning padishahi»** — Babilning padishahini körsitidu. Ibraniy tili élipbeside «Babil» (Babilon) dégen söz, «Shéshaq» dégen sözning «tetür»isi; yeni, ibraniy tilida 2-herp «b»ni herplerni axiridin sanighanda, 2-herp («sh») bilen almash-turghili bolidu. Barliq bashqa herplerni «tetür»isi bilen oxshash yolda almash-turghili bolidu. Némishqa Babil (Babilon)ni körsitish üçün mushu «shifirliq» yol ishilitidu? Shübhisizki, shu künlerde shu dewrdiki eng küchlük memliketning «zawalgha yüzlinishi»ni körsitish üçün bezide mushundaq «daritma gep»ni ishlitish qolayliq idi.

— dégin. ²⁹ Chünki mana, Men Öz namim bilen atalghan sheher üstige apet chüshürgili turghan yerde, siler jazalanmay qalamsiler? Siler jazalanmay qalmaysiler; chünki Men yer yüzide barliq turuwatqanlarning üstige qilichni chüshühke chaqirimen, — deydu samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar.■

³⁰ Emdi sen *Yeremiya*, ulargha mushu bésharetning sözlirining hemmisini jakarlighin: —

Perwerdigar yuqiridin shirdek hörkireydu,

Öz muqeddes turalghusidin U awazini qoyuwétidu;

U Özi turuwatqan jayi üstige hörkireydu;

U üzüm cheyligüchiler towlighandek yer yüzide barliq turuwatqanlarni eyiblep towlaydu.■

³¹ Sadasi yer yüzining chetlirigiche yétidu;

Chünki Perwerdigarning barliq eller bilen dewasi bar;

U et igilirining hemmisi üstige höküm chiqiridu;

Rezillerni bolsa, ularni qilichqa tapshuridu;

— Perwerdigar shundaq deydu.

³² Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar mundaq deydu: —

Mana, balayi'apet eldin elge hemmisi üstige chiqip tarqilidu;

Yer yüzining chet-chetliridin dehshetlik buranchapqun chiqidu.

³³ Perwerdigar öltürgenler yerning bir chétidin yene bir chétigiche yatidu; ulargha matem tutulmaydu, ular bir yerge yighilmaydu, héch

kömülmeydu; ular yer yüzide tézektek yatidu. □ ■

³⁴ I baqquchilar, zarlanglar, nale kötürünglar!
Topa-chang ichide éghininglar, i pada yétekchiliri!
Chünki qirghin qilinish künliringlar yétip keldi,
Men silerni tarqitiwétimen;
Siler örülgen ésil chinidek parche-parche
chéqilisiler. □ ■

³⁵ Pada baqquchilirining bashpanahi,
Pada yétekchilirining qachar yoli yoqap kétidu.

³⁶ Baqquchilarning azabliq peryadi,
Pada yétekchilirining zarlashliri anglinidu;
Chünki Perwerdigar ularning yaylaqlirini weyran
qilay dewatidu;

³⁷ Perwerdigarning dehshetlik ghezipi tüpeylidin,
Tinchliq qotanliri xarabe bolidu.

³⁸ Perwerdigar Öz uwisini tashlap chiqqan shird-
ektur;
Ezgüchining wehshiyliki tüpeylidin,
We *Perwerdigarning* dehshetlik ghezipi tüpeylidin,
Ularning zémini weyrane bolmay qalmaydu. □

26

□ **25:33** «Perwerdigar öltürgenler yerning bir chétidin yene bir chétigiche yatidu...» — demisekmu, bu bésharet Babil impériyesining Pars impériyesi teripidin bitchit qilinishidin axirqi zaman'gha atlap, shu künlardiki weqelerni körsitidu. ■ **25:33**

Yer. 16:4 □ **25:34** «I baqquchilar, ... i pada yétekchiliri!...» — demisekmu, «baqquchilar» we «pada yétekchiliri» mushu ayette ellerning herxil yétekchilirini körsitidu. ■ **25:34** Yesh. 65:12; Yer. 4:8; 6:26; 9:16; 12:3; 13:14,24; 18:17 □ **25:38** «ezgüchining

wehshiyliki — yaki «ezgüchining qilichi».

Yeremiya «saxta peyghember» dep shikayet qilindi

¹ Yehuda padishahi Yosiyaning oghli Yehoakim textke olturghan mezigilning bëshida shu söz Perwerdigardin kélip mundaq déyildi: —

² Perwerdigar mundaq deydu: — Sen Perwerdigarning öyining hoylisida turup ibadet qilish üçün Perwerdigarning öyige kirgen Yehudaning barliq sheherliridikilerge Men sanga buyrughan herbir sözlerni jakarlighin; eynen éytqin! □ ³ Ular belkim anglap qoyar, herbiri öz rezil yolidin yanar; shundaq qilsa, Men qilmishlirining rezilliki tüpeylidin bëshigha külpet chüşürmekchi bolghan niyitimdin yanimen. ■ ⁴ Sen ulargha mundaq dégin:

— «Perwerdigar mundaq deydu: — Manga qulaq salmay, Men silerning aldinglarga qoyghan Tewrat-qanunumda mangmisanglar, ⁵ Men tang seherde ornumdin turup ewetken xizmetkarlirim bolghan peyghemberlarning sözlirini anglimisanglar (siler ulargha héch qulaq salmay kelgensiler!), ■ ⁶ undaqta, Men Shilohni qandaq qilghan bolsam, emdi bu öynimu shuninggha oxshash qilimen, bu sheherni yer

□ **26:2** «Sen Perwerdigarning öyining hoylisida turup ... Yehudaning barliq sheherliridikilerge Men sanga buyrughan herbir sözlerni jakarlighin; eynen éytqin! » — 26-babtiki xatiriler we bësharet belkim 7-babtimu xatirilen'gen, ibadetxana ichide bolghan weqening tekrarlinishi bolushi mumkin. 3-6-ayetler Yeremiyaning shu chaghda ibadetxanida bergen bësharitining yeküni. Mushu yerdiki tekrarlinishning meqsiti bolsa, xelqning bësharetke bolghan inkasini tekitlesh üçündür. ■ **26:3** Yer. 18:8 ■ **26:5** Yer. 7:13,25; 11:7; 25:3

yüzidiki barliq ellerge lenet sözi qilimen». □ ■

⁷ Shuning bilen kahinlar, peyghemberler we barliq xelq Yeremiyaning bu sözlirini Perwerdigarning öyide jakarlighanliqini anglidi.

⁸ Shundaq boldiki, Yeremiya barliq xelqqa Perwerdigar uninggha tapilighan bu sözlerning hemmisini éytip bergendin kéyin, kahinlar we peyghemberler we barliq xelq uni tutuwélip: «Sen choqum ölüshüng kérek! ⁹ Sen némishqa Perwerdigarning namida bésharet bérip: «Bu öy Shilohdek bolidu, bu sheher xarabe, ademzatsiz bolidu!» — déding?» — dédi.

Shuning bilen Perwerdigarning öyidiki barliq xelq Yeremiyagha doq qilip uni oriwélishti. ¹⁰ Yehuda emirliri bu ishlarni anglidi; ular padishahliq ordisidin chiqip Perwerdigarning öyige kirdi, Perwerdigarning öyidiki «Yéngi derwaza»da sotqa olturdi. ¹¹ Kahinlar we peyghemberler emirlerge we xelqqa sözlep: «Bu adem ölümge layiq, chünki siler öz qulaqliringlar bilen anglighandek u mushu sheherni eyiblep bésharet berdi» — dédi.

¹² Andin Yeremiya barliq emirlerge we barliq xelqqa sözlep mundaq dédi: — «Perwerdigar méni bu öyni eyiblep, bu sheherni eyiblep, siler anglighan bu barliq sözler bilen bésharet bérishke

□ **26:6** «Men Shilohni qandaq qilghan bolsam, emdi bu öynimu shuninggha oxshash qilimen» — Perwerdigarning ibadet chédiri esli «Shiloh» dégen sheherde tikilgen. Israilning Xudagha bolghan wapasizliqi tüpeylidin u weyran qilinip, Xudaning «ehde sanduqi» düşmen teripidin u yerdin bulap kétilishi bilen Shiloh «Xudaning shan-sheripi uningdin yoqap ketken jay» dep atalghan («1Sam.» 4-babni körüng). ■ **26:6** 1Sam. 4:12; Zeb. 78:60; Yer. 7:12,14

ewetken. ¹³ Hazir yolliringlarni we qilmish-inglarni tüzitinglar, Perwerdigar Xudayinglarning awazini anglanglar! Shundaq bolghanda, Perwerdigar silerge jakarlighan külpettin yanidu.

■ ¹⁴ Lékin men bolsam, mana, qolliringlardimen; manga közünglerge néme yaxshi we durus körülse shundaq qilinglar; ¹⁵ peqet shuni bilip qoyunglarki, méni öltürüwetsengler gunahsiz qanning jazasini öz béshinglarga, bu sheherge we uningda turuwatqanlarning béshigha chüshürisiler; chünki déginim heq, Perwerdigar heqiqeten bu sözlerning hemmisini qulaqliringlarga déyishke méni ewetken».

¹⁶ Emirler we barliq xelq kahinlarga we peyghemberlerge: «Bu adem ölümge layiq emes; chünki u Perwerdigar Xudayimizning namida bizge sözlidi» — dédi. ¹⁷ Andin zémindiki bezi aqsaqallar ornidin turup xelq kéngishige mundaq dédi: —

¹⁸ «Moreshetlik Mikah Yehuda padishahi Hezekiyaning künliride barliq Yehuda xelqige bésharet bérip: —

«Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar mundaq deydu: —

Zion téghi étizdek aghdurulidu,

Yérusalém döng-töpiler bolup qalidu,

«Öy jaylashqan tagh» bolsa,

Ormanliqning otturisidiki yuqiri jaylarla bolidu,

xalas» — dégenidi. □ ■

¹⁹ Yehuda padishahi Hezekiya we barliq Yehuda xelqi Mikahni ölümge mehkom qilghanmu? Hezekiya Perwerdigardin qorqup, Perwerdigardin ötün'gen emesmu? We Perwerdigar ulargha qilmaqchi bolup jakarlighan külpettin yan'ghan emesmu? Biz *bu yoldin yanmisAQ* öz jénimiz üstige zor bir külpetni chüshürgen bolmamdimiz?».

²⁰ (Perwerdigarning namida Yeremiyaning barliq dégenliridek bu sheherni we bu zéminni eyiblep bésharet bergén, Kiriát-Yéarimliq Shemayaning oghli Uriya isimlik yene bir adem bar idi.

²¹ Padishah Yehoakim we barliq palwanliri, barliq emirliri uning sözlirini anglighanda, padishah uni öltürüşke intilgen; lékin Uriya buni anglighanda qorqup, Misirgha qachtı. ²² Lékin Yehoakim chaparmenlerni, yeni Akborning oghli Elnatan we bashqilarni Misirgha ewetken;

□ **26:18 «Moreshetlik Mikah»** — Mikah peyghemberning yurti «Moreshet» idi («Mik.» 1:1). ««Öy jaylashqan tagh» bolsa, ..» — Mikah «muqeddes öy» yaki «ibadetxana» démeydu — ularning gunahliri tüpeylidin u peqet addiy bir «öy» bolup qalghan. Bu bésharet Hezekiya padishahni belkim chongqur tesirlendürgen. 100 yildin kéyin bu aqsaqallar bésharetning Hezekiyagha bolghan tesirini tilgha élip, padishahi Yehoakingha tesir yetküzmechi bolup, bésharetni neqil keltüridu. ««Öy jaylashqan tagh» bolsa, **ormanliqning otturisidiki yuqiri jaylarla bolidu**» — «Mik.» 3:12. «Yuqiri jaylar» dégini kinayilik, hejwiye geptur. Chünki Yehudadikiler herdaim «yuqiri jaylar»da butxanilarni sélip shu yerlerde butlarga choqun'ghan. Lékin shu chaghlarda Yérusalém butqa choqun'ghan jaydek «haram» bolup qalidu, hemde ormanliqning kishilerning közige azpaz chéliqidighan bir qismidin ibaret bolidu, xalas! ■ **26:18** Mik. 1:1; 3:12

²³ ular Uriyani Misirdin élip chiqip padishah Yehoakimning aldigha aparghan; u uni qilichlap, jesitini puqralarning görlükige tashliwetken). □

²⁴ — Halbuki, shu chaghda Shafanning oghli Ahikam ularning Yeremiyani ölümge mehkom qilip xelqning qoligha tapshurmasliqi üçün, uni qollidi.

27

Yeremiya xelqni Babilgha teslim bolushqa dewet qilidu

¹ Yehuda padishahi Yosiyaning oghli Zedekiyaning textke olturghan deslepki mezigilide, shu söz Yeremiyagha Perwerdigardin kélip mundaq déyildi: —□

² Perwerdigar manga mundaq dédi: — Asaretler we boyunturuqlarni yasap öz boynunggha sal; ■

³ bu boyunturuqlarni Édomning padishahigha, Moabning padishahigha, Ammoniylarning padishahigha, Turning padishahigha we Zidonning padishahigha Yérusalémgha, Yehuda

□ **26:23** «ular Uriyani Misirdin élip chiqip padishah Yehoakimning aldigha aparghan; u uni qilichlap, jesitini puqralarning görlükige tashliwetken» — bu weqe belkim Yeremiyaning sözliridin kéyin yüz bergen. Lékin uning tepsilatirini mushu yerde (20-23-ayettiki tirnaq ichige) kirgüzüshtiki meqset, Yeremiya uchrighan xewp-xeterni körünerlik qilip körsitistin ibaret. □ **27:1** «Yehuda padishahi Yosiyaning oghli Zedekiya...» — bezi kona köchürmilerde mushu ayette «Zedekiya»ning ornida «Yehoakim» déyilidu. Shühbisizki, «Zedekiya» toghridur (3-ayetni körüng). Bu babtiki weqeler belkim Zedekiyaning tötinchi yilida yüz bergen. ■ **27:2** Yer. 28:10

padishahining aldigha kelgen ularning öz elchilirining qoli arqiliq ewetkin; □⁴ herbirini öz xojayinlirigha shundaq bir xewerni yetküzüşke buyrughin: —

Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu:

— Öz xojayinliringlarga mundaq denglar: —

⁵ Men zémin we zémin yüzide turuwatqan ademler we haywanlarni zor qudririm we sozulghan bilikim bilen yaratqanmen; we kim közümge layiq körünse, bularni shulargha teqdim qilimen. ■

⁶ Hazir Men bu zéminlarning hemmisini Babil padishahi, Méning qulum bolghan Néboqadnesarning qoligha tapshurdum; hetta daladiki haywanlarnimu uning qulluqida bolushqa teqdim qildim. ■

⁷ Barliq eller uning, oghlining hem newrisining qulluqida bolidu; andin öz zéminining waqti-saiti toshqanda, köp eller we ulugh padishahlar unimu qulluqqa salidu. ⁸ Shundaq boliduki, qaysi el yaki padishahliq Babil padishahi Néboqadnesarning qulluqida bolushni, yeni boynini Babil padishahining boyunturuqi astigha qoyushni ret qilsa, Men shu elni Néboqadnesarning qoli arqiliq yoqatquzghuche qilich, qehetchilik we waba

□ **27:3** «bu boyunturuqlarni Édom..., Moab.. , Ammoniy-lar., Turning padishahigha we Zidonning padishahigha Yérusalémgha, Yehuda padishahining aldigha kelgen ularning öz elchilirining qoli arqiliq ewetkin» — tarixtin ispat barki, bu elchilerning Yérusalémgha kélishtiki meqsiti Zedekiyani Édom, Moab, Ammon, Tur we Zidon padishahlirining Babil impériyesige kötürmekchi bolghan isyan'gha ittitaqdash qilishtin ibaret. ■ **27:5** Dan. 4:14,22 ■ **27:6** Yer. 25:9

bilen jazalaymen, — deydu Perwerdigar. ⁹ — Siler bolsanglar, «Babil padishahining qulluqida héch bolmaysiler» dégen peyghemberliringlarga, palchiliringlarga, chüsh körgüchiliringlarga, rem achquchiliringlarga yaki jadugerliringlarga qulaq salmanglar; □ ¹⁰ chünki ular silerge yalghanchiliq qilip bésharet béridu; *geplirige kirsenglar*, silerni öz yurtunglardin sürgün qilidu; chünki Özüm silerni yurtunglardin heydeymen, siler nabut bolisiler. ¹¹ Lékin qaysi el boynini Babil padishahining boyunturuqi astigha qoyup qulluqigha kirse, shu elni öz yurtida turghuzimen, ular uningda tériqchilik qilip yashaydu.

¹² — Men Yehuda padishahi Zedekiyaghimu shu sözler boyiche mundaq dédim: «Boynunglarni Babil padishahining boyunturuqi astigha qoyup uning we uning xelqining qulluqida bolsanglar, hayat qalisiler. ¹³ Emdi némishqa Perwerdigarning Babil padishahining qulluqigha boysunmighan herqaysi eller toghrisida déginidek, sen we xelqing qilich, qehetchilik we waba bilen ölmekchi bolisiler? ¹⁴ Peyghemberlarning: «Babilning qulluqida bolmaysiler» dégen sözlirige qulaq salmanglar; chünki ular silerge yalghanchiliqtin bésharet qilidu. ■ ¹⁵ Men ularni ewetken emes, — deydu Perwerdigar, — lékin ular Méning namimda yalghandin bésharet béridu; bu sözlerning aqiwiti shuki, Men silerni yurtunglardin heydiwétimen, shuningdek nabut bolisiler; siler we silerge bésharet bergen peyghemberler nabut bolisiler».

□ **27:9** «chüsh körgüchiliringlar» — yaki «chüsh örügüchiliringlar».

■ **27:14** Yer. 14:14; 23:21; 29:8

16 Andin Men kahinlarga we bu barliq xelqqe mundaq dédim: — Perwerdigar mundaq deydu: — Silerge bésharet béridighan peyghemberlarning: «Mana, Perwerdigarning öyidiki qimmatlik qacha-quchilar pat arida Babilin qayturulidu» dégen sözlirige qulaq salmanglar; chünki ular silerge yalghanchiliqtin bésharet qilidu. ■ 17 Ulargha qulaq salmanglar; Babil padishahining qulluqida bolsanglar, hayat qalisiler; bu sheher némishqa weyran bolsun? 18 Eger bular heqiqeten peyghemberler bolsa hem Perwerdigarning sözi ularda bolsa, ular hazir Perwerdigarning öyide, Yehuda padishahining ordisida we Yérusalémning özide qalghan qimmatlik qacha-quchilar Babilgha élip kétilmisun dep samawî qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigargha dua-tilawet qilsun! 19 Chünki samawî qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar ikki *mis* tüwrük, *mis* «dégiz», das harwiliri we bu sheherde qalghan *qimmatlik* qacha-quchilar toghruluq mundaq deydu: — □ 20 (bularni bolsa Babil padishahi Néboqadnesar Yehoakimning oghli Yehuda padishahi Yekoniyahni Yehudadiki we Yérusalémdiki barliq ésilzad-emirler bilen teng Yérusalémdin Babilgha sürgün qilghanda u élip ketmigenidi) ■ 21 Berheq, Israilning Xudasi Perwerdigarning öyide, Yehuda padishahining ordisida we Yérusalémda qalghan *qimmatlik*

■ 27:16 Yer. 28:3 □ 27:19 «*mis déngiz*» — ibadetxanida kahinlar yuyunidighan, mistin yasalghan chong bir kölchek das. «Das harwiliri» (yaki «das teglikliri») «dégiz»din kichikrek bolghan daslarni yötkeshke ishlitidighan chaqliq tegliktur. «1Pad.» 7-babni körüng. ■ 27:20 2Pad. 24:14,15

qacha-quchilar toghruluq samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar mundaq deydu: —
 22 ularmu Babilgha élip kététilidu; ular Men ulardin qaytidin xewer alidighan kün'giche shu yerde turidu, — deydu Perwerdigar: — shu waqit kelgende, Men ularni élip bu yerge qayturup bérimen. □ ■

28

Saxta peyghemberning Yeremiyagha qarshi chiqishi

¹ Shu yilda, Yehuda padishahi Zekeriya textke olturghan deslepki mezigilde, yeni tötinchi yili, beshinchi ayda, Azzurning oghli, Gibéon shehiridiki Hananiya peyghember, kahinlar we barliq xalayıq aldida Perwerdigarning öyide manga: —

² Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — «Men Babil padishahining boyunturuqini sunduriwettim! □ ³ Babil padishahi Néboqadnesar mushu yerdin épketken, Babilgha aparghan, Perwerdigarning öyidiki qacha-quchilarning hemisini bolsa, ikki yil ötmeyla Men mushu yerge

□ 27:22 «Mén ulardin qaytidin xewer alidighan küni» — ibraniy tilida «Men ularni yoqlaydighan küni». ■ 27:22 2Pad. 25:13; 2Tar. 36:18,22; Yer. 29:10 □ 28:2 «Men Babil padishahining boyunturuqini sunduriwettim!» — shübhisizki, bu saxta peyghemberning sözi Yeremiya 27-babta «Néboqadnesarning buyunturuqini qobul qilishinglar kérek» we «Perwerdigarning öyide qalghan qacha-quchilarmu épkététilidu» dégen bésharetni inkar qilishtin ibaret.

qayturup épkélimen; ■⁴ we Men Yehuda padishahi, Yehoakimning oghli Yekoniyahni Yehudadin Babilgha sürgün qilin'ghanlarning hemmisi bilen teng mushu yerge qayturup bérimen, — deydu Perwerdigar, — chünki Men Babil padishahining boyunturuqini sundiriwétimen!» — dédi.

⁵ Andin Yeremiya peyghember kahinlar we Perwerdigarning öyide turghan barliq xalayıq aldida Hananiya peyghemberge söz qildi. ⁶ Yeremiya peyghember mundaq dédi: «Amin! Perwerdigar shundaq qilsun! Perwerdigar séning bésharet bergen sözliringni emelge ashursunki, U Özining öyidiki qacha-quchilar we Yehudadin Babilgha sürgün qilin'ghanlarning hemmisini mushu yerge qaytursun! ⁷ Lékin öz quliqinggha we barliq xelqning quliqigha sélip qoyulidighan méning bu sözümnı angla! ⁸ — Méning we séningdin burun, qedimdin tartip bolghan peyghemberlermu nurghun padishahliqlar we ulugh döletler toghruluq, urush, apet we wabalar toghruluq bésharet bérip kelgen; ⁹ tinchliq-awatliq toghruluq bésharet bergen peyghember bolsa, shu peyghemberning sözi emelge ashurulghanda, u heqiqeten Perwerdigar ewetken peyghember dep tonulghandur!».

¹⁰ Andin Hananiya peyghember Yeremiya peyghemberning boynidiki boyunturuqni élip uni sunduriwetti. □ ¹¹ Hananiya xelq aldida söz qilip: «Perwerdigar mundaq deydu: — Men shuninggha oxshash, ikki yil ötmeyla Babil

■ **28:3** Yer. 27:16 □ **28:10** «Yeremiya peyghemberning boynidiki boyunturuq» — 27:2ni körüng.

padishahi Néboqadnesarning boyunturuqini barliq ellerning boynidin élip sunduriwétimen!» — dédi. Shuning bilen Yeremiya peyghember chiqip ketti.

¹² Hananiya peyghember Yeremiya peyghemberning boynidiki boyunturuqni élip uni sunduriwetkendin bir'az kéyin, Perwerdigarning sözi Yeremiyağa kélip mundaq déyildi: —

¹³ Barghin, Hananiyağa mundaq dégin: — Perwerdigar mundaq deydu: — «Sen yaghachtin yasalghan boyunturuqni sundurghining bilen, lékin uning ornigha tömürdin bolghan boyunturuqni sélip qoydung! ¹⁴ Chünki samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Men shuninggha bu barliq ellerning boynigha tömürdin yasalghan boyunturuqni salimenki, ular Babil padishahi Néboqadnesarning qulluqida bolidu; berheq, ular uning qulluqida bolidu; Men uninggha hetta daladiki haywanlarnimu teqdim qilghanmen».

¹⁵ Andin Yeremiya peyghember Hananiya peyghemberge: «Qulaq sal, Hananiya! Perwerdigar séni ewetken emes! Sen bu xelqni yalghanchiliqqa ishendürgensen! ¹⁶ Shunga Perwerdigar mundaq deydu: Mana, Men séni yer yüzidin ewetiwétimen! Sen del mushu yilda ölesen, chünki sen ademlerni Perwerdigargha asiqliq qilishqa dewet qilghansen».

¹⁷ Hananiya peyghember del shu yili yettinchi ayda öldi.

■ **28:14** Yer. 27:6 □ **28:16** «séni yer yüzidin ewetiwétimen» — Xuda bu saxta peyghembarni eslide «ewetken emes» lékin hazir U uni «ölümge ewetidu!» ■ **28:16** Qan. 13:6; Yer. 29:32

29

Yeremiya sürgün qilin'ghanlarga yazghan xet

¹ Yeremiyaning Yérusalémdin sürgün bolghanlar arisidiki hayat qalghan aqsaqallargha, kahinlarga, peyghemberlerge we Néboqadnesar esir qilip Babilgha élip ketken barliq xelqqe Yérusalémdin yollighan xéti: —

² (xet padishah Yekoniyah, xanish, wezirler, Yehuda we Yérusalémdiki shahzade-emirler we hünérwenler Yérusalémdin ketkendin kéyin, ■

³ Shafanning oghli Elasihning we Hilqiyaning oghli Gemariyaning qoli bilen yollan'ghan — Yehuda padishahi Zedekiya bu kishilerni Babil padishahi Néboqadnesarning aldigha yollighan). Yollighan xet mundaq: —

⁴ Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi Yérusalémdin Babilgha sürgün'ge ewetkenlarning hemmisige mundaq deydu: —

⁵ Öylerni qurunglar, ularda turunglar; baghlarni berpa qilinglar, ularning méwisini yenglar;

⁶ Öylininglar, oghul-qizliq bolunglar; oghulliringlar üçün qizlarni élip béringlar, qizliringlarni erlerge yatliq qilinglar; ularmu oghul-qizliq bolsun; shu yerde köpiyinglarki, aziyip ketmenglar; □

⁷ Men silerni sürgün'ge ewetken sheherning tinch-awatliqini izdenglar, uning üçün Perwerdigargha dua qilinglar; chünki uning tinch-awatliqi bolsa, silermu tinch-awat bolisiler.

■ 29:2 2Pad. 24:12 □ 29:6 «oghul-qizliq **bolunglar**» — ibraniy tilida «oghul-qizlarni tughdurunglar».

8 Chünki samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Aranglardiki peyghemberler we silerning palchiliringlar silerni aldap qoymisun; siler ulargha körgüzgen chüshlerge qulaq salmanglar; □ ■ 9 chünki ular Méning namimda yalghandin bésharet béridu; Men ularni ewetken emesmen, — deydu Perwerdigar.

10 Chünki Perwerdigar mundaq deydu: — Babilgha békitilgen yetmish yil toshqanda, Men silerning yéninglarga kélip silerge iltipat körsitimenki, silerni mushu yurtqa qayturushum bilen silerge qilghan shapaetlik wedemni ada qilimen; □ ■ 11 Chünki Özümning siler toghruluq pilanlirimni, apet élip kélidighan emes, tinchawatliq élip kélidighan, axirda silerge ümidwar kélechekni ata qilidighan pilanlirimni obdan bilimen, — deydu Perwerdigar. 12 Shuning bilen iler Manga nida qilip, yénimgha kélip Manga dua qilisiler we Men silerni anglaymen. ■ 13 Siler Méni izdeysiler we Méni tapisiler, chünki siler pütün qelbinglar bilen Manga

□ **29:8** «siler ulargha körgüzgen chüshlerge qulaq salmanglar» — xélqning palchilargha «Biz toghruluq bir chüsh körüp bersingiz» dégen telipi intayin küllilik, shu chaghdiki xelq heqiqeten shu derijide nadanliship ketken bolsa kérek. ■ **29:8** Yer. 14:14; 23:31; 27:15 □ **29:10** «Babilgha békitilgen yetmish yil toshqanda, Men silerning yéninglarga kélip silerge iltipat körsitimenki...» — bu «yetmish yil» toghrisida «Qoshumche söz»imizni körüng. ■ **29:10** 2Tar. 36:22; Ezra 1:1; Yer. 25:12; Dan. 9:2 ■ **29:12** Dan. 9

intilidighan bolisiler. □ 14 Men Özümni silerge tapquzimen, — deydu Perwerdigar — we Men silerni sürgünlüktin qayturup eslige keltürimen, Men silerni heydiwetken barliq ellerdin we heydiwetken barliq jaylardin yighimen, — deydu Perwerdigar, — Men silerni élip, esli sürgün qilip ayrighan yurtqa qayturimen.■

15 Siler: «Perwerdigar bizge Babilda peyghemberlerni tiklidi» désenglar, □ 16 emdi Perwerdigar Dawutning textige olturghan padishah we bu sheherde turuwatqan barliq xelq, yeni siler bilen bille sürgün qilinmighan qérindashliringlar toghru-luq shuni deydu: —

17 Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar mundaq deydu: — Mana, Men ularni azablaydighan qilich, qehetchilik we waba ewetimen; shuning bilen ularni xuddi sésighan, yégili bolmaydighan nachar enjürlerdeq qilimen; ■ 18 ularni qilich, qehetchilik we waba bilen qoghlaymen, ularni yer yüzidiki barliq padishahliqlargha heydep apirimen; ularni shu ellerge wehime, lenet, dehshet, ush-ush qilinidighan we reswa qilinidighan

□ 29:13 «Siler Méni izdeysiler we Méni tapisiler, chünki siler pütün qelbinglar bilen Manga intilidighan bolisiler» — yaki «Siler pütün qelbinglar bilen Méni izdeydighan bolsanglar, siler Méni izdep tapisiler». ■ 29:14 Yer. 23:3 □ 29:15 ««Perwerdigar bizge Babilda peyghemberlerni tiklidi» désenglar...» — bu ayettiki «peyghemberler» shübhisizki, yalghan ümidlerni qozghaydighan saxta peyghemberlerni körsitidu. Mushu bésharettin köp ötmey, Daniyal hem Ezakiyal dégen heqiqiy peyghemberler Babilda bésharet qilishqa bashlidi. ■ 29:17 Yer. 24:8,10

obyékt qilimen. ■ ¹⁹ chünki Men tang seherde ornumdin turup, xizmetkarlim bolghan peyghemberlerni ewetip sözlirimni ulargha éytqinim bilen, ular qulaq salmighan; siler *sürgün bolghanlarmu* héch qulaq salmighansiler, — deydu Perwerdigar. ²⁰ Lékin i siler sürgün bolghanlar, Men Yérusalémdin Babilgha ewetkenler, Perwerdigarning sözini anglanglar:

²¹ Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Méning namimda silerge yalghandin bésharet béridighan Kolayaning oghli Ahab toghruluq we Maaséyahning oghli Zedekiya toghruluq mundaq deydu: — Mana, Men ularni Babil padishahi Néboqadnesarning qoligha tapshurimen, u ularni köz aldintlarda ölümge mehküm qilidu; ²² shuning bilen ular misal qilinip Babilda turghan Yehudadiki barliq sürgün qilin'ghanlarning aghzida: «Perwerdigar séni Babil padishahi Néboqadnesar otta kawab qilghan Zedekiya we Ahabdek qilsun!» dégen lenet sözi bolidu; ²³ chünki ular Israil ichide iplasliq qilghan, qoshnilarning ayalliri bilen zina qilghan we Méning namimda yalghan sözlerni, Men ulargha héch tapilmighan sözlerni qilghan; Men bularni Bilgüchi we guwah Bolghuchidurmen, — deydu Perwerdigar.

Shémaya Babildin Yeremiya toghruluq yazghan xet ••• Yeremiya peyghemberning yollighan jawab

■ **29:18** Qan. 28:25,37; Yer. 15:4; 24:9,10

xéti ••• Xudaning buning toghruluq Yeremiyagha éytqan sözi

²⁴ «Sen Yeremiya Nehelemlik Shémayagha mundaq dégin: —

²⁵ Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Chünki sen öz namingda Yérusalémdiki barliq xelqqa, kahin bolghan Maaséyahning oghli Zefaniyagha we barliq kahinlarga xetler yollighining tüpeylidin, — ²⁶ *(sen Zefaniyagha mundaq yazghan: «Perwerdigar séni kahin Yehuyadaning ornigha kahin tikligen emesmu? U séni Perwerdigarning öyide shuninggha nazaretchi qilghanki, bésharet béridighan peyghember boluwalghan herbir telwini bésish üçün puti we boynigha taqaq sélishing kérek. □ ■ ²⁷ Emdi sen némishqa silerge özini peyghember qiliwalghan Anatotluq Yeremiyani eyiblimiding? ²⁸ Chünki u hetta Babilida turuwatqan bizlergimu: «Shu yerde bolghan waqtinglar uzun bolidu; shunga öylerni sélinglar, ularda turunglar, baghlarni berpa qil-inglar, ularning méwisini yenglar» dep xet yollidi!»)* ²⁹ — Zefaniya mushu xetni Yeremiya peyghember aldida oqudi.

³⁰ Andin Perwerdigarning sözi Yeremiyagha kélip mundaq déyildi: —

³¹ Barliq sürgün bolghanlarga xet yollap

□ **29:26** «U séni ... nazaretchi qilghanki, bésharet béridighan peyghember boluwalghan herbir telwini bésish üçün puti we boynigha taqaq sélishing kérek» — oqurmenler bashqa xil terjimilerni uchritishi mumkin. Lékin umumiy menisi terjimimizningkidek bolidu. ■ **29:26** Yer. 20:1, 2, 3

mundaq dégin: — Perwerdigar Nehelamliq Shemaya toghruluq munaq deydu: Chünki Men uni ewetmigen bolsammu, Shémaying silerge bésharet bérip, silerni yalghanchiliqqa ishendürgenliki tüpeylidin, ■ ³² Shunga Perwerdigar mundaq deydu: — Mana, Nehelamliq Shémayani nesli bilen bille jazalaymen; mushu xelq arisida uning héchqandaq nesli tépilmaydu; u Men Öz xelqim üçün qilmaqchi bolghan yaxshiliqni héch körmeydu, — deydu Perwerdigar: — chünki u ademlerni Manga asiyliqqa qutratti.■

30

Xudaning xelqige teselli, righbet we ümid bérish üçün Yeremiyaning kitab yézishi

¹ Perwerdigardin Yeremiyagha kelgen söz: —□

² Israilning Xudasi Perwerdigar mundaq deydu: — Men sanga hazir deydighan mushu barliq sözlirimni yazmigha yazghin; □ ³ Chünki mana,

■ **29:31** Yer. 28:15 ■ **29:32** Yer. 28:16 □ **30:1** «Perwerdigardin Yeremiyagha kelgen söz..» — oqurmenlarning éside barki, Perwerdigar Yeremiyagha «Yulush, söküş, halak qilish we örüş» hem «qurush we térip östürüş»ni jakarlashqa chaqirghan (1:10). U «yulush, söküş, halak qilish we örüş» toghruluq bésharetler bergendin kéyin, hazir uninggha «qurush we térip östürüş» toghruluq bésharetler (30-33-bablar) bérilidu. □ **30:2** «Men sanga hazir deydighan mushu barliq sözlirimni yazmigha yazghin» — «mushu barliq sözlirim» belkim 30-31-bablarda körüldü. Sözler belkim chüş arqiliq Yeremiyagha tapshurulghan (31:26ni körüng). Ular esli ayrim oram kitabche bolushi kérek idi.

shundaq künler kéliduki, — deydu Perwerdigar, — Men xelqim Israil hem Yehudani sürgünlüktn qayturup eslige keltürimen, ularni ata-bowilirigha teqdim qilghan zémin'gha qayturimen, ular uninggha ige bolidu.

⁴ Perwerdigarning Israil toghruluq we Yehuda toghruluq dégen sözliri töwendikidek: —

⁵ Chünki Perwerdigar mundaq deydu: —

Anglilitidu alaqqadilik hem qorqunchluqning awazi,

Bolsun nede aman-tinchliq!

⁶ Soranglar, shuni körüp béqinglarki, er bala tughamdu? Men némishqa emdi tolghaqqa chüshken ayaldek herbir er kishining chatiriqini qoli bilen tutqanliqini körimen? Némishqa yüzliri tatirip ketkendu? ■ ⁷ Ayhay, shu küni dehshetliktur! Uninggha héchqandaq kün oxshimaydu; u Yaqupning azab-oqubet künidur; lékin u uningdin qutquzulidu. □ ■ ⁸ Shu künide emelge ashuruliduki, — deydu samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar, — Men uning boyunturuqini boynungdin élip sunduruwétimen, asaretliringni buzup tashlaymen, yat ademler uni ikkinchi qulluqqa

■ **30:6** Yer. 4:31; 6:24 □ **30:7** «u Yaqupning azab-oqubet künidur» — «Yaqup» mushu yerde Yaqupning ewladliri bolghan Israil xelqini körsitidu, elwette. Bésharet Babildin qayturulushini körsetkini bilen, «Yaqupning azab-oqubet küni»ning toluq emelge ashurulushi axirqi zamanda bolsa kérek. ■ **30:7** Yo. 2:11; Zef. 1:15

chüshürmeydu. □ ⁹ Shuning ornida ular Perwerdigar Xudasining hemde Men ular üçün qaytidin tikleydighan Dawut padishahining qulluqida bolidu. □ ■

¹⁰ Emdi sen, i qulum Yaqup, qorqma, — deydu Perwerdigar; — alaqqade bolma, i Israil; chünki mana, Men séni yiraq yerlerdin, séning neslingni sürgün bolghan zémindin qutquzimen; Yaqup qaytip kélidu, aram tépip azade turidu we héchkim uni qorqutmaydu. ■ ¹¹ Chünki Men séni qutquzush üçün sen bilen billidurmen, — deydu Perwerdigar; — Men séni tarqitiwetken ellerning hemmisini tügeshtürsemmu, lékin séni pütünley tügeshtürmeymen; peqet üstüngdin höküm chiqirip terbiye-sawaq bérimen; séni jazalimay qoyup qoymaymen. ■

Perwerdigar Yehudaning yarisini saqaytidu

¹² Chünki Perwerdigar mundaq deydu: Séning zédeng dawalighusiz, séning yarang bolsa intayin éghirdur. ■ ¹³ Séning dewayingni soraydighan héchkim yoq, yarangni tangghuchi yoqtur, sanga shipaliq dorilar yoqtur; ¹⁴ séning barliq ashnilir-ning séni untughan; ular séning halingni héch

□ **30:8** «Men uning boyunturuqini boynungdin élip sunduruwétimen» — «uning boyunturuqini» dégini mushu yerde awwal Néboqadnesarning qulluqini, hemde axirqi zamandiki Babil padishahi «dejjal»ning qulluqinimu körsitidu. □ **30:9** «Men ular üçün qaytidin tikleydighan Dawut padishahi...» — «Dawut padishahi» shübhisizki, Dawutning özidin ulugh bolghan ewladi Qutquzghuchi-Mesihni körsitidu. ■ **30:9** Ez. 34:23,24; 37:24; Hosh. 3:5 ■ **30:10** Yesh. 41:13; 43:5; 44:1; Yer. 46:28 ■ **30:11** Yesh. 27:8; Yer. 4:27; 5:10,18; 10:24; 46:28 ■ **30:12** Yer. 10:19; 15:18

sorimaydu. Chünki Men séni düshmendek zerb bilen urghanmen, rehimsiz bir zalimdek sanga sawaq bolsun dep urghanmen; chünki séning qebihliking heddi-hésabsiz, gunahliring heddidin ziyade bolghan. □ ■ ¹⁵ Némishqa zédeng tüpeylidin, derd-eliming dawalighusiz bolghanliqi tüpeylidin peryad kötürisen? Qebihlikingning heddi-hésabsiz bolghanliqidin, gunahliring heddidin ziyade bolghanliqidin, Men shularni sanga qilghanmen.■

¹⁶ Lékin séni yutuwalghanlarning hemmisi yutuwélinidu; séning barliq küshendiliring bolsa sürgün bolidu; séni bulighanlarning hemmisi bulang-talang qilinidu; séni ow qilghanlarning hemmisini owlidighan qilimen. ■ ¹⁷ Chünki Men sanga téngiq téngip qoyimen we yariliringni saqaytimen — deydu Perwerdigar; — chünki ular séni: «Ghérib-bichare, héchkim halini sorimaydighan Zion del mushudur» dep haqaretligen.

Perwerdigar Israil we Yehudani eslige keltüridu

¹⁸ Perwerdigar mundaq deydu: —

Mana, Men Yaqupning chédirlirini sürgünlüktin qayturup eslige keltürimen,
Uning turalghuliri üstige rehim qilimen;
Sheher xarabiliri ul qilinip qaytidin qurulidu,

□ **30:14** «séning barliq ashniliring séni untughan» — «ashniliring» mushu yerde (1) Israilgha «silerge ittitaqdash bolayli» dégen butperes ellerni (2) Yehudadikiler choqun'ghan hem tayan'ghan butlarni körsitishi mumkin. ■ **30:14** Yer. 22:20 ■ **30:15** Yer. 5:6; 13:17 ■ **30:16** Mis. 23:22; Yesh. 41:11; Yer. 10:25

Orda-qel'e öz jayida yene ademzatliq bolidu.□

19 Shu jaylardin teshekkür küyliri we shad-xuramliq sadaliri anglinidu;

Men ularni köpeytimeyki, ular emdi azaymaydu;

Men ularning hörmitini ashurimen, ular héch pes bolmaydu.■

20 Ularning baliliri qedimdikidek bolidu; ularning jamaiti aldimda mezmüt turghuzulidu;

Ularni xorlighanlarning hemmisini jazalaymen.

21 Ularning béshi özliridin bolidu,

Ularning höküm sürgüchisi özliri otturisdin chiqidu;

Men uni öz yénimgha keltürimen, shuning bilen u Manga yéqin kélidu;

Chünki yénimgha kelgüchi *jénini* tewekkül qilghuchi emesmu? — deydu Perwerdigar.□

22 — Shuning bilen siler Méning xelqim bolisiler,

Men silerning Xudayinglar bolimen.■

23 Mana, Perwerdigardin chiqqan bir boran-chapqun!

Uningdin qehr chiqti;

Berheq, dehshetlik bir qara quyun chiqip keldi;

U pirqirap rezillerning béshigha chüshidu.■

□ **30:18** «sheher xarabiliri ul qilinip qaytidin qurulidu» — «sheher» Yérusalémi körsitishi kérek. «Sheher»ning bashqa birxil terjimisi «herbir sheher...». ■ **30:19** Yer. 31:4 □ **30:21** «Ularning béshi özliridin bolidu, ularning höküm sürgüchisi özliri otturisdin chiqidu...» — bu ayet yene Dawutning ewladi bolghan Mesihni körsitidu. Ayet Uning hem padishah hem kahin (bashqilargha wekil bolup Xudaning aldigha dua qilishqa kélidighan) bolidighanliqini ayan qilidu. «Qoshumche söz»imizni körüng. ■ **30:22**

Yer. 24:7; 31:1,33; 32:38 ■ **30:23** Yer. 23:19, 20; 25:32

24 Könglidiki niyetlirini ada qilip toluq emel qil-
ghuche,
Perwerdigarning qattiq ghezipi yanmaydu;
Axirqi künlerde siler buni chüshinip yétisiler.

31

Dawami

¹ Shu waqıtta, — deydu Perwerdigar, — Men Israilning jemetlirining Xudasi bolimen, ular Méning xelqim bolidu.

Israil, yeni «10 qebile» eslige keltürülüp Yehudagha baghlinip, Xuda aldida ibadet qilidu

² Perwerdigar mundaq deydu: — Qilichtin aman qalghan xelq, yeni Israil, chöl-bayawanda iltipatqa ige bolghan; Men kélip ularni aram tapquzimen.

□ ³ Perwerdigar yiraq yurtta bizge körünüp: «Men séni menggü bir muhebbet bilen söyüp keldim; shunga Men özgermes méhribanliq bilen séni Özümge tartip kelgenmen. ⁴Men séni qaytidin qurimen, shuning bilen sen qurulisen, i Israil

□ **31:2** «Qilichtin aman qalghan xelq, yeni Israil, chöl-bayawanda iltipatqa ige bolghan» — «Israil» mushu yerde Asuriye impériyesi miladiyedin ilgiriki 722-yili özige sürgün qilghan on qebilini körsitidu. «Qilichtin aman qalghan xelq» yene Babilgha sürgün bolghan Yehudani körsitidu (51:50ni körüng). «Chöl-bayawanda iltipatqa ige bolghan» dégen sözler, Israil Misirdin qutquzulup chiqip, chöl-bayawandin ötüp nurghun karamet ishlarni körgendek, mushu sürgün bolghan Israil bilen Yehuda Babil we bashqa shimaliy tereplerdin teng qutquzulup, chöl-bayawandin ötüp Xudaning iltipati bilen nurghun karamet ishlarni köridu.

qizi! Sen qaytidin dapliringni élip shad-xuram qilganlarning ussullirigha chiqisen. ■ ⁵ Sen qaytidin Samariyening taghliri üstige üzümzarlar tikisen; ularni tikküchiler özliri tikip, méwisini özliri yeydu. □ ■ ⁶ Chünki Efraimning évizlikide turghan közetchiler: «Turunglar, Perwerdigar Xudayimizgha ibadet qilishqa Zion'gha chiqayli!» — dep nida kötüridighan küni kélidu. □ ■

⁷ Chünki Perwerdigar mundaq deydu: —

Yaqup üçün shad-xuramliq bilen naxsha éytinglar,

Ellerning béshi bolghuchi üçün ayhay kötürünglar;

Jakarlanglar, medhiye oqup: «I Perwerdigar,

■ **31:4** Yer. 30:19 □ **31:5** «Sen qaytidin Samariyening taghliri üstige üzümzarlar tikisen; ularni tikküchiler özliri tikip, méwisini özliri yeydu» — üzümzarni östürüş üçün uzun waqit kérek bolghachqa, ularning mewjut bolghanliqi shu chaghning aman-tinchliq künler ikenlikini körsitidu. ■ **31:5** Yesh. 65:21

□ **31:6** «Efraimning évizlikide turghan közetchiler: ...» — «Efraim» dégenlik mushu yerni «Israil», yeni «shimaliy padishahliq»ni körsitidu (shimaliy padishahliqtiki on qebile bezi waqitlarda qisqiche «Efraim» dep atalghan). «Israil» Yehudadin ayrilip chiqqan waqtida, Israilning padishahi öz puqralirini burunqidek Yehuda bilen bille Yérusalémdiki ibadetxanida ibadet qilsa, undaqa özidin yüz örüp kétishi yaki yaltiyishi mumkin dep qarap, ularning Yérusalémgha barmasliqi üçün özining «ibadetxana»sini qurup uninggha butlarni salghan. Mushu bésharet, kelgüside mushundaq hesetxorluq mewjut bolmaydu, Yehuda we Efraimning Xudaning ibaditide qelbi bir bolidu, deydu. «közetchiler» — bularning adettiki burchi, dushmanlarning yéqin kelgenliki toghruluq agah bérish. Lékin shu künler tinch-aman bolghachqa, ularning birdinbir burji «yéngi ay»ni bayqap, bayram-héytlarning yétip kelgenlikini, shuningdek Yérusalémgha chiqayli, dep jakarlashtin ibaret bolidu. ■ **31:6** Yesh. 2:2, 3; Mik. 4:2

Séning xelqingni,
Yeni Israilning qaldisini qutquzghaysen!» —
denglar!□

⁸ Mana, Men ularni shimaliy yurtlardin épkelimen,
Yer yuzining chet-chetliridin yighimen;
Ular arisida emalar we tokurlar bolidu;
Hamilidar we tughay dégenler bille bolidu;
Ular ulugh bir jamaet bolup qaytip kelidu.■

⁹ Ular yigha-zarlar kótürüp kelidu,
Ular dua-tilawet qilghanda ularni yétekleyen;
Men ularni ériq-östengler boyida, héch putlash-
maydighan tüz yol bilen yétekleyen;
Chünki Men Israilgha ata bolimen,
Efraim bolsa Méning tunji oghlumdur.■

¹⁰ Perwerdigarning sözini anglanglar, i eller,
Déngiz boyidiki yiraq yurtlarga: —
«Israilni tarqatquchi uni qaytidin yighidu,
Pada baqquchi padisini baqqandek U ularni
baqidu;

¹¹ Chünki Perwerdigar Yaqupni bedel tölep qutul-
durghan,
Uninggha Hemjemet bolup özidin zor küchlük bol-
ghuchining changgilidin qutquzghan!» — dep
jakarlanglar.■

□ **31:7** «Yaqup üçün shad-xuramliq bilen naxsha éytinglar, ellerning béshi bolghuchi üçün ayhay kótürünglar; jakarlanglar, medhiye oqup...denglar!» — bu sözler kimlerge éytilidu? Yaqup «ellerning béshi» dep atalghachqa, bu sözler «yat eller»ge éytilishi mumkin (10-ayetni körüng); yaki bolmisa sürgünlüktin yurtqa baldur qaytip kéliwatqan Yehudagha, yaki qérindashlirigha dua qilishni dewet qilip éytilidu. ■ **31:8** Yer. 3:18

■ **31:9** Mis. 4:22 ■ **31:11** Yesh. 40:10; 49:24,25

12 Ular kélip Ziondiki égziliklerde shad-xuramliqta towaydu,

Perwerdigarning iltipatidin, yeni yéngi sharabtin, zeytun méyidin, mal-waranning qoziliridin berq uridu;

Ularning jéni xuddi mol sughirilghan baghdek bolidu,

Ular ikkinchi héch solashmaydu. ■

13 Shu chaghda qizlar ussulda shadlinidu,

Yigitler we moysipitlarmu teng shundaq bolidu;

Chünki Men ularning ah-zarlirini shad-xuramliqqa aylundurimen;

Men ulargha teselli bérip, derd-elimining ornigha ularni shadliqqa chömdürimen.

14 Men kahinlarni molchiliq bilen toyghuzimen,

Xelqim iltipatimgha qanaet qilidu, — deydu Perwerdigar.

15 Perwerdigar mundaq deydu: —

Ramah shehiride bir sada,

Achchiq yigha-zarning pighani anglinidu,

— Bu Rahilening öz baliliri üçün kötürgen ah-zarliri;

Chünki u baliliri bolmighachqa, tesellini qobul qilmay pighan kötüridu. □ ■

■ 31:12 Yesh. 61:11 □ 31:15 «Ramah shehiride bir sada, achchiq yigha-zarning pighani anglinidu,..» — «Ramah» bolsa Beyt-El we Beyt-Lehem arisidiki yéza; Yaqupning ayali Rahile (bala tughqinida) shu yerde ölüp kömülgenidi. Rahile «Israil»diki on qebilining ichidiki ikki chong qebilining ejdadi bolghan Efraim we Manassehning chong apisi idi; mushu yerde u ularning Israil zéminidin (sürgün bolup) elwida ayrilip ketkenliki üçün yiglap tashliqniqligha simwol qilinidu. ■ 31:15 Mat. 2:17,18

16 Perwerdigar *uningha* mundaq deydu: — Yigha-zaringni toxtat, közliringni yashlardan tart; chünki munu tartqan japayingdin méwe bolidu, — deydu Perwerdigar; — ular düshmenning zéminidin qaytidu; 17 berheq, kélechiking ümidlik bolidu, — deydu Perwerdigar; — we séning baliliring yene öz chégrisidin kirip kélidu.

18 Men derweqe Efraimning özi toghruluq ökünüp: «Sen bizge shash torpaqqa terbiye bergendek sawaq-terbiye berding;

Emdi bizni towa qildurghaysen,
Biz shuning bilen towa qilip qaytip kélimiz,
Chünki Sen Perwerdigar Xudayimizdursen; □ ■

19 Chünki biz towa qilduruluşimiz bilen heqiqeten towa qilduq;

Biz özimizni tonup yetkendin kéyin, yotimizni urduq;

Biz yashliqimizdiki *qilmishning* sherm-hayasi tüpeylidin nomus qilip, xijalette qalduq!» — dégenlikini anglidim. □ ■

□ **31:18** «Men derweqe Efraimning özi toghruluq ökünüp: «Sen bizge shash torpaqqa terbiye bergendek sawaq-terbiye berding; emdi bizni towa qildurghaysen, ... chünki Sen Perwerdigar Xudayimizdursen» — ibraniy tilida Efraimning sözlirining hemmisi «men», «méni» qatarliq almashlar bilen ipadilinidu. Chüshinishlik bolsun dep mushu ayette we 19-ayette Efraim bayan qilin'ghanda, «men» dégen sözni «biz» dep terjime qilduq. Ibraniy tilida «towa qilish» we «qaytip kélish» bir söz bilenla ipadilinidu. Mushu yerde shühhisizki, hem xelqning towa qilishini we öz yurtigha qaytip kélishinimu körsitidu. ■ **31:18** Yigh. 5:21

□ **31:19** «biz özimizni tonup yetkendin kéyin, yotimizni urduq» — «yotini urush» dégen heriket qattiq pushayman, qattiq xijaletni bildüretti. ■ **31:19** Qan. 30:2

20 — Efraim Manga nisbeten jan-jiger balam emesmu?

Chünki Men uni eyibligen teqdirdimu, uni herdaim könglümde séghinimen;

Shunga ich-baghrim uningha aghriwatidu;

Men uningha rehim qilmisam bolmaydu, — deydu Perwerdigar.

21 — Shunga özüngge yol belgilirini békitip qoyghin;

Sen sürgün'ge mangghan yolgha, shu kötürülgen yolgha köngül qoyup diqqet qilghin;

Hazir shu yol bilen qaytip kel, i jan-jigirim Israil qizi,

Mushu sheherliringge qarap qaytip kel!

22 Sen qachan'ghiche ténep yürisen, i yoldin chiqquchi qizim?

Chünki Perwerdigar yer yüzide yéngi ish yaritidu:

— Ayal kishi baturning etrapida yépuship xewer alidu!□

Yehuda eslige keltürüliidu

23 Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Men ularni sürgünlüktin qayturup eslige keltürginimde Yehudaning zéminida we sheherliride xeqler yene *Yérusalém toghruluq*: «Perwerdigar séni bextliq qilghay, i heqqaniyliq turghan jay, pak-muqeddeslikning téghi!»

□ **31:22** «Perwerdigar yer yüzide yéngi ish yaritidu: — ayal kishi baturning etrapida yépuship xewer alidu!» — bu ajoyib bésharet toghruluq «Qoshumche söz»imizni körüng. Bizningche u Mesihning pak qiz Meryemdin tughulushini öz ichige alidu.

deydighan bolidu. ■ 24 Shu yerde Yehuda — sheherliridikiler, déhqanlar we pada baqquchi köchmen charwichilar hemmisi bille turidu. 25 Chünki Men hérip ketken jan igilirining hajitidin chiqimen, herbir halidin ketken jan igilirini yéngilandurimen.

26 — Men *Yeremiya* buni anglap oyghandim, etrapqa qaridim, nahayiti tatliq uxlaptimen. □

Israil we Yehuda qaytidin ahalilik bolidu

27 Mana, shu künler kéliduki, — deydu Perwerdigar, — Men Israil jemetide we Yehuda jemetide insan neslini we haywanlarning neslini térip östürimen. 28 Shundaq boliduki, Men ularni yulush, söküş, halak qilish, aghdurush üçün, ulargha nezirimni salghandek, Men ularni qurush we tikip östürüş üçünmu ulargha nezirimni salimen, — deydu Perwerdigar.

Yéngi ehde

29 Shu künlerde ular yene: «Atilar achchiq-chüchük üzümlerni yégen, shunga balilarning chishi qériq sézilidu» dégen mushu maqalni héch ishletmeydu.

■ 31:23 Yer. 50:7 □ 31:26 «— Men *Yeremiya* buni anglap oyghandim, etrapqa qaridim, nahayiti tatliq uxlaptimen» — bezi alimlar bu ayet kelgüsidi Israilning ehwalini kórsitip: «Ular shu chaghda: «Biz hazir oyghinip etrapqa qarisaq, yaxshi uyqudin behrimen bolduq» deydu» dep terjime qilidu. Bizningche belkim Xudaning sözi Yeremiyağa chüshide kelgendur.

□ ■ 30 Chünki herbirsi öz gunahi üçhün ölidu; achchiq-chüchük üzümlerni yégenlarning bolsa, özining chishi qériq sézilidu.□

31 Mana, shu künler kéliduki, — deydu Perwerdigar, — Men Israil jemeti we Yehuda jemeti bilen yéngi ehde tüzimen; ■ 32 bu ehde ularning ata-bowiliri bilen tüzgen ehdige oxshimaydu; shu ehdini Men ata-bowilirini qolidin tutup Misirdin qutquzup yétekliginimde ular bilen tüzgenidim; gerche Men ularning yoldishi bolghan bolsammu, Méning ular bilen tüzüshken ehdemni buzghan, — deydu Perwerdigar. 33 Chünki shu künlerdin kéyin, Méning Israil jemeti bilen tüzidighan ehdem mana shuki: — Men Öz Tewrat-qanunlirimni ularning ichige salimen, Hemde ularning qelbigimu yazimen. Men ularning Ilahi bolimen, Ularmu Méning xelqim bolidu.□ ■

□ 31:29 «Atilar **achchiq-chüchük üzümlerni yégen, shunga balilarning chishi qériq sézilidu**» — démek, ata-bowimiz yaman ish qilghan, biraq biz uning yaman aqiwitini, Xudaning jazasini körimiz. 30-ayetni körüng. ■ 31:29 Ez. 18:2, 3 □ 31:30 «**achchiq-chüchük üzümlerni yégenlarning bolsa, özining chishi qériq sézilidu**» — bu 30-ayettiki maqal 29-ayettiki mequlning eksidur. «Ezakiyal peyghember» kitabida izahlighinimiz («qoshumche söz»imizde, «Ez.» 18:12 toghruluq éytilghan)dek, ata-bowilirlining gunahliri bala-ewladlirigha melum bir tesiri bardur, dep eks étidu; lékin Xuda hazir yéngi ehdini (31-34ni körüng) ular bilen tüzmechi boliduki, ularning herbirining Xuda bilen alahide mu-nasiwet-dostluqi bar bolidu, ötkendiki ishlar ulargha héchqandaq tesir yetküzme-ydu. ■ 31:31 Ibr. 8:8 □ 31:33 «**shu künlerdin kéyin**» — belkim Xuda xelqini öz yurtigha qayturghandin kéyin. ■ 31:33 Yer. 24:7; 30:22; 31:33

34 Shundin boshlap héchkim öz yéqinigha yaki öz qérindishigha: — «Perwerdigarni tonughin» dep ógitip yürmeydu; chünki ularning eng kichikidin chongighiche hemmisi Méni tonup bolghan bolidu; chünki Men ularning qebihlikini kechürimen hemde ularning gunahini hergiz ésige keltürmeymen, — deydu Perwerdigar.■

Yéngi ehdige kapalet bérish

35 Quyashni kündüzde nur bolsun dep bergen, ay-yultuzlarni kéchide nur bolsun dep belgiligen, dolqunlirini sharqiritip déngizni qozghaydighan Perwerdigar mundaq deydu (samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar Uning namidur): —■

36 — Mushu belgiligenlirim Méning aldimdin yoqap ketse, — deydu Perwerdigar, — emdi Israilning ewladlirimu Méning aldimdin bir el bolushtin menggüge qélishi mumkin.

37 Perwerdigar mundaq deydu: — Yuqirida asmanlar mölcherlense, töwende yer ulliri tekshürülüp bilinse, emdi Men Israilning barliq ewladlirining qilghan hemme qilmishliri tüpeylidin ulardin waz kéchip tashlighuchi bolimen, — deydu Perwerdigar.

Yérusalém shehiri kéngeytilidu

38 Mana, shu künler kéliduki, — deydu Perwerdigar, — sheher mexsus Manga atilip «Hananiyelning munari»din «Doqmush

■ 31:34 Yesh. 54:13; Yer. 33:8; Mik. 7:18; Yuh. 6:45; Ros. 10:43

■ 31:35 Yar. 1:16; Yesh. 51:15

derwazasi»giche qaytidin qurulidu; ³⁹ elchem tanisi qaytidin ölchesh üçün shu yerdin «Gareb döngi»giche, andin Goatqa burulup sozulidu; ⁴⁰ jesetler we *qurbanliq* külliri tashlinidighan pütkül jilgha, shundaqla Kidron deryasighiche hem sherqke qaraydighan «At derwazisi»ning doqmuşighiche yatqan étizlarning hemmisi Perwerdigargha pak-muqeddes dep hésablinidu; sheher qaytidin héch yulup tashlanmaydu, hergiz qaytidin aghdurup tashlanmaydu.□

32

Yeremiya bir étizni sétiwalidu

¹ Yehuda padishahi Zedekiyaning oninchi yili, Yeremiyagha Perwerdigardin kelgen söz töwende xatirilen'gen (shu yil Néboqadnesarning on sekkizinchi yili idi; ² Shu chaghda Babil padishahining qoshuni Yérusalémni qorshuwalghanidi; Yeremiya

□ **31:40** «jesetler we *qurbanliq* külliri tashlinidighan pütkül *gilgha*» — mushu «gilgha» «Hinnomning jilghisi» (Ge-Hinnom)ni körsitidu (7-bab, 31-32-ayet we izahatinimu körüng). Bu jilghigha exletler hem herxil napak nersiler tashlinatti. Bu intayin napak, paskina jilghining kelgüsi zamanda (ayetning ikkinchi qismida éytilghandek) Xudagha atap muqeddes bolidighanliqi ajayib ish bolidu. Démek, Xudaning shepqiti bilen pütkül sheher we uning hemmisi intayin pak-muqeddes bolidu. Yérusalém xehirining hazirqi etrapliri bu ayetlerde körsitilgen jaylarda kéngeytelmekte. «jesetler... **tashlinidighan... jilgha**» .. «Kidron deryasi»... «At **derwazisi**» — sheherning jenubiy teripige, «Kidron deryasi» sherqiy teripige, «At derwazisi» bolsa belkim shimaliy teripige jaylashqanidi.

peyghember bolsa Yehuda padishahining ordi-
sidiki qarawullarning hoylisida qamap qoyul-
ghanidi. ³⁻⁵ Chünki Yehuda padishahi Zedekiya
uni eyiblep: «Némishqa sen: «Mana, Men bu
sheherni Babil padishahining qoligha tapshuri-
men; u uni ishghal qilidu; Yehuda padishahi
Zedekiya kaldiylerning qolidin qéchip qutulal-
maydu; chünki u Babil padishahining qoligha tap-
shurulmay qalmaydu; u uning bilen yüz turane
sözlshidu, öz közi bilen uning közige qaraydu. U
Zedekiyani Babilgha apiridu, u men uninggha
yéqinliship toluq bir terep qilghuche shu yerde
turidu, deydu Perwerdigar; siler kaldiyler bilen
qarshilashsanglarmu ghelibe qilalmaysiler! —
deydu Perwerdigar» — dep bésharet bérisen?» —
dep uni qamap qoyghanidi). ■ ⁶ Yeremiya: —
Perwerdigarning sözi manga kélip mundaq déyildi
— dédi: —

⁷ Mana, taghang Shallumning oghli Hanameel
yéninggha kélip: «Özüng üçün Anatottiki étizimni
sétiwal; chünki uni sétiwélishqa séning hemjemetlik
hoququng bar» — deydighan bolidu. □

⁸ Andin Perwerdigarning déginidek taghamning
oghli Hanameel, qarawullarning hoylisida
yéninggha kélip manga: «Binyaminning zéminidiki
méning Anatottiki étizimni sétiwalghaysen; chünki
hemjemet hoquqi séningkidur; özüng üçün

■ **32:3-5** Yer. 34:3 □ **32:7** «hemjemetlik hoquqi» — Musa
peyghemberge chüshürülgen qanun boyiche, herbir Israilliqqa bir
parche zémin teqsim qilin'ghan. Eger bu zéminni satmaqchi bolsa,
awwal öz jemetidikilerge sétiwélish pürsiti bérishi kérek idi; ular bu
«hemjemet hoquqi» boyiche uni sétiwélishni xalmisa, andin bashqi-
larga sétishqa bolatti.

sétiwal» — dédi; andin men buning heqiqeten Perwerdigarning sözi ikenlikini bilip yettim. ⁹ Shunga men taghamning oghli Hanameeldin Anatottiki bu étizni sétiwaldim; pulni, yeni on yette shekel kümüşni girge sélip ölçidim. □ ¹⁰ Men toxtam xétige imza qoyup, üstige möhürni bésip péchetlidim; buningha guwahchilarni guwah bergüzdum, kümüşni tarazigha saldim; ¹¹ toxtam xétini qolumgha aldim, — birsida soda tüzümi we shertliri xatirilinip péchetlen'gen, yene birsi péchetlenmigenidi — ¹² we men taghamning oghli Hanameelning köz aldida, bu soda xétige imza qoyghan guwahchilar we qarawullarning hoylisida olturghan Yehudiylarning hemmisi aldida xetlerni Maaséyahning newrisi, Nériyaning oghli bolghan Baruqqa tapshurdum. ¹³ Ularning aldida men Baruqqa mundaq tapilap dédim: — ¹⁴ Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Bu xetlerni, yeni péchetlen'gen we péchetlenmigen bu toxtam xetlirini élip, bular uzun waqitqiche saqlansun dep sapal idish ichige salghin; ¹⁵ Chünki samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Kelgüside bu zéminda hem öyler, hem étizlar, hem üzümzarlar qaytidin sétiwélinidu. ¹⁶ Men toxtam xétini Nériyaning oghli bolghan Baruqqa tapshurghandin kéyin, Perwerdigargha dua qilip mundaq dédim: — ¹⁷ «Ah, Reb Perwerdigar! Mana, Sen asman-

□ **32:9** «on yette shekel kümüş» — bir shekel 11.4 gram idi; 17 shekel 194 gram idi.

zéminni Özüngning zor qudriting we sozulghan biliking bilen yasighansen; Sanga héchqandaq ish tes emestur; □ ¹⁸ Sen minglighan kishilerge rehim-shepget körsitisen hemde atilarning qebihlikining jazasinimu kéyin balilirining qoynigha qaytursen; ah Sen ulugh, Qudret Igisi Tengridursen — Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar Séning namingdur; ■ ¹⁹ oy-nishanliringda ulugh, qilghan ishiringda qudretliksen; közliring bilen insan balilirining öz yolliri we qilghanlirining méwisi boyiche herbirige *inam yaki jaza* qayturusish üçün, ularning barliq yollirini közligüchidursen; ■ ²⁰ — Sen бүгünki kün'giche Misir zéminida, Israil ichide hem barliq insanlar arisida möjizilik alametlerni hem karametlerni ayan qilip kelgensen; shunglashqa бүгün'giche Séning naming éghizdin-éghizgha tarqilip kelmekte. ²¹ Sen möjizilik alametler, karametler qudretlik qolung, sozulghan biliking we dehshetlik wehshet arqiliq Öz xelqing Israilni Misir zéminidin chiqarghansen; ■ ²² Sen ulargha ata-bowilirigha teqdim qilimen dep qesem qilghan, süt hem bal éqip turidighan bu zéminni teqdim qilghansen. ²³ Ular derweqe zémin'gha kirip uninggha ige bolghan; lékin ular Séning awazinggha qulaq salmighan, Tewrat-qanunungda mangmighan; ulargha emr qilghanlarning héchqaysisigha emel qilmighan;

□ **32:17** «Sanga héchqandaq ish tes emestur» — ibraniy tilida «Sanga héchqandaq ish karamet emestur». ■ **32:18** Mis. 34:7

■ **32:19** Ayup 34:21; Pend. 5:21; Yesh. 28:29; Yer. 16:17; 17:10

■ **32:21** Mis. 6:7; 2Sam. 7:23; 1Tar. 17:21

shunga Sen bu külpetlarning hemmisini ularning béshigha chüshürgensen. ²⁴ Mana, sheherni bésip kirish üçün sépilgha sélip chiqirilghan dönglük-poteylerge qarighaysen! Qilich, qehetchilik we waba tüpeylidin sheher hujum qiliwatqan kaldiymlarning qoligha tapshurulmay qalmaydu; Sen aldın'ala éytqining hazir emelge ashuruldi; mana, Özüng körisen. ²⁵ Lékin Sen, i Reb Perwerdigar, gerche sheher kaldiymlarning qoligha tapshurulidighan bolsimu, manga: «Özüng üçün étizni kümüşke sétiwal we buni guwahchilargha körgüzgin!?» — déding».□

²⁶ Andin Perwerdigarning sözi Yeremiyağa kélip mundaq déyildi: —

²⁷ Mana, Men Perwerdigar, barliq et igilirining Xudasidurmen; Manga tes chüshidighan birer ish barmidu? □ ■ ²⁸ Shunga Perwerdigar mundaq deydu: — Mana, Men bu sheherni kaldiymlarning qoligha we Babil padishahi Néboqadnesarning qoligha tapshurimen; ular uni igiliwalidu. ²⁹ Bu sheherge hujum qiliwatqan kaldiyler uningha bésip kirip ot qoyup uni köydüriwétidu; ular

□ **32:25** «Sen, i Reb Perwerdigar, gerche sheher kaldiymlarning qoligha tapshurulidighan bolsimu, manga: «Özüng üçün étizni kümüşke sétiwal we buni guwahchilargha körgüzgin!?» — déding» — mumkinchiligi barki, gerche Perwerdigar Yeremiya we bashqa peyghemberler arqiliq köp qétim Yehudgha: «Men silerni sürgün qıldürimen» dep agahlandurghan bolsimu, Yeremiya yenila: ««axirqi minutta» Yehudani Babildin qutquzidu» dep oylidi.

□ **32:27** «Manga tes chüshidighan birer ish barmidu?» — ibraniy tilida «Manga karamet chüshidighan birer ish barmidu?».

■ **32:27** Chöl. 16:22

sheherdikilerning öylirini köydürwétidu; ular bu öylerning ögziliri üstide Méni ghezeplendürüp Baalgha isriq yaqqan, yat ilahlargha «sharab hediye»larni quyghan. ■ ³⁰ Chünki Israillar we Yehudalar yashliqidin tartip köz aldinda peqet rezillikla qilip kelmekte; Israillar peqetla öz qolliri yasighanlar bilen ghezipimni qozghighandin bashqa ish qilmighan, — deydu Perwerdigar. □ ³¹ Chünki bu sheher qurulghan künidin tartip bügünki kün'giche Méning ghezipim we qehrimni shundaq qozghighuchi bolup keldiki, Men uni Öz yüzüm aldidin yoqatmisam bolmaydu. ³² Israillar we Yehudalar — ular we ularning padishahliri, emirliri kahinliri, peyghemberliri, Yehuda ademliri we Yérusalémda turuwatqanlarning méni ghezeplendürgen barliq rezilliki tüpeylidin *sheherni yoqitimen*. ³³ Ular Manga yüzini qaratqan emes, belki Manga arqisini qilip tetür qarighan; gerche Men tang seherde ornumdin turup ulargha ogetken bolsammu, ular anglimay telim-terbiyini qobul qilishni ret qilghan. ■ ³⁴ Ular Öz namim bilen atalghan öyde yirginchlik butlirini sélip uni bulghighan; ³⁵ ular öz oghul-qizlirini ottin ötküzüp «Molek»ke atap qurbanliq qilish üçhün «Hinnomning oghlining jilghisi»diki, Baalgha béghishlan'ghan «yuqiri jaylar»ni qurup chiqqan;

■ **32:29** Yer. 21:10 □ **32:30** «yashliqidin tartip...» — belkim Israilning «el bolghinidin tartip», yeni «Misirdin chiqishtin tartip» dégen menide. Bolmisa «étizni al» dégen sözning néme menisi bar? Jawab töwendiki ayetlerde, elwette. «qolliri yasighanlar» — dégen sözler yaki yasighan butlarni yaki yaman qilmishlirini körsitidu.

■ **32:33** Yer. 2:27; 7:13,24,25; 25:3; 26:5; 29:19

Men ularning bundaq ish qilishini zadi buyrup baqmighanmen; ularning Yehudani gunahqa patquzup, mushundaq lenetlik ish qilsun dégen oy-niyette héchqachan bolup baqmighanmen. □ ■

³⁶ Siler mushu sheher toghruluq: «Derheqiqet, u qilich, qehetchilik we waba arqiliq Babil padishahining qoligha tapshurulidu!» — dewatisiler; lékin Perwerdigar — Israilning Xudasi mushu sheher toghruluq hazir mundaq deydu: —

³⁷ Mana Men, Men ularni ghezipim, qehrim we zor achchiqim bilen heydiwetken barliq padishahliqlardin yighimen; Men ularni qaytidin mushu yerge épkélimen, ularni aman-tinchliqta turghuzimen. ■ ³⁸ Ular Méning xelqim bolidu, Men ularning Xudasi bolimen. ■ ³⁹ Men ular we ulardin kéyin bolghan balilirini barliq künliride Mendin eyminip yaxshiliq körsun dep, ulargha bir qelb, bir yolni ata qilimen.

⁴⁰ Men ulargha iltipat qilishtin qolumni ikkinchi üzmeslikim üçün ular bilen menggülük bir ehde tüzimen; ularning qaytidin yénimdin chetlimesliki üçün Men qelbige qorqunchumni salimen.

⁴¹ Men ulargha yaxshiliq ata qilishtin huzur élip shadlinimen we pütün qelbim, pütün jénim bilen ularni mushu zémin'gha tikip turghuzimen! ■

⁴² Chünki Perwerdigar mundaq deydu: — Men xuddi bu xelqning béshigha bu dehshetlik külpetning hemmisini chüshürginimdek, Men

□ **32:35** «Molek» — Ammoniylarning choqun'ghan buti.

■ **32:35** Yer. 19:5 ■ **32:37** Yer. 23:3; 29:14; 31:10 ■ **32:38**

Yer. 24:7; 30:22; 31:1,33 ■ **32:41** Yer. 24:6; Am. 9:15

ular toghruluq wede qilghan barliq bext-beriketlerni ularning üstige chüshürimen; 43 Siler mushu zémin toghruluq: «U weyrane, ademzatsiz we haywanatsizdur; kaldiyarning qoligha tapshurulghan!» deysiler. Lékin kelgüside uningda étizlar qaytidin sétiwélinidu! 44 Binyaminning yurtida, Yérusalémning etrapidiki yézilirida, Yehudaning sheherliride, *jenubtiki* taghliq sheherliride, gherbtiki «Shefelah» égzilikidiki sheherlerde, *Yehudaning* jenubiy bayawanliridiki sheherlerdimu kishiler qaytidin kümüşhke étizlarni sétiwalidu, toxtam xetlirige imza qoyidu, möhürlep, guwahchilarni guwahqa hazir qilidu; chünki Men ularni sürgünlüktin qayturup eslige keltürimen — deydu Perwerdigar.

33

Perwerdigar Israil we Yehudani eslige keltürimen, dep ikkinchi qétim wede qilidu

¹ Yeremiya téxi qarawullarning hoylisida qamap qoyulghan waqtida, Perwerdigarning sözi uninggha ikkinchi qétim kélip mundaq déyildi: —

² Ishni qilghuchi Men Perwerdigar, ishni shekilendürgüchi hem uni békitküchi Menki Perwerdigar mundaq deymen — Perwerdigar Méning namimdur — ³ Manga iltija qil, Men sanga jawab qayturimen, shundaqla sen bilmeydighan, büyük hem tilsimat ishlarni sanga ayan qilimen. ⁴ Chünki

33:2 «ishni qilghuchi» — néme ish ikenliki belkim kényinki 4-26-ayetlerde teswirlinidu.

düşmenning döng-poteylirige hem qilichigha taqabil turushqa istihkamlar qilish üçün chéqilghan bu sheherdiki öyler we Yehuda padishahlirining ordiliri toghruluq Israilning Xudasi Perwerdigar mundaq deydu: —

⁵ «Kaldiyler bilen qarshilishimen» dep sheherge kirgenlarning hemmisi, peqet Men ghezipim we qehrimde uriwetkenlarning jesetliri bilen bu öylerni toldurush üçün kelgenler, xalas. Chünki Men ularning barliq rezilliki tüpeylidin yüzümni bu sheherdin örüp yoshurghanmen.

□ ⁶ Halbuki mana, Men bu sheherge shipa qilip derdige derman bolimen; Men ularni saqaytimen, ulargha cheksiz arambexsh hem heqiqetni yéship ayan qilimen. □ ⁷ Men Yehudani hem Israilni sürgündin qayturup eslige keltürimen; ularni awwalqidek qurup chiqimen. ■ ⁸ Men ularni Men bilen qarshiliship gunahqa pétip sadir qilghan barliq qebihlikidin paklandurimen, Méning aldimda gunahqa pétip, Manga asiyliq qilghan barliq qebihlikirini kechürimen; ■ ⁹ yer yüzidiki barliq eller Men ulargha yetküzgen barliq

□ **33:5** ««Kaldiyler **bilen qarshilishimen**» dep sheherge kirgenler... peqet Men ghezipim we qehrimde uriwetkenlarning jesetliri bilen bu öylerni toldurush üçün kelgenler, xalas. Ularning barliq rezilliki tüpeylidin yüzümni bu sheherdin örüp yoshurghanmen» — oqurmenler ayettiki bashqa xil terjimilerni uchritishi mumkin. Lékin umumiy menisi terjimimizningkidek bolidu. □ **33:6** «Halbuki mana, Men bu sheherge shipa qilip derdige derman bolimen; Men ularni saqaytimen, ...» — shübhisizki, Xuda Yeremiyagha éytqan «büyük hem tilsimat ishlar» bu ayettin bashlap uninggha échip körsitilidu. ■ **33:7** Yer. 24:6; 31:4; 32:44 ■ **33:8** Yer. 31:34

iltipatni anglaydu, shuning bilan bu *sheher* kishini shadlandurup, Özümge medhiyelerni qozghap, shan-sherep keltürüp nam-shöhret hasil qilidu; eller Men ulargha yetküzgen barliq iltipat we arambexshликтin *Mendin* qorqup titreydighan bolidu.

¹⁰ Perwerdigar mundaq deydu: — Siler mushu yer toghruluq: «U bir xarabilik, ademzatsiz we haywanatsiz boldi!» deysiler — durus. Lékin xarabe bolghan, ademzatsiz, ahalisiz, haywanatsiz bolghan Yehudaning sheherliride we Yérusalém kochilirida ¹¹ yene tamashining sadasi, shad-xuramliq sadasi we toyi boluwatqan yigit-qizning awazi anglinidu, shundaqla Perwerdigarning öyige «teshekkür qurbanliqliri»ni aparghanlarning «Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigargha teshekkür éytinglar, chünki Perwerdigar méhribandur, uning muhebbiti menggülüktur» deydighan awazliri qaytidin anglinidu; chünki Men sürgün bolghanlarni qayturup zémindiki awatliqni eslige keltürimen, — deydu Perwerdigar.■

¹² Chünki samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar mundaq deydu: — Xarabe bolghan ademzatsiz we haywanatsiz bolghan bu yerde we uning barliq sheherliride qoy baqquchilarning öz padilirini yatquzidighan

qotanliri qaytidin bar bolidu. □ ¹³ *Jenubiy taghliqtiki sheherlerde, gherbtiki Yehudaning «Shefelah» égzilikidiki sheherlerde, jenubiy bayawanlardiki sheherlerde, Binyaminning yurtida, Yérusalémning etrapidiki yézilirida we Yehudaning sheherliridimu qoy padiliri ularni sanighuchining qoli astidin qaytidin ótidu, — deydu Perwerdigar.*□

¹⁴ Mana, shu künler kéliduki, — deydu Perwerdigar, — Men Israil jemetige hem Yehuda jemetige éytqan shepçetlik wedemge emel qilimen.■

¹⁵ Shu künler we u chaghda Men Dawut neslidin «Heqqaniy Shax»ni zéminda óstürüp chiqirimen; U zéminda toghra höküm we heqqaniylik yürgüzidu.

□ ■ ¹⁶ Shu künlerde Yehuda qutquzulidu, Yérusalém arambexshte turidu; *shu chaghda* Yérusalém: «Perwerdigar heqqaniyliqimizdur» dégen nam bilen atilidu.

□ **33:12** «Xarabe **bolghan ademzatsiz we haywanatsiz bolghan bu yerde we uning barliq sheherliride qoy baqquchilarning öz padilirini yatquzidighan qotanliri qaytidin bar bolidu**» — 4-, 10- we bu 12-ayette, Perwerdigar Yeremiyagha «Sen bilip baqmighan hem büyük hem tilsimat ishlarni sanga körsitimen» dégen wedisi boyiche, kelgüsi zamanda karamet ishlarni körsitidighan üç bésharet bizge tonushturulidu. □ **33:13**

«sanighuchining **qoli astidin ótüsh**» — belkim qoylar qotan'gha qaytip kirgende, ulardin héchqaysisining kem qalmasliqi üçhün tekshürülüshtur. ■ **33:14** Yer. 29:10 □ **33:15** «...u **chaghda Men Dawut neslidin «Heqqaniy Shax»ni zéminda óstürüp chiqirimen...**» — oqurmenlarning éside barki, Xuda Dawut padishah-peyghemberge: «Qutquzghuchi-Mesih» séning neslingdin chiqidu» dep wede bergen (mesilen, «2Sam.», 7-babni, Zeburdiki 18-, 45- we 72-küylerni hem mezkur kitab 23:5nimu körüng).

■ **33:15** Yer. 23:5

17 Chünki Perwerdigar mundaq deydu: — Dawutning Israil jemetining textige olturushqa layiq nesli üzülüp qalmaydu, ¹⁸ yaki Lawiylardin bolghan kahinlardin, «köydürme qurbanliq», «ashliq hediye» we bashqa qurbanliqlarni Méning aldimda daim sunidighan adem üzülüp qalmaydu.■

19 Perwerdigarning sözi Yeremiyagha kélip mundaq déyildi: —

20 Perwerdigar mundaq deydu: — Siler Méning kündüz bilen tüzgen ehdemni we kéche bilen tüzgen ehdemni buzup, kündüz we kéchini öz waqtida kelmeydighan qilip qoysanglar, ²¹ shu chaghda Méning Qulum Dawut bilen tüzgen ehdem buzulup, uninggha: «Öz textingge höküm süridighan bir oghlung daim bolidu» déginim emelge ashurulmaydu we xizmetkarlirim, kahinlar bolghan Lawiylar bilen tüzgen ehdem buzulghan bolidu. ²² Asmanlardiki qoshunlar bolghan yultuzlarni sanap bolghili bolmighandek, déngizdiki qumlarni ölchep bolghili bolmighandek, men qulum Dawutning neslini we Özümge xizmet qilidighan Lawiylarni köpeytimen.

23 Perwerdigarning sözi Yeremiyagha kélip mundaq déyildi: —

24 Bu xelqning: «Perwerdigar Özi tallighan bu ikki jemetin waz kéchip, ularni tashlidi» déginini bayqimidingmu? Shunga ular Méning xelqimni: «Kelgüside héch bir el-dölet bolmaydu» dep közge

ilmaydu. □ 25 Perwerdigar mundaq deydu: — Méning kúndüz we kéchini békitken ehdem özgirip ketse, yaki asman-zémindiki qanuniyetlerni békitmigen bolsam, 26 Men Yaqupning neslidin we Dawutning neslidin waz kéchip ularni tashlaydighan bolimen, shuningdek Ibrahim, Ishaq we Yaqupning nesli üstige höküm sürüş üçün *Dawutning* neslidin adem tallimaydighan bolimen! Chünki berheq, Men ularni sürgünlüktin qayturup ularni eslige keltürimen, ulargha rehimdilliq körsitimen.■

34

Perwerdigar Zedekiyagha shum xewer yetküzidu

¹ Babil padishahi Néboqadnesar, pütün qoshuni we hökümranliqigha béqin'ghan barliq padishahliqlar we ellerning hemmisi Yérusalémgha we uning etrapidiki barliq sheherlerge jeng qilghan waqtida, Perwerdigardin Yeremiyagha kelgen söz: —■

² Israilning Xudasi Perwerdigar mundaq deydu: — Zedekiyaning yénigha bérup uninggha mundaq

□ **33:24** «Perwerdigar **Özi tallighan bu ikki jemetin waz kéchip, ularni tashlidi...**» — «ikki jemet» shübhisizki, Israil we Yehudani, yeni Xudaning pütün xelqini körsitidu; démek, pütkül Israil xelqi özining kélechiki toghruluq ümitsizlinip ketken. Bezi alimlar «ikki jemet» «Dawut jemeti hem Lawiy jemeti»ni körsitidu, dep qaraydu; lékin bizningche kéyinki «Méning xelqimni ... közge ilmaydu» dégen ibare hem 25-, 26-ayetler «Yaqupning nesli»ni, yeni Xudaning pütün xelqi (Israil we Yehuda)ni körsetkechke, 24-ayetmu pütün xelqni körsitishi kérek. ■ **33:26** Yer. 31:20 ■ **34:1** 2Pad. 25; Yer. 52

dégin: — Perwerdigar mundaq deydu: — Mana, bu sheharni Babil padishahining qoligha tapshurimen, u uninggha ot qoyup köydüriwétidu. ■

³ Sen bolsang, uning qolidin qachalmaysen; belki sen tutulup uning qoligha tapshurulisen; séning közliring Babil padishahining közlige qaraydu, uning bilen yüz turane sözlishisen we sen Babilgha sürgün bolup kétisen. ■

⁴ Lékin, i Yehuda padishahi Zedekiya, Perwerdigarning sözini angla; Perwerdigar séning tughrangda mundaq deydu: — Sen qilich bilen ölmeysen; ⁵ sen aman-tinchliqta ölisen; atabowiliring bolghan özüngdin ilgiriki padishahlar üçün matem tutup xushbuy yaqqandek ular oxshashla sen üçünmu *xushbuy* yaqidu; ular sen üçün: «Ah, shahim!» dep matem tutidu; chünki Men shundaq wede qilghanmen, — deydu Perwerdigar. □

⁶ Andin Yeremiya peyghember bu sözlerning hemmisini Yehuda padishahi Zedekiyagha Yérusalémda éytti. ⁷ Shu chaghda Babil padishahining qoshuni Yérusalémda we Yehudadiki qalghan sheherlerde, yeni Laqishta we Azikahta jeng qiliwatatti; chünki Yehudadiki musthekem sheherler arisidin peqet bularla ishghal bolmighanidi.

■ **34:2** Yer. 21:10; 32:29 ■ **34:3** Yer. 32:4 □ **34:5** «Sen üçün *xushbuy yaqidu*» — ibraniy tilida sözmosöz bolsa «sen üçün köydüridu» dégenliktur. Xeqlerning köydürgini bolsa, bizningche xushbuy bolushi kérek idi. Emeliyette Tewrat hem Injilda ölgenler üçün herqandaq qurbanliq-hediye, nezir-chiraghnig héchqandaq paydisi yoq, dep kórsitilidu.

Öz qullirigha uwal qilghanlarga agah bérish

⁸ Padishah Zedekiya *qullirimizgha* azadliq jakarlayli dep Yérusalémdikilerning hemmisi bilen ehdini késip tüzgendin kéyin, Perwerdigardin töwendiki bu söz Yeremiyagha keldi □ ■⁹ (ehde boyiche herbiri öz ibraniy qullirini, er bolsun, qiz-ayal bolsun, qoyuwétishi kérek idi; héchqaysisi öz qérindishi bolghan Yehudiyni qulluqta qaldurmasliqi kérek idi. □ ¹⁰ Ehdige qoshulghan barliq emirler we barliq xelq shuninggha, yeni herqaysimiz öz quli yaki dédikini qoyuwéteyli, ularni qulluqta qalduruwermeyli dégen sözige boysundi. Ular boysunup ularni qoyuwetti. ¹¹ Lékin uningdin kéyin ular bu yoldin yénip qoyuwetken qul-dédeklerni özige qayturuwalidi. Ular bularni qaytidin mejburiy

□ **34:8** «ehdini késip tüzüsh» — kona zamanlarda ikki terep bir-biri bilen ehde tüzmekchi bolsa, awwal kala yaki qoyni soyup, nimte (ikki parche) qilip parchilaytti; andin ikki terep soyup ikki parche qilghan malning otturisidin teng ötüp bir-birige qesem qilatti. Bu ishning ehmiyiti belkim: «Qaysimiz ehдини buzaq, Xuda uni bu soyghan malgha oxshash qilsun!» démekliktur. 18-20-ayetlerni körüng. ■ **34:8** Mis. 21:2 □ **34:9** «ehde boyiche herbiri öz ibraniy qullirini, ... qoyuwétishi kérek idi; héchqaysisi öz qérindishi bolghan Yehudiyni qulluqta qaldurmasliqi kérek idi» — mumkinchiliki barki, bu ehde peqet bu emirlerge qolayliq bolushi üçün tüzülgenidi. Qehetchilik bolghan waqitta, öz qullirigha ozuq bérish mes'uliyitidin qéchip, qullirini ketküziwétetti.

qul-dédek qiliwaldi).□

12 — Shu chaghdá Perwerdigarning sözi Yeremiyagha kélip mundaq déyildi: —

13 Israilning Xudasi Perwerdigar mundaq deydu: — Men ata-bowiliringlarni Misirning zéminidin, yeni «qulluq öyi»din chiqarghinimda, ular bilen ehde tüzgenidim; 14 *shu ehde boyiche* herbiringlar yettinchi yilida silerge özini satqan herqaysi qérindishinglar bolghan ibraniiy kishilirini qoyuwétishinglar kérek; u qulluqungda alte yil bolghandin kéyin, sen uni azadliqqa qoyuwétishing kérek, dégenidim. Lékin ata-bowiliringlar buni anglimay héch qulaq salmighan. ■ 15 Lékin siler bolsanglar, *shu yaman yoldin* yénip, kóz aldimda durus ishni körüp, herbiringlar öz yéqinigha «azad bol» dep jakarlidinglar, shuningdek Öz namim bilen atalghan öyde ehde tüzüdinglar; 16 lékin siler yene yénip Méning namimgha dagh keltürüp, herbiringlar öz rayigha qoyuwetken qulni hem ixtiyarigha qoyuwetken dédekni qayturuwélip qaytidin özünglarcha qul-dédek bolushqa mejburlidinglar.

17 Shunga Perwerdigar mundaq deydu: — Siler manga qulaq salmidinglar, herbiringlar öz

□ **34:11** «Lékin uningdin kéyin ular bu yoldin yénip qoyuwetken qul-dédeklerni özige qayturuwaldi... qul-dédek qiliwaldi» — bu weqe Babilning qoshuni Yérusalémni qorshiwélishtin waqitliq waz kéchip Misir bilen jeng qilishqa ketken waqtida bolghan bolushi mumkin. Emirler we xelq belkim xeterlik peyt bizdin ötüp ketti, Xudadin qorqiwérishimizning hajiti yoq, déyishi mumkin idi. 21-22-ayetlerni 35-bab, 5-7-ayetler bilen sélishturutug. ■ **34:14** Mis. 21:2; Qan. 15:12

qérindishinglarga, herbiringlar öz yéqininglarga azad bolunglar dep héch jakarlimidinglar; mana, Men silerge bir xil azadliqni — yeni qilichqa, wabagha we qehetchilikke bolghan bir azadliqni jakarlaymen; silerni yer yúzidiki barliq padishahliqlargha bir wehshet basquchi qilimen. ■ ¹⁸ Shuning bilen Men ehdemni buzghan, kóz aldinda késip tüzgen ehdingning sözlirige emel qilmighan kishilerni bolsa, ular özliri soyup ikki parche qilip, otturisdin ötkén héliqi mozaydek qilimen; ¹⁹ Yehudaning emirliri we Yérusalémning emirliri, ordidiki elemdarlar, kahinlar, shuningdek mozayning ikki parchisining otturisdin ötkén barliq xelqni bolsa, ²⁰ Men ularni dühmenlirining qoligha, jénini izdigüchilerning qoligha tapshurimen; shuning bilen jesetliri asmandiki uchar-qanatlargha we zémindiki haywanlarga ozuq bolidu; ■ ²¹ Yehuda padishahi Zedekiya we uning emirlirininimu dühmenlirining qoligha, jénini izdigüchilerning qoligha, shundaqla silerge hujum qilishtin chikinip turghan Babil padishahining qoshunining qoligha tapshurimen. ■ ²² Mana, Men emr qilimen, — deydu Perwerdigar, we ular bu sheher aldigha yene kélidu; ular uninggha hujum qilip ot qoyup köydüriwétidu; we Men Yehudaning sheherlirini weyrane, héch ademzatsiz qilimen.

■ **34:17** Qan. 28:25; Yer. 15:4; 24:9,10 ■ **34:20** Yer. 7:33; 16:4; 19:7 ■ **34:21** Yer. 37:11

35

Yehudaning wapasizliqi, Rekabiylarning wapadarliqi

¹ Yehuda padishahi Yosiyaning oghli Yehoakimning künliride, Perwerdigardin Yeremiyagha söz kélip: —□

² «Rekabning jemetidikilerning yénigha bérip ular bilen sözlishop ularni Perwerdigarning öyige apirip, uning kichik öylirining birige tekliq qilip ularning aldigha sharab tutqin» — déyildi.

³ Shuning bilen men Xabazziniyaning newrisi, Yeremiyaning oghli Jaazaniyani, uning ukilirini we barliq bala-chaqilirini, shuningdek Rekabning pütkül jemetini élip kélishke chiqtim; ⁴ Men ularni Perwerdigarning öyige, Igdaliyaning oghli, Xudaning adimi bolghan Hananning oghullirigha tewelik öyge apardim; bu öy emirlerning öyining yénida, Shallumning oghli, ishikbaqar Maaséyahning öyining üstide idi; ⁵ men Rekabning jemetidikilerning aldigha sharabqa liq tolghan piyaliler we qedehlerni qoyup ulargha: «Sharabqa éghiz téginglar!» — dédim.

⁶ Ular manga mundaq dédi: «Biz sharabni ichmeymiz; chünki ejdadimiz Rekabning oghli Yonadab bizge: «Siler we oghul-ewladliringlar zadi sharab ichmenglar; ⁷ yene kélip öylerni qurmanglar, ne uruq térimanglar, ne üzümzarlarni tikmenglar, ne bulardin héchqaysisigha zadi ige bolmanglar; barliq künliringlarda chédirlarda

□ **35:1** «Yehoakimning künliride» — bu weqe Zedekeya padishah textke olturghan waqitta, yeni yuqirida éytilghan bésharetlerdin ilgiri bolghanidi, elwette.

turunlar; shuning bilan siler turuwatqan zéminda uzun künlarni körisiler» — dep emr qaldurghan.

⁸ Shuning bilan bizning ejdadimiz Rekabning oghli Yonadabning: «Barliq kününglerde zadi sharab ichmenglar» dégen awazigha qulaq sélip, biz we bizning ayallirimiz hem oghul-qizlirimiz uning emrige toluq emel qilip kelgenmiz; ⁹ biz yene turghudek öylerni salmighan; bizde héch üzümzar, étiz, uruq dégenler yoq; ¹⁰ belki biz chédirlarda turup kelduq, ejdadimiz Yonadabning bizge barliq emr qilghanlirigha emel qilip kelduq.□

¹¹ Lékin Babil padishahi Néboqadnesar zémin'gha bésip kirgende, shundaq ish boldiki, biz: «Barayli, Kaldiylarning qoshuni hem Suriyening qoshunidin qéchip Yérusalém shehirige kireyli» — déduq. Mana shu sewebtin Yérusalémda turuwatimiz».

¹² Andin Perwerdigarning sözi Yeremiyagha kélip mundaq déyildi: —

¹³ «Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Barghin, Yehudadikiler we Yérusalémda turuwatqanlarga mundaq dégin: — Buningdin terbiye almamsiler, shuningdek Méning sözlirime qulaq salmamsiler? — deydu Perwerdigar.

¹⁴ — Mana, Rekabning oghli Yonadabning oghul-perzentlirige «sharab ichmenglar» dep

□ **35:10** «biz chédirlarda turup kelduq, ejdadimiz Yonadabning bizge barliq emr qilghanlirigha emel qilip kelduq» — jemiý bolup 250 yilliq mezigil ichide. «Rekabning oghli Yonadab» belkim «2Pad.» 10:15de tilgha élin'ghan «Rekabning oghli Yehonadab» bolushi mumkin.

tapilgan sözlirige emel qilinip kelgen; bügünki kün'giche ular héch sharab ichip baqmighan, chünki ular atisining emrige itaet qilghan. Lékin Men tang seherde ornumdin turup silerge söz qilip kelgen bolsammu, siler Manga héch qulaq salmighansiler. ■ ¹⁵ Men tang seherde ornumdin turup qullirim bolghan peyghemberlerni ewetip: «Herbiringlar hazir öz rezil yolunglardin yénip, qilmishinglarni tüzitinglar, bashqa ilahlargha egiship choqunmanglar; shundaq qilsanglar Men ata-bowiliringlarga teqdim qilghan zéminda turuwérisiler» dep kelgenmen; lékin siler Manga qulaq salmay héch anglimighansiler.

■ ¹⁶ Berheq, Rekabning oghli Yonadabning ewladliri atisining ulargha tapilghan emrige emel qilghan; lékin bu xelq Manga héch qulaq salmighandur. ¹⁷ Shunga samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Mana, Men Yehudaning üstige hem Yérusalémning üstige Men aldin'ala éytqan barliq balayi'apetni chüshürimen; chünki Men ulargha söz qilghan, lékin ular anglimighan; Men ularni chaqirghan, lékin ular jawab bermigen».

¹⁸ Andin Yeremiya Rekab jemetige mundaq dédi: — Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Chünki siler atanglar Yonadabning emrige itaet qilip, barliq yolyoruqlirini tutup, silerge tapilghanlirining hemmisi boyiche ish körüp kelgensiler; — ¹⁹ emdi samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi

■ **35:14** Yer. 11:7; 25:3; 26:5; 29:19; 32:33 ■ **35:15** Yer. 18:11; 25:5

mundaq deydu: — Rekabning oghli Yonadabning neslidin aldinda xizmet qilghuchi hergiz üzülüp qalmaydu.□

36

Padishah Yehoakim bésharet xatirilen'gen oram yazmini köydüridu

¹ Yehuda padishahi Yosiyaning oghli Yehoakimning tötinchi yili, Yeremiyagha Perwerdigardin töwendiki söz keldi: —

² Özüngge oram qeghez alhin; uninggha Yosiyaning künliride sanga söz qilghinimdin tartip bügünki kün'giche Men Israilni eyibligen, Yehudani eyibligen hem barliq ellerni eyibligen, sanga éytqan sözlerning hemmisini yazghin.

■ ³ Yehudaning jemeti belkim Men béshigha chühürmekchi bolghan barliq balayi'apetni anglap, herbiri özlirining rezil yolidin yanarmikin; ular shundaq qilsa, Men ularning qebihlikini we gunahini kechürüm qilimen. ⁴ Shuning bilen

Yeremiya Nériyaning oghli Baruqni chaqirdi; Baruq Yeremiyaning aghzidin chiqqanlirini anglap Perwerdigarning uninggha éytqan sözlirining hemmisini bir oram qeghezge

□ **35:19** «Rekabning oghli Yonadabning neslidin aldinda xizmet qilghuchi hergiz üzülüp qalmaydu» — ularning Xuda aldida néme xizmet qilidighanliqi muqeddes kitapta xatirilen'gen emes; emma Yehudiylarning kéyinki xatiriliri boyiche ularning kéyinki ibadetxanida qurban'gahta ot üçün otun élip bérish xizmiti bar idi. Rekabiylar toghruluq yene «Qoshumche söz»imizni körüng.

■ **36:2** Yesh. 8:1; Yer. 30:2

yézip berdi. ⁵ Yeremiya Baruqqa tapilap mundaq dédi: — Özüm qamap qoyulghanmen; Perwerdigarning öyige kirishimge ruxset yoq; lékin özüng béríp kirgin; ⁶ Perwerdigarning öyide roza tutqan bir künide, sen aghzimdin chiqqanlirini anglap yazghan, Perwerdigarning bu oram yazmida xatirilen'gen sözlirini xelqning qulaqlirigha yetküzgin; hemme sheherlerdin kelgen Yehudadikilerning quliqighimu yetküzgin. ⁷ Ular belkim Perwerdigar aldigha dua-tilawitini qilip herbiri özlirining rezil yolidin yanarmikin; chünki Perwerdigarning bu xelqge agahlandurghan ghezipi we qehri dehshetliktur. ⁸ Nériyaning oghli Baruq Yeremiya peyghember uninggha tapilighinining hemmisini ada qilip, Perwerdigarning öyide Perwerdigarning sözlirini oqup jakarlidi.□ ⁹ Yehuda padishahi Yosiyaning oghli Yehoakim textke olturghan beshinchi yili toqquzinchi ayda shundaq boldiki, barliq Yérusalémdikiler hemde Yehuda sheherliridin chiqip Yérusalémgha kelgen barliq xelq üçün, Perwerdigar aldida bir mezigil roza tutushimiz kérek dep élan qilindi. ¹⁰ Shu waqit Baruq Perwerdigarning öyige kirip, pütükchi Shafanning oghli Gemariyaning öyide

□ **36:8 «Nériyaning oghli Baruq Yeremiya peyghember uninggha tapilighinining hemmisini ada qilip, Perwerdigarning öyide Perwerdigarning sözlirini oqup jakarlidi»** — Baruqning chong atisi Maaséyah Yérusalémning sheher bashliqi bolghanidi (32:12ni hem «2Tar.» 34:8ni körüng). U mushu ishni qilghanda belkim özining jénini we kélechikini tewekkül qilghan. Uning Yeremiyagha hemrah bolushning intayin japaliq we xeterlik ikenlikini chüshinish üçün 45-babni körüng.

turup, Yeremiyaning sözlirini barliq xelqning quliqigha yetküzüp oqudi; bu öy Perwerdigarning öyining yuqiriqi hoylisidiki «Yéngi derwaza»gha jaylashqanidi. □ 11 Shafanning newrisi, Gemariyaning oghli Mikah bolsa yazmidin Perwerdigarning sözlirining hemmisige qulaq saldi.

12 Andin u padishahning ordisigha chüshüp pütükchining öyige kiriwidi, mana, emirlarning hemmisi shu yerde olturatti; pütükchi Elishama, Shémayaning oghli Délaya, Akborning oghli Elnatan, Shafanning oghli Gemariya we Hananiyaning oghli Zedekiya qatarliq barliq emirler shu yerde olturatti.

13 Shuning bilen Mikah Baruqning sözligenlirini xelqning quliqigha yetküzüp oqughanda özi anglighan barliq sözlerni ulargha bayan qildi.

14 Shuning bilen barliq emirler Kushining ewrisi, Shelemiyaning newrisi, Netaniyaning oghli Yehudiyini Baruqning yénigha ewetip uninggha: «Sen xelqning quliqigha yetküzüp oqughan oram yazmini qolunggha élip yénimizgha kel» — dédi. Shuning bilen Nériyaning oghli Baruq oram yazmini qoligha élip ularning yénigha keldi. 15 Ular uninggha: «Oltur, uni quliqimizgha yetküzüp oqup ber» — dédi. Baruq uni ulargha anglitip oqudi.

16 Shundaq boldiki, ular barliq sözlerni anglighanda, alaqqade bolup bir-birige qariship:

□ **36:10 «pütükchi Shafan»** — Shafan toghruluq «1Pad.» 22-babni körüng. «yuqiriqi hoyla» — bolsa «1Pad.» 6:36 hem 7:12de «ichki hoyla» dégen nam bilen atalghan. «Yéngi derwaza» «Yer.» 26:10de tilgha élin'ghan. Shühhisizki, Baruq shu yerde turup Yeremiyaning sözini oquytti, barliq xelq angliyalaytti.

«Bu sözlerning hemmisini padishahqa yetküzmisek bolmaydu» — dédi. ¹⁷ Andin Baruqtin: «Bizge dégin emdi, sen bu sözlerning hemmisini qandaq yazding? Ularni Yeremiyaning öz aghzidin anglidingmu?» — dep soridi.

¹⁸ Baruq ulargha: «U bu sözlerning hemmisini öz aghzi bilen manga éytti, men oram qeghezge siyah bilen yazdim» — dédi.

¹⁹ Emirlar Baruqqa: «Barghin, sen we Yeremiya möküwélinglar. Qeyerde bolsanglar héchkimge bildürmenglar» — dédi. ²⁰ Shuning bilen ular oram yazmini pütükchi Elishamaning öyige tiqip qoyup, ordigha kirip padishahning yénigha kélip, bu barliq sözlerni uning quliqigha yetküzdi.

²¹ Padishah Yehudiyini yazmini élip kélishke ewetti, u uni Elishamaning öyidin épkelidi. Yehudiy uni padishahning quliqigha we padishahning yénida turghan barliq emirlarning qulaqlirigha yetküzüp oqudi. ²² Shu chagh toqquzinchi ay bolup, padishah «qishliq öy»ide olturatti; uning aldidiki ochaqta ot qalaqliq idi. ²³ Shundaq boldiki, Yehudiy uningdin üç-töt sehipini oqughanda, padishah qelemtirashi bilen bu qismini késip, yazmining hemmisini bir-birlep otta köyüp yoqighuche ochaqtiki otqa tashlidi. □

²⁴ Lékin bu barliq sözlerni anghighan padishah yaki xizmetkarlirining héchqaysisi qorqmidi, ulardin kiyim-kéçeklirini yirtqanlar yoq idi.

²⁵ Uning üstige Elnatan, Délaya we Gemariyalar

□ **36:23** «qelemtirash bilen késish» — adette bu saymanni diwanbégi yaki pütükchi «oram yazmilar»ni yasap teyyarlashqa ishletti. Mushu yerde eksiche qimmatlik bir oram yazmini yoqitish üçün ishletken.

padishahtin oram yazmini köydürmeslikini ötün'genidi, lékin u ulargha qulaq salmidi. ²⁶ Padishah bolsa shahzade Yérahmeel, Azrielning oghli Séraya we Abdeelning oghli Shelemiyani pütükchi Baruqni we Yeremiya peyghemberni qolgha élishqa ewetti; lékin Perwerdigar ularni yoshurup saqlidi.

Ikkinchi oram yazma

²⁷ Padishah Baruq Yeremiyaning aghzidin anglap yazghan sözlerni xatirilgen oram yazmini köydürüwetkendin kéyin, Perwerdigarning sözi Yeremiyağa kélip mundaq déyildi: —

²⁸ Yene bir oram qeghezni élip, uninggha Yehuda padishahi Yehoakim köydürüwetken birinchi oram yazmada xatirilen'gen barliq sözlerni yazghin.

²⁹ We Yehuda padishahi Yehoakimgha mundaq dégin: — Perwerdigar mundaq deydu: — Sen bu oram yazmini köydürüwetting we Méning toghruluq: Sen buninggha: «Babil padishahi choqum kélip bu zéminni weyran qilidu, uningdin hem insanni hem haywanni yoqitidu» — dep yézishqa qandaqmu pétinding?» — déding.

³⁰ Shunga Perwerdigar Yehuda padishahi Yehoakim toghruluq mundaq deydu: — Uning neslidin Dawutning textige olturushqa héch adem bolmaydu; uning jesiti sirtqa tashliwétilip kündüzde issiqta, kéchide qirawda ochuq yatidu. ■ ³¹ Men uning we neslining béshigha, xizmetkarlirining béshigha qebihlikining jazasini chüshürimen; Men ularning üstige, Yérusalémda

turuwatqanlarning üstige hem Yehudaning adamliri üstige Men ulargha agahlandurghan barliq külpetlerni chüshürimen; chünki ular Manga héch qulaq salmighan. ³² Shuning bilen Yeremiya bashqa bir oram qeghezni élip Nériyaning oghli Baruqqa berdi; u Yeremiyaning aghzigha qarap Yehuda padishahi Yehoakim otta köydürüwetken oram yazmida xatirilen'gen hemme sözlerni yazdi; ular bu sözlerge oxshaydighan bashqa köp sözlernimu qoshup yazdi.□

37

Zedekiya padishah bolghan chaghdiki bezi weqeler — kirish söz

¹ Babil padishahi Néboqadnesar Zedekiyani Yehudaning zéminigha padishah qildi; shuning bilen u Yosiyaning oghli Yehoakimning oghli Koniyaning ornigha höküm süridi. □ ² U, yaki xizmetkarliri, yaki zémindiki xelq Perwerdigarning Yeremiya peyghember arqiliq éytqan sözlerige héch qulaq salmidi.

Zedekiya Xudadin yarem tileydu

³ Padishah Zedekiya Shelemiyaning oghli Yehukalni hem kahin Maaséyahning oghli Zefaniyani Yeremiya peyghemberning yénigha

□ **36:32** «u Yeremiyaning aghzigha qarap Yehuda padishahi Yehoakim otta köydürüwetken oram yazmida xatirilen'gen hemme sözlerni yazdi» — birinchi «oram yazma»ning mezmuni belkim «Yeremiya»diki 1-20-bablar idi. □ **37:1** «Koniya» — «Yekoniyah»ning bashqa bir atilishi.

ewetip uninggha: «Perwerdigar Xudayimizgha biz üçhün dua qilghaysen» — dégüzdi ⁴ (shu chaghda Yeremiya zindanda qamaqliq emes idi; u xelq arisigha chiqip-kirishke erkin idi. ⁵ Pirewnning qoshuni Misirdin chiqqanidi; Yérusalémni qorshiwalghan Kaldiylar bularning xewirini anglap Yérusalémdin chékinip ketkenidi). □ ■

⁶ Andin Perwerdigarning sözi Yeremiya peyghemberge kélip mundaq déyilidi: —

⁷ Israilning Xudasi Perwerdigar mundaq deydu: — Silerni manga iltija qildurup izdeshke ewetken Yehuda padishahigha mundaq denglar: — Mana, silerge yadrem bérimiz dep chiqip kelgen Pirewnning qoshuni bolsa, öz zéminigha, yeni Misirgha qaytip kétidu. ⁸ Andin Kaldiylar bu sheherge qaytip kélip jeng qilip uni ishghal qilidu, uni ot qoyup köydüriwétidu. ⁹ Perwerdigar mundaq deydu: — Öz-özünglarni aldap: «Kaldiylar bizdin chékinip ketken» — démenglar; ular ketken emes! ¹⁰ Chünki gerche siler özünglarcha jeng qilidighan Kaldiylarning toluq qoshunini uruwetken bolsanglarmu we ularningkidin peqet yarilan'ghanlarla qalghan bolsimu, ularning herbiri yenila öz chédiridin turup bu sheherni ot qoyup köydürüwetken bolatti.

Yeremiya qolgha élinip erz qilinidu

□ **37:5** «Pirewnning qoshuni Misirdin chiqqanidi; Yérusalémni qorshiwalghan kaldiyler bularning xewirini anglap Yérusalémdin chékinip ketkenidi» — shu weqe belkim miladiyedin ilgiri 588-yili bolghanidi; «Pirewn» Misirning padishahi Pirewn-Xofrani körsitidu (44:30ni körüng). ■ **37:5**
Yer. 34:21

11 Pirewning qoshuni tüpeylidin Kaldiylarning qoshuni Yérusalémdin chékinip turghan waqitta, shu weqe yüz berdi: —

12 Yeremiya Binyamindiki zémin'gha yol élip, shu yerdiki yurtdashliri arisidin öz nésiwisini igilesh üchün Yérusalémdin chiqqanda, 13 u «Binyamin derwazisi»gha yetkende, Hananiyaning newrisi, Shelemiyaning oghli közet bégi Iriya shu yerde turatti; u: «Sen Kaldiylerge chékinip teslim bolmaqchisen!» dep uni tutuwaldi. 14 Yeremiya: «Yalghan! Men Kaldiylar terepke qéchip teslim bolmaqchi emesmen!» — dédi. Lékin u uninggha qulaq salmidi; Iriya Yeremiyanı qolgha élip uni emirler aldigha apardi.

15 Emirler bolsa Yeremiyadin ghezeplinip uni urghuzup, uni diwanbégi Yonatanning öyidiki qamaqxanigha solidi; chünki ular shu öyni zindan'gha aylandurghanidi. □ 16 Yeremiya zindandiki bir gundixanigha qamiliq, shu yerde uzun künler yatqandin kéyin, 17 Zedekiya padishah adem ewetip shu yerdin ordisigha élip keldi. U shu yerde astirtin uningdin: «Perwerdigardin söz barmu?» dep soridi. Yeremiya: «Bar; sen Babil padishahining qoligha tapshurulisen» — dédi.

18 Yeremiya Zedekiya padishahqa iltija qilip: — «Men sanga yaki xizmetkarliringgha yaki bu

□ 37:15 «Emirler bolsa Yeremiyadin ghezeplinip uni urghuzup,...» — mushundaq rezillik qilghan emirler Zedekiya padishahliqidiki emirler idi. 36-babta körsitilgen, Xudadin qorqqan yaxshi emirler bolsa, Yehoakim padishahliqidiki emirler idi; bu weqedin ilgirila ular Yekoniyah padishah bilen bille (miladiyedin ilgiriki 597-yili) Babilgha sürgün bolghanidi.

xelqqa néme gunah qilghinimgha, bu zindan'gha qamap qoydunglar? ¹⁹ Silerge bésharet bérip: «Babil padishahi sanga yaki bu zémin'gha jeng qilishqa chiqmaydu!» dégen peyghemberliringlar qéni?» — dédi

²⁰ — «Emdi i padishah teqsir, sözlirimge qulaq sélishingni ötünimen; iltijayim aldingda ijabet bolsun, dep ötünimen; diwanbégi Yonatanning öyige méni qaytquzmighaysen; sen undaq qilsang, shu yerde ölimen».

²¹ Zedekiya padishah perman chüshürüp, Yeremiyani qarawullarning hoylisida turghuzushni, shuningdek sheherdiki hemme nan tügep ketmisila, uninggha herküni «Naway kochisi»din bir nan bérilishni tapilidi; shuning bilen Yeremiya qarawullarning hoylisida turdi.■

38

Yeremiya xain dep erz qilinip su azgiligha tashlinidu

¹ Mattanning oghli Sefatiya, Pashxurning oghli Gedaliya, Shemeliyaning oghli Jukal we Malkiyaning oghli Pashxurlar bolsa Yeremiyaning xelqqa: — ² «Perwerdigar mundaq deydu: — Bu sheherde qélip qalghan ademler bolsa qilich, qehetchilik we waba bilen ölidu; lékin kimki chiqip Kaldiylerge teslim bolsa hayat qalidu; jéni öziye oljidek qalidu; u hayat qalidu. ■ ³ Perwerdigar mundaq deydu: — Bu

sheher choqum Babil padishahining qoshunining qoligha tapshurulidu, u uni ishghal qilidu» — dewatqan sözlirini anglidi.

⁴ Emirlar padishahqa: «Silidin ötünimiz, bu adem ölümge mehkum qilinsun; chünki némishqa uning bu sheherde qélip qalghan jenggiwar leshkerlarning qollirini we xelqning qollirini ajiz qilishigha yol qoyulsun? Chünki bu adem xelqning menpeetini emes, belki ziyinini izdeydu» — dédi.

⁵ Zedekiya padishah: «Mana, u silerning qolliringlarga tapshuruldi; silerning yolunglarni tosqudek men padishah qanchilik bir adem idim?» — dédi.

⁶ Shuning bilen ular Yeremiyani tutup qarawullarning hoylisidiki shahzade Malkiyaning su azgiligha tashliwetti; ular Yeremiyani arghamchilar bilen uninggha chüsherdi; azgaldan bolsa su bolmay, peqet patqaqla bar idi; Yeremiya patqaqqa pétip ketti.

Éfiopiyelik aghwat Yeremiyani azgaldin qutquzidu

⁷ Emma padishahning ordidiki bir aghwat Éfiopiyelik Ebed-Melek Yeremiyaning su azgiligha qamap qoyulghanliqini anglidi (shu chaghda padishah bolsa «Binyamin derwazisi»da olturatti).

□ ⁸ Ebed-Melek ordidin chiqip padishahning yénigha bérup uninggha: ⁹ «I padishahi'alem, bu ademlarning Yeremiya peyghemberge barliq qilghini, uni su azgiligha tashliwetkini intayin

□ **38:7** «bir aghwat Éfiopiyelik» — «aghwat» dégen bu söz bezide peqet «emeldar»nila bildüridu.

esebiy rezilliktur; u ashu yerde qehetchilikтин ölüp qalidu; chünki sheherde ozuq-tülük qalmidi» — dédi.

¹⁰ Padishah Éfiopiyelik Ebed-Melekke buyruq bérip: «Mushu yerdin ottuz ademni özüng bilen élip bérip, Yeremiya peyghemberni ölüp ketmesliki üçhün su azgilidin élip chiqarghin» — dédi.

¹¹ Shuning bilen Ebed-Melek ademlerni élip ulargha yétekchilik qilip, padishahning ordisidiki xezinining astidiki öyge kirip shu yerdin lata-puta we jul-jul kiyimlerni élip, shularni tanilar bilen azgalgha, Yeremiyaning yénigha chüshürüp berdi. ¹² Éfiopiyelik Ebed-Melek Yeremiyagha: — Bu lata-puta we jondaq kiyimlerni qoltuqliring hem tanilar arisigha tiqip qoyghin — dédi. Yeremiya shundaq qildi. ¹³ Shuning bilen ular Yeremiyani tanilar bilen tartip, su azgilidin chiqardi; Yeremiya yenila qarawullarning hoylisida turdi.

Zedekiya astirtin meslihet soraydu, Yeremiya jawab béridu

¹⁴ Padishah Zedekiya adem ewetip Yeremiya peyghemberni Perwerdigarning öyidiki üçinchi kirish ishikige, öz yénigha aparghuzdi. Padishah Yeremiyagha: — Men sendin bir ishni sorimaqchimen; uni mendin yoshurmighaysen — dédi.

¹⁵ Yeremiya Zedekiyagha: «Men uni sanga ayan qilsam, sen méni jezmen ölümge mehkum qilmamsen? Men sanga meslihet bersem, sen angli-maysen!» — dédi.

¹⁶ Padishah Zedekiya Yeremiyagha astirtin qesem ichip uninggha: «Bizge jan-tiniq ata qilghan Perwerdigarning hayati bilen qesem ichimenki, men séni ölümge mehkum qilmaymen, yaki séni jéningni izdigüchi kishilerning qoligha tapshurmaymen» — dédi.■

¹⁷Yeremiya Zedekiyagha: Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Sen ixtiyaren Babil padishahining emirlirining yénigha chiqip teslim bolsang, jéning hayat qalidu we bu sheher otta köydürüwétilmeydu; sen we öydikiliring hayat qalisiler. ¹⁸Lékin sen chiqip Babil padishahining emirlirige teslim bolmisang, bu sheher kaldiylerning qoligha tapshurulidu, ular uninggha ot qoyup köydürüwétidu, sen ularning qolidin qachalmaysen — dédi.

¹⁹Padishah Zedekiya Yeremiyagha: «Men Kaldiylerge chiqip teslim bolghan Yehudiylardin qorqimen; Kaldiyler belkim méni ularning qoligha tapshurushi, ular méni qiyin-qistaq qilishi mumkin» — dédi.

²⁰Yeremiya mundaq dédi: — Ular séni tapshurmaydu. Sendin ötünimenki, gépimge kirip Perwerdigarning awazigha itaet qilghaysen; shundaq qilsang sanga yaxshi bolidu, jéning hayat qalidu.

²¹Lékin sen chiqip teslim bolushni ret qilsang, Perwerdigar manga ayan qilghan ish mundaq: —

²²mana, Yehuda padishahining ordısında qalghan barliq qiz-ayallar Babil padishahining emirlirining aldigha élip kétilidu. Shuning bilen bu *qiz-ayallar* sanga *tene qilip*: «Séning jan dostliring séni

éziqturdi; ular séning üstüngdin ghelibe qildi; emdi hazir putliring patqaqqa pitip ketkende, ular yüz örüp sanga arqisini qildi!» — deydu. □ ²³ Séning barliq ayalliring hem baliliring kaldiylerge élip kétildu. Sen özüng ularning qolidin qachalmay-sen; chünki sen Babil padishahining qoli bilen tutuwélinisen, shundaqla sen bu sheherring otta köydürüwétilishige sewebchi bolisen.

²⁴ Zedekiya Yeremiyagha mundaq dédi: — Sen bu söhbitimizni bashqa héchkimge chandurmighin, shundila sen ölmeysen. □ ²⁵ Emirler méning sen bilen sözleshkinimni anglap yéninggha kélip sendin: «Séning padishahqa néme dégenliringni, shundaqla uning sanga qandaq sözlerni qilghanliqini bizge éyt; uni bizdin yoshurma; shundaq qilsang biz séni öltürmeymiz» dése, ²⁶ undaqla sen ulargha: «Men padishahning aldigha: «Méni Yonatanning öyige qaytquzmighaysen, bolmisa, men shu yerde ölimen» — dégen iltijayimni qoyghanmen» — dey-sen.

²⁷ Derweqe emirlerning hemmisi Yeremiyaning yénigha kélip shuni soridi; u ulargha padishah buyrughan bu barliq sözler boyiche jawab berdi. Shuning bilen ular jimip kétip uning yénidin chiqip ketti; chünki bu ish héchkimge chandurul-

□ **38:22** «séning jan dostliring séni éziqturdi» — «séning jan dostliring» padishahning «meslihetchi»liri hem «peyghemberliri»ni körsitidu. Ular padishahni «Misirgha ittipaqdash bolup Babilgha isyan kötüreyli» dep azdurup balayi'apetni keltürgenidi. □ **38:24** «chandurmighin ...sen ölmeysen» — belkim padishah uninggha tehdit sélish üçün emes, belki «Misirgha ittipaqdash bolayli» dégen emirler bu söhbetning mezmunini anglap qalsa Yeremiyanı öltürüshi mumkin, démekchi.

mighanidi. ²⁸ Shundaq qilip Yérusalém ishghal qilin'ghuche Yeremiya qarawullarning hoylisida turdi.

39

Yérusalémning ishghal qilinishi we kényinki weqeler

¹ Yérusalém ishghal qilin'ghanda töwendiki ishlar yüz berdi: — Yehuda padishahi Zedekiyaning toqquzinchi yili oninchi ayda, Babil padishahi Néboqadnesar we barliq qoshuni Yérusalémgha jeng qilishqa kélip uni muhasirige aldi;

■ ² Zedekiyaning on birinchi yili, tötinchi ayning toqquzinchi künide, ular sheher sépilidin bösüp kirdi. ³ Shuning bilen Babil padishahining emirlirining hemmisi, yeni Samgarliq Nergal-Sharezer, bash xezinichi Nébu-Sarséqim, bash séhirger Nergal-sharezer we Babil padishahliqining bashqa emeldarliri kirip «Ottura derwaza»da olturdi.□

⁴ Yehuda padishahi Zedekiya we barliq jenggiwar leshkerler ularni körüp qachmaqchi bolup, tün kéchide sheherdin beder tikiwétishti; u padishahning baghchisi arqiliq, «ikki sépil» ariliqidiki derwazidin chiqip *Jordan jilghisidiki* «Arabah tüzlemligi»ge qarap qéchishti.

⁵ Kaldiylarning qoshuni ularni qoghlap Yérixo

■ **39:1** 2Pad. 25:1; Yer. 52:4 □ **39:3** «bash **xezinichi**» — ibraniiy tilidiki «Rab-Saris» déyilidu. Bu sözning toluq menisi bizge namelum, «bash xezinichi» bizning perzimiz. «Ottura **derwaza**»da olturdi — kona zamanlarda sheher derwazisi emeldarlar yaki mötiwerler sot qilidighan, höküm chiqiridighan jay idi.

tüzlenglikide Zedekiyagha yétiship uni qolgha élip Xamat zéminidiki Riblah shehirige, Babil padishahi Néboqadnesarning aldigha apardi; u shu yerde uning üstidin höküm chiqardi.

⁶ Babil padishahi Riblah shehiride Zedekiyaning oghullirini köz aldida öltürüwetti; Babil padishahi Yehudadiki barliq mötiwerlernimu öltürüwetti.

⁷ U Zedekiyaning közlerini oyup, uni Babilgha apirish üçün mis kishenler bilen kishenlep qoydi.

⁸ Kaldiyler padishahning ordisini we puqralarning öylirini ot qoyup köydürüp Yérusalémning sépillirini kömürüp tashlidi.

⁹ Shahane qarawul bégi Nébuzar-Adan sheherde qélip qalghan bashqa xelqni, öziğe teslim bolup chiqqanlarni, yeni qalghan xelqning hemmisini qolgha élip, Babilgha sürgün qildi. ¹⁰ Halbuki, qarawul bégi Nébuzar-Adan Yehuda zéminida héch teweliki bolmighan bezi namratlarni qaldurdi; shu chaghda u ulargha üzümzarlar we étizlarni teqsimlep berdi.

¹¹⁻¹² Babil padishahi Néboqadnesar Yeremiya toghruluq qarawul bégi Nébuzar-Adan arqiliq: «Uni tépip uningdin xewer al; uninggha héch ziyani yetküzme; u némini xalisa shuni uninggha qilip ber» — dep perman chüshürgenidi.

¹³ Shunga qarawul bégi Nébuzar-Adan, shundaqla bash xezinichi Nébushazban, bash séhirger Nergal-Sharezer we Babil padishahining bashqa bash emeldarlirining hemmisi adem ewetip

□ ¹⁴ Yeremiyani «Qarawullarning hoylisi»din

□ **39:13** «bash **xezinichi** Nébushazban» — 3-ayette «Nébu-Sarséqim» isimlik yene bir «bash xezinichi» tilgha élinidu.

élip Shafanning newrisi, Ahikamning oghli Gedaliyaning öz öyige apirishi üçhün uning qoligha tapshurghuzdi. Lékin Yeremiya puqralar arisida turdi.□

Xudaning sadiq adimi Ebed-Melekke bolghan wedisi

¹⁵ Yeremiya «Qarawullarning hoylisi»da qamap qoyulghan waqtida, Perwerdigarning sözi uninggha kélip mundaq déyilgenidi: —

¹⁶ Barghin, Éfiopiyelik Ebed-Melekke mundaq dégin: «Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Mana, Men öz sözlirimni mushu sheher üstige chüshürimen; awat-halawet emes, belki balayi'apet chüshürimen; shu küni bu ishlar öz közüng aldida yüz béridu. ¹⁷ Lékin shu küni Men séni qutquzimen, — deydu Perwerdigar; — Sen qorqidighan ademlerning qoligha tapshurulmaysen; ¹⁸ chünki Men choqum séni qutquzimen; sen qilichlanmaysen, belki öz jéning

□ **39:14** «Shafanning newrisi, Ahikamning oghli Gedaliya» — bu ayettiki «Shafan» 36:10-11de tilgha élin'ghan «Shafan» bolushi mumkin. Qarighanda, uning ailisidikiler Yeremiyagha yaxshi muamile qilip kelgen. «Yeremiyani ... élip.. **Gedaliyaning öz öyige apirishi üçhün ...**» — alimlarning bu ayettiki «öz öyige» dégen söz toghrisida ikki pikri bar, yeni «öz öyi» (1) Yeremiyaning yurti, yene Anatotni yaki (2) Gedaliyaning «öz öyi»ni körsitidu. Gedaliya Néboqadnesarning buyruqi bilen Pelestin'ge waliy dep békitilgenidi (40:5ni we «2Pad.» 25:22ni körüng). Bizningche ikkinchi pikir toghra, chünki 40:5de Nébuzar-Adanning Yeremiyagha «Gedaliyaning yénigha qaytqin» dégen sözini bayqaymiz. Mushu waqitta Yeremiya waliy öyide keng-azadilikte turushni emes, belki namrat xelq arisida turushni tallidi.

özüngge oljidek qalidu; chünki sen Manga tayinip kelgensen — deydu Perwerdigar».

40

Yeremiya ikkinchi qétim azad qilinip qoyuwétilidu

¹ Qarawul bégi Nébuzar-Adan uni Ramah shehiridin qoyuwetkende, Perwerdigar Yeremiyagha söz qildi. U chaghda Nébuzar-Adan Yérusalém hem Yehudadiki barliq esirlerni élip Babilgha sürgün qilmaqchi idi; Yeremiyamu ularning arisida zenjir bilen baghlan'ghan halda élip méngilghanidi. □ ² Qarawul bégi Yeremiyani bir chetke tartip uninggha mundaq dédi: «Perwerdigar Xudaying mushu yerge balayi'apet chüshürimen dep agahlandurdi; ³ Mana, Perwerdigar Öz dégini boyiche shundaq qilip uni keltürdi; chünki siler Perwerdigar aldida gunah sadir qilghansiler we uning awazigha qulaq salmighansiler; shunga bu ish béshinglarga chüshti. ⁴ Lékin men qolungni ishkellen'gen zenjirlerdin yéship séni qoyuwétimen; men bilen bille Babilgha bérish sanga muwapiq körünse, qéni kel, men sendin

□ **40:1** «Qarawul bégi Nébuzar-Adan uni Ramah shehiridin qoyuwetkende, Perwerdigar Yeremiyagha söz qildi...» — Nébuzar-Adan alliqachan Yeremiya toghruluq «Yérusalémدا turuwersun» dep perman chüshürgenidi (39:11-14ni körüng). Uning «xelq arisida» turghanliqi tüpeylidin, belkim tasadipiyliqtin ular sürgün qilin'ghanda ular bilen teng élip kétélgénidi. «Perwerdigarning sözi Yeremiyagha keldi» — 2-5-ayetlerge qarighanda, Perwerdigarning bu sözi «kapir» bolghan, Babilliq leshker Nébuzar-Adan arqiliq keldi!

xewer alimen; emma men bilen bille Babilgha bérishni muwapiq emes dep qarisang, kérek yoq. Mana, pütkül zémin aldingda turidu; qeyerge bérish sanga layiq, durus körünse shu yerge barghin».

⁵ Yeremiya téxi yénidin mangmay turup, Nébuzar-Adan uninggha: «Boldi, Shafanning newrisi, Ahikamning oghli Gedaliyaning yénigha qayt; Babil padishahi uni Yehudadiki sheherlerge hökümraniq qilishqa belgiligen; xelq arisida uning bilen bille turiwer, yaki herqandaq bashqa yerge baray déseng shu yerge barghin» — dédi. Shuning bilen qarawul bégi uninggha ozuq-tülük hemde bir sowghat bérip uni qoyuwetti. ⁶ Shuning bilen Yeremiya Mizpah shehirige, Shafanning newrisi, Ahikamning oghli Gedaliyaning yénigha keldi; u uning bilen bille, puqralar arisida turdi.

Mizpah shehiri «Yehuda ölke»sining yéngi merkizi qilinidu

⁷ Dalada qalghan Yehudaning leshker bashliqliri hem leshkerliri Babil padishahining Shafanning newrisi, Ahikamning oghli Gedaliyani zémin üstige hökümraniq qilishqa belgiligenlikini, shuningdek uninggha Babilgha sürgün bolmighan zémindiki yoqsul er-ayallar bala-chaqiliri bilen tapshurulghanliqini anglap qaldi; ⁸ shuning bilen bu leshker bashliqliri ademliri bilen Mizpah shehirige, Gedaliyaning yénigha keldi; bashliqliri bolsa Netaniyaning oghli Ishmail, Karéahning oghulliri Yohanan hem Yonatan, Tanxumetning oghli Séraya, Netofatliq Efayning

oghulliri we Maakatliq birsining oghli Yezaniya idi. □ ⁹ Shafanning newrisi, Ahikamning oghli Gedaliya ular we ademlirige: «Kaldiylerge béqinishtin qorqmanglar; zéminda olturaqliship Babil padishahigha béqininglar, shundaq qilsanglar silerge yaxshi bolidu. ¹⁰ Men bolsam Kaldiylar zémin'gha kelgende *silerge* wekil bolup ularning aldida turush üçün Mizpah shehiride turimen; siler bolsanglar, sharab, enjür-xormilar we zeytun méyi mehsulatlirini élip küp-idishinglarga qoyunglar, özünglar tutqan sheherlerde turiwéringlar» — dep qesem ichti.

¹¹ Oxshashla Moabda, Ammoniyar arisida, Édomda hem bashqa herbir yurtlarda turghan Yehudiylarmu Babil padishahi Yehudada xelqning bir qaldisini qaldurghan we ular üstige hökümraniq qilishqa Shafanning newrisi, Ahikamning oghli Gedaliyani belgiligen dep anglidi; ¹² shuning bilen barliq Yehudiylar heydep tarqitiwétilgen hemme jay-yurtlardan qaytip, Yehuda zéminigha, Mizpah shehirige, Gedaliyaning yénigha keldi. Ular sharab, enjür-xormilarning mehsulatlirini zor kengrichilikte aldi.

Ishmail Gedaliyani öltürüwétidu, Mizpahdiki xelqni esirge alidu

¹³ Karéahning oghli Yohanan we dalada qalghan leshkerlarning barliq bashliqliri Mizpah shehirige, Gedaliyaning yénigha kélip uninggha: ¹⁴ «Sen Ammoniyar padishahi Baalis

□ **40:8 «Maakatliq birsining oghli Yezaniya»** — «Jezaniya»ning bashqa shekli «Yaazaniya» — «2Pad.» 25:23ni körüng.

Netaniyaning oghli Ishmailni séni öltürüşke ewetkenlikini bilmaysen?» — déyishti. Lékin Ahikamning oghli Gedaliya ularning gépige ishenmidi.

¹⁵ Karéahning oghli Yohanan Mizpahda Gedaliyagha astirtin söz qilip: «Manga ruxset qilghaysen, bashqilar uningdin xewer tapquche men bérip Netaniyaning oghli Ishmailni öltürey; héchkim buni bilmeydu. Uning séni öltürüp, shuning bilen etrapinggha yighilghan Yehudadikilerning hemmisi tarqitiwétilip, Yehudaning qaldisi yoqitiwétilishining néme hajiti bar? — dédi.

¹⁶ Biraq Gedaliya Karéahning oghli Yohanan'gha: «Sen undaq qilma; chünki sen Ishmail toghruluq yalghan éytiwatisen» — dédi.

41

¹ Emdi yettinchi ayda shundaq boldiki, shahzade, shundaqla padishahning bash emeldarlaridin biri bolghan Elishamaning newrisi, Netaniyaning oghli Ishmail on adem élip Mizpahgha, Ahikamning oghli Gedaliyaning yénigha keldi; ular shu yerde, yeni Mizpahda nan oshtup ghizalan'ghanda, □ ■ ² Netaniyaning oghli Ishmail hem u épkelgen on adem ornidin turup, Ahikamning oghli Gedaliyagha qilich chapti; ularning shundaq qilishi Babil padishahi Yehuda zémini üstige hökümraniqqa belgiligenni

□ **41:1** «padishahning bash emeldarliri...» — «padishah» choqum Zedekiyani körsitidu. ■ **41:1** 2Pad. 25:25

öltürüshtin ibaret idi. ³ Ishmail Mizpahda Gedaliyagha hemrah bolghan barliq Yehudiylar we shu yerde turuwatqan barliq Kaldiy jenggiwar leshkerlerni öltürüwetti.

⁴ Shundaq boldiki, Gedaliyani öltürüwetkendin kéyin, ikkinchi künigiche héchkim téxi uningdin xewer tapmighanidi, ⁵ mana Sheqem, Shiloh hem Samariyedin seksen adem yétip keldi. Ular saqilini chüshürgen, kiyimlirini yirtqan, etlirini tilghan, Perwerdigarning öyige sunushqa qolida hediyelemleri hem xushbuyni tutqan halda kelgenidi. □ ⁶ Netaniyaning oghli Ishmail ularni qarshi élishqa mangghiniche yighlighan'gha sélip Mizpahdin chiqti; ulargha: «Merhemet, Ahikamning oghli Gedaliya bilen körüshüshke apirimen» — dédi.

⁷ Shundaq boldiki, ular sheher otturisigha yetkende, Netaniyaning oghli Ishmail we uning bilen bille bolghan ademler ularni öltürüp jesetlirini su azgiligha tashliwetti. ⁸ Halbuki, ular arisidin on adem Ishmailgha: «Bizni öltürüwetme, chünki dalada bizning yoshurup qoyghan bughday, arpa, zeytun méyi we hesel qatarliq ozuq-tülükimiz bar» — dédi. Shunga u qolini yighip, buraderliri arisidin ularni öltürmedi. ⁹ Ishmail öltürgen ademlerning jesetlirini tashliwetken bu azgal bolsa, intayin chong idi; uni esli padishah Asa Israil

□ 41:5 «Ular **saqilini chüshürgen, kiyimlirini yirtqan, etlirini tilghan...**» — démisekmü, xelq bundaq heriketler arqiliq qattiq qayghuni bildüretti. Shübhisizki, mushu yerde ularning qayghusi Xudaning Yehuda we Israil üstige jaza chüshürgenliki tüpeylidin bolghan. Emeliyette qayghuni bildürüshke «etlirini tilish» Tewratta qet'iy men'i qilin'ghan.

padishahi Baashadin qorqup kolap yasighanidi. Netaniyaning oghli Ishmail bu azgalni jesetler bilen toldurdi. □ ¹⁰ Ishmail Mizpahta turghan xelqning qaldisining hemmisini, jümlidin qarawul bégi Nébuzar-Adan Ahikamning oghli Gedaliyagha tapshurghan padishahning qizliri we Mizpahda qalghan barliq kishilerni esirge élip ketti; Netaniyaning oghli Ishmail ularni esirge élip Ammoniylarning qéshigha ötüshke yol aldi.

Yohanan xelqni Ishmailning changgilidin qutulduridu

¹¹ Karéahning oghli Yohanan we uning qéshidiki hemme leshker bashliqliri Netaniyaning oghli Ishmail sadir qilghan barliq rezilliktin xewer tapti; ¹² shuning bilen ular barliq ademlirini élip Netaniyaning oghli Ishmailgha jeng qilishqa chiqti; ular Gibéondiki chong köl boyida uning bilen uchrashti. ¹³ Ishmailning qolida turghan barliq xelq Karéahning oghli Yohanan hem uning hemrahliri bolghan barliq leshker bashliqlirini körgende xushal boldi. ¹⁴ Ishmail Mizpahdin élip ketken barliq xelq yoldin yénip, Karéahning oghli Yohananning yénigha keldi. ¹⁵ Lékin Netaniyaning oghli Ishmail sekkiz adimi bilen Yohanandin qéchip, Ammoniylar teripige ötüp ketti. ¹⁶ Andin

□ **41:9** «Ishmail öltürgen ademlerning jesetlirini tashliwetken bu azgal bolsa, intayin chong idi; uni esli...» — bashqa xil terjimisi: «Shu azgal Ishmail Gedaliya bilen bille öltürgen ademlerning jesetlirini tashlighan yer bolup, uni esli...» — eyni ibraniy tilidiki tékistni chüshinish tes. «Baashadin qorqup...» — Asa padishah belkim azgalni Mizpah muhasirige élin'ghanda su saqlash üçün kolighanidi.

Karéhning oghli Yohanan hem uning hemrahliri bolghan barliq leshker bashliqliri Netaniyaning oghli Ishmail Ahikamning oghli Gedaliyani öltürgendin kéyin Mizpahdin élip ketken xelqning qaldisining hemmisini öz qéshigha aldi; u ularni, yeni jenggiwar leshkerler, qiz-ayallar, balilar we orda emeldarlirini Gibéondin élip ketti. ¹⁷ Ular Kaldiyilerdin özlirini qachurush üçün Misirgha qarap yol élip Beyt-Lehemge yéqin bolghan Gérut-Qimxamda toxtap turdi. ¹⁸ Sewebi bolsa, ular Kaldiyelerdin qorqatti; chünki Babil padishahi zémin üstige hökümranliqqa belgiligen Ahikamning oghli Gedaliyani Netaniyaning oghli Ishmail öltürüwetkenidi.

42

Qalghanlar Perwerdigardin yol soraydu, biraq uninggha qulaq salmaydu

¹ Barliq leshker bashliqliri, jümlidin Karéhning oghli Yohanan hem Hoshayaning oghli Yezaniya we eng kichikidin chongighiche barliq xelq □

² Yeremiya peyghemberning yénigha kélip uningdin: «Telipimizni ijabet qilghaysen, Perwerdigar Xudayinggha xelqning qaldisi bolghan bizler üçün dua qilghaysenki (közüng körginidek burun köp bolghan bizler hazir intayin az qalduq),

³ Perwerdigar Xudaying bizge mangidighan yol, qilidighan ishni körsetkey» — dep iltija qildi.

□ **42:1** «Hoshayaning oghli Yezaniya» — bu «Yezaniya» 40:8de tilgha élin'ghan «Yezaniya» bolushi mumkin.

⁴ Yeremiya peyghember ulargha: «Maqul! Mana, men Perwerdigar Xudayinglarga sözliringlar boyiche dua qilimen; shundaq boliduki, Perwerdigar silerge qandaq jawab berse, men uni silerge héchnémisini qaldurmay toluqi bilen bayan qilimen» — dédi.

⁵ Ular Yeremiyagha: «Perwerdigar Xudaying séni ewetip bizge yetküzidighan sözning hemmisige emel qilmisAQ, Perwerdigar bizge heqiqiy, gépide turudighan guwahchi bolup eyiblisun!» — dédi.

⁶ «Biz séni Perwerdigar Xudayimizning yénigha ewetimiz; jawab yaxshi bolsun yaman bolsun, uning awazigha itaet qilimiz; biz Xudayimizning awazigha itaet qilghanda, bizge yaxshi bolidu».■

⁷ Shundaq boldiki, on kündin kéyin, Perwerdigarning sözi Yeremiyagha keldi. ⁸ U Karéahning oghli Yohanan, leshker bashliqlirining hemmisi we eng kichikidin chongighiche barliq xelqni chaqirip ⁹ ulargha mundaq dédi: — «Siler méni telipinglarni Israilning Xudasi Perwerdigarning aldigha yetküzüshke ewetkensiler. U mundaq dédi: —

¹⁰ «Siler yenila mushu zéminda turiwersenglarla, Men silerni qurup chiqimen; silerni ghulatmaymen; Men silerni tikip östürimen, silerni yulmaymen; chünki Men béshinglarga chüshürgen balayi'apetke ökünimen. ■ ¹¹ Siler qorqidighan Babil padishahidin qorqmanglar; uningdin qorqmanglar, — deydu Perwerdigar, — chünki Men silerni qutquzush üçhün, uning qolidin qutuldu-rush üçhün siler bilen bille bolimen. ¹² Men silerge

shundaq rehimdilliqni körsitimenki, u silerge rehim qilidu, shuning bilan silerni öz zéminlarga qaytishqa yol qoyidu.

¹³ Biraq siler Perwerdigar Xudayinglarning awazigha qulaq salmay «Bu zéminda qet'iy turmaymiz» — désenglar ¹⁴ we: «Yaq. biz Misir zéminigha barayli; shu yerde ne urushni körmeymiz, ne kanay-agah signalini anglamaymiz, ne nan'gha zar bolmaymiz; shu yerde yashaymiz» — désenglar, ¹⁵ emdi Perwerdigarning sözini anglanglar, i Yehudaning bu qaldisi bolghan siler: Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — «Siler Misirgha kirip, shu yerde olturaqlishishqa qet'iy niyetke kelgen bolsanglar, ¹⁶ emdi shundaq boliduki, siler qorqidighan qilich Misirda silerge yétishiwalidu, siler qorqidighan qehetchilik Misirda silerge egiship qoghlap baridu; shu yerde siler ölisiler. ¹⁷ Shundaq boliduki, Misirgha kirip shu yerde turayli dep qet'iy niyet qilghan ademlarning hemmisi qilich, qehetchilik we waba bilen ölidu; ularning héchqaysisi tirik qalmaydu we yaki Men béshigha chüshüridighan balayi'apettin qutulamaydu.

¹⁸ Chünki samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Ghezipim we qehrim Yérusalémdikilerning béshigha chüshürülgendek, siler Misirgha kirgininglarda, qehrim béshinglarga chüshürülidu; siler lenetke qalidighan we dehshet basidighan obyekt, lenet sözi hem reswachiliqning obyékti bolisiler we

siler bu zéminni qaytidin héch körmeysiler. ■

19 Perwerdigar siler, yeni Yehudaning qaldisi toghruluq: «Misirgha barmanglar!» — dégen. — Emdi shuni bilip qoyunglarki, men bügünki künide silerni agahlandurdum!».

20 — Silerning méni Perwerdigar Xudayinglarning yénigha ewetkininglar «Perwerdigar Xudayimizgha biz üçün dua qilghaysen; Perwerdigar Xudayimiz bizge néme dése, bizge yetküzüp berseng biz shuning hemmisige emel qilimiz» dégüzgininglar özünglarni aldap jéninglarga zamin bolushtin ibaret boldi, xalas. □ 21 Men bügünki künde silerge Uning déginini éytip berdim; lékin siler Perwerdigar Xudayinglarning awazigha we yaki Uning méni silerning yéninglarga ewetken héchqaysi ishta Uninggha itaet qilmidinglar. □

22 Emdi hazir shuni bilip qoyunglarki, siler olturaqlishayli dep baridighan jayda qilich, qehetchilik we waba bilen ölisiler».

■ **42:18** Yesh. 65:15; Yer. 7:20; 18:16; 19:8; 24:9; 25:9,18; 26:6; 29:18 □ **42:20** «— **Silerning méni Perwerdigar Xudayinglarning yénigha ...** «Perwerdigar Xudayimizgha...»

dégüzgininglar özünglarni aldap jéninglarga zamin bolushtin ibaret boldi, xalas — ayetning bashqa birxil terjimisi «Silerning méni Perwerdigar Xudayinglarning yénigha: «Perwerdigar Xudayimizgha ... » dégüzüp ewetkininglarda özünglar jéninglarni aldap qoyghansiler, xalas». □ **42:21** «Men **bügünki künde silerge Uning déginini éytip berdim; lékin ... Xudayinglarning awazigha we yaki Uning méni silerning yéninglarga ewetken héchqaysi ishta Uninggha itaet qilmidinglar**» — shühbisizki, ularning könglidiki, yeni: «Xudaning sözige héch itaet qilmaymiz» dégen pozitsiyisi peyghemberge ayan idi.

43

¹ Shundaq boldiki, Yeremiya ularning Xudasi Perwerdigarning hemme sözlirini barliq xelqqa éytip tügetti (Xudasi Perwerdigar Yeremiyani ulargha bu barliq sözlerni éytish üçün ewetken), — ² shuning bilen Hoshiyaning oghli Azariya we Karéahning oghli Yohanan we shundaqla barliq hali chong ademler Yeremiyagha mundaq dédi: — «Sen yalghan éytiwatisen! Xudayimiz Perwerdigar séni bizge: «Siler Misirda olturaqlishish üçün barmanglar!» déyishke ewetken emes; □ ³ belki Nériyaning oghli Baruq choqum séni bizge qarshilashturup, bizni Kaldiylarning qoligha tapshurushqa küshkürtmekte; shuning bilen ular bizni ölümge mehkom qilidu yaki bizni Babilgha sürgün qilidu».

⁴ Shuning bilen Karéahning oghli Yohanan, leshker bashliqlirining hemmisi we barliq xelq Perwerdigarning: «Yehuda zéminida turup qélinglar» dégen awazigha qulaq salmidi; ⁵ belki Karéahning oghli Yohanan we barliq leshker bashliqliri heydiwétilgen barliq ellerdin Yehuda zéminida olturaqlishishqa qaytip kelgen Yehudaning pütün qaldisini, ⁶ yeni erler, qiz-ayallar, balilar we padishahning qizlirini, jümlidin qarawul bégi Nébuzar-Adan Ahikamning oghli Gedaliyagha tapshurghan herbir kishini hemde Yeremiya peyghember hem Nériyaning oghli Baruqni élip, ⁷ Misir zéminigha kirip keldi; ular Perwerdigarning emrige itaet qilmidi. Ular Tahpanes shehirige yétip keldi.

□ **43:2** «Hoshiyaning **oghli Azariya**» — bu adem 42:1diki «Hoshiyaning oghli Yezaniya» dégen adem bilen bir bolushi mumkin.

Bésharet — Néboqadnesar Misirgha bésip kirip, bulang-talang qilidu

8 Perwerdigarning sözi Yeremiyagha Tahpaneste kélip mundaq déyildi: —

9 Yehudiylarning köz aldidila, qolunggha birnechche chong tashlarni élip Pirewnning Tahpanestiki ordisining kirish yolining yénidiki xishliq yoldiki séghiz laygha kömüp yoshurup, ¹⁰ ulargha mundaq dégin: — Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Mana, Men Méning qulum bolghan Babil padishahi Néboqadnesarni chaqirip épkéli-men, u men kömüp yoshurghan bu tashlar üstige öz textini salidu; ularning üstige shahane chédirini yéyip tikidu.

■ ¹¹ U kélip Misir zéminida jeng qilidu; ölümge békitilgenler ölidu; sürgün bolushqa békitilgenler sürgün bolidu; qilichqa békitilgenler qilichlinidu.

□ ■ ¹² Men Misirdiki butlarning öylirige ot yaqturghuzimen; u ularni köydürüp, butlirini élip sürgün qilidu; qoy padichisi öz tonini kiygendek Néboqadnesarmu Misir zéminini özige kiyiwalidu;

■ **43:10** Yer. 25:9; 27:6 □ **43:11** «U (Néboqadnesar) kélip Misir zéminida jeng qilidu; ölümge békitilgenler ölidu» — bu ayettiki «ölüm» belkimi wabani körsitidu. 15:2nimu körüng. ■ **43:11** Yer. 15:2; Zek. 11:9

u shu yerdin aman-ésen chiqidu. □ 13 U Misir zéminidiki «Quyash ibadetxanisi»diki tüwrüklerni chéqiwétidu; u Misirdiki butlirining öylirige ot qoyup köydüriwétidu.□

44

Perwerdigarning Misirgha qachqan Yehudiy-largha butperesliki tüpeylidin chüshüridighan jazasi

¹ Misirda turghan, yeni Migdolda, Tahpaneste, Nofta we *Misirning jenubiy teripi* Patros zéminida turghan barliq Yehudiylar toghruluq bu söz Yeremiyağa kélip mundaq déyildi: —□

²⁻³ «Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Men Yérusalém hem Yehudadiki

□ **43:12** «Qoy **padichisi öz tonini kiygendetk Néboqadnesarmu Misir zéminini özige kiywalidu**» — bashqa birxil terjimisi: «U (Néboqadnesar) qoy padichisi öz tonidiki pitlarni tergendek Misir zéminidin héchnerse qaldurmay hemmini tériwalidu». Ayettiki ibraniy tili ikki bisliq bolghachqa, ikkila terjimisi belkim toghra bolushimu mumkin. Yene shuni déyishimiz kérekki, qoylar we qoy padichiliri Misirliqlargha intayin yirginchilik bolghan («Yar.» 46:34ni körüng). Shuning bilen bésharet Misirliqlar üçün intayin kinayilik, éghir gep bolushi kérek idi. □ **43:13** «**Quyash ibadetxanisi**» — Misirdiki «Xéliopolis», yeni «On» dégen sheherge jaylashqan. U hazirqi Qahire shehirining on kilométr sherq teripide. «U **Misirdiki butlirining öylirige ot qoyup köydüriwétidu**» — miladiyedin ilgeriki 568-yili Néboqadnesar Misirgha tajawuz qilghan; bu weqedin ilgiri bashqa bir tajawuzluqning bar-yoqluqi toghruluq téxi xewerimiz yoq. □ **44:1** «Nof» — kéyin «Memfis» dep atalghan. Migdol, Tahpanes, Nof we Patros dégen jaylar asasen Misirning pütkül térritoriyesini öz ichige alghanidi.

hemme sheherler üstige chüshürgen barliq balayi'apetni körgensiler; mana, ularning sadir qilghan rezilliki tüpeylidin бүгүнki күnde ular xarabilik bolup, ademzatsiz qaldi; chünki ular ne özliri, ne siler, ne ata-bowiliringlar bilmeydighan yat ilahlargha choqunushqa, xushbuy yéqishqa bérip, Méni ghezeplendürgen.

⁴ Men tang seherde ornumdin turup qullirim bolghan peyghemberlerni silerge ewetip: «Men nepretlinidighan bu yirginshlik ishni qilghuchi bolmanglar!» — dep agahlandurghanmen.

⁵ Lékin ular itaet qilmighan, héch qulaq salmighan; ular rezillikidin, yat ilahlargha xushbuy yéqishtin qolini zadi üzmegen. ⁶ Shuning bilen qehrim hem ghezipim *ulargha* tökülgen, Yehudadiki sheherlerde hem Yérusalémdiki reste-kochilarda yéqilghan, köygen; ular бүгүнki күnde weyrane we xarabilik bolup qaldi.■

⁷ Shunga samawi qoshunlarning Serdari bolghan Xuda Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Siler némishqa öz-özünglarga zor külpet keltürmekchisiler, özünglarga héchqandaq qaldi qaldurmay özünglardin, yeni Yehudaning ichidin er-ayal, bala-bowaqlarni üzmekchisiler!?

⁸ Némishqa öz qolliringlarning yasighini bilen, siler olturaqlashqan Misir zéminida yat ilahlargha xushbuy yéqip Méni ghezeplendürisiler? Shundaq qilip siler halak bolup yer yüzidiki barliq eller arisida lenet sözi we reswa qilinidighan bir obyekt bolisiler. ⁹ Siler Yehuda zéminida hem Yérusalémning reste-kochilirida sadir qilin'ghan rezillikni, yeni ata-bowiliringlarning

■ 44:6 Yer. 7:20; 42:18

rezillikini, Yehuda padishahlirining rezillikini we ularning ayallirining rezillikini, silerning öz rezillikinglarni hem ayalliringlarning rezillikini untup qaldinglarmu? ¹⁰ Bügünki kün'ge qeder xelqinglar özini héch töwen tutmidi, Mendin héch qorqmidi, ular Men silerning aldinglarga hem ata-bowiliringlarning aldigha qoyghan Tewrat-qanunumda yaki belgilimilirimde héch mangghan emes.

¹¹ Shunga samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Mana, Men béshinglarga külpet chüshürüp, barliq Yehudani halak qilghuche silerge yüzümni qaritimen; ■ ¹² Men Misir zéminigha shu yerde olturaqlishayli dep qet'iy niyet qilghan Yehudaning qaldisigha qol salimen, ularning hemmisi Misir zéminida tügishidu; Misir zéminida yiqilidu; ularning eng kichikidin chongighiche qilich bilen, qehetchilik bilen ölidu; ular qilich bilen we qehetchilik bilen ölidu, ular lenet oqulidighan we dehshet basquchi obyékt, lenet sözi hem reswa qilinidighan bir obyékt bolidu. ■ ¹³ Men Misir zéminida turuwatqanlarni Yérusalémni jazalighandek qilich bilen, qehetchilik bilen we waba bilen jazalaymen; ¹⁴ shuning bilen Misir zéminida olturaqlishayli dep shu yerge kirgen Yehudaning qaldisidin Yehuda zéminigha qaytishqa héchqaysisi qachalmaydu yaki héchkim qalmaydu; shu yerge qaytip olturaqlishishqa intizar bolsimu, qachalighan az bir qismidin bashqiliri héchqaysisi

qaytmaydu».

¹⁵ Andin öz ayallirining yat ilahlargha xushbuy yaqidighanliqini bilgen barliq erler, we yénida turghan barliq ayallar, — zor bir top ademler, yeni Misirning *shimaliy teripi we jenubiy teripi* Patrostin kelgen barliq xelq Yeremiyagha mundaq jawab berdi: — □ ¹⁶ «Sen Perwerdigarning namida bizge éytqan sözge kelsek, biz sanga héch qulaq salmaymiz! ¹⁷ Eksiche biz choqum öz aghzimizdin chiqqan barliq sözlerge emel qilimiz; özimiz, ata-bowilirimiz, padishahlirimiz we emirlirimiz Yehudadiki sheherlerde hem Yérusalémdiki reste-kochilarda qilghinidek bizler «Asmanlarning xanishi»gha xushbuy yéqiwérimiz we uninggha «sharab hediye»lerni quyuwérimiz; chünki eyni chaghda bizning nénimiz pütün bolup, toqquzimiz tel, héch külpetni körmey ötkén. □ ■ ¹⁸ Emma «Asmanlarning xanishi»gha xushbuy yéqishni we uninggha «sharab hediye»lerni quyushni toxtatqinimizdin bashlap, bizning hemme nersimiz kem bolup, qilich bilen hem qehetchilik bilen halak bolup kelduq. ¹⁹ Biz ayallar «Asmanlarning xanishi»gha xushbuy yaqqinimizda we uninggha «sharab hediye»lerni quyghinimizda, bizning uninggha oxshitip poshkallarni étishimizni hem uninggha «sharab hediye»lerni quyushimizni erlirimiz qollimighanmu?».

²⁰ Yeremiya barliq xelqge, hem erler hem ayal-

□ **44:15** «Misirning **shimaliy teripi we jenubiy teripi Patrostin kelgen barliq xelq**» — ibraniiy tilida «Mizraimda, Patrosta turghan barliq xelq». «Mizraim» — Misirning shimaliy teripi, «Patros» — Misirning jenubiy teripidur. □ **44:17** «**Asmanning xanishi**» — bixil ayal but, elwette. ■ **44:17** Yer. 7:18

larga, mushundaq jawabni bergenlarning hemmisige mundaq dédi: —

21 — «Perwerdigarning éside qélip könglige tegken ish del siler, ata-bowiliringlar, padishahliringlar, emirliringlar shundaqla zémindiki xelqning Yehudadiki sheherlerde hem Yérusalémdiki restekochilarda yaqqan xushbuyi emesmu? 22 Axirida Perwerdigar silerning qilmishinglarning rezillikige hem sadir qilghan yirginchlik ishliringlarga chidap turalmighan; shunga zémininglar bügünki kündikidek xarabilik, ademni dehshet basquchi, lenet obyékti we ademzatsiz bolghan. 23 Sewebi, siler xushbuy yaqqansiler, Perwerdigarning aldida gunah sadir qilip, Uning awazigha qulaq salmay, Uning ne Tewrat-qanunida, ne belgilimiliride ne agahguwahliqlirida héch mangmighansiler; shunga bügünki kündikidek bu balayi'apet béshinglarga chüshti».

24 Yeremiya barliq xelqqe, bolupmu barliq ayallarga mundaq dédi: — «I Misirda turghan barliq Yehuda Perwerdigarning sözini anglanglar!

25 Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Siler ayallar öz aghzinglar bilen: «Biz «Asmanlarning xanishi»gha xushbuy yéqish, uninggha «sharab hediye»lerni quyush üçün ichken qesemlimizge choqum emel qilimiz» dégensiler we uninggha öz qolliringlar bilen emel qilghansiler. Emdi qesiminglarda ching turiwéringlar! Qesiminglarga toluq emel

qiliwéringlar! □ 26 Lékin shundaq bolghanda, i Misirda turghan barliq Yehuda Perwerdigarning sözini anglanglar! Mana, Men Özümning ulugh namim bilen qesem qilghanmenki, — deydu Perwerdigar, — Misirning barliq zéminida turuwatqan Yehudaliq héchqaysi kishi Méning namimni tilgha élip: «Reb Perwerdigarning hayati bilen!» dep qaytidin qesem ichmeydu.

27 Mana, Men ularning üstige awat-halawet emes, belki balay'apet chüshürüş üçün ularni közlewatimen; shunga Misirda turuwatqan Yehudadiki barliq kishilerning hemmisi tügigüche qilich we qehetchilik bilen halak bolidu. ■

28 Qilichtin qutulup qachqanlar bolsa intayin az bir top ademler bolup, Misir zéminidin Yehuda zéminigha qaytip kélidu; shuning bilen Misir zéminigha olturaqlishayli dep kelgen Yehudaning qaldisi kimning sözining, Méningki yaki ularning inawetlik bolghanliqini ispatlap bilip yétidu.

29 Méning silerni bu yerde jazalaydighanliqimgha, Méning sözlirimning choqum silerge külpet keltürmey qoymaydighanliqini bilishinglar üçün silerge shu aldin'ala bésharet boliduki, — deydu Perwerdigar, 30 — Mana, Méning Yehuda

□ 44:25 «Siler ayallar öz aghzinglar bilen...» — bashqa birxil terjimisi: «Siler we ayalliringlar öz aghzinglar bilen...». ««Biz «Asmanlarning **xanishi**»gha **xushbuy yéqish, uninggha «sharab hediye»larni quyush üçün ichken qesemlirimizge choqum emel qilimiz» dégensiler» — mushu ayettiki heriketning igisi «ayallar» bolsimu, lékin sözler «ayallar siyghisi» bilen emes, belki «erler siyghisi» sheklide ipadilinidu. Bu belkim: «Siler erkekler ayalliringlarga boysunidighan «Saymaxunlar boldunglar» dégendek kinayilik, hejwi gep bolsa kérek. ■ 44:27 Yer. 31:28**

padishahi Zedekiyani uning dūshmini, jénini qoghlap izdigen Babil padishahi Néboqadnesarning qoligha tapshurghinimdek Men oxshashla Misir padishahi Pirewn Xofrani öz dūshmenlirining qoligha hemde jénini izdigen kishilarning qoligha tapshurimen — deydu Perwerdigar».[□]

45

Baruqqa bérilgen agah hem teselli

¹ Yehuda padishahi Yehoakimning tötinchi yili, Nériyaning oghli Baruq Yeremiyaning aghzigha qarap bu sözlerni oram qeghezge yazghinida, Yeremiya peyghember uninggha bu sözni éytqan:

² «Israilning Xudasi Perwerdigar sen Baruq toghruluq mundaq deydu: — ³ Sen: «Halimgha way! Chünki Perwerdigar qayghumgha derd-elem qoshup qoydi; men ah-zarlar qilishtin charchidim, zadila aram tapalmidim!» — déding.

⁴ — *Yeremiya*, sen uninggha mundaq dégin: —

[□] **44:30** «Méning Yehuda padishahi Zedekiyani uning dūshmini, jénini qoghlap izdigen Babil padishahi Néboqadnesarning qoligha tapshurghinimdek Men oxshashla Misir padishahi Pirewn Xofrani öz dūshmenlirining qoligha hemde jénini izdigen kishilarning qoligha tapshurimen» — Pirewn Xofra esli padishah Zedekiyani Néboqadnesargha isyan kütürüşke qutratqanidi. U miladiyedin ilgiriki 570-yili mexpiy öltürülgen. Shuning bilen bu ish Misirda turghan Yehudiylargha bir agah-bésharet idi.

Perwerdigar mundaq deydu: — Mana, Men qurup chiqqanlirimni hazir ghulitimen, Men tikkenlirimni, yeni bu pütkül jahanni hazir yulup tashlaymen. □ ⁵ Men bundaq qilghan yerde sen özüng üçhün ulugh ishlarni izdishingge toghra kélemdu? Bularni izdime; chünki mana, Men barliq et igiliri üstige balayi'apet chüshürimen, — deydu Perwerdigar, — lékin jéningni sen baridighan barliq yerlerde özüngge olja qilip bérimen». □ ■

46

46-51-bablar — Eller toghruluq bésharetler •••
«1» Misir — Misirning qoshuni Karshémish shehiride meghlup bolidu

□ **45:4** «**bu pütkül jahanni...**» — yaki «bu pütkül zéminni...». Lékin 5-ayetke qarighanda «jahanni» toghridur. □ **45:5** «**Men bundaq qilghan yerde sen özüng üçhün ulugh ishlarni izdishingge toghra kélemdu? Bularni izdime; chünki mana, men barliq et igiliri üstige balayi'apet chüshürimen, ...Lékin jéningni sen baridighan barliq yerlerde özüngge olja qilip bérimen**» — bu 45-babtiki bésharet padishah Yehoakimning textke olturghan waqtida bérilgen bolsa, némishqa mushu yerde (Yeremiya we Baruq Misirda qalghan waqıtta) «oram yazma»gha qoshulghan? Belkim uning mushu yerde xatirilinish sewebi, Yeremiya we Baruq Misirda, Perwerdigargha asiqliq qilghan we asiqliq qilmaqchi bolghan Yehudaning shu az bir qaldisi arisida (yuqiriqi bésharetler körsetkendek) téximu éghir xeterde qalghan; shunga hazir bu bésharet Baruqqa téximu ehmiyetlik, téximu teselli bérishi mumkin idi. Yeremiya peyghember özi Misir zéminida ölgen yaki öltürülgen bolushi mumkin. Uning kitabining qolimizda turghanliqi üçhün biz shühbisiziki Baruqqa qerzdarmiz. ■ **45:5** Yer. 21:9; 38:2; 39:18

¹ Yeremiya peyghemberge kelgen Perwerdigarning eller toghruluq sözi töwende: —

² Misir toghruluq: Efrat deryasi boyidiki Karkémish shehirining yénida turuwatqan, Pirewn-Neqoning qoshuni toghruluq (bu qoshunni Babil padishahi Néboqadnesar Yehuda padishahi Yehoakimning tötinchi yili bitchit qilghan): — □ ³ «Qalqan-siparlarni élip sepke chüshünglar! Jengge chiqishqa teyyarlininglar!

⁴ Atlarni harwilargha qétinglar! Atliringlarga mininglar! Béshinglarga dubulgha sélip septe turunglar! Neyziliringlarni bilep ittiklitinglar! Sawut-quyaqlarni kiyiwélinglar!■

⁵ Lékin Men némini körimen?! — deydu Perwerdigar; — Mana, mushu *leshkerler* dekkedükkige chüshüp chékinidu; batur-palwanliri bitchit qilinip keynige qarimay beder qachidu! Terep-tereplerni wehime basidu! — deydu Perwerdigar.

⁶ — Emdi eng chaqqanlarmu qachalmaydu, batur-palwanlarmu aman-ésen qutulup qalmaydu; mana, shimal teripide, Efrat deryasi boyida ular putliship yiqilidu!

□ **46:2** «Misir toghruluq: Efrat deryasi boyidiki Karkémish shehirining yénida turuwatqan, Pirewn-Neqoning qoshuni toghruluq (bu qoshunni Babil padishahi Néboqadnesar Yehuda padishahi Yehoakimning tötinchi yili bitchit qilghan): —» — Misir toghruluq bu bésharet Pirewnning qoshuni bitchit qilinishtin ilgiri bérilgen, mushu yerde kéyinki waqitta xatirilen'gen, elwette. Oqurmenlarning diqqitige erziyduki, «Yehudaning padishahi Yehoakimning tötinchi yili» Yehudaning kelgüsi üçün hem Yeremiyaning bésharetliri üçün intayin muhim yil bolghan. Shu yil ottura sherqtiki «küch tengpungluqi» Babilning padishahi Néboqadnesargha ötken. ■ **46:4** Yer. 51:11

⁷ Suliri deryalardek özlirini dolqunlitip, Nil deryasi *kelkün kebi* kötürülgendek özini kötürgen kimdur!?

□ ⁸ Suliri deryalardek özlirini dolqunlitip, Nil deryasidek özini kötürgen del Misir özidir; u: «Men özümni kötürüp pütkül yer yüzini qaplaymen; men sheherler hem ularda turuwatqanlarni yoqitimen!» — deydu.

⁹ Étilinglar, i atlar! He dep algha bésip chépinglar, i jeng harwiliri! Qalqan kötürgen Éfiopiye hem Liwiyedikiler, oqyalirini égildürgen Lidiyedikiler, palwan-baturlar jengge chiqsun! □ ■ ¹⁰ Lékin bu kün bolsa samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigarning künidir; u qisasliq bir kün, yeni Öz yawliridin qisas alidighan kuni bolidu; Uning qilichi kishilerni toyghuche yutidu; u qan'ghuche ularning qanlirini ichidu; chünki samawi qoshunlarning Serdari bolghan Reb Perwerdigarning shimaliy zéminda, Efrat deryasi boyida qilmaqchi

□ **46:7** «Suliri deryalardek özlirini dolqunlitip, Nil deryasi *kelkün kebi* kötürülgendek özini kötürgen kimdur!? » — her yil Nil deryasigha kelkündek ulugh su kélidu. Bu su Misirning pütkül zéminini bésip sughiridu, Misirning zéminini baqidu, désekmu bolidu. □ **46:9** «Éfiopiye».. «Liwiyeye»... «Lidiye» — «Éfiopiye» ibraniiy tilida «Kush» déyilidu, «Liwiyeye» («Libya») ibraniiy tilida «Put» déyilidu, «Lidiye» (hazirqi Türkiyede) ibraniiy tilida «Lud» déyilidu. Bu yerlerdiki ademlerning hemmisi «yallanma leshkerler» idi. ■ **46:9** Yesh. 66:19

bolghan bir qurbanliqi bar! □ ¹¹ Giléadqa chiqip tutiya izdep tap, i Misirning qizi! Lékin sen özüngge nurghun dorilarni alsangmu bikar; sen üchün héch shipaliq yoqtur! ■ ¹² Eller xijaliting toghruluq anglaydu, séning peryadliring pütkül yer yüzige pur kétidu; palwan palwan'gha putlishidu, ikkisi teng meghlup bolup yiqilidu!

Néboqadnesarning Misir zéminigha bésip kirishi toghruluq bésharet

¹³ Perwerdigarning Babil padishahi Néboqadnesarning Misir zéminigha tajawuz qilip kirishi toghruluq Yeremiya peyghemberge éytqan sözi: —

¹⁴ Misirda jakarla, Migdolda élan qil, Nofta we Tahpanestimu élan qil: Ching tur, jengge bel baghla; chünki qilich etrapingdikilerni yutuwatidu; □

□ **46:10** «(Perwerdigar) Öz yawliridin qisas alidighan küni» — mumkinchiligi barki, bésharettiki «qisas», Perwerdigarning öziqé sadiq bolghan padishah Yosiyani (miladiyedin ilgiriki 609-yili) öltürüwetken Pirewn-Neko üstidin alghan bir qisasni körsitidu («2Pad.» 23:29 we 33-35ni körüng). Uning üstige «Perwerdigarning küni» adette axirqi zamandiki qiyamet künini körsitidu, shunga bésharetning shu küni toghruluq melumatliri bar bolushimu mumkin. ■ **46:11** Yer. 8:22 □ **46:14** «Misirda ... Migdol... Nof ... Tahpanes...» — bu sheherlerning hemmisi Misirda, elwette. «Ching tur, jengge bel baghla; chünki qilich etrapingdikilerni yutuwatidu» — bésharet béirilgen waqti belkim miladiyedin ilgiriki 604-yili bolushi mumkin. Shu chaghda Néboqadnesar Filistiyeni ishghal qilip Misirning chégrisida tajawuz qilishqa teyyar turatti. Miladiyedin ilgiriki 568-yili Néboqadnesar Misirgha tajawuz qilghan; bu weqedin ilgiri bashqa bir tajawuzluq bar-yoqluqi toghruluq téxi xewerimiz yoq.

15 Séning baturliring némishqa süpürüp tashlinidu? Ular ching turalmaydu; chünki Perwerdigar ularni septin ittirip yiqitiwétidu. 16 U ulardin köplirini putlashturidu; berheq, ular qachqanda bir-birige putliship yiqilidu; shuning bilen ular: «Bole, turayli, zomigerning qilichidin qéchip öz xelqimizge we ana yurtimizgha qaytip kéteyli!» — deydu; □ 17 Shu yerge *qaytqanda* ular: «Misir padishahi Pirewn peqet bir qiyqas-süren, xalas! U peytни bilmey ötküziwetti!» — deydu. 18 Öz hayatim bilen qesem qilimenki, — deydu Padishah, nami samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar, — taghlar arisida Tabor téghi bolghandek, Karmel téghi déngiz boyida *asman'gha taqiship* turghandek birsi kélidu. □ 19 Emdi sen, i Misirda turuwatqan qiz, sürgün bolushqa layiq yük-taqlarni teyyarlap qoy; chünki Nof xarabe bolup köydürüldü, héch ademzatsiz bolidu. 20 Misir bolsa chirayliq bir inektur; lékin uni nishan qilghan bir köküyün kéliwatidu, shimaldin kéliwatidu! □ 21 Uning arisidiki yallanma leshk-

□ 46:16 «Bole, **turayli, zomigerning qilichidin qéchip öz xelqimizge we ana yurtimizgha qaytip kéteyli!**» — bu sözlerni belkim Misir qoshunidiki chetel «yallanma leshkerler»i éytidu (21ni körüng). □ 46:18 «Tabor» we «Karmel» — taghliri bek égz bolmisimu, ular etrapidiki yerlerge qarighanda kökke taqashqandek körünidu. Menisi Néboqadnesar qoshuni bilen bésip kirgende, ular bashqa padishahlar we ularning qoshunliridin zor derijide küchlük körünidu. □ 46:20 «köküyün» — mal-waranlarni chaqidighan birxil chiwin. Bu dehshetlik köküyün «chirayliq inek» bolghan Misir we barliq «torpaqliri»ni (21-ayet) tarmar qilip heydeydu! Misirliqlar choqun'ghan but «buqa ilahi» (Afis) bolghachqa, mushu «inek» we «torpaqlar»gha nisbeten 20-21-ayetler intayin kinayilik, hejwiý sözlerdur.

erler bolsa bordaq torpaqlardek bolidu; ularmu arqigha burulup, birlikte qéchishidu; ular ching turuwalmaydu; chünki külpetlik kün, yeni jazalinish küni ularning béshigha chüshken bolidu.

□ 22 *Misirning* awazi yilanningkidek «küsh-küsh» qilip anglinidu; chünki *düşmen* qoshunliri bilen atlinip, otun kesküchilerdek uninggha qarshi paltlarni kötürüp kélidu. □ 23 Ormanliqi qoyuqluqidin kirgüsiz bolsimu, ular uni késip yiqitidu, — deydu Perwerdigar, — chünki kesküchiler chéketke topidin köp, san-sanaqsiz bolidu. □ 24 Misirning qizi xijalette qaldurulidu; u shimaliy elning qoligha tapshurulidu.

25 Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Mana, Men No shehiridiki but Amonni, Pirewnni, shundaqla Misir we uning ilahliri bilen padishahlirini jazalaymen; berheq, Pirewn we uninggha tayan'ghanlarning

□ 46:21 «uning arisidiki yallanma leshkerler bolsa bordaq torpaqlardek bolidu; ularmu arqigha burulup, birlikte qéchishidu; ular ching turuwalmaydu» — ottura sherqtiki bezi köküyünler intayin zeherlik, wehshiy bolup, inek-torpaqlarni sewdayi, telwe qilip, uyan-buyan yügürtüp chéchiwétidu. «jazalinish küni» — ibraniiy tilida «yoqlinish küni». □ 46:22 «Misirning awazi yilanningkidek «küsh-küsh» qilip anglinidu» — menisi belkim Misir qorqunchtin chékin'gen amalsiz qalghan yilandek, uninggha peqet «küsh-küsh» qilip xapaliqini bildürüshtin bashqa héchqandaq amal qilalmaydu. □ 46:23 «Ormanliqi qoyuqluqidin kirgüsiz bolsimu, ular uni késip yiqitidu» — Misirda derekler az bolidu; shunga bu sélishturma-oxshitish bolushi kérek, belkim «orman» nurghunlighan xelq ahalisini körsitidu.

hemmisini jazalaymen; □ 26 Men ularni ularning jénini izdigüchiler, yeni Babil padishahi Néboqadnesarning qoligha hem xizmetkarlirining qoligha tapshurimen. Biraq kéyin, *Misir* qedimki zamanlardek qaytidin ahalilik bolidu — deydu Perwerdigar.

Israil üchün ümid

27 Lékin sen, i qulum Yaqup, qorqma, alaqzade bolma, i Israil; chünki mana, Men séni yiraq yurttin, neslingni sürgün bolghan zémindin qutquzup chiqirimen; shuning bilen Yaqup qaytip, xatirjemlik we arambexshte turidu, héchkim uni qorqutmaydu. ■ 28 Qorqma, i qulum Yaqup, — deydu Perwerdigar, — chünki Men sen bilen billidurmen; Men séni tarqitiwetken ellerning hemmisini tügeshtürsemmu, lékin séni pütünley tügeshtürmeymen; peqet üstüngdin höküm chiqirip terbiye-sawaq bérimen; séni jazalimay goymaymen.■

47

«2» *Filistiye toghruluq bésharet*

□ 46:25 «Mana, Men No shehiridiki but Amonni, Pirewnni, shundaqla Misir we uning ilahliri bilen padishahlirini jazalaymen» — Xuda «Amon» dégen but we «Misirning ilahliri»ni qandaq jazalaydu? Héch bolmighanda, bu söz Xudaning mushu butlarning «nam-abruy»lirini pütünley yoqitishini körsitidu. Bu téma toghruluq «Misirdin chiqish»tiki «qoshumche söz»imiznimu körüng. ■ 46:27 Yesh. 41:13; 43:5; 44:1; Yer. 30:10 ■ 46:28 Yer. 10:24; 30:11

¹ Pirewn Gaza shehirige zerbe bérishtin ilgiri, Yeremiya peyghemberge kelgen, Perwerdigarning Filistiylar toghrisidiki sözi: —□

² Perwerdigar mundaq deydu: — Mana, shimaldin *dolqunluq* sular örleydu; ular téship bir kelkün bolidu; u zémin we uningda turghan hemmining üstidin, sheher we uningda turuwatqanlarning üstidin tashqin bolup basidu; shuning bilen uning ademleri naleperyad kötüridu, zéminda barliq turuwatqanlar *azabtin* nale-zar qilidu; □ ³ tolparlirining tuyaqlirining taraqshishlirini, jeng harwilirining taraqlashlirini, chaqlirining güdürleshlirini anglap, atilar öz baliliridin xewer élishqimu qollari boshap, arqighimu qarimaydu. ■ ⁴ Chünki barliq Filistiylarni nabut qilidighan kün, hem Tur we Zidonni ulargha yademde bolghudek barliq qalghan ademlerdin mehrum qilidighan kün yétip keldi; chünki Perwerdigar Filistiylarni, yeni Krét arilidin chiqip kelgenlarning qalduqini

□ **47:1** «Gaza» — Filistiyening besh chong sheherliridin biri. Bésharet (1-7) bérilgen waqit belkim miladiyedin ilgiriki 609-yili idi. Shu chaghda Pirewn-Neko Misirdin chiqip Asuriye impériyesige ittapaqdash bolup Babilgha qarshi chiqqan. Bu bésharettiki «zerbe» belkim Pirewn shimalgha qarap yürüş qilghan, Filistiyening térritoriyesidin ötüp bolghan waqtida qilin'ghan. □ **47:2**

«shimaldin **dolqunluq sular örleydu; ular téship bir kelkün bolidu**» — démisekmü, muqeddes kitabda «kelkün» zéminni bésip kirgen zor qoshun'gha oxshatilidu. Mushu «sular» awwal Pirewnning qoshunini bolghan bolushi mumkin, keynidiki «kelkün» Pirewnning qoshunini tarmar qilghan Babillilardin ibaret. «Sheher» bolsa belkim Yérusalémni körsitidu. Yérusalém Babil terpidin ishghal qilin'ghanda Filistiyemu qattiq iskenjige élinip tajawuz qilin'ghan.

■ **47:3** Yesh. 5:28; Yer. 4:13; 6:23

nabut qilidu. □ ■ 5 Gazaning üsti taqirliq bolidu; Ashkélon shehiridikiler dang qétip qalidu; qachan'ghiche etliringlarni tilisiler, i Filistiye küchlrudin aman qalghanlar? □ ■ 6 Apla, i Perwerdigarning qilichi, sen qachan'ghiche tinmaysen? Öz qininggha qaytqin, aram élip tinchlan'ghin!

7 Lékin u qandaqmu toxtiyalisun? Chünki Perwerdigar uninggha perman chüshürgen; Ashkélon shehirige hem déngiz boyidikilergé zerb qilishqa uni békitkendur!

48

«3» Moab toghruluq bésharet

□ 47:4 «Perwerdigar **Filistiylerni, yeni Krét arilidin chiqip kelgenlarning qalduqini nabut qilidu**» — Filistiylér eslide Krét (ibraniy tilida «Kaftor») arilidin chiqqanidi. Ular turdikiler hem Zidondikilergé «tughqan qebililer» (Fönikiyilikler) bolghachqa, Tur we Zidon awarige uchrighan bolsa, Filistiylér ulargha yademege chiqqan bolatti. Lékin Filistiylér nabut bolghan bolsa, «ulargha yademde bolghudek ... ademlar» bolmaytti. ■ 47:4 Yer. 25:22 □ 47:5 «Gazaning üsti **taqirliq bolidu**» — bezi alimlar buni «Gazadikiler qayghurup chachlirini chüshüridu» dégen menide dep qaraydu. Bizningche birinchi menisi sheher xarabilik bolup «taqir yer» bolidu. Bu söz ikki bisliq bolup ikkinchi menidimu bolushi mumkin. «Dang qétip qalidu»ning bashqa birxil terjimisi: «tügishidu». «Filistiye **küchlrudin aman qalghanlar**» — buning bashqa birxil terjimisi: «Filistiye jilghisida qalghanlar». «qachan'ghiche **etliringlarni tilisiler**» — «etlirini tilish» qattiq qayghuni bildüretti. Bu adet Tewratta men'i qilin'ghan. ■ 47:5 Qan. 14:1; Yer. 16:6; 25:20

¹ Moab toghruluq: Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Néboning haligha way! Chünki u xarabe qilinidu; Kiriatayim xijaletke qaldurulup, ishghal qilinidu; yuqiri qorghan bolsa xijaletke qaldurulup alaqqade bolup ketti. □ ■

² Moab yene héch maxtalmaydu; Heshbona kishiler uninggha: «Uni el qataridin yoqitayli» dep suyiqest qilidu; senmu, i Madmen, tügeshtürülisen; qilich séni qoghlaydu. □ ³ Horonaimdin ah-zarlar kötürülidu: — «Ah, weyranchiliq, dehshetlik patiparaqchiliq!»

⁴ Moab bitchit qilindi! Uning kichikliridin peryadliri anglinidu. ⁵ Berheq, Luhitqa chiqidighan dawan yolidin toxtimay yighilar kötürülidu; Horonaimgha chüshidighan yolda halakettin azabliq nale-peryadlar anglinidu. ■

⁶ Qéchinglar, jéninglarni élip yügürünglar! Chöldiki bir chatqal bolunglar! ■ ⁷ Chünki sen öz qilghanliringgha we bayliqliringgha

□ **48:1** «yuqiri qorghan» — (ibraniy tilida «Misgab») belkim bir sheherning ismi bolushi mumkin. ■ **48:1** Yer. 25:21; 27:3

□ **48:2** «...Néboning haligha way! ... Kiriatayim xijaletke qaldurulup, ishghal qilinidu (1-ayet); Heshbon ... Madmen, ...» — démisekmu, Nébo, Kiriatayim, Heshbon, Madmen we töwendiki ayetlerdiki Horonaim, Luxit, Aroer, Beyt-Gamul, Dibon qatarliqlar Moabniki sheherlerdur. Xeritini körüng. «Heshbon» bolsa Moabning chégrisigha jaylashqan bolup, bésharet boyiche bashqa sheherlerdin ilgiri belkim dühmen teripidin ishghal qilinip andin dühmenning qoshuni üçün baza bolidu. «Heshbon» we «suyiqest» («xéshab») ibraniy tilida yéqin sözlerdur. Yehudiy tarixshunas Yoséfusning xatirisi boyiche, Moab Néboqadnesar padishah teripidin miladiyedin ilgiriki 582-yili igilinip, nurghun sheherliri weyran qilin'ghan. ■ **48:5** Yesh. 15:5 ■ **48:6** Yer. 17:6

tayan'ghanliqing tüpeylidin, senmu esirge chüshisen; *butung* Kémosh, uning kahinliri hem emirliri bilen bille sürgün bolidu. □ ■

⁸ Weyran qilghuchi herbir sheherge jeng qilidu; sheherlerdin héchqaysi qéchip qutulalmaydu; Perwerdigar dégendek jilghimu xarabe bolidu, tüzlenglikmu halaketke yüzlinidu.□

⁹ Daldigha bérip qéchish üçün Moabqa qanat-larni béringlar! Chünki uning sheherliri xarabilik, ademzatsiz bolidu □ ¹⁰ (Perwerdigarning xizmitini köngül qoyup qilmighan kishi lenetke qalsun! Qilichini qan töküshün qaldurghan kishi lenetke qalsun!).□

¹¹ Moab yashliqidin tartip keng-kushade yashap arzangliri üstide tin'ghan sharabtek endishisiz bolup kelgen; u héchqachan küptin küpke quyulghan emes, yaki héch sürgün bolghan emes; shunga uning temi birxil bolup, puriqi héch

□ **48:7** «*butung Kémosh, uning kahinliri hem emirliri bilen bille sürgün bolidu*» — Kémosh Moab choqun'ghan but idi. Ularning uninggha öz balilirini qurbanliq qilish aditi bar idi («2Pad.» 3:27ni körüng). ■ **48:7** Yer. 49:3 □ **48:8** «Perwerdigar **dégendek jilghimu xarabe bolidu, tüzlenglikmu halaketke yüzlinidu**» — «jilgha» we «tüzlenglik» Moabning jenubiy we shimaliy qismini körsitidu. □ **48:9** «**Daldigha bérip qéchish üçün Moabqa qanat-larni béringlar!**» — bu jumladiki ibraniy tilini chüshinish tes. Oqurmenler bashqa xil terjimilerni uchritishi mumkin. □ **48:10** «Perwerdigarning **xizmitini köngül qoyup qilmighan kishi lenetke qalsun! Qilichini qan töküshün qaldurghan kishi lenetke qalsun!**» — bu kinayilik, hejwiyy sözler kelgüsude Moabqa hujum qilidighan Babilliq leshkerlerge éytilidu.

özgermigen. □ ■ 12 Shunga , — deydu Perwerdigar, — Men uning yénigha ularni öz küpidin tökidighan tökküchilerni ewetimen; ular uning küplirini quruqdaydu, uning chögünlirini chéqiwétidu. □

13 Ötkende Israil jemeti öz tayanchisi bolghan Beyt-El tüpeylidin yerge qarap qalghandek Moabmu Kémosh tüpeylidin yerge qarap qalidu. □ ■

14 Siler qandaqmu: «Biz batur, jenggiwar palwanmiz!» — déyeleysiler? 15 Moabning zémini xarabe qilnidu; *düşmen* ularning sheherlirining *sépillirigha* chiqidu; uning ésil yigitliri qetl qilinshqa chüshidu, — deydu padishah, yeni nami samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar.

16 — Moabning halakiti yéqinlashti, uning külpiti béshigha chüshüshke aldiraydu. 17 Uning etrapidiki hemmeylen uning üçün ah-zar kötürünglar; un-

□ 48:11 «Moab **yashliqidin tartip keng-kushade yashap arzangliri üstide tin'ghan sharabtek endishisiz bolup kelgen**» — sharab tinishi üçün uzun waqit midirlitilmay turushi kérek. Tin'ghan «arzanglar», (dugh, chökünde) nahayiti achchiq bir nerse, elwette. Shunga bashqa küpke quyulmay qalsa, temi qirtiq, achchiq bolidu, elwette. «U **héchqachan küptin küpke quyulghan emes, yaki héch sürgün bolghan emes; shunga uning temi birxil bolup, puriqi héch özgermigen**» — bu oxshitish belkim Moabning héch qiyinchiliqqa uchrımay, körenglik qilghanliqi, tolimu kérilip ketkenlikini körsitidu. ■ 48:11 Zef. 1:12 □ 48:12 «Men **uning yénigha ularni öz küpidin tökidighan tökküchilerni ewetimen**» — bu oxshitishtiki «sharab» Moabniki ahalini, «küpliri», «chögünliri» uning yurt-sheherlirini körsitidu. □ 48:13 «Beyt-El» — mushu sheher Israil (shimaliy padishahliq)ning chong butperes merkizi bolup, ular shu yerde «altun mozay but»ni qurghan («1Pad.» 12-babni, «Hosh.» 10:5 hem 8:5-6, «Am.» 7:10-17ni körüng). ■ 48:13 1Pad. 12:29

ing nam-shöhritini bilgenler: «Küchlük shahane hasisi, güzel tayiqimu shunche sunduruldighu!» — denglar. ¹⁸ Shan-shöhritingdin chüshüp qaghjirap ketken yerde oltur, i Dibonda turuwatqan qiz; chünki Moabni halak qilghuchi sanga jeng qilishqa yétip keldi; u istihkam-qorghanliringni berbat qilidu.

¹⁹ Yol boyida közet qil, i Aroerde turuwatqan qiz; beder tikiwatqan erdin we qéchiwatqan qizdin: «Néme boldi?» dep sora; ²⁰ «Moab xijaletke qaldi, chünki u bitchit qilindi!» *dep jawab bérilidu.* Ah-zar tartip nale-peryad kötürünglar; Arnonda: «Moab halak qilindi» — dep jakarlanglar. ■ ²¹ Jaza hökümi tüzlenglik jayliri üstige chiqirildi; Holon, Yahaz we Mefaat üstige, ²² Dibon, Nébo hem Beyt-Diblataim üstige, ²³ Kiriatayim, Beyt-Gamul hem Beyt-Méon üstige, ²⁴ Kériot, Bozrah hem Moab-diki yiraq-yéqin barliq sheherlarning üstige chiqirilidu. ²⁵ Moabning Münggüzi késiwéttilidu, uning biliki sundurulidu, — deydu Perwerdigar. □ ²⁶ — Uni mest qilinglar, chünki u Perwerdigargha aldida hakawurluq qilghan; Moab öz qusuqida éghinap yatsun, shuning bilen reswa qilinsun.

■ 48:20 Yesh. 16:7

□ 48:25 «Moabning münggüzi késiwéttilidu» — Tewratta, «münggüz»ler köp hallarda ademlarning abruy-shöhriti yaki hoquqini bildüridu. Bu ademning béshidin ösken emes, elwette!

□ 27 Chünki sen *Moab* Israilni mazaq qilgan emesmu? U oghrilar qatarida tutuwélin'ghanmu, sen uni tilgha alsangla béshingni chayqaysen?!

28 Sheherlerdin chiqip tash-qiyalar arisini turalghu qilinglar, i Moabda turuwatqanlar; ghar aghzida uwilighan paxtektek bolunglar!

29 Biz Moabning hakawurluqi (u intayin hakawur!), yeni uning tekebburluqi, hakawurluqi, könglidiki meghrur-körengliki toghrisida angliduq. □ ■ 30 Men uning nochiliq qilidighanliqini bilimen, — deydu Perwerdigar, — biraq *nochiliqi* kargha yarimaydu; uning chong gepliri bikar bolidu. 31 Shunga Men Moab üçün zar yighlaymen, Moabning hemmisi üçün zarzar kötürimen;

Kir-Xaresettikiler üçün ah-pighan anglinidu.

32 I Sibmahtiki üzüm téli, Men Yaazerning zar-yighisi bilen teng sen üçün yighlaymen; séning pélekliring sozulup, eslide «Ölük déngiz»ning nérigha yetkenidi; ular eslide Yaazer

□ 48:26 «Moabni **mest qilinglar**» — yuqirida (25-babta) Yeremiya «Perwerdigarning ghezipige tolghan qede» toghruluq sözligeckhe, bezi alimlar bu «mestlik» shu qedehtin ichishtin bolushi kérek, dep qaraydu. Bizningche bu bir tereptin toghra, Xudaning ghezipi béshigha chüshürülgende desleptila eqlini yoqitip aljighanliqi bolidu. Bu ayetning tekitleydighini ularning hamaqetliship ketkenlikidin ibaret. □ 48:29 «Biz **Moabning hakawurluqi ... , yeni uning tekebburluqi, könglidiki meghrur-körengliki toghrisida angliduq**» — bu ayettiki «Biz... angliduq» dégüchi Xudaning Özidur. Xuda Özi toghruluq «Biz» dep ishletkenliki Tewrattiki bashqa yerlerdimu bar; mesilen «Yar.» 1:26, 3:22, 11:7ni hem «Yesh.» 6:8ni körüng. Bezi alimlar ayettiki «biz»ni Yeremiya hem Yehuda xelqini körsitidu, dep qaraydu.

■ 48:29 Yesh. 16:6

shehirigichimu yetkenidi. Lékin séning yazliq méwiliringge, üzüm hosulung üstige buzghuchi bésip kélidu. □ ³³ Shuning bilen shadliq we xushalliq Moabning bagh-étizliridin we zéminidin mehrum qilinidu; Men üzüm kölcheklerdin sharabni yoqitimen; üzüm cheyliyüchilerning tentene awazliri qaytidin yangrimaydu; awazlar bolsa tentene awazliri emes, jeng awazliri bolidu. ■ ³⁴ Chünki nale-peryadlar Heshbondin kötürülüp, Yahazghiche we Éléalahghiche yétidu; nale awazliri Zoardin kötürülüp, Horonaimghiche we Eglat-Shélishiyaghiche yétidu; hetta Nimrimdiki sularmu qurup kétidu. □ ■ ³⁵ Men Moabta «yuqiri jaylar»da qurbanliq qilghuchilarni we yat ilahlargha

□ **48:32** «**I Sibmahtiki üzüm téli, Men Yaazerning zar-yighisi bilen teng sen üçün yiglaymen...**» — 30-ayettiki sözligüchi Xuda bolghandin kéyin («Men ..bilimen...») shübhisizki, 31-, 32- hem 36-ayetlerdiki sözligüchimu Xudaning Özidur. Bu ademni heyran qalduridu. Xuda Yaazerdikilerni jazalaydu; shuning bilen ular Sibmahdiki yoqighan üzümzarlar üçün yiglaydu. Lékin Xuda ularni jazalishi bilen ular bilen teng qayghuridu. «**Ölük déngiz**» — ibraniy tilida «Yaazer déngizi». «**Ular (séning pélekliring) eslide Yaazer shehirigichimu yetkenidi...**» — «Yaazer» bolsa Moabning shimaliy chégrasigha yiraqraq bolup, sherq teripi «chöl-dalilar», gherb teripi «déngiz». Démek, Moab xilwet jay bolghini bilen xéli yiraqlargha tesiri bolghan bir memliketke aylan'ghan. «Yazliq méwiliri» enjür, xorma we üzümlerni körsitidu. ■ **48:33** Yesh. 16:10 □ **48:34** «**...nale-peryadlar Heshbondin kötürülüp, Yahazghiche we Éléalahghiche yétidu...**» — Éléalah Heshbonning shimaliy teripidin 2 kilométr yiraq; Yahaz uning jenubiy teripidin 2 kilométr yiraq. Bu üchisi Moabning shimaligha jaylashqan. Zoar, Horonaim we Eglat-Shélishiya Moabning jenubigha jaylashqan. Ayetning omumiy menisi, «tajawuzluq bashlandi» dégen bolup, bu xewer Moabning pütkül zéminigha pur kétidu. ■ **48:34** Yesh. 15:5, 6

xushbuy yaqquchilarni yoqitimen, — deydu Perwerdigar. □

³⁶ — Shunga Méning qelbim Moab üçün neydek munглуq mersiye kötüridu; Méning qelbim Kir-Herestikiler üçünmu neydek munглуq mersiye kötüridu; chünki u igiliwalghan bayliq-xeziniler yoqap kétidu. ³⁷ Hemme bash taqir qildurulghan, hemme saqal chüshürülgen; hemme qol titma-titma késilgen, hemme chatiraqqa böz kiyilgen. □ ■ ³⁸ Moabning barliq öy ögziliri üstide we meydanlarda matem tutushtin bashqa ish bolmaydu; chünki Men Moabni héchkinge yaqmaydighan bir qachidek chéqip tashlaymen, — deydu Perwerdigar, ³⁹ — ular pighandin zarlishidu; *Moab* shunchilik pare-pare qiliwétiliduki, u xijalettin köpchilikke arqisini qilidu; Moab etrapidiki hemme teripidin reswa qilinidighan, wehime salghuchi obyékt bolidu. □

⁴⁰ Chünki Perwerdigar mundaq deydu: — Mana, birsi Bürküttek qanatirini kérip *perwaz qilip*, Moab üstige shungghup chüshidu. ■ ⁴¹ Sheherliri ishghal bolidu, istihkamlar igiliwélinidu; shu küni Moabdiki palwanlarning yüriki tolghaqqa

□ **48:35** «yuqiri **jaylar**» — butpereslikke atap béghishlan'ghan jaylar idi. □ **48:37** «Hemme **bash taqir qildurulghan, hemme saqal chüshürülgen; hemme qol titma-titma késilgen, hemme chatiraqqa böz kiyilgen**» — demisekmu, bu heriketlarning hemmisi qattiq matemni bildüridu. ■ **48:37** Yesh. 15:2, 3; Yer. 47:5 □ **48:39** «wehime **salghuchi obyékt**» — bashqilar Moabning béshigha chüshken apetke qarap «bundaq dehshetlik ish öz béshimizghimu chüshermu?» dep wehimige chüshidu. ■ **48:40** Yer. 4:13

chüshken ayalning yürikidek bolidu. □ 42 Moab el qataridin yoqitilidu; chünki u Perwerdigar aldida hakawurluq qilghan; 43 wehshet, ora we qiltaq béshinglarga chüshüshni kütmekte, i Moabda turuwatqanlar, — deydu Perwerdigar. 44 — wehshettin qachqan origha yiqilidu; oridin chiqqan qiltaqqa tutulidu; chünki uning üstige, yeni Moab üstige jazalinish yilini chüshürimen — deydu Perwerdigar. □

45 Qachqanlar Heshbon *sépilining* daldisida turup amalsiz qalidu; chünki Heshbondin ot, hem *mehrum* Sihon *padishahning* zémini otturisidin bir yalqun partlap chiqidu we Moabning chékilirini, soqushqaq xelqning bash choqqilirini yutuwalidu. □ ■ 46 Halinggha way, i Moab! Kémoshqa tewe bolghan el nabut boldi; oghulliring esirge chüshidu, qizliring sürgün bolidu. 47 Lékin, axirqi zamanlarda Moabni sürgünlükidin qayturup eslige keltürimen, — deydu

□ 48:41 «sheherliri ishghal bolidu» — «sheherliri»ning bashqa terjimisi «Kériyot» (sheherning ismi). □ 48:44 «jazalinish yili» — ibranij tilida «yoqlinishi yili». □ 48:45 **qachqanlar Heshbon sépilining daldisida turup Amalsiz qalidu; chünki Heshbondin ot, hem (mehrum) Sihon padishahning zémini otturisidin bir yalqun partlap chiqidu** — Amoriylarning padishahi Sihon nechche yüz yil ilgiri Heshbon shehirini ishghal qilghan, andin kéyin Moabning pütkül zéminini igiliwalghanidi («Chöl.» 21:28-29ni körüng). «ot.... **Moabning chékilirini, soqushqaq xelqning bash choqqilirini yutuwalidu**» — «chékilirini... bash choqqilirini...» belkim Moabning hemmisini, jümlidin «bash bolghanlarni» öz ichige élishi mumkin. Yeremiyaning béshariti aldin'ala körsetken bu halaket téximu qedimki yene bir bésharetning emelge ashurulushi bolidu («Chöl.» 24:17ni we 21:28-29ni körüng). ■ 48:45 Chöl. 21:28

Perwerdigar.

Moab üstige chiqiridighan höküm mushu yergiche.

49

«4» *Ammoniyalar toghruluq höküm*

¹ Ammoniyalar toghruluq. Perwerdigar mundaq deydu: — Israilning perzentliri yoqmiken? Uning mirasxorliri yoqmidu? Emdi némishqa Milkom Gadning zéminigha warisliq qildi, Milkomgha tewe bolghan xelq némishqa Gadning sheherliride turidu? □ ■² Shunga mana, shu künler kéliduki, — deydu Perwerdigar, — Ammoniylarning Rabbah shehiride jeng sadalirini anglitimen; u xarabilik döng bolidu; tewe sheherliri ot qoyup küydürülidu; Israil qaytidin özlirini igiliwalghanlarga igidarchiliq qilidu, — deydu Perwerdigar. ■³ — Zarlanglar, i Heshbon! Chünki Ayi shehiri xarabe qilin'ghan! Rabbah qizliri, özünglarga böz rextni baghlap matem tutunglar; sépil ichide uyanbuyan patiparaq yügürünglar; chünki Milkom we uning kahinliri, uninggha tewelik emirliri

□ **49:1** «Milkom» — Ammoniyalar choqun'ghan but idi. Gad bolsa Israilning on ikki qebilisining biri; ulargha eslide teqsim qilin'ghan zémin Iordan deryasining sherqi teripide idi. Yeremiya bésharet bergen waqitta, Gadtikiler xéli baldur Asuriye impériyesi teripidin sürgün bolghanidi. Kéyin esliy qoshniliri bolghan Ammoniyalar ularning zéminini igiliwalghanidi. Xuda ulargha: «Bu zéminni Öz xelqimge teqsim qilghanidim, ular qaytip kélip uninggha qaytidin igidarchiliq qilidu» dep agahlандuridu. ■ **49:1** Am. 1:13

■ **49:2** Am. 1:14

sürgün bolidu. □ ■ 4 Némishqa küch-heywitingni danglaysen? Séning küchüng éqip kétiwatidu, i: «Kim manga yéqinlishishqa pétinalisun?» dep öz bayliqliringgha tayan'ghan, asiqliq qilghuchi qiz! ■ 5 Mana, Men barliq etrapingdikilerdin wehshet chiqirip üstüngge chüshürimen, — deydu samawi qoshunlarning Serdari bolghan Reb Perwerdigar, — shuning bilen siler herbiringlar heydiwétisiler, aldi-keybingge qarimay qachisiler; qachqanlarni yene yighghuchi héchkim bolmaydu. 6 Lékin kéyinki künlerde, Ammoniylarni sürgünlükidin qayturup eslige keltürimen, — deydu Perwerdigar.

«5» *Édom toghruluq höküm*

7 Édom toghruluq: Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Témanda hazir danaliq tépilmamdu? Danishmenliridin nesihet yoqap kettimu? Ularning danaliqini dat bésip

□ 49:3 «sépil ichide uyan-buyan patiparaq yügürünglar» — bashqa birxil terjimisi: «özünglar titma-titma tilin'ghan halda uyan-buyan yügürünglar». «Milkom» — Ammoniylarning bir buti idi. Bashqa ismi «Molek» idi. ■ 49:3 Yesh. 32:12; Yer. 4:8; 6:26; 48:7 ■ 49:4 Yer. 21:13; 48:7

qalghanmu?! □ ■ 8 Burulup qéchinglar, pinhan jaylardin turalghu tépip turunglar, i Dédanda turuwatqanlar! Chünki Men Esawgha tégishlik balayi'apetni, yeni uni jazalaydighan künini béshigha chüshürimen. □ ■ 9 Üzüm üzgüchiler yéninggha kelsimu, ular azraq wasanglarni qalduridu emesmu? Oghrilar kéchilep yéninggha kirsimu, ular özlirige chushluqla buzup, oghrilaydu emesmu? □ ■ 10 Men Esawni yalingachliwétimen, u yoshurun'ghudek jay qalmighuche dalda jaylirini échip tashlaymen; uning nesli, qérindashliri hem qoshniliri

□ 49:7 «**Édom toghruluq: ...**» — bu bésharet (7-22)ning Tewrattiki «Obadiya» dégen qisim bilen köp orta q yerliri bar. Obadiyagha «qoshumche söz»imizde chüshendürginimizdek ishinimizki, Yeremiya peyghember Xudaning yolyoruqi bilen ilgiriki peyghember Obadiyaning bésharitidiki köp sözlerni neqil keltüridu. Ikki bésharetning bezi yerliri oxshimighachqa, sözliridiki perqlerni tépip sélishturushning köp ehmiyiti bar. «**Témanda hazir danaliq tépilmamdu? Danishmenliridin nesihet yoqap kettimu? Ularning danaliqini dat bésip qalghanmu?!**» — Téman Édomdiki chong sheher. Édomdikiler öz danishmenliri bilen intayin meghrurlinatti. ■ 49:7 Ob. 8 □ 49:8 «**pinhan jaylar**» — ibraniy tilida «chongqur jaylar» dégen söz bilen ipadilinidu. U belkim herxil ghar-öngkürlerni öz ichige alidu. «**Men Esawgha tégishlik balayi'apetni, yeni uni jazalaydighan künini béshigha chüshürimen**» — Édomning bashqa ismi «Esaw» idi. Mushu bésharette «Édom» yaki «Esaw» uning ewladliri bolghan Édomluqlarni körsitidu, elwette. ■ 49:8 Yer. 25:23 □ 49:9 «**Üzüm üzgüchiler yéninggha kelsimu, ular azraq wasanglarni qalduridu emesmu?**» — Musa peyghemberge chüshürülgen qanun boyiche üzüm hosulini alghanda üzgüchiler kembeghellerning tériwélishi üçün bir'az wasanglarni qaldurush kérek idi («Law.» 19:10). Asiyadiki bezi döletlerde bu bir adetke aylinip qalghan. ■ 49:9 Ob. 5

yoqaydu; u özi yoq bolidu. ¹¹ Lékin yétim-yésirliringni qaldur, Men ularning hayatini saqlaymen; tul xotuninglar Manga tayansun.

¹² Chünki Perwerdigar mundaq deydu: — Mana, *ghezipping* qedehidin ichishke tégishlik bolmighanlar choqum uningdin ichmey qalmaidighan yerde, sen jazalanmay qalamsen? Sen jazalanmay qalmaysen; sen choqum uningdin ichisen. □ ¹³ Chünki Öz namim bilen qesem ichkenmenki, — deydu Perwerdigar, — Bozrah dehshet basidighan hem reswa qilinidighan bir obyékti, xarabilik we lenet sözi bolidu; uning etrapidiki sheherliri daimliq xarabilik bolidu. □

¹⁴ Men Perwerdigardin shu bir xewerni anglashqa muyesser boldum, — we bir elchi eller arisigha ewetilgenidi —

U: «Uninggha hujum qilishqa yighilinglar! Uninggha jeng qilishqa ornunglardin turunglar!» — dep xewer béridu. □ ■

¹⁵ Mana, Men séni eller arisida kichik,

□ **49:12 «ghezipping qedehidin ichishke tégishlik bolmighanlar»** — Yehuda emes, belki tajawuzchilarning öter yoligha «tasadipiy» udul kélip qalghan, Yehudaning we bashqa ellerning gunahliri bilen munawetsiz bolghan bashqa ellerni körsitishi mumkin. □ **49:13 «Öz namim bilen qesem ichkenmenki...»** — ibraniy tilida «Özüm bilen qesem ichkenmenki». «Bozrah ... **reswa qilinidighan bir obyékt**» — «Bozrah» belkim Édomdiki eng muhim sheher bolushi mumkin idi. □ **49:14 «bir elchi eller arisigha ewetilgenidi»** — «eller» Israilgha yat bolghan ellerni körsitidu. «Uninggha jeng qilishqa ornunglardin turunglar» — «uninggha» yeni Édomgha. Belkim bu elchi düshmen ellerning biridin chiqqan bolup, u bashqa ellerni Édomni yoqitishqa chaqiridu.

■ **49:14** Ob. 1

Insanlar arisida kemsitilgen qilimen.□

16 Séning özgilerge dehshet salidighanliqing,
Könglüngdiki tekebburluqung özüngni aldap qoydi;
Hey tik qiyaning yériqliri ichide turghuchi,
Turalghung égzilikning yuqiri teripide bolghuchi,
Gerche sen changgangni bürkütningkidek yuqiri
yasisangmu,
Men shu yerdin séni chüshüriwétimen,
— deydu Perwerdigar.□ ■

17 — We Édom tolimu wehimilik bolidu;

Édomdin ötidighanlarning hemmisi uning barliq
yara-wabaliri tüpeylidin wehimige chüshüp, ush-
ush qilidu.■

18 Sodom, Gomorra we ularning etrapidiki she-
herliri bilen birge örüwétilgendek Édommu shun-
daq bolidu, — deydu Perwerdigar, — héchkim shu
yerde turmaydu, insan baliliri shu yerde oltur-
aqlashmaydu. ■ 19 Mana, Iordan deryasidiki
chawar-chatqalliqtin chiqip, daim éqip turidighan
shu sular boyidiki yaylaqtiki *qoylarni* tarqatqan
bir shirdek Men *Édomdikilerni* beder qachquzimen.
Emdi kimni xalisam Men uni Édomning üstige
tikleymen; chünki Manga kim teng kéleleydu?

□ 49:15 «Men séni **eller arisida kichik, insanlar arisida kemsitilgen qilimen**» — «séni» — Xuda hazir Édomni «séni» dep, ulargha biwasite söz qilidu. □ 49:16 «Hey **tik qiyaning yériqliri ichide turghuchi, turalghung égzilikning yuqiri teripide bolghuchi**» — démisekmu, Édom pinhanraq, chiqish intayin tes bolghan taghliq rayonda idi. «Tik qiya» («Séla») dégen söz Moabning «Séla» isimlik (hazirqi «Pétra»), intayin pinhan bir shehirini körsitishimu mumkin. ■ 49:16 Yer. 48:29 ■ 49:17 Yer. 50:13 ■ 49:18 Yar. 19:25; Yer. 50:40; Am. 4:11

Kim Méningdin hésab élishqa Méni chaqiralaydu? Méning aldimda turalaydighan pada baqquchi barmu? □ ■ ²⁰ Shunga Perwerdigarning Édomni jazalashtiki meqsitini, shuningdek Témandikilerni jazalash niyitini anglanglar: ularning kichiklir-imu tartip ép kétildu; berheq, qilmishliri tüpeylidin Perwerdigar uning yayliqini weyrane qilidu. ■ ²¹ Ularning yiqilip ketken sadasini anglap yer yuzidikiler tewrinip kétidu; nale-peryadliri «Qizil déngiz»ghiche anglinidu. ²² Mana, birsi bürküttek qanat yéyip perwaz qilip, Bozrah üstige shungghup chüshidu. Shu küni Édomdiki palwanlarning yürüki tolghaqqqa chüshken ayalning yürükidek bolidu. □ ■

«6» *Suriye paytexti Demeshq toghruluq höküm*

²³ Demeshq toghruluq: —

Xamat, Arpad shehiridikiler xijaletke qaldurulidu; chünki ular shum xewer anglaydu; ularning yürüki su bolup kétidu; dawulghup ketken déngizdek ular héch tinchlinalmaydu. □ ■

²⁴ Demeshq zeipleshti, qéchishqa burulidu; uni

□ **49:19** «daim éqiwatqan **shu sular**» — Iordan deryasining özi.

■ **49:19** Ayup 41:2; Yer. 12:5; 50:44 ■ **49:20** Yer. 50:45

□ **49:22** «Bozrah» — intayin yuqiri qiya tash üstige, «bürkütning changgili»dek jaylashqanidi. ■ **49:22** Yer. 48:40,41 □ **49:23**

«dawulghup **ketken déngizdek ular héch tinchlinalmaydu**» — bashqa birxil terjimisi: «dawulghup ketken déngizdek ularning köngülliri héch aram tapmaydu». Xamat hem Arpad dégen ikki sheher Néboqadnesar Misirgha yürüş qilghan chaghda (miladiyedin ilgiriki 604-yili) bésip ötkén jaylar idi. Shühhisizki, Néboqadnesar ularghimu hujum qilghanidi. Mushu ikki sheher Demeshqning shimaliy teripidiki kichik padishahliqlar idi. ■ **49:23** Yesh. 17:1

wehime basidu; azablar tolghaqqqa chüshken ayalni tutqandek, azab we derd-qayghu uni tutidu. ■ ²⁵ Nam-dangqi chiqqan yurt, Men huzur alghan sheher shu derijide tashliwétilgen bolidu! ²⁶ Shunga uning yigitliri kochilirida yiqilidu, jenggiwar palwanlar shu küni yoqitilidu, — deydu samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar; ²⁷ — hem Men Demeshqning sépilige bir ot yaqimen, u Ben-Hadadning ordilirini yutuwalidu. □ ■

«7» *Kédar hem Hazor toghruluq höküm*

²⁸ Babil padishahi Néboqadnesar yenggen Kédar toghruluq hem Hazorning padishahliqliri tughuluq söz: —

Perwerdigar mundaq deydu: —

«Ornungdin tur, Kédargha hujum qilip, sherqtiki ademlerni bulang-talang qil!» — déyilidu; □

²⁹ Hujum qilghanlar ularning chédirliri hem padilirini élip kétidu; ularning chédir perdiliri, barliq qacha-qucha, tögilirini bulap kétidu; xeq ulargha: «Terep-tereplerni wehime basidu!» dep warqiraydu. ³⁰ Qéchip kétinglar, beder tikip pinhan jaylardin turalghu tépip turunglar, i Hazordikiler, — deydu Perwerdigar, — chünki Babil padishahi

■ **49:24** Yer. 4:31; 6:24; 30:6 □ **49:27** «Ben-Hadad» — Demeshqning köpligen padishahlirining ismi idi. ■ **49:27**

Am. 1:4,14 □ **49:28** «Ornungdin tur, Kédargha hujum qilip, sherqtiki ademlerni bulang-talang qil!» — bu söz Néboqadnesarning qoshunigha éytilishi mumkin. Kédar we Hazormu charwichi köchmen xelq bolup, chédirda yashap, sépil-derwaziliq bolmighan, elwette.

Néboqadnesar silerge jeng qilishqa qest qilghan, silerge qarap niyiti buzulghan.

³¹ — Ornungdin tur, sépil-derwazilargha ige bolmighan aramxuda yashap, tinch-aman turghan elge jeng qilishqa chiq; ular yalghuz turidu — deydu Perwerdigar, □ ³² — ularning tögiliri olja, top-top mal-waranliri gheniyet bolidu; Men chéke chachlirini chüshürgenlerni töt shamalgha tarqitimen, ularning béshigha her etrapidin külpet chüshürimen, — deydu Perwerdigar; □ ■ ³³ — Hazor bolsa chilbörilerning turalghusi, menggüge weyrane bolidu. Héchkim shu yerde turmaydu, insan baliliri shu yerde olturaqlashmaydu. ■

«8» *Élam toghruluq höküm*

³⁴ Yehuda padishahi Zedekiya textke olturghan deslepki waqitlirida, Yeremiya peyghemberge kelgen Perwerdigarning sözi mundaq idi: —

³⁵ Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar mundaq deydu: — Mana, Men Élamning gholluq küchi bolghan oqyasini

□ **49:31** «Ornungdin tur, sépil-derwazilargha ige bolmighan aramxuda yashap, tinch-aman turghan elge jeng qilishqa chiq; ular yalghuz turidu» — bu sözmu belkim Néboqadnesarning qoshunigha éytilishi mumkin. Kédar we Hazordikiler chédirlarda turup, héch sépil-derwaziliq bolghan emes. □ **49:32** «chéke chachlirini chüshürgenler» — «chéke chachlirini chüshürgüsh» Kédardikiler hem Hazordikilerning aditi bolsa kérek idi. ■ **49:32** Yer. 9:25; 25:23 ■ **49:33** Yer. 9:10; 10:22

sundurimen. □ 36 Asmanlarning töt chétidin töt shamalni chiqirip Élamning üstige chüshürimen; Men ularni bu töt shamalgha tarqitimen; shuning bilen Élamdin heydelgenlarning barmaydighan el-memliketler qalmaydu. 37 Men Élamni dühmenliri aldida hem jénini izdigüchilerning aldida dekke-dükkige chüshürimen; dehshetlik ghezipimni béshigha töküp, külpetlerni chüshürimen; ularni berbat qilghuche Men qilichni ularning keynidin qoghlashqa ewetimen. 38 Men Öz textimni Élamda tikleymen, shu yerdin padishahi we shahzadilirini yoq qilimen, — deydu Perwerdigar.

39 — Lékin axirqi zamanlarda, Men Élamni sürgünlükidin qayturup eslige keltürimen, — deydu Perwerdigar.■

50

«9» *Babil toghruluq höküm*

1 Perwerdigar Yeremiya peyghember arqiliq Babil toghruluq, yeni Kaldiylerning zémini toghruluq éytqan söz: —

2 Eller arisida shu xewerni élan qilip jakarlanglar, tügh kötürünglar; jakarlanglar, uni yoshurmanglar! — «Babil ishghal qilindi; Bel bolsa xijaletke qalduruldi, Marduk patiparaq bolup

□ 49:35 «Élamning gholluq küchi bolghan oqyasi...» — Élam hazirqi Iran zéminida turghan bir xelq idi. Élamning qoshunining chenlep atidighan, dehshetlik mergen oqyachiliri bilen dangqi chiqqanidi. ■ 49:39 Yer. 48:47

ketti; Babilning oyma butliri xijaletke qalduruldi, yirginchlik nersiliri patiparaqchiliqqa chüshti!» — denglar. □ ■ ³ Chünki shimaldin uninggha jeng qilmaqchi bolghan bir el kélidu; u uning zéminini weyran qilidu, héchkim shu yerde turmaydu; insan hem haywanmu qéchip kétidu, ular yoq bolidu. ⁴ Shu künlerde, shu chaghda, — deydu Perwerdigar, — Israil xelqi kélidu, ular hem Yehuda xelqi bilen bille kélidu, ular yighlighan halda méngip Perwerdigar Xudasini izdeshke kélidu. ⁵ Ular Zionning yolini soraydu, yüzlirini uninggha qaritip: «Hergiz untulmas menggülük bir ehde bilen özimizni Perwerdigargha baghlayli» — deydu.

⁶ — Méning xelqim azghan qoylardur; ularning baqquchiliri ularni azdurghan, ularni taghlarda ténitip yürgen; ular taghdin döngge kézip yürüp, öz aramgahini untughandur. ⁷ Ularни uchratqanlarning hemmisi ularni yep ketken, küshendiliri ular toghruluq: «Bizde *bu ishlarda* héch gunah yoq, chünki ular ata-bowilirining ümidi bolghan Perwerdigar, yeni heqqaniyliqning yaylaq-turalghusi bolghan Perwerdigarning aldida gunah sadir qilghan!» — dégen.■

□ **50:2** «Eller arisida shu xewerni élan qilip jakarlanglar...! — «Babil ishghal qilindi; Bel bolsa xijaletke qalduruldi, Marduk patiparaq bolup ketti; Babilning oyma butliri xijaletke qalduruldi, yirginchlik nersiliri patiparaqchiliqqa chüshti» — Babil shehirining ishghal qilinishi Israilning birinchi sürgünidin 70 yil kéyin (miladiyedın ilgiriki 539-yılı) Pars impériyesi teripidin bolghan. «Bel» hem «Marduk» (yaki «Mérodaq») Babildiki ikki chong butning ismi idi. ■ **50:2** Yesh. 46:1; Yer. 51:44 ■ **50:7** Yer. 31:23

8 *I xelqim*, Babil otturisidin qéchinglar, kaldiyerning zéminini tashlap chiqinglar, padini yétekligüchi tékilerdek bolunglar. □ ■

9 — Chünki mana, shimaliy zémindin Babilgha hujum qilmaqchi bolghan zor bir top ulugh ellerni qozghaymen; ular özlirini uninggha qarshi sepke qoshidu; shuning bilen Babil shu yerdin chiqqanlar teripidin esirge chüshidu. Ularning oqlirining hemmisi batur mergenlerning kidek bolidu; ularning héchqaysisi jengdin quruq qol kelmeydu. □ 10 Kaldiye bolsa olja bolidu; olja alghan barliq bulighuchilar uningdin qanaetlinidu, — deydu Perwerdigar; 11 — Chünki siler shadlan'ghansiler, siler yayrap ketkensiler, i mirasim bolghan *xelqimni* bulang-talang qilghuchilar! Chünki siler chémende turghan mozaylardek sekrigensiler, ayghirlardek xushalliqtin kishnigensiler! 12 Emdi ana *yurtung* zor xijaletke qaldurulidu; reswachiliq séni tughghuchini qaplaydu; mana, u ellerning dashqili, — bir janggal, qaghjiraq yer we chöl-bayawan bolup qalidu. 13 Perwerdigarning

□ 50:8 «*I xelqim, Babil otturisidin qéchinglar, ... padini yétekligüchi tékilerdek bolunglar*» — bu sözge qarighanda ot-tura sherqtiki bezi padichilar tékilerni qoy padilirigha «yétekchi rol»da ishlitidu. Shunga «padini yétekligüchi tékilerdek bolunglar» dégini, «birinchi bolup Babildin chiqip, bashqilargha ülge bolunglar» dégen menide. ■ 50:8 Yesh. 48:20; Yer. 51:6; Weh. 18:4 □ 50:9 «Ularning oqlirining hemmisi batur mergenlerning kidek bolidu; ularning héchqaysisi jengdin quruq qol kelmeydu» — démek, betlen'gen herbir oqi zaye ketmeydu. Bashqa birxil terjimisi: «Oqlirining hemmisi jengdin qoli quruq (oljisiz) qaytip kelmeydighan batur jengchilerdek bolidu...».

ghezipi tüpeylidin, uning héch ahalisi bolmaydu, belki toluq tashliwétilgen bolidu; Babilidin ötidighanlarning hemmisi uning barliq yara-wabaliri tüpeylidin wehimige chüshüp ush-ush qilidu. ■

¹⁴ Babilgha jeng qilish üçün uning etrapida sepke tizilinglar, barliq oqyachilar; uninggha étinglar, oqlarni héch ayimanglar; chünki u Perwerdigar aldida gunah sadir qilghan. ¹⁵ Uning etrapida jeng chuqanlirini kötürünglar; u teslim bolup qol kötüridu; munarliri örülidu, sépilliri ghulitilidu; chünki bu Perwerdigarning alghan qisasidur. Uningdin qisas élinglar; u bashqilargha néme qilghan bolsa uningghimu shuni qilinglar. ■ ¹⁶ Babilidin uruq térighuchi hem hosul waqtidiki orghaq salghuchilarni yoq qilinglar; zulumkarning qilichining qorqunchi tüpeylidin bularning herbiri öz élige qaytip, herbiri öz ana yurtigha qachsun! □

¹⁷ Israil tarqitiwétilgen qoy padisidur; shirlar ularni heydiwetken; deslepte Asuriyening padishahi ularni yep ketken, axirida bu Babil padishahi Néboqadnesar uning ustixanlirini ézip ghajilighan. ¹⁸ Shunga samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Mana, Men Asuriyening padishahining yénigha kélip, uni jazalighinimdek, men Babil padishahini hem zéminini jazalaymen.

■ 50:13 Yer. 49:17 ■ 50:15 Weh. 18:6 □ 50:16 «bularning herbiri öz élige qaytip, herbiri öz ana yurtigha qachsun!» — «herbiri... herbiri...» belki Babilida «qara emgek» qilghan chetellik emgekchilerni kórsitidu. Bular nurghun Yehudiylarni öz ichige alidu, elwette.

■ 19 Men Israilni qaytidin öz yayliqigha qayturimen, u Karmel téghida, Bashan zéminida ozuqlinidu, uning jéni Efraim téghi üstide hem Giléad zéminida qanaetlinidu. 20 Shu künlerde, shu chaghda, — deydu Perwerdigar, — Israilning qebihliki izdelse, héch tépilmaydu; Yehudaning gunahliri izdelse, héch tépilmaydu; chünki Men qaldurghan qaldisini kechürüm qilimen.

21 — Mérataimning zéminigha zerb bilen jeng qilishqa, Pékodta turuwatqanlarchimu jeng qilishqa chiqinglar; ularni weyran qilinglar, qalduqinimu halak qilinglar, — deydu Perwerdigar, — Men némini sanga buyrughan bolsam shuni ada qilinglar. □ 22 Jeng sadaliri *Babil* zéminida anglinidu; u zor halaketning sadasidur! 23 Eslide pütkül yer yüzini urghan bazghan shu derijide sundurup chéqiwétildighu! Babil eller arisida shunche bir dehshet basquchi bolup chiqqantighu! □ 24 Men sanga tuzaq qurdum; sen, i Babil, héch bilmeyla uninggha tutuldu; Perwerdigar bilen qarshilishishing tüpeylidin sen tépilip tutuldu. 25 Perwerdigar qoral ambirini échip, ghezipidiki qorallirini élip chiqardi; chünki samawi qoshunlarning Serdari bolghan Reb Perwerdigar kaldiylerning zéminida qilidighan

■ 50:18 2Pad. 19:35, 37; Yesh. 37:36, 38 □ 50:21 «Mérataimning zémini» — «Mérataim» bolsa Babil zéminining jenubidiki bir sheher. Ismi «ikki hessilik asiqliq» dégen menide, Babilning xaraktérini körsitish üçün etey misalgha élin'ghan bolushi kérek. «Pékod»dikiler aramiyediki xelq bolup, Babilgha ittipaqdash idi; «Pékod»ning menisi «jaza»dur. Ayette bérilgen buyruqlar yenila shimaldin chiqqan qoshunlarga éytilishi kérek. □ 50:23 «bazghan» — bashqa köp ellerni uruwetken Babilni körsitidu.

ishi bardur.

²⁶ Uning her chet-chetliridin kélip uninggha hujum qilinglar, ambarlirini échiwétinglar; öñchilerni döwiligendek uni xarabe-xarabe qilip döwilep weyran qilinglar; uning héchnémisini qaldurmanglar! □ ²⁷ Uning barliq torpaqlirini öltürüwétinglar! Ular soyulushqa chüshsun! Ularning haligha way! Chünki ularning küni, yeni jazalinish waqti yétip keldi. □ ²⁸ Anglanglar! Zion'gha kélip, Perwerdigar Xudayimizning qisasini, yeni ibadetxanisi üçün alghan qisasini jakarlaydighan, Babil zéminidin qachqan panah izdigüchilerning awazini anglanglar!

²⁹ Babilgha hujum qilish üçün oqyachilarni, yeni barliq kamanni egküchilerni chaqiringlar; Babilning etrapida bargah qurup qorshiwélinglar; héchkimni qachquzmanglar; öz qilmishini öz béshigha chüshürünglar; u némilerni qilghan bolsa, uningghimu shuni qilinglar; chünki u Perwerdigargha — Israïldiki Muqeddes Bolghuchigha qarshi körenglep ketkenidi. ■

³⁰ Shunga uning yigitliri kochilirida yiqilidu; shu künide uning barliq jengchi palwanliri yoqitilidu, — deydu Perwerdigar. ■

□ **50:26** «... **ambarlirini échiwétinglar; öñchilerni döwiligendek uni xarabe-xarabe qilip döwilep weyran qilinglar; uning héchnémisini qaldurmanglar!**» — bashqa birxil terjimisi: «... ash-bughdayni saqlighan ambarlirini échinglar; uni xarabe-xarabe qilip döwilep tashlap, uning héchnémisini qaldurmanglar!».

□ **50:27** «**Uning barliq torpaqlirini öltürüwétinglar!**» — «torpaqliri» belkim hem Babilning serxil mal-waranlirini körsetken hem shuning bilen bir waqitta uning serxil leshkerlirige simwol qilin'ghan bolushi mumkin. ■ **50:29** Weh. 18:6, 7 ■ **50:30** Yer. 49:26

³¹ Mana, Men sanga qarshidurmen, i körenglep ketkuchi, — deydu samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar, — chünki séning kününg, yeni Men yéninggha yéqin kélip jazalaydighan kün yétip keldi; ³² körenglep ketkuchi putliship yiqilidu, héchkim uni qaytidin yölep turghuzmaydu; berheq, Men uning sheherlirige ot yaqimen, u uning etrapidikilerning hemmisini köydürüp yutup kétidu.

³³ Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu: — Israillar Yehudalar bilen bille ézilip xorluqni körgen; ularni esir qilghanlar ularni qattiq qamap tutqanidi; ularni qoyuwétishni ret qilghan.

³⁴ Lékin ularning Hemjemet-Qutquzghuchisi küchlüktur; samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar ularning dewasini estayidilliq bilen soraydu, shuning bilen U ularning zéminigha aramliq béridu, Babildikilerge aramsizliq yetküzidu. ³⁵ Kaldiylar üstige, Babilda turuwatqanlar üstige hemde Babilning emirliri we danishmenliri üstige qilich chüshidu, — deydu Perwerdigar; ³⁶ qilich palchilar üstige chüshkende, ular hamaqet-exmeqlerde körünidu; qilich ularning palwanliri üstige chüshüp, ular patiparaq bolup kétidu; ³⁷ qilich ularning atliri üstige, jeng harwiliri üstige, ularning sepliride turghan barliq yat leshkerler üstige chüshidu, ular ayallardek bolidu; qilich xeziniliri üstige chüshidu, ular bulang-talang qilinidu. ³⁸ Qurghaqchiliq ularning suliri üstige chüshüp, ular qurup kétidu; bularning sewebi zémini oyma butlarga

tolup, ular qorqunchluq mebudlar tüpeylidin telwiship ketken. □ ³⁹ Shunga chöldiki janiwarlar we chilböriler birlikte shu yerde turidu; shu yerde huwqushlar makanlishidu; u menggüge ademzatsiz bolidu, dewrdin-dewrge héch ahali bolmaydu. ⁴⁰ Xuda Sodom we Gomorrani etrapidiki sheherliri bilen bille örüwetkinidek, héchkim shu yerde turmaydu, insan baliliri shu yerde olturaqlashmaydu, — deydu Perwerdigar. ■ ⁴¹ — Mana, shimaldin bir xelq, ulugh bir el chiqip kélidu; yer yüzining chet-chetliridin nurghun padishahlar qozghilidu. ■ ⁴² Ular oqya hem neyzini tutup qorallinidu; ular wehshiy, héch rehim körsetmeydighan bolidu; atlirigha min'gende ularning awazliri déngizdek shawqunlaydu; ular jengge atlatqan ademlerdek sep-sep bolup, sanga hujum qilmaqchi, i Babil qizi! ⁴³ Babil padishahi ularning xewirini anglapla qolliri titrep boshap kétidu; ghem-qayghu uni tutidu, tolghaqqacha chüshken ayaldek azablar uni bésiwalidu. ■ ⁴⁴ Mana, Iordan deryasi boyidiki chawar-chatqalliqtin chiqip, daim éqip turidighan shu sular boyidiki yaylaqtiki qoylarni tarqatqan bir shirdek Men Babildikilerni beder qachquzimen. Emdi kimni xalisam Men uni uning üstige tikleymen; chünki Manga kim teng kéleleydu? Kim Méningdin hésab élishqa Méni

□ **50:38** «bularning sewebi zémini oyma butlarga tolup, ular qorqunchluq mebudlar tüpeylidin telwiship ketken» — bashqa birxil terjimisi: «bularning sewebi zémini oyma butlarga tolghan, chünki ular qorqunchluq mebudlirini danglap ketkenidi». ■ **50:40** Yar. 19:25; Yer. 49:18 ■ **50:41** Yer. 6:22,30 ■ **50:43** Yer. 49:24

chaqiralaydu? Méning aldimda turalaydighan pada baqquchi barmu? □ ■

⁴⁵ Shunga Perwerdigarning Babilni jazalashtiki meqsitini, shuningdek kaldiyning zéminini jazalash niyitini anglanglar: Ularning kichikirimu tartip ép kétildu; berheq, qilmishliri tüpeylidin *Perwerdigar* uning yayliqini weyrane qilidu. ■ ⁴⁶ Babilning ishghal qilin'ghanliqini anglap yer yüzi tewrinip kétidu; uning naleperyadi barliq ellergiche anglinidu. ■

51

Babil toghruluq höküm — dawami

¹ Perwerdigar mundaq deydu: — Mana, Men Babilni soqidighan hem «Leb-kamay»da turuwatqanlarni soqidighan bitchit qilghuchi shamalni qozghap chiqirimen; □ ■ ² Men Babilgha yat ademlerni ewetimen; ular uni soruwétidu, zéminini yer bilen yeksan qiliwétidu; uning béshigha külpet chüshken künide ular

□ **50:44** «daim éqip turidighan shu sular» — Iordan deryasining suliri özi. ■ **50:44** Ayup 41:2; Yer. 49:19,22 ■ **50:45** Yer. 49:20 ■ **50:46** Yer. 49:21 □ **51:1** «Leb-kamay» — Kaldiyeni bir kinayilik «shifir» arqiliq körsitidu. Shifirni ipadilesh yoli bolsa, «Kaldiye» dégen sözning her bir herpini ibraniiy tilining élipbe ter-tipi boyiche arqidin oqulghan herp bilen almashturushtin ibaret (mesilen, uyghur tilida bolsa, «a»ni «y» bilen, «e»ni «i» bilen almash-turghan'gha oxshash). «Leb-kamay» dégen sözning özi ibraniiy tilida «tetürchilik qilghanlarning qelbi», «asiyliq qilghanlarning qelbi» dégeni bildüridu, bu intayin kinayilik geptur. «Shamal» bolsa, belkim 2-ayette tilgha élin'ghan «yat ademler»ni körsitidu. ■ **51:1** Yer. 4:11

uningha terep-tereptin qarshilishishqa kélidu. ■ ³ Uning oqyachilirigha kirichni tartqudek, ornidin turghuchilargha dubulgha-sawut kiygüdek purset bermenglar; uning yigitlirining héchqaysisini ayap qoymanglar; uning pütkül qoshunini bitchit qilinglar. ⁴ Kaldiylarning zéminida sanjilghanlar, kochilirida qilichlan'ghanlar yiqilsun! ■ ⁵ Chünki Israil yaki Yehudamu öz Xudasi teripidin, yeni samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar teripidin tashliwétilgen emes; chünki *Babilning* zémini Israildiki Muqeddes Bolghuchi aldida sadir qilghan gunah bilen tolghandur. ⁶ *Barliq eller*, Babil ichidin qéchinglar, öz jéninglarni élip beder qéchinglar! Uning qebihlikige chétilip qélip halak bolmanglar; chünki bu Perwerdigarning qisas alidighan waqtidur; U qilmishini öz béshigha qayturidu. □ ■

⁷ Babil Perwerdigarning qolidiki pütkül jahanni mest qilghuchi altun qedeh bolghan; eller uning sharibidin ichken; eller shuning bilen sarang bolup ketken. □ ■ ⁸ Babil tuyuqsiz yiqilip bitchit

■ 51:2 Yer. 4:11; 15:7 ■ 51:4 Yer. 49:26 □ 51:6 «Barliq eller, Babil ichidin qéchinglar, öz jéninglarni élip beder qéchinglar! ... chünki bu Perwerdigarning qisas alidighan waqtidur; U qilmishini öz béshigha qayturidu» — bezi alimlar bu sözler «barliq eller»ge emes, belki Israilgha éytilidu, dep qaraydu. 45-ayette ehwal shundaq bolidu, lékin bizningche mushu yerde Babilda herbir ellerge éytilidu. Chünki 9-ayette qachqanlar «hemmimiz öz yurtimizgha qaytayli» déyishidu. ■ 51:6 Yer. 50:8,15,28; Weh. 18:4 □ 51:7 «eller sarang bolup ketken» — belkim Babilning gunahigha chétilip, shuningdek jzasighimu chétilip qélip tolimu dekke-dükkige chüshidu. ■ 51:7 Weh. 18

bolidu; uninggha ah-zar kötürünglar! Uning azabliri üçün tutiya élinglar; u belkim saqaytlarmikin?■

⁹ — «Biz Babilni saqaytmaqchidug, lékin u saqaymidi; uningdin waz kéchip hemmimiz öz yurtimizgha qaytayli; chünki uning üstige chiqirilidighan höküm jazasi asman'gha taqiship, kökke yétidu».□ ■

¹⁰ — «Perwerdigar heqqaniyliqimizni barliqqa keltürgendur; kéleyli, Zionda Perwerdigar Xudayimizning qilghan ishini jakarlayli!»□

■ **51:8** Yesh. 21:9; Yer. 8:22; Weh. 14:8; 18:2 □ **51:9** «Biz Babilni saqaytmaqchidug, lékin u saqaymidi; uningdin waz kéchip hemmimiz öz yurtimizgha qaytayli» — qarighanda bu sözler Babil arisida turghan yat ellerning éytidighan sözliri. «Uning üstige chiqirilidighan höküm jazasi asman'gha taqiship, kökke yétidu» dégenni, Xudaning jazalirini qozghighan, kona zamandiki Babil (babel)liqlar qurmaqchi bolghan «asman'gha taqishidighan» munar bilen sélishturush paydiliq ish bolidu. («Yar.» 11:1-9ni körüng). ■ **51:9** Yer. 46:11 □ **51:10** «Perwerdigar heqqaniyliqimizni barliqqa keltürgendur» — bezi alimlar bu sözni «Perwerdigar bizni qutquzup azad qilghandur» dep terjime qilidu. Lékin «tsedekah» (heqqaniylik) Tewrattiki bashqa héch yerde shundaq menide tépilmaydu. Bizningche bu söz Israilning (hemmimizge oxshash) özining héchqandaq heqqaniyliqi bolmighachqa, Xuda ulargha heqqaniylik élip kélidu, dégenni bildüridu. Bu ayettiki heqqaniliq özligidin emes, belki Xudadin kélidu; «Perwerdigar Heqqaniyliqimizdur» — bu Mesih-Qutquzghuchining, shuningdek yéngi Yérusalémning bir namidur. 23:6ni hem 33:16ni körüng. «kéleyli, Zionda Perwerdigar Xudayimizning qilghan ishini jakarlayli!» — 9-ayettiki sözlerni kelgüside Babilin qachidighan yat eller éytidu; 10-ayettiki sözlerni shühbisizki, kelgüside Kanaan (Pelestin)gha qaytip kélidighan Israilning qaldisi éytidu.

Perwerdigar Média qoshunlirigha, andin Babilgha söz qilidu

11 — Oqlarni uchlanglar! Qalqanlarni tutunglar! Perwerdigar Médianing padishahlirining rohini urghutti; chünki Uning niyiti Babilgha qarshidur; uni berbat qilish üçündür; bu Perwerdigarning qisasidur, yeni Uning ibadetxanisi üçün alghan qisasidur. ■ 12 Babilning sépillirigha qaritip jeng tughini kötürünglar; közetni téximu chingraq qilinglar, közetчилerni *Babilni chöriditip* septe turghuzunglar; böktürme qoyunglar; chünki Perwerdigar Babildikilerning jazasi toghruluq némilerni dégen bolsa, U shuni könglide pemlep, uni ada qilidu.

13 — I elwek sular üstide turghuchi, bayliqliri nurghun bolghuchi, ejiling yétip keldi, jéning ölchinip üzülüş waqti toshti.

14 Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar Özi bilen qesem qilip: «Top-top chéketkilerdek Men séni ademler bilen toldurimen; ular séning üstüngdin ghelibe tentenilirini kötüridu» dédi.■

15 — U bolsa yer-zéminni küch-qudriti bilen yasap, Alemni danaliqi bilen berpa qilip, Asmanlarni eqil-parasiti bilen yayghuchidur;■

16 U awazini qoyuwetse, asmanlarda sular shawqunlaydu;

U yer chetliridin bulut-tumanlarni örlitidu;

U yamghurlargha chaqmaqlarni hemrah qilip

■ 51:11 Yer. 46:4; 50:28 ■ 51:14 Am. 6:8 ■ 51:15 Yar. 1:1; Ayup 9:8; Zeb. 104:2; Yesh. 40:22; 44:24; 51:13; Yer. 10:12

békitidu,

Shamalni Öz xeziniliridin chiqiridu.■

¹⁷ Bu *butpereslarning* herbiri eqilsiz, bilimdin mehruhlardur;

Herbir zerger özi oyghan but teripidin shermendige qalidu;

Chünki uning quyma heykili yalghanchiliq,

Ularda héch tiniq yoqtur.

¹⁸ Ular bimenilerdur, mazaq obyéktidur;

Ularning üstige jazalinish waqti kelgende, ular yoqitilidu.

¹⁹ Yaqupning nésiwisi Bolghuchi bulardek emestur;

Chünki hemmini yasighuchi Shudur;

Israil bolsa Uning Öz mirasi bolghan qebilisidur;

Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar Uning namidur.□ ■

Perwerdigar Israilgha söz qilidu

²⁰ Sen *Israil* Méning görzem,

Méning jeng qoralimdursen;

Séning bilen Men ellerni bitchit qilimen,

■ **51:16** Yer. 10:13 □ **51:19** «Yaqupning nésiwisi **Bolghuchi...**»

— Yaqup mushu yerde Yaqup we uning ewladliri Israilnimu körsitidu. «Yaqupning nésiwisi» Xudaning Özidur, elwette. ■ **51:19** Yer. 10:16

Séning bilen padishahliqlarni tarmar qilimen; □ ■

21 Séning bilen hem at hem at min'güchini bitchit qilimen;

Séning bilen hem jeng harwisi hem heydigüchisini bitchit qilimen;

22 Séning bilen hem er hem ayalni bitchit qilimen; Séning bilen hem qéri hem yashlarni bitchit qilimen;

Séning bilen hem yigit hem qizni bitchit qilimen;

23 Séning bilen hem padichi hem qoy padisini bitchit qilimen;

Séning bilen hem déhqan hem boyunturuqqa qétilghan kalilirini bitchit qilimen;

Séning bilen hem waliylar hem hökümranlarni bitchit qilimen.

24 — Men köz aldinglarda Babilning hem barliq kaldiyarning Zionda qilghan barliq rezillikini öz béshigha chüshürüp yandurimen, — deydu Perwerdigar.

25 — Mana, Men sen *Babilgha* qarshimen, i pütkül yer yüzini halak qilghuchi tagh; Men qolumni üstüngge sozup,

□ **51:20** «Sen **Israil Méning görzem, Méning jeng qoralimdursen; séning bilen Men ellerni bitchit qilimen, séning bilen padishahliqlarni tarmar qilimen...**» — eyni tékistte peqet «Sen méning görzem...» déyilidu. Emdi Xudaning bu sözliri kimge éytilidu? Bezi alimlar (péillarni «ötken zaman»gha özgertip) Babilgha éytilghan, dep qaraydu. Bashqilar (kelgüsida Babil impériyesini weyran qilidighan) Pars impériyesige éytilidu, dep qaraydu; biraq bizningche ular Israilning özige éytilidu (24-ayetni körüng). Bashqa peyghemberlerning sözliri boyichimu, axirqi zamanlarda Israil xelqi Xudaning bir jazalash qorali bolidu (mesilen, «Yesh.» 41:5, «Zek.» 12:7ni körüng). ■ **51:20** Yer. 50:23

Séni tik yarlardin ghulitip,
Domilitip chüshürüp, séni köyüp tügigen bir yanar
tagh qilimen, — deydu Perwerdigar.

26 Shuning bilen ular sendin bürjek chiqirish
üchünmu tash tapalmaydu,
Yaki ul üchünmu héchyerdin tash tapalmaydu;
Chünki sen menggüge bir weyrane bolisen, —
deydu Perwerdigar.

27 — Zéminda jeng tughini kötürünglar,
Eller arisida kanay chélinglar;
Babilgha jeng qilishqa ellerni teyyarlanglar;
Ararat, minni we Ashkinaz padishahliqlirini
chaqirip yighinglar;
Uninggha hujum qilghuchi qoshunlarga bir ser-
dar békinglar;
Atlarni top-top chéketke léchinkiliridek zémin'gha
türkümlep chiqiringlar;□

28 Uninggha jeng qilishqa ellerni teyyarlanglar,
— Médialiqlarning padishahliri, waliyliri we
barliq hökümdarlarini, shundaqla u höküm sürgen
zéminlarning barliq ademlerini teyyarlanglar!

29 Shuning bilen yer yüzi tewrinip azablinidu;
chünki Perwerdigarning Babilgha qarshi
baghligan niyetliri, yeni Babilning zéminini héch
adem turmaydighan chöl-bayawan qiliwétish niyiti
emelge ashmay qalmaydu.

30 Babildiki palwanlar urushtin qol üzidu;
Ular qorghanlirida amalsiz olturidu;

□ 51:27 «chéketke léchinkiliri» — ibraniy tilida bu söz belkim
chéketke léchinkisining ösüş jeryanidiki eng ziyaliq basquchini
körsitishi mumkin.

Ularning dermani qalmaydu,
 Ular ayallardek bolup qalidu;
 Uning turalghulirigha ot qoyulidu;
 Derwaza salasunliri sundurulidu.■

³¹ Yügürüp kéliwatqan bir chaparmen yene bir chaparmen'ge, bir xewerchi yene bir xewerchige Babil padishahining aldidila uchriship qélip uningha: —

«Silining pütkül sheherliri u chettin bu chetkiche ishghal qilindi;

³² Derya kéchikliri igiliwélindi,
 Qomushluqlar otta köydürüldi,
 Palwanliri dekke-dükkige chüshüshti!»
 — dep jakarlishidu.□

³³ Chünki samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar — Israilning Xudasi mundaq deydu:

Babilning qizi tekshilinip chingdilidighan waqti bolghan xamandek bésilidu;
 Birdemdila, uning hosuli orulidighan waqti yétip bolidu!□

■ **51:30** Yer. 50:37 □ **51:32** «Derya kéchikliri **igiliwélindi, qomushluqlar otta köydürüldi, palwanliri dekke-dükkige chüshüshti!**» — **dep jakarlishidu**» — Babilning qandaq yol bilen ishghal qilin'ghanliqining tepsilatliiri toghruluq «Qoshumche söz»imizni körüng. Pars qoshuni Efrat deryasining éqish yönlishini özgertiwétidu, derya qisqa waqit ichidila qurup kétidu. Parslar su yoq deryadin méngip sheherge kirdi. Shuning bilen sheher ichidiki «derya kéchikliri» birinchi bolup igiliwélindi. Sheher etrapidiki «qomushluqlarning köydürülüşhi»din meqset sheherdin qachqanlarga yoshurun'ghudek jaylar bolmisun üçün idi. □ **51:33** «uning **hosuli orulidighan waqti**» — belkim ademliri we imaretliiri yiqitilidighan, yeni uning jazalinish waqtini körsitidu.

34-35 Zionda turghuchi qiz: — «Babil padishahi Néboqadnesar méni yutup, Méni ghajilap ezgen; U ichimni boshitilghan qachidek qilip qoyghan; U ejdihadek méni yutup, Özini nazu-németlirim bilen toyghuzghan, Méni quruqdap pak-pakiz qiliwetken. Manga, méning ténimge qilghan zorawanliqi Babilning béshigha chüshürülsun» — deydu, We Yérusalém: «Méning qanlirim Kaldiyede turghuchilarning béshigha tökülsun» — deydu.□
 36 Shunga Perwerdigar mundaq deydu: — Mana, Men séning dewayingni soraymen, Sen üçün qisas alimen; Men uning déngizini qurutimen, buliqini qaghjiritimen.□ ■
 37 Babil bolsa döwe-döwe xarabiler, Chilbörilerning turalghusi bolidu; Zémini ademni dehshet basidighan hem daim ushush qilnidighan obyekt bolidu, Héch adem shu yerde turmaydu.

□ 51:34-35 «Babil padishahi Néboqadnesar méni yutup, méni ghajilap ezgen; ...manga, méning ténimge qilghan zorawanliqi Babilning béshigha chüshürülsun» — deydu, we Yérusalém: «Méning qanlirim Kaldiyede turghuchilarning béshigha tökülsun» — deydu — bu 34-35-ayettiki sözligüchi «Zionda turghuchi qiz» belkim «ademeshtürulgen» Yérusalémgha wekil kélidu. «manga, méning ténimge qilghan zorawanliqi..» — belkim Yérusalém we uning xelqini körsitidu. □ 51:36 «Mana, Men séning dewayingni soraymen, sen üçün qisas alimen; Men uning déngizini qurutimen, buliqini qaghjiritimen» — Pars qoshuni Babildin ötidighan Efrat deryasini qurutidu. Ular shu yol bilen sheherni ishghal qilidu. «Qoshumche söz»imizni körüng.

■ 51:36 Yer. 50:38

38 Ularning hemmisi yash shirlardek huwlishidu, Arslanlardek bir-birige xiris qilishidu;□

39 Ularning keypiyati qizip ketkende, Men ulargha bir ziyapet teyyarlap qoyimenki, ularni mest qiliwétimen; shuning bilen ular yayrap-yashnap kétidu, — andin menggüge uyqugha gherq bolup, qaytidin héch oyghanmaydu, — deydu Perwerdigar. □ 40 Boghuzlashqa yétiligen qozilardek we bille yétilen'gen qochqarlar hem tékilerdek Men ularni boghuzlashqa chüshürimen.

41 Shéshaqning ishghal qilin'ghanliqigha qara! Pütkül yer yüzining pexrining tutulghanliqigha qara!

Babilning eller arisida ademni dehshet basidighan obyékti bolghanliqigha qara!□ ■

42 Déngiz Babil üstidin örlep ketti; U nurghunlighan dolqunlar bilen gherq boldi.□

□ **51:38** «Ularning **hemmisi yash shirlardek huwlishidu, arslanlardek bir-birige xiris qilishidu**» — Babilliqlar haraqkeshlikidin atiqi chiqqanidi. Bu ayet belkim shularning mest bolup «shir keyp» bolghanliqini bildüridu. 39-ayetnimu körüng. Babilning padishahi Belshazar emir-wezirliri bilen bille mest bolghanda, shehiri bösülüp ishghal qilin'ghan («Dan.» 5-babni oqung).

□ **51:39** «Ularning **keypiyati qizip ketkende, Men ulargha bir ziyapet teyyarlap qoyimenki, ularni mest qiliwétimen; shuning bilen ular yayrap-yashnap kétidu, — andin menggüge uyqugha gherq bolup, qaytidin héch oyghanmaydu**» — bu bésharetning emelge ashurulushini yene «Dan.» 5-babta körüng.

□ **51:41** «**Shéshaqning ishghal qilin'ghanliqigha qara**» — «Shéshaq» Babilni kórsitidighan hejwiý, kinayilik bir isim. 25:26tiki izahatni körüng. ■ **51:41** Yesh. 13:19; Yer. 25:26 □ **51:42** «**déngiz ... dolqunlar...**» — Tewrat-injilda köp waqitlarda simwol süpitide top-top qoshunlarni kórsitidu.

43 Uning sheherliri ademni dehshet basidighan obyekt,

Qaghjiraq yer, bir chöl, héchkim turmaydighan zémin boldi;

Héchqandaq insan balisi qaytidin shu yerlerdin ötmeydu.

44 Men Babilda Belni jazalaymen;

Men uning aghzidin yutuwalghinini yanduriwalimen;

Eller qaytidin uninggha qarap éqip kélishmeydu;

Berheq, Babilning sépili ghulap kétidu. □

45 Uning otturisidin chiqinglar, i xelqim!

Herbiringlar Perwerdigarning qattiq ghezipidin öz jéninglarni élip beder qéchinglar!

46 Siler zéminda angliniwatqan pitne-ighwadin yürikinglarni su qilmanglar we qorqmanglar;

Bu yil bir pitne-ighwa, kéler yili yene bir pitne-ighwa chiqidu;

Zéminda zulum-zorawanliq partlaydu, hökümdarlar hökümdarlargha qarshi chiqidu.

47 Shunga mana, shu künler kéliduki,

Men Babildiki oyma mebudlarni jazalaymen;

Shuning bilen uning pütkül zémini xijaletke qaldurulidu,

Uningda öltürülgenler uning ichide yiqilidu;□

48 Shuning bilen asman we zémin we ularda bar bolghanlar Babil üstidin shadliqtin yangraydu;

□ **51:44 «men Babilda Belni jazalaymen»** — «Bel» — (yaki «Marduk») Babilning eng muhim buti. □ **51:47 «...Shuning bilen uning pütkül zémini xijaletke qaldurulidu, uningda öltürülgenler uning ichide yiqilidu»** — démek, Babil xelqi zéminidin héch qachalmaydighan bolidu.

Chünki shimaldin halak qilghuchilar uninggha jeng qilishqa kélidu — deydu Perwerdigar.

⁴⁹ Babil tüpeylidin pütkül yer yüzidiki öltürülgenler yiqilghandek, Babil Israilda öltürülgenler tüpeylidin Babil yiqilmay qalmaydu.□

⁵⁰ Qilichtin qachqanlar, yiraq kétinglar, hayal bolmanglar;

Chet yerlerdin Perwerdigarni séghininglar, Yérusalémni ésinglarga keltürünglar.□

⁵¹ «Biz xijaletke qalduq, chünki haqaretke uchriduq;

Shermendichiliktin yüzimiz töküldi;

Chünki yat ademler Perwerdigarning öyidiki muqeddes jaylarga bésip kirdi!».□

⁵² Shunga shu künler kéliduki, — deydu Perwerdigar,

— Men uningdiki oyma mebudlarni jazalaymen;

Uning pütkül zémini boyida yarilinip jan helqumida ingrishidu.

⁵³ Babil asmanlarga kötürülgen bolsimu,

□ **51:49** «Babil tüpeylidin pütkül yer yüzidiki öltürülgenler **yiqilghandek, Babil Israilda öltürülgenler tüpeylidin Babil yiqilmay qalmaydu**» — ayettiki eyni ibraniy tékistni chüshinish tes. Oqurmenler bashqa terjimilerni uchritishi mumkin. Lékin omumiy menisi choqum terjimimizdek bolushi kérek. □ **51:50**

«Qilichtin **qachqanlar, yiraq kétinglar, hayal bolmanglar; chet yerlerdin Perwerdigarni séghininglar, Yérusalémni ésinglarga keltürünglar**» — éniqki, bu sözler Babilda sürgün bolghan Israillargha éytilidu. □ **51:51**

«Biz **xijaletke qalduq, chünki haqaretke uchriduq; ...chünki yat ademler Perwerdigarning öyidiki muqeddes jaylarga bésip kirdi!**» — shühbisizki, bu sözler Babilda sürgün bolghanlarning qayghurup éytidighanliri bolidu.

Uning yuqiri istihkam-qorghini
mustehkemlen'gen bolsimu,
Lékin Méningdin uninggha halak qilghuchilar yétip
baridighan boldi, — deydu Perwerdigar.

⁵⁴ Babilin nale-peryadning awazi,
Kaldiylarning zéminidin zor halaketning sadasi
kötürüliu.

⁵⁵ Chünki Perwerdigar Babilni halak qilmaqchi
bolidu;

U uningdin warang-churunglirini yoqitidu;
Sularning dolqunliri örkeshlewatqan sulardek
sharqiraydu,

Ularning awazi shawqunlap kélidu.□

⁵⁶ Chünki halak qilghuchi uninggha, yeni Babilgha
jeng qilishqa kélidu,

Shuning bilen uning palwanliri esirge chüshidu;

Ularning oqyaliri sundurulidu;

Chünki Perwerdigar — qisaslar alghuchi Ten-
gridur;

U yamanliqni yandurmay qalmaydu.

⁵⁷ — Men uning emirliri, danishmenliri, waliyliri,
hökümdarliri we palwanlirini mest qilimen;

Ular menggüge uxlaydu we qaytidin héch oyghan-
maydu — deydu Padishah, — Nami samawi
qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar.

⁵⁸ Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perw-
erdigar mundaq deydu: —

Babilning keng sépilliri yer bilen yeksan qilinidu,

□ **51:55** «...sularning **dolqunliri** örkeshlewatqan **sulardek**
sharqiraydu, ularning awazi shawqunlap kélidu» —
«sularning dolqunliri», «ularning awazi» bolsa belkim «halak
qilghuchilar»ningki bolidu. Ular «déngiz»gha oxshirilghan
(42-ayet); 56-ayet ularning herikitinimu körsitidu.

Uning égiz derwaziliri pütünley köydürüldü;
 Shuning bilen ellerning jan tikip tapqan méhniti
 bihude bolidu,
 El-yurtlarning özlirining japaliq ejiri peqet otqa
 yéqilghu bolidu.□

⁵⁹ Yehuda padishahi Zedekiya textke olturghan
 tötinchi yili, Babilgha barghinida Mahséyahning
 newrisi, Nériyaning oghli Séraya Zedekiyagha
 hemrah bolup barghan (Séraya bash ghojidar idi).
 Yeremiya peyghember uninggha söz tapilghan. □

⁶⁰ Yeremiya oram qeghezge Babilning béshigha
 chüshidighan barliq külpetlerni, — yeni Babil
 toghruluq pütüklük bu barliq sözlerni yazghanidi;

⁶¹ we Yeremiya Sérayagha mundaq dédi: —
 Sen Babilgha yétip barghanda, bu sözlerning
 hemmisini oqup chiqip we: —

⁶² «Perwerdigar, Sen bu jay toghruluq: — Men uni
 yeksan qilimenki, uningda héchkim, ne insan ne
 haywan turmaydighan, menggüge bir weyrane
 bolidu — dégensen» — deysen; ⁶³ shundaq qilip bu
 yazmini oqup chiqqandin kéyin, uninggha tash
 téngip, Efrat deryasining otturisigha chörüwet,

⁶⁴ we: «Men uning üstige chüshürmekchi bolghan
 külpetler tüpeylidin, Babil *shu tashqa* oxshashla
 gherq bolup qaytidin örlimeydu; ular halidin

□ **51:58** «Shuning **bilen ellerning jan tikip tapqan méhniti bihude bolidu**» — ellerning bikar ishligini, «japaliq ejiri» belkim zor sheher-impériye bolghan Babilni köp méhnet singdurup qurup chiqqanliqini körsitidu («Hab.» 2:13ni körüng). □ **51:59** «Nériyaning **oghli Séraya Zedekiyagha hemrah bolup barghan (Séraya bash ghojidar idi),...**» — Séraya Baruqning akisi yaki ukisi idi. 32:12de uning bowisi «Maaséyah» déyilidu.

kétidu» — deysen.

Yeremiyaning sözliri mushu yerde tügidi.

52

Yérusalémning bösülüp ishghal qilinishi

¹ Zedekiya Yehudagha padishah bolghanda yigirme bir yéshida idi; u Yérusalémda on bir yil höküm sürdi. Uning anisi Libnahliq Yeremiyaning qizi bolup, ismi Hamutal idi. ■ ² U *padishah* Yehoakimning qilghinidek, Perwerdigarning neziride rezil ishlarni qildi. ³ Perwerdigarning Yérusalémgha hem Yehudagha qaratqan ghezipi tüpeylidin, Perwerdigar ularni Öz huzuridin heydiwetküche bolghan ariliqta, töwendiki ishlar yüz berdi. Birinchidin, Zedekiya Babil padishahigha isyan kötürdi.

⁴ Shundaq boldiki, uning seltenitining toqquzinchi yili oninchi aynning oninchi künide Babil padishahi Néboqednesar pütkül qoshunigha yétekchilik qilib Yérusalémgha hujum qilishqa keldi; ular uni qorshiwélip bargah qurup, uning etrapida qasha-poteylerni qurushti. □ ■ ⁵ Shuning bilen sheher Zedekiyaning on birinchi yilighiche muhasiride turdi. ⁶ Shu yili tötinchi aynning toqquzinchi küni sheherde éghir qehetchilik hemmini basqan we zémindikiler

■ 52:1 2Pad. 24:18 □ 52:4 «...uning (Néboqednesarning) **seltenitining toqquzinchi yili oninchi aynning oninchi künide**» — miladiyedin ilgiri 588-yili, 15-Yanwar idi. ■ 52:4 2Pad. 25:1; Yer. 39:1

üchünmu héch ash-ozuq qalmighanidi. □

⁷ Sheher sépili bösüldi; barliq jenggiwar leshkerler qachmaqchi bolup, tün kéchide sheherdin beder tikiwétishti. Ular padishah baghchisigha yéqin «ikki sépil» ariliqidiki derwazidin kétishti (Kaldiylar bolsa sheherning hemme teripide bar idi). Ular *Jordan jilghisidiki* «Arabah tüzlenglikini»ni boylap qéchishti. ⁸ Lékin Kaldiylarning qoshuni padishahni qoghlap Yérixo tüzlenglikide Zedekiyagha yétishti; uning pütün qoshuni uningdin tarqilip ketkenidi.

⁹ We ular padishahni tutup, Xamat zéminidiki Riblah shehirige, Babil padishahining aldigha apardi; u *shu yerde* uning üstidin höküm chiqardi.

¹⁰ Babil padishahi Zedekiyaning oghullirini uning köz aldida qetl qildi; u Yehudaning barliq emirlirini Riblah shehiride qetl qildi; ¹¹ andin Zedekiyaning közlrini oyuwetti; Babil padishahi uni mis kishenler bilen baghlap Babilgha élip kélip, ölgüche zindan'gha qamap qoydi.

Muqeddes ibadetxanining xarab qilin'ghanliqi

¹² Beshinchi ayning oninchi künide (bu Babil padishahi Néboqadnesarning on toqquzinchi yili idi) Babil padishahining xizmitide bolghan, pasiban bégi Nébuzar-Adan Yérusalémgha yétip keldi. □

□ **52:6** «zémindikiler üchünmu héch ash-ozuq qalmighanidi» — bashqa birxil terjimisi «etrapidiki zémindikiler üchünmu héch ash-ozuq qalmighanidi». Bu terjime toghra bolsa, «etrapidiki zémindikiler» sheher etrapidiki zémindin qéchip panah izdep sheherge kirgenlerni körsitidu. □ **52:12** «Beshinchi ayning oninchi künide...(Babil padishahi Néboqadnesarning on toqquzinchi yili...)» — miladiyedin ilgiri 586-yili, 17-Awghust idi.

13 U Perwerdigarning öyini, padishahning ordisini we sheherdiki barliq öylerni köydüriwetti; barliq beheywet imaretlerge u ot qoyup köydüriwetti.

14 We pasiban bégi yétekchilikidiki Kaldiylarning pütkül qoshuni Yérusalémning etrapidiki pütkül sépilini örüwetti.

15 Pasiban bégi Nébuzar-Adan zémindiki eng namrat kishilerdin bir qismini, sheherde qalghan bashqa kishilerni, Babil padishahi terepke qéchip teslim bolghanlarni we qalghan hünerwenlerni esir qilip ularni élip ketti. □ 16 Lékin pasiban bégi Nébuzar-Adan zémindiki eng namratlarning bir qismini üzümzarliqlarni perwish qilishqa we tériqchilik qilishqa qaldurdi.

17 Kaldiylar Perwerdigarning öyidiki mistin yasalghan ikki tüwrükni, das tegliklirini we Perwerdigarning öyidiki mistin yasalghan «déngiz»ni chéqip, barliq mislirini Babilgha élip ketti. □ ■ 18 Ular yene *ibadette ishlitilidighan* idishlar, gürjek-belgürjekler, laxshigirlar, qachilar, piyale-texsiler hem mistin yasalghan barliq eswablarni élip ketti; 19 daslar, xushbuydanlar, qachilar, küldanlar, chiraghdanlar, piyaliler we jam-qedehlerni bolsa, altundin yasalghan bolsimu, kümüshtin yasalghan bolsimu, ularning

□ 52:15 «qalghan hünerwenler» — yaki «qalghan top-top ademler». □ 52:17 «das teglikliri» — bular bolsa «déngiz»din kichik bolghan daslarni kötüridighan tegliklerni körsitidu. Bu ayetlerde tilgha élin'ghan jabduq-bisatlarni köprek chüshinish üçün «1Pad.» 7:8-51-ayetni körüng. ■ 52:17 Yer. 27:19

hemmisini pasiban bégi élip ketti. □ 20 Sulayman padishah Perwerdigarning öyi üçhün mistin yasatqan ikki tüwrük we «déngiz», shundaqla uning tegiliki bolghan on ikki buqini u élip ketti; chünki bu mis saymanlarning éghirliqini ölchesh mumkin emes idi.

21 Ikki tüwrük bolsa, herbirining égziligi on sekkiz gez, aylanmisi on ikki gez kéletti; herbirining ichi kawak bolup, misning qélinliqi töt barmaq idi. □ ■ 22 Tüwrükning üstidiki béshi bolsa mis bolup, égziligi besh gez idi; uning pütün aylanmisi tor sheklide hem anar nusxisi bilen bézelgenidi, hemmisi mistin idi; ikkinchi tüwrükmu uninggha oxshash bolup, umu anar nusxisi bilen bézelgenidi.

23 Herbir tüwrükning béshining yanlirida toqsan alte anar nusxisi bar idi; torda jemiyy bolup yüz anar nusxisi bar idi.

24 Pasiban bégi Nébuzar-Adan bolsa bash kahin Séraya, orunbasar kahin Zefaniya we ibadetxanidiki üç neper ishikbaqarnimu esirge aldi. 25 U sheherdin leshkerlerni bashquridighan bir aghwat emeldarni, sheherdin tapqan orda mesli-hetchiliridin yettini, yerlik xelqni leshkerlikke tiz-

□ 52:19 «daslar, xushbuydanlar, qachilar, küldanlar, chiraghdanlar, piyaliler we jam-qedehlerni bolsa, altundin yasalghan bolsimu, kümüshtin yasalghan bolsimu, ularning hemmisini pasiban bégi élip ketti» — bu altun-kümüş we mistin yasalghan barliq qacha-quchilar we barliq eswablar, Yeremiyaning ilgiriki bir béshariti boyiche, 54 yildin kéyin Pars impérotori Qoreshning permani bilen Yérusalémgha qayturuldi (27:21-22ni körüng). □ 52:21 «gez» — (yaki «jeynek») Tewrattiki bir ölchemdur, jeynektin qolning uchighiche bolghan ariliqtur, texminen 45 santimétr. ■ 52:21 1Pad. 7:15; 2Pad. 25:17; 2Tar. 3:15

imlighuchi, yeni qoshunning serdarining katipini we sheherdin atmish neper yerlik kishini tutti. □ ²⁶ Pasiban bégi Nébuzar-Adan bularni Babil padishahining aldigha, Riblahgha élip bardi. ²⁷ Babil padishahi Xamat zéminidiki Riblahda bu kishilerni qilichlap öltürüwetti. Shu yol bilen Yehuda Öz zéminidin sürgün qilindi.

Yehuda Babilgha sürgün qilinidu

²⁸ Néboqadnesar sürgün qilghan kishilerning sani mundaq idi: — yettinchi yili üç ming yigirme üç Yehudiy; ²⁹ Néboqadnesarning on sekkizinchi yili u Yérusalémdin sekkiz yüz ottuz ikki kishini sürgün qildi; ³⁰ Néboqadnesarning yigirme üçinchi yili pasiban bégi Nébuzar-Adan Yehudiylardin yette yüz qiriq besh kishini sürgün qildi; jemiy bolup sürgün qilin'ghanlarning sani töt ming alte yüz kishi idi. □

Yehoakingning sürgün bolushi

³¹ Shundaq boldiki, Yehuda padishahi Yehoakin sürgün bolghan ottuz yettinchi yili on ikkinchi ayning yigirme beshinchi küni shu ish yüz berdi:

□ **52:25** «bir aghwat emeldar...» — yaki peqet «bir emeldar...».

□ **52:30** «Nébuzar-Adan Yehudiylardin yette yüz qiriq besh kishini sürgün qildi; jemiy bolup sürgün qilin'ghanlarning sani töt ming alte yüz kishi idi» — bu sanlar «2Pad.» 24:14-16de xatirilen'gen'ge oxshimaydu. «Yeremiya»diki sanlar belkim Yérusalémdikilerni, «2Pad.»diki san pütünley Yehudadikilerni körsitishi mumkin. Bu sanlar az körünsimu, oqurmenlarning éside bolushi kérekki, Yeremiyaning hem Ezakiyalning bésharetliri boyiche Yehudadikilerning köpinchisi «qilich, qehetchilik we waba-késel» bilen ölgen bolsa kérek.

Ewil-Mérodaq Babilgha padishah bolghan birinchi yili, u Yehuda padishahi Yehoakinning qeddini kötürüp, uni zindandin chiqardi; ■ ³² u uninggha mulayim söz qilip, uning ornini Babilda uning bilen birge turghan bashqa padishahlarning ornidin yuqiri qildi; ³³ shuning bilen Yehoakin zindandiki kiyimlerini séliwétip, ömrining qalghan herbir künide herdaim padishah bilen bille hemdastixan bolushqa muyesser boldi. ³⁴ Uning nésiwisi bolsa, Babil padishahining uninggha béghishlighan daimliq iltipati idi; bu iltipat kündilik idi, yeni u uninggha taki alemdin ötkiche ömrining herbir küni muyesser qilin'ghan.

■ 52:31 2Pad. 25:27-30

Muqeddes Kalam (latin yéziq)
The Holy Bible in the Uyghur language, written in
Latin script

Copyright © 2010 Mukeddes Kalam - Uyghur Bible Translation Committee

Language: Uyghur tili (Uyghur)

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution Share-Alike license 4.0.

You have permission to share and redistribute this Bible translation in any format and to make reasonable revisions and adaptations of this translation, provided that:

You include the above copyright and source information.

If you make any changes to the text, you must indicate that you did so in a way that makes it clear that the original licensor is not necessarily endorsing your changes.

If you redistribute this text, you must distribute your contributions under the same license as the original.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

Note that in addition to the rules above, revising and adapting God's Word involves a great responsibility to be true to God's Word. See Revelation 22:18-19.

2021-09-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 12 Sep 2021

b6bd0959-14d2-5233-b340-6f210a8f13c5